

รายงานการวิจัย
รูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กอบกุล	วิศิษฐ์สรศักดิ์
ศาสตราจารย์ ดร. เฉลียว	บุรีภักดี
อาจารย์ ดร. ภัทริยา	สุวรรณบุรณ
อาจารย์ ดร.สมนึก	ชูปานกลีบ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจาก
สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

พ.ศ. 2560

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	(2)
Abstract.....	(3)
กิตติกรรมประกาศ.....	(4)
สารบัญ.....	(5)
สารบัญตาราง.....	(8)
สารบัญภาพ.....	(9)
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
คำถามการวิจัย.....	3
วัตถุประสงค์การวิจัย.....	3
ขอบเขตการวิจัย.....	3
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	6
ประโยชน์ที่ได้รับ.....	7
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	8
ทฤษฎีภาวะผู้นำ (Leadership Theories).....	9
ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ (Structural Functional).....	28
แนวคิดกระบวนการพัฒนาชุมชน (Community Development).....	30
ทฤษฎีการมีส่วนร่วม (Participation Theory).....	35
แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficient economy).....	41
หลักการทรงงาน 23 ประการของในหลวงรัชกาลที่ 9.....	50
ทฤษฎีการเรียนรู้ (Learning Theory).....	57
ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญา (Social Cognitive Learning Theory).....	59
ทฤษฎีการเสริมแรง (Reinforcement Theory).....	65
แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน (Community Culture).....	71
การขัดเกลาทางสังคม (Socialization).....	72
ทฤษฎีการแพร่กระจาย (Diffusion Theory).....	75

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
แนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ (Identity).....	81
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	88
3 วิธีการดำเนินการวิจัย.....	96
ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาคุณลักษณะของผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง.....	96
ขั้นตอนที่ 2 สร้างคู่มือการอบรมผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง.....	97
ขั้นตอนที่ 3 การทดลองและประเมินรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลัก ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง.....	98
4 ผลการวิจัย.....	105
ตอนที่ 1 ศึกษาคุณลักษณะผู้นำการพัฒนาชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียง.....	105
สรุปข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม.....	113
ตอนที่ 2 การสร้างรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงและการจัดทำคู่มือการอบรม.....	114
ผลการวิจัยตอนที่ 3 การทดลองและประเมินผลรูปแบบผู้นำการพัฒนา ชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.....	118
ผลการวิจัยเชิงปริมาณ ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่ม ตัวอย่าง.....	119
ผลการวิจัยเชิงปริมาณ ตอนที่ 2 รูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง.....	120
ผลการสังเกตชุมชนจำแนกรายชุมชนจาก 8 ชุมชน ในจังหวัดเพชรบุรี.....	130
5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	149
สรุปผลการวิจัย.....	149
อภิปรายผล.....	153
ข้อค้นพบจากการวิจัย.....	156
ข้อเสนอแนะ.....	156
บรรณานุกรม.....	158

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
บรรณานุกรม.....	158
ภาคผนวก.....	163
ภาคผนวก ก คู่มือการฝึกอบรม.....	164
ภาคผนวก ข แบบสังเกตชุมชนและแบบสอบถาม.....	277
ภาคผนวก ค ภาพกิจกรรมรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักของ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.....	296
ภาคผนวก ง รายชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญและผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือ.....	309
ประวัติผู้วิจัย	313

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
2.1	ความแตกต่างระหว่างผู้นำการแลกเปลี่ยนกับผู้นำการเปลี่ยนแปลง	15
2.2	การวิเคราะห์ตัวชี้วัดเศรษฐกิจพอเพียงในเชิงระบบ.....	92
3.1	แสดงผู้นำและสมาชิกชุมชนที่ร่วมโครงการ ตามเขตปกครองของจังหวัด เพชรบุรี.....	99
4.1	จำนวนและค่าร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามเรื่องรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชน ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง.....	119
4.2	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานทักษะในการบริหารจัดการชุมชนโดย ภาพรวมและ รายด้าน.....	120
4.3	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของผู้นำใช้หลักการพัฒนาชุมชนใน การทำงานร่วมกับสมาชิกในกลุ่ม.....	121
4.4	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของผู้นำในการใช้หลักธรรมาภิบาลใน การทำงานร่วมกับกลุ่ม.....	122
4.5	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของผู้นำในด้านความรู้ ความเข้าใจ และศรัทธาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.....	123
4.6	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของผู้นำในการมีประสบการณ์ด้วย ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง.....	124
4.7	แสดงความคิดเห็นและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของผู้นำในการ สามารถเผยแพร่ ถ่ายทอด ข้อมูลสู่ชุมชน.....	125
4.8	แสดงความคิดเห็นและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของผู้นำมีความรู้คิดดี.....	126

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1.1	ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย.....	5
2.1	ชนิดของอำนาจและฐานอำนาจ.....	18
2.2	บทสรุปของเศรษฐกิจพอเพียง.....	49
2.3	ระบบการเรียนรู้ครบวงจรเพื่อยกระดับสมรรถนะของมนุษย์.....	62
2.4	ผล 5 ประการจากระบบการเรียนรู้ครบวงจรเพื่อยกระดับสมรรถนะของมนุษย์.....	63
2.5	การนำความรู้หรือปัญญากลับไปสู่การทำให้จริงปฏิบัติจริง.....	63
2.6	ลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ของมาสโลว์.....	70
2.7	แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน (Community Culture).....	71
4.1	คุณลักษณะผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง.....	113

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณาจากพัฒนาการจังหวัดของสำนักงานพัฒนาชุมชน จังหวัดสมุทรสาคร สมุทรสงคราม เพชรบุรีและประจวบคีรีขันธ์ที่ได้แนะผู้นำชุมชนของจังหวัด ที่ประสบความสำเร็จในงานพัฒนาของชุมชนโดยผู้นำได้มาให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์นำไปสู่การสังเคราะห์ คุณลักษณะผู้นำการพัฒนาชุมชนหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในครั้งนี้

ขอบคุณพัฒนาการอำเภอ เมือง บ้านลาด บ้านแหลม ท่าทาง ชะอำ หนองหญ้าปล้อง แก่งกระจาน และเขาย้อย ที่กรุณาแนะนำผู้ชุมชนที่ประสงค์ร่วมกิจกรรมทดลองใช้รูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 8 คน จนงานดำเนินไปได้ด้วยดี

ขอพระคุณสถาบันวิจัยและส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี ที่ให้ความอนุเคราะห์ด้วยดีจนทำให้งานวิจัยนี้ประสบความสำเร็จ

คณะผู้วิจัย

2560

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จากสภาพการเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกในยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) ปรากฏการณ์ทางเทคโนโลยี การสื่อสาร การคมนาคม ได้เชื่อมโยงให้ประเทศต่างๆ ในโลกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และประกอบกับเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรีได้แผ่ขยายครอบคลุมไปทั่วโลก ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางต่อเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมและค่านิยมในสังคมไทย กล่าวคือ ในด้านเศรษฐกิจ พบว่า จากการค้าโลกชะลอตัวในปีที่ผ่านมาประกอบกับการขยายตัวทางเศรษฐกิจตกต่ำอย่างต่อเนื่องราคาสินค้าภาคการเกษตรลดลงส่งผลให้รายได้เกษตรกรน้อยลง เกิดปัญหาหนี้ครัวเรือนของคนไทยเพิ่มขึ้น

ในด้านสังคมวัฒนธรรมและค่านิยมของไทยพบว่าพฤติกรรมการดำรงชีวิตและปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชนปรับเปลี่ยนไปจากเดิม ด้วยเหตุผลประการหนึ่งคือ จากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและพฤติกรรมการบริโภคตามกระแสวัตถุนิยมเข้าสู่ชุมชน สังคมไทย ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนมีความนิยมในความสะดวกสบายหลงใหลวัตถุนิยม บริโภคนิยม ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนมีความห่างเหิน ต่างคนต่างอยู่เกิดปัญหาต่อคนทุกวัยในชุมชน เช่น ปัญหาเด็กและเยาวชนติดเกม ปัญหายาเสพติด ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาผู้สูงอายุถูกทอดทิ้ง เป็นต้น

กระแสการเปลี่ยนแปลงข้างต้นที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศที่ไม่สมดุลจนทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามดังที่กล่าวข้างต้นนี้ แนวทางหนึ่งที่จะช่วยแก้ปัญหาสังคมไทยให้มีความก้าวหน้าอย่างเข้มแข็งและยั่งยืนได้คือ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งเป็นหลักปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ พระราชทานเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตแก่ชาวไทย สามารถประยุกต์กับชีวิตได้กับบุคคลทุกระดับ ตลอดจนถึงครอบครัว ชุมชน ประเทศ มาตั้งแต่พ.ศ. 2517 เป็นแนวทางพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการพึ่งตนเอง ความพอมีพอกิน การรู้จักพอประมาณ มีเหตุผล สร้างภูมิคุ้มกันที่ดี ตั้งอยู่บนความไม่ประมาทและใช้การพัฒนาตามหลักวิชาและคุณธรรม (ทศนา แคมมณี, 2558 : 6)

อนึ่งเป็นที่ยอมรับแล้วว่า ในการดำเนินงานให้สำเร็จ บังเกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลได้นั้นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งคือ บุคคลที่มีความรู้ ความสามารถที่เหมาะสมต่อการปฏิบัติงาน และบุคลากรเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งในการบริหารงานทุกประเภท ในบรรดาทรัพยากรบริหาร 4 ประการ (4M'S) คือ บุคลากร (Man) เงิน (Money) อุปกรณ์ (Material) และการบริหารจัดการ (Management) เพราะบุคลากรจะเป็นผู้กำหนด เป็นผู้จัดหาและใช้ทรัพยากรบริหารอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นเงินอุปกรณ์หรือ

เครื่องมือในการดำเนินงาน ผู้นำจะทำงานอยู่รอดและก้าวหน้า ดังนั้นการทำงานใดๆ จึงต้องเริ่มที่บุคลากรที่มีความเก่งกล้า มีความสามารถและมีความตั้งใจในตัว แล้วปัจจัยด้านอื่นๆ ก็จะตามมา (ณัฐนรี ศรีทอง, 2551 : 7)

บุคคลในการทำงานมีหลายประเภท แต่บุคคลที่มีความสำคัญในการบริหารงานเป็นอย่างยิ่งคือ บุคลากรที่เป็นผู้นำ (Leader) ซึ่งหมายถึง บุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งหรือได้รับการยกย่องให้เป็นหัวหน้า ผู้ตัดสินใจ เพราะมีความสามารถในการชี้นำและจะนำพาผู้ตามหรือผู้นำหมู่คณะไปในทางที่ดี โดยใช้ความสามารถที่มีอยู่เพื่อปฏิบัติการและอำนวยความสะดวกในกระบวนการทำงานให้บรรลุตามเป้าหมาย และสามารถชักจูงให้ผู้อื่นให้ความร่วมมือร่วมใจกับตนเพื่อดำเนินการไปสู่จุดหมายของการทำงานได้ ดังนั้นผู้นำจึงเป็นบุคคลหลักที่มีความสำคัญต่อการดำเนินงานให้บรรลุผลสำเร็จตามต้องการ (มยุรี วัดแก้ว, 2549 :18)

ในการพัฒนาประเทศหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้รับการยอมรับว่ามีความสำคัญและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศจึงได้รับการบรรจุให้อยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่แผนฯ ฉบับที่ 8 จนถึงแผนฯ ฉบับที่ 12 ทุกภาคส่วนในสังคมไทยนำมาใช้ในการพัฒนาประเทศอย่างต่อเนื่องเพื่อมุ่งให้เกิดภูมิคุ้มกันและการบริหารจัดการที่เหมาะสมให้สามารถปรับตัวยอมรับการเปลี่ยนแปลงได้ มีโอกาสเข้าถึงทรัพยากรและได้รับประโยชน์จากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างเป็นธรรม มีสิ่งแวดล้อมที่ดีเพื่อประโยชน์ที่ยั่งยืน

จากการดำเนินงานที่ผ่านมาหลายหน่วยงานได้น้อมนำเอาปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้เป็นประโยชน์ในชุมชน แต่พบว่าไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ซึ่งสาเหตุหนึ่งคือ ผู้นำชุมชนขาดความรู้และทักษะในการนำชุมชนให้ประสบความสำเร็จในการน้อมนำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้กับตนเองและชุมชน จากผลการศึกษาพบว่าสมาชิกของกลุ่มที่เข้าร่วมโครงการตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีระดับความคิดเห็นว่าผู้นำมีปัญหาต่อการปฏิบัติจริงในการส่งเสริมโครงการตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงถึงร้อยละ 83.33 และไม่มีอุปสรรคเพียงร้อยละ 16.67 ผู้นำทำหน้าที่บริหารจัดการไม่เต็มที่ ทำตามแบบคอยรับคำสั่งจากผู้บังคับบัญชาที่เกี่ยวข้อง เช่นหน่วยงานทางราชการสั่งมา นอกจากนี้ยังมีปัญหาผู้นำชุมชนขาดความรู้ ความเข้าใจจริงต่อปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและขาดแคลนบุคลากรด้านการส่งเสริมโครงการตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง(อานวย เหมือนวงศ์ธรรม, 2556 : 43)

จากการศึกษาในเรื่องที่เกี่ยวกับผู้นำเศรษฐกิจพอเพียงที่มีอยู่ เช่นเรื่อง ความมุ่งมั่นของผู้นำในการพัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (นุเครศ ญ พัทลุง และยุวัฒน์ วุฒิเมธี, 2555 : 25) เห็นว่า การบรรลุผลสัมฤทธิ์ของการพัฒนาใดๆ รวมถึง การพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า ผู้นำมีส่วนสำคัญในการทำงาน การพัฒนาให้สำเร็จหรือล้มเหลว จากประเด็นดังกล่าวจึงทำให้มีผู้วิจัยหลายท่านพยายามศึกษาหาคุณลักษณะผู้นำชุมชนที่สามารถทำการพัฒนาชุมชนให้

ประสบความสำเร็จในการดำเนินงาน แต่จากการวิจัยในเรื่องดังกล่าวนี้ได้ทำการศึกษาเพียงสำรวจหาคุณลักษณะผู้นำเท่านั้น แต่ไม่ได้ทำการสร้างรูปแบบผู้นำการพัฒนาที่นำไปศึกษาทดลองใช้กับพื้นที่จริงของชุมชนในรูปแบบการวิจัยและพัฒนา ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงตระหนักในความสำคัญนี้เพื่อหารูปแบบที่ถูกต้อง ชัดเจน นำไปประยุกต์ใช้ได้จริง ดังนั้นจึงทำการวิจัยและพัฒนารูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในครั้งนี้เพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือบุคคลที่สนใจพัฒนาตนเองให้เป็นผู้นำการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

คำถามการวิจัย

คำถามการวิจัยมีดังนี้

1. ลักษณะผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นอย่างไร
2. รูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่สร้างขึ้นนี้มีผล

การประเมินเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

วัตถุประสงค์การวิจัยมี ดังนี้

1. เพื่อศึกษาลักษณะผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
2. เพื่อสร้างและประเมินรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ

พอเพียง

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตการวิจัยเรื่องนี้ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ ขอบเขตด้านเนื้อหา ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมายขอบเขตด้านพื้นที่ และขอบเขตด้านเวลา รายละเอียดมี ดังนี้

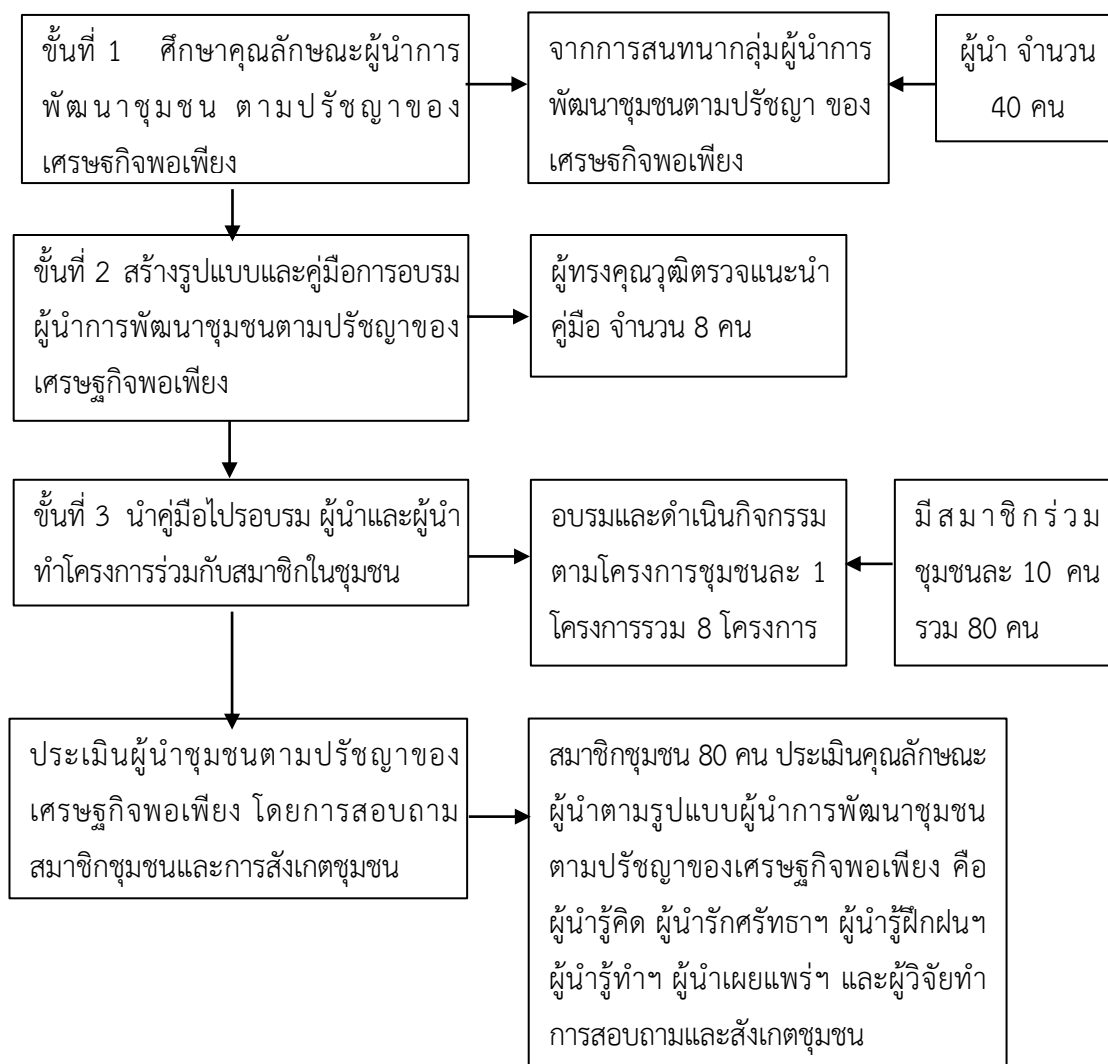
ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาถึงคุณลักษณะของผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชได้พระราชทานแนวคิดนี้ให้แก่ปวงประชาชนชาวไทย ประกอบด้วย 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ได้แก่ ความพอประมาณ การมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกัน ตามเงื่อนไขของความรู้และมีคุณธรรม จากนั้นจึงนำมาสร้างเป็นรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและทำการประเมินผลรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

การดำเนินการวิจัยนี้ได้กำหนดขั้นตอนการวิจัยเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาคุณลักษณะผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจากผู้นำที่ประสบความสำเร็จได้รับการยกย่องจากทางราชการ รวบรวมเป็นข้อมูลเพื่อการศึกษาในขั้นต่อไป
2. นำข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 มาวิเคราะห์ สังเคราะห์เป็นรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
3. นำรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาสร้างเป็นคู่มือการอบรมเพื่อนำไปทดลองใช้กับผู้นำการพัฒนาชุมชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการศึกษาครั้งนี้
4. ทำการคัดเลือกผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงรุ่นใหม่เพื่อเข้ารับการฝึกอบรมตามคู่มือการอบรมรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ผู้วิจัย ได้สร้างขึ้น
5. ให้ผู้รุ่นใหม่จัดทำโครงการพัฒนาด้านปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงร่วมกับสมาชิกกลุ่มละ 10 คน ตามเวลาที่กำหนดไว้
6. ผู้วิจัยเก็บข้อมูลการประเมินผู้นำการพัฒนาชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจากสมาชิกร่วมโครงการกับผู้รุ่นใหม่ แต่ละคนเพื่อประเมินรูปแบบที่สร้างขึ้น ดังภาพที่ 1.1

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ภาพที่ 1.1 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ขอบเขตกลุ่มเป้าหมาย จำแนกดังนี้

1. ในการหาคุณลักษณะผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ศึกษาโดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group) จากกลุ่มบุคคลที่สำนักงานพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่ภาคกลางตอนล่างได้คัดเลือกไว้ประกอบด้วย 4 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดสมุทรสาคร จังหวัดสมุทรสงคราม จังหวัดเพชรบุรีและจังหวัดประจวบคีรีขันธ์และจังหวัดเพชรบุรี จังหวัดละ 10 คน รวมจำนวนผู้ให้ข้อมูลสำคัญในขั้นตอนนี้ทั้งสิ้น 40 คน โดยสนทนากลุ่มเป็นรายจังหวัดๆ ละ 10 คน

2. ในการทดลองการใช้รูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

โดยสุ่มอย่างง่ายด้วยการจับฉลาก จังหวัดที่สุ่มได้คือ จังหวัดเพชรบุรี จากนั้นจึงรับสมัครผู้นำรุ่นใหม่เพื่อทดลองใช้รูปแบบนี้อำเภอละ 1 คน รวมทั้งสิ้น 8 คน ทั้งนี้ได้กำหนดลักษณะผู้ที่สมัครเป็นผู้นำรุ่นใหม่ที่จะมาร่วมทดลอง ดังนี้

- 2.1 ต้องเป็นผู้สนใจและเห็นความสำคัญต่อหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาบ้าง
- 2.2 มีความยินดีที่จะร่วมโครงการนี้และมีเวลาร่วมกิจกรรมจนเสร็จสิ้นโครงการ
- 2.3 ต้องเป็นผู้ที่ไม่เคยรับรางวัลด้านผู้นำเศรษฐกิจพอเพียงมาก่อน

3. ขั้นตอนการประเมินรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

จากกลุ่มเป้าหมายที่เป็นสมาชิกกลุ่มของผู้นำรุ่นใหม่ทั้ง 8 คน ซึ่งผู้นำรุ่นใหม่แต่ละคนมีสมาชิกร่วมโครงการพัฒนา 10 คน รวมสมาชิกที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 80 คน โดยใช้แบบสอบถามและใช้การสังเกตร่วมด้วย

ขอบเขตด้านพื้นที่

1. ศึกษาถึงแนวปฏิบัติที่ดีเพื่อหาลักษณะผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจากผู้นำที่ประสบความสำเร็จและได้รับการยกย่องรางวัลด้านนี้ ทั้งนี้โดยการประสานกับสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดจาก 4 จังหวัด ในภาคกลางตอนล่าง ได้แก่ จังหวัดสมุทรสาคร จังหวัดสมุทรสงคราม จังหวัดเพชรบุรี และจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

2. นำรูปแบบการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปทดลองใช้ในชุมชนของทุกอำเภอจากจังหวัดที่สุ่มมาได้ 1 จังหวัด ในพื้นที่ภาคกลางตอนล่าง จังหวัดที่สุ่มมาได้ คือ จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งประกอบด้วย 8 อำเภอ

ขอบเขตด้านเวลา

ระยะเวลาในการวิจัย ตั้งแต่ เดือน กันยายน 2559 ถึง เดือนกันยายน 2560

นิยามศัพท์เฉพาะ

รูปแบบ หมายถึง แบบที่กำหนดขึ้น อันประกอบด้วยลักษณะเฉพาะและจำเป็นสามารถนำไปใช้ได้ทั่วไป

ผู้นำ หมายถึง บุคคลที่นำผู้อื่นให้ปฏิบัติงานให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นหรือก้าวหน้าขึ้น ซึ่งสามารถจำแนกเป็น 3 แบบ คือ 1) การแก้ไขสิ่งที่เป็นปัญหา 2) บำรุงรักษาสิ่งที่มีอยู่แล้ว 3) สร้างสิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ ทั้งนี้งานพัฒนานี้อาจมีลักษณะแบบหนึ่งแบบใดก็ได้

ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่มีที่ตั้งในขอบเขตเดียวกัน มีการติดต่อและดำเนินชีวิตคล้ายกัน ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีระเบียบกฎเกณฑ์ร่วมกัน

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง หลักแนวความคิดการดำเนินชีวิตที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชพระราชทานแก่ปวงชนชาวไทย ประกอบด้วย 3 ห่วง 2 เงื่อนไข คือ มีความพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน เงื่อนไข 2 เงื่อนไข คือ มีความรู้ และคุณธรรม

รูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ลักษณะแบบแผนของบุคคลที่เป็นผู้นำสมาชิกในเขตพื้นที่เดียวกันที่อยู่กันอย่างใกล้ชิด มีกฎ ระเบียบเดียวกัน สามารถปฏิบัติงานให้บรรลุตามวัตถุประสงค์นำไปสู่ความเจริญก้าวหน้าได้ตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยรูปแบบผู้นำในงานวิจัยนี้ คุณลักษณะผู้นำ คือ

ผู้รู้คิด คือ ผู้นำมีความรู้คิดในเรื่องรู้จักศรัทธา รู้ฝึกฝน รู้ทำ รู้เผยแพร่ในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการปฏิบัติงานกับชุมชน

ผู้รู้จักศรัทธา คือ มีความรู้ ความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีความพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน มีคุณธรรมและมีความรู้ในเรื่องที่ปฏิบัติ

รู้ฝึกฝน คือ มีความสนใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและหาประสบการณ์เรียนรู้ปฏิบัติใช้กับตนเองมาก่อน

ผู้รู้ทำ คือ มีความรู้ทักษะการบริหารดำเนินงานกับสมาชิกในชุมชนได้ตามเป้าหมาย

ผู้รู้เผยแพร่ คือ สามารถถ่ายทอดสื่อสารความรู้กิจกรรมเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สมาชิกในชุมชนให้ขับเคลื่อนจนบรรลุผล

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ได้ทราบถึงลักษณะของผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
2. ได้รูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง นำไปพัฒนาผู้นำรุ่นใหม่ เพื่อการพัฒนาชุมชนตามแนวของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่ความยั่งยืนต่อไป
3. ชุมชนได้รับการพัฒนาโดยการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้เพื่อสร้างความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวความคิดทางทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ในการดำเนินงานวิจัย รูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ประมวลมาจากหลักวิชา แนวคิดและทฤษฎีตลอดจนผลงานการวิจัย รวมทั้งข้อมูลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อแสดงให้เห็นถึงเนื้อหาสาระของหลักวิชาการที่เกี่ยวข้องกันและเพื่อให้มีความถูกต้องเหมาะสม มีเหตุผลในทางวิชาการ ผู้วิจัยได้นำเทคนิควิธีหลักวิชาการวิจัยมาใช้ในการศึกษาครั้งนี้ได้แก่

ทฤษฎีหลักวิชาและเทคนิควิธี

1. ทฤษฎีภาวะผู้นำ (Leadership Theories)
2. ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ (Structural Functional)
3. แนวคิดกระบวนการพัฒนาชุมชน (Community Development)
4. ทฤษฎีการมีส่วนร่วม (Participation Theory)
5. แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficient Economy)
6. หลักการทรงงาน 23 ประการของในหลวงรัชกาลที่ 9
7. ทฤษฎีการเรียนรู้ (Learning Theory)
8. ทฤษฎีการเสริมแรง (Reinforcement Theory)
9. ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ของมาสโลว์ (Maslow's Hierarchy of Needs Theory)
10. แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน (Community Culture)
11. แนวคิดการขัดเกลาทางสังคม (Socialization)
12. ทฤษฎีการแพร่กระจาย (Diffusion Theory)
13. แนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ (Identity)
14. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีภาวะผู้นำ (Leadership Theories)

ทฤษฎีคุณลักษณะ (Trait Theory)

ทฤษฎีภาวะผู้นำ (รัตติกรณ์ จงวิศาล, 2556 : 205-206) ในกลุ่มคุณลักษณะนี้เป็นทฤษฎีกลุ่มแรกๆ ที่นักวิจัยและผู้ทีศึกษเกี่ยวกับภาวะผู้นำพยายามที่จะนำเสนอแนวคิดทฤษฎีอย่างเป็นระบบ โดยเน้นศึกษาว่าคุณลักษณะอะไรของผู้นำที่จะส่งผลหรือมีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลของผู้นำ ในช่วงแรกมีการระบุลักษณะทางกายภาพ คุณลักษณะ บุคลิกภาพ และความสามารถของบุคคลซึ่งเชื่อว่าเป็นผู้นำตามธรรมชาติ (Natural Leaders) และศึกษาว่าอะไรคือ คุณลักษณะของผู้นำที่ยิ่งใหญ่ หรือที่เรียกว่า ทฤษฎีวีรบุรุษผู้ยิ่งใหญ่ (Great man Theory) ซึ่งจะศึกษาในเรื่องคุณสมบัติที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด และต่อมาได้ศึกษาโดยรวบรวมคุณลักษณะและทักษะที่สำคัญ สามารถใช้การวัดได้ และสามารถนำไปใช้อธิบายสถานการณ์ต่างๆ ได้ ในการกล่าวถึงทฤษฎีคุณลักษณะจะพบคำว่าบุคลิก คือรูปแบบของการรวบรวมคุณลักษณะเฉพาะที่แตกต่างของบุคคล หรือ คือคุณลักษณะที่บูรณาการกันของบุคคล เช่น บุคลิกภาพแบบยอมรับผู้อื่น (Agreeableness) อาจประกอบด้วยคุณลักษณะย่อยที่มีความสัมพันธ์กัน เช่น มีความไว้วางใจ (Trustiness) เห็นแก่ประโยชน์ของผู้อื่น เป็นที่ตั้ง ให้ความร่วมมือ (Compliance) มีจิตใจอ่อนโยน (Tender mindedness) นอกจากนี้ยังศึกษาถึง “สมรรถนะ หรือขีดความสามารถ (Competencies)

แนวคิดภาวะผู้นำ 6 องค์ประกอบ

รัตติกรณ์ จงวิศาล (2556 : 319-322) ได้ศึกษาและนำเสนอแนวคิดภาวะผู้นำ 6 องค์ประกอบ ซึ่งเป็นองค์ประกอบพฤติกรรม หรือกระบวนการที่ผู้นำมีอิทธิพล จูงใจ สนับสนุนผู้ตาม ให้ปฏิบัติงานหรือกิจกรรมดำเนิน เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ประกอบด้วย

1. การส่งเสริมแรงบันดาลใจ ผู้นำจะมีการส่งเสริมผู้ตาม ให้มีความรักความผูกพันกับองค์การ โดยผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ส่งเสริมให้ผู้ตามมีการพัฒนาตนเอง และให้มีส่วนร่วมในการทำงาน เช่น การมอบหมายงานที่สำคัญ หรือเพิ่มอำนาจให้ อีกทั้งตัวผู้นำจะทำหน้าที่เป็นผู้จุดประกายความคิดริเริ่มสร้าง สรรค์ให้ผู้ตาม เปิดโอกาสให้ผู้ตามแสดงความสามารถหรือศักยภาพของตนเอง สร้างแรงบันดาลใจให้ทีมงาน และผู้นำจะให้ความสำคัญมากที่สุดเหนือสิ่งอื่นใด โดยแสดงออกผ่านพฤติกรรมหรือกระบวนการต่างๆ ในการทำงาน

2. การใส่ใจและปรารถนาดีต่อผู้อื่น ผู้นำจะแสดงออกซึ่งการกระทำ เช่น มีการระมัดระวังคำพูดในการดำเนิน มีการสังเกตอารมณ์ ความรู้สึกของผู้อื่น ความมีน้ำใจ เช่นมีการไปเยี่ยมเยียนเมื่อเจ็บป่วย แสดงความยินดีหรือเสียใจในโอกาสต่างๆ ให้คำปรึกษาปัญหาต่างๆ มีความเมตตา กรุณา โอบอ้อมอารี สร้างความสนิทสนมเป็นกันเอง

3. การมีศีลธรรมในการทำงาน มุ่งเน้นคุณภาพ ปฏิบัติตามสัญญา ยึดมั่นในศีลธรรม ดำเนินงานอย่างโปร่งใส ตรวจสอบได้

4. ความสามารถในการคิดเชิงกลยุทธ์ มีวิสัยทัศน์ มีความสามารถในการรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงมีความสามารถในการวางแผน การวิเคราะห์ ประเมิน แสวงหาวิธีการหรือทางเลือกที่ดีที่สุดในการทำงาน มีความสามารถในการเอาชนะอุปสรรค และความไม่แน่นอน

5. การเสริมสร้างจิตสำนึกต่อสังคม ปลุกฝังให้คนในองค์กรเสียสละเพื่อส่วนรวมและผู้อื่น สร้างส่งเสริมวัฒนธรรม ประเพณีที่ดีงาม ดำเนินงานโดยมุ่งประโยชน์ต่อส่วนรวม

6. การเปิดกว้างยอมรับสิ่งต่างๆ เปิดรับความคิดเห็น เปิดรับข้อมูล ความรู้และประสบการณ์ที่แตกต่าง ยอมรับการเปลี่ยนแปลง ยอมรับคำวิจารณ์ พร้อมทั้งจะลองทำกิจกรรมใหม่ๆ

ผู้นำและภาวะผู้นำ

ภาวะผู้นำเป็นกระบวนการ ซึ่งที่ใดมีผู้นำ ก็มีผู้ตาม อาจมีผู้มองว่าผู้นำคือ ผู้มีอำนาจศบรตาศักดิ์ อำนาจในการสั่งการ (Authority) นับเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดการนำ ทำให้คนทำตาม ด้วยอำนาจ ตำแหน่งแต่อาจไม่ยั่งยืน เมื่อหมดอำนาจสั่งการ คนจะไม่ฟัง ไม่ทำตาม เพราะขาด ภาวะการนำที่เชื่อมโยง ที่ทำให้คนรักและอยากทำ

ในขณะที่บางคน ไม่มีอำนาจสั่งการ (Authority) แต่มีความเป็นผู้นำ ทำให้คนรู้สึกอยากเดินตาม ทำตาม แม้จะมีชีวิตอยู่หรือไม่ ก็มีคนอยากเดินตามอุดมการณ์หรือแบบอย่างชีวิต ผู้นำถ้ามี ทั้งอำนาจในการสั่งการและอำนาจความดี ความรัก ความเมตตาที่ยิ่งดี

ผู้นำและผู้ตามในแต่ละยุคสมัยมีความยากง่ายต่างกัน คนแต่ละยุคสมัยถูกหล่อหลอม ต่างกัน (Generations) ในโลกสมัยใหม่นี้ การนำและการตามยากขึ้นกว่าเดิม การทำให้คนรุ่นใหม่ เห็นด้วย ทำตามนั้น ไม่ใช่เรื่องง่าย (โครงการผู้นำแห่งอนาคต, 2558 : 246)

วิวัฒนาการของการศึกษาภาวะผู้นำ

ภาวะผู้นำได้มีการศึกษาวิวัฒนาการมายาวนานหลายแนวทาง ซึ่งรัตติกรณ์ จงวิศาล (2556 : 203) ได้สรุปไว้ 6 แนวทาง คือ

1. คุณลักษณะของผู้นำ
2. อำนาจและอิทธิพลของผู้นำ
3. ภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม
4. ภาวะผู้นำเชิงสถานการณ์ ได้แก่ ภาวะผู้นำตามสถานการณ์ ภาวะผู้นำที่ผันแปรตามเหตุการณ์
5. ภาวะผู้นำเชิงบริหาร และภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง
6. ภาวะผู้นำแนวใหม่ ประกอบด้วย
 - 6.1 ภาวะผู้นำเป็นเลิศ
 - 6.2 ภาวะผู้นำในตนเอง

6.3 ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม ได้แก่ ภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณ ภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้ ภาวะผู้นำที่แท้จริง

ภาวะผู้นำของผู้นำชุมชน

ภาวะผู้นำ (มหาวิทยาลัยรังสิต, 2555 : 7-8) หมายถึง กระบวนการซึ่งผู้นำจะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับความคิดหวังค่านิยมและความสามารถในการติดต่อพบปะเจรจาของบุคคลที่จะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย ดังนั้นเพื่อที่จะก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงาน ผู้นำจะต้องทำให้ผู้บังคับบัญชาเห็นว่าสนับสนุนในความสามารถของเขาเหล่านั้น ภาวะผู้นำหรือความเป็นผู้นำจึงประกอบด้วยความสามารถและการแสดงความสามารถที่มีอยู่นั้นมาใช้ในการนำ

ภาวะผู้นำของผู้นำชุมชน

ด้านบริหารตนเอง บุคลิกภาพดีมีความรู้ความสามารถ มีคุณธรรม ศีลธรรม มีวินัยในตนเอง

ด้านบริหารงานการวางแผนการปรับปรุงแก้ไขงบประมาณ การเงิน บัญชี การบริหารงบประมาณ การเงิน บัญชี การพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง การควบคุมและประเมินผลการสร้างการพัฒนาทีมงาน การมีความรับผิดชอบต่อชุมชน

ด้านการบริหารสังคม มนุษย์สัมพันธ์ดี เป็นประชาธิปไตย ประสานงานดี เป็นที่ปรึกษาที่ดี

การเสริมสร้างภาวะผู้นำ

การเสริมสร้างภาวะผู้นำชุมชน หมายถึง การทำให้ผู้นำชุมชนมีภาวะผู้นำเพิ่มขึ้น หรือคือการทำให้ผู้นำชุมชนมีการปรับปรุงความสามารถในการทำหน้าที่หรือการเข้าไปมีบทบาทในแต่ละด้านให้กับชุมชนได้ดีขึ้น

การพัฒนาบุคลิกภาพ ได้แก่ การเสริมสร้างมนุษยสัมพันธ์ การควบคุมตัวเอง การรับฟังผู้อื่น การมีความซื่อสัตย์ต่องาน เพื่อนร่วมงาน การรู้จักถ่อมตน การให้ความร่วมมือกับผู้อื่น การถนอมน้ำใจผู้อื่น การเข้าใจความต้องการของชุมชน การสร้างภาพลักษณ์ ได้แก่ ความมั่นใจในตัวเอง แรงจูงใจในการทำงาน การปรับตัวเองเข้ากับผู้อื่น การกล้าแสดงความคิดเห็น

การพัฒนารูปลักษณ์ ได้แก่การออกกำลังกาย บำรุงด้วยอาหารที่เหมาะสม การรักษารูปร่างร่างกาย ทางสังคม รู้จักการแต่งกาย การพัฒนามารยาท ในการวางตัว มารยาทต่อคนรอบข้าง ในที่ทำงาน ในการประชุม ในการติดต่อภารกิจ

การพัฒนาทักษะในการติดต่อสื่อสาร ได้แก่ การพูด การฟัง การสื่อสารทางโทรศัพท์ การพูดในที่ชุมชน การวิเคราะห์กลุ่มผู้ฟัง การวิเคราะห์เนื้อหา การอ่าน การเขียน การให้คำแนะนำ คำปรึกษา

การพัฒนาความทรงจำ ได้แก่ การจำรายละเอียดของงาน การจำรายละเอียดเกี่ยวกับบุคคล การจำเกี่ยวกับตัวเลข

การพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เพื่อหาวิธีการใหม่ๆ การทำให้กล้าคิดกล้าแสดงทำให้มองโลกกว้างและยืดหยุ่นสร้างผลงานใหม่

ทฤษฎีตาข่ายบริหาร (The Managerial Grid)

รัตติกรณ์ จงวิศาล (2556 : 231) ได้นำเสนอการพัฒนาทฤษฎีตาข่ายภาวะผู้นำหรือภาวะผู้นำแบบกริด ซึ่งสรุปสาระสำคัญได้ 7 แบบ ดังนี้

1. แบบมุ่งงาน (Task- Oriented/Authority Compliance ผู้นำจะมุ่งเอาแต่งานเป็นหลัก (Production Oriented) สนใจคนน้อย มีพฤติกรรมแบบเผด็จการ จะเป็นผู้วางแผนกำหนดแนวทางการปฏิบัติ และออกคำสั่งให้ผู้ที่บังคับบัญชาปฏิบัติตาม เน้นผลผลิต ไม่สนใจสัมพันธภาพของผู้ร่วมงาน ห่วงเหินผู้ร่วมงาน

2. แบบมุ่งคนสูง (Country Club Management) ผู้นำจะเน้นการใช้มนุษยสัมพันธ์ และเน้นความพึงพอใจของผู้ตามในการทำงาน ไม่คำนึงถึงผลผลิตขององค์กร ส่งเสริมให้ทุกคนมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัวใหญ่ที่มีความสุข นำไปสู่สภาพการณ์สิ่งแวดล้อมและงานที่น่าอยู่จะมุ่งผลงานโดยไม่สร้างความกดดันแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา โดยผู้บริหารมีความเชื่อว่า บุคลากรมีความสุขในการทำงาน การนิเทศในการทำงานควรมีเพียงเล็กน้อยไม่จำเป็นต้องมีการควบคุมในการทำงานลักษณะคล้ายการทำงานในครอบครัวที่มุ่งเน้นความพึงพอใจ ความสนุกสนานในการทำงานของผู้ร่วมงาน เพื่อหลีกเลี่ยงการต่อต้านต่างๆ

3. แบบมุ่งงานต่ำมุ่งคนต่ำ (Impoverished) ผู้บริหารจะสนใจคนและสนใจงานน้อยมาก ใช้ความพยายามเพียงเล็กน้อยเพื่อให้งานดำเนินไปตามที่มุ่งหมาย และคงไว้ซึ่งสมาชิกภาพขององค์กร ผู้บริหารมีอำนาจในตนเองต่ำ มีการประสานงานกับผู้ใต้บังคับบัญชาน้อยเพราะขาดภาวะผู้นำและมักจะมอบหมายให้ผู้ใต้บังคับบัญชาทำเป็นส่วนใหญ่

4. แบบทางสายกลาง (Middle of The Road Management) ผู้บริหารหวังผลงานเท่ากับขวัญและกำลังใจของผู้ปฏิบัติงาน ใช้ระบบราชการที่มีกฎระเบียบแบบแผน ผลงานได้จากการปฏิบัติตามระเบียบ โดยเน้นขวัญ ความพึงพอใจ หลีกเลี่ยงการใช้กำลังและอำนาจ ยอมรับผลที่เกิดขึ้นตามความคาดหวังของผู้บริหาร มีการจัดตั้งคณะกรรมการในการทำงานหลีกเลี่ยงการทำงานที่เสี่ยงเกินไป มีการประนีประนอมในการจัดการกับความขัดแย้ง ผู้ร่วมงานคาดหวังว่าผลประโยชน์มีความเหมาะสมกับการปฏิบัติงานที่ได้กระทำลงไป

5. แบบทำงานเป็นทีม (Team Management) ผู้บริหารให้ความสนใจทั้งเรื่องงานและขวัญกำลังใจผู้ใต้บังคับบัญชา คือ ความต้องการขององค์กรและความต้องการของคนทำงานจะไม่ขัดแย้งกัน เน้นการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ บรรยากาศในการทำงานสนุก ผลสำเร็จของงานเกิดจากความรู้สึกยึดมั่นของผู้ปฏิบัติในการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิก สัมพันธภาพระหว่างผู้บริหารกับผู้ตาม เกิดจากความไว้วางใจ เคารพนับถือซึ่งกันและกัน ผู้บริหารแบบนี้เชื่อว่า ตนเป็น

เพียงผู้เสนอแนะหรือให้คำปรึกษาผู้ใต้บังคับบัญชาเท่านั้น อำนาจการวินิจฉัยสั่งการและอำนาจการปกครองบังคับบัญชายังอยู่ที่ผู้ใต้บังคับบัญชา มีการยอมรับความสามารถของแต่ละบุคคล ก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ในการทำงาน

6. ภาวะผู้นำแบบพ่อ แม่ (Paternalism Materialism) เป็นพฤติกรรมผู้นำที่ทำหน้าที่เหมือนพ่อแม่ เช่นการให้รางวัลเมื่อลูกเชื่อฟัง และการลงโทษเมื่อลูกไม่เชื่อฟัง

7. ภาวะผู้นำแบบตามโอกาส (Opportunism) เป็นแบบภาวะผู้นำที่ใช้แบบผสมผสานในแบบที่ 1 – แบบที่ 5 โดยเลือกตามโอกาส มุ่งประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม

ทฤษฎี X และ ทฤษฎี Y ของแมก เกรเกอร์ (Mc Gregor's Theory X and Theory Y)

ทฤษฎี X และ ทฤษฎี Y ของแมก เกรเกอร์ (Mc Gregor) (อ้างถึงใน รัตติกรณ์ จงวิศาล , 2556 :191) เป็นนักจิตสังคมชาวอเมริกา ซึ่งทฤษฎีนี้เกี่ยวข้องกับทฤษฎีแรงจูงใจและทฤษฎีความต้องการขั้นพื้นฐานของมาสโลว์ ที่สามารถประยุกต์ใช้ในการบริหารงานได้ ในการทำงานกับคนจะต้องคำนึงถึง ธรรมชาติของมนุษย์และพฤติกรรมของมนุษย์ คือ มนุษย์มีความต้องการพื้นฐานและต้องการแรงจูงใจ ผู้บริหารที่มีประสิทธิภาพจะต้องให้สิ่งที่ผู้ตามหรือผู้ใต้บังคับบัญชาต้องการจึงจะทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเกิดความศรัทธา และกระตือรือร้นช่วยกันปฏิบัติงานให้บรรลุจุดมุ่งหมาย

ทฤษฎี X (Theory X) พื้นฐานของคน คือ มีความเฉื่อยชา (passive) ไม่ชอบทำงาน พื้นฐานคนขี้เกียจ อยากได้เงิน อยากสบายเพราะฉะนั้นบุคคลกลุ่มนี้จำเป็นต้องคอยควบคุมตลอดเวลา และต้องมีการลงโทษมีกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด มีการชี้นำและจูงใจด้วยปัจจัยภายนอก เพื่อให้คนตอบสนองความต้องการขององค์กร

ทฤษฎี Y (Theory Y) เป็นกลุ่มที่มองในแง่ดี มีการรับแรงจูงใจภายในอยู่ก่อนแล้วมีความตระหนักในหน้าที่ความรับผิดชอบ เต็มใจทำงาน มีการเรียนรู้ มีการพัฒนาตนเอง พัฒนางานมีความคิดสร้างสรรค์ และมีศักยภาพในตนเอง

นิเวศภาวะผู้นำ (Ecology Leadership)

โครงการผู้นำแห่งอนาคต (2558 : 246) ได้กล่าวถึง ผู้นำเปรียบเสมือนต้นไม้ในป่าที่ต้องมีต้นไม้หลายประเภทอยู่ร่วมกันพึ่งพาอาศัยกัน ผู้นำก็เช่นกันต้องอยู่ร่วมกันกับผู้นำอื่นๆ เพื่อให้ผู้นำนั้นมันคงอยู่ได้

ภาวะผู้นำ 3 ระดับ ประกอบด้วย

1. ผู้นำระดับสูงสุด เป็นผู้วิสัยทัศน์มองภาพใหญ่
2. ผู้นำระดับกลาง เป็นตัวเชื่อมผู้นำระดับบนและล่าง แปลงยุทธศาสตร์ข้างบนสู่ระดับปฏิบัติและสื่อสารติดต่อกับระดับผู้ปฏิบัติการ
3. ผู้นำในระดับแนวหน้า คือ ผู้นำในระดับปฏิบัติการ

ทฤษฎีผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership Theory) ของแบสส์ (Bass)

ทฤษฎีผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership Theory) ของแบสส์ (Bass) (อ้างถึงใน รัตติกรณ์ จงวิศาล, 2556 : 249-250) ได้ชี้ให้เห็นความแตกต่างระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงแบบบารมี (Charismatic) และแบบแลกเปลี่ยน (Transactional) ซึ่งภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงสามารถทำให้ผู้ตามมีแรงจูงใจและมีผลการปฏิบัติได้มากกว่าภาวะผู้นำแบบแลกเปลี่ยน

ความแตกต่างระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับผู้นำการแลกเปลี่ยน

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง

1. คุณลักษณะ มุ่งความสัมพันธ์ความคิดเป็นแบบเปลี่ยนแปลงโดยสิ้นเชิงเกิดขึ้นจาก
วิกฤตการณ์ เป็นลักษณะการริเริ่ม (Proactive)

2. มีแรงจูงใจเป็นการเห็นคุณค่า (ภายใน)

3. การใช้อำนาจแบบความมีบุคลิกพิเศษ

4. จุดเน้นอยู่ที่วิสัยทัศน์

5. การเป็นผู้นำ เป็นแบบที่ปรึกษา ผู้ฝึกสอนและครู มีการกระจายอำนาจให้แก่ละ
บุคคล ให้อำนาจตัดสินใจ เข้าถึงได้ง่าย เป็นตัวอย่างของคุณธรรม

6. ในส่วนผู้ใต้บังคับบัญชา ละเว้นประโยชน์ส่วนตนเพื่อองค์กรและทำมากกว่าที่
คาดหวัง

7. ผลที่ได้ จะได้ผลแบบก้าวกระโดดในการทำงาน

ภาวะผู้นำการแลกเปลี่ยน

1. มีคุณลักษณะ มุ่งกระบวนการแลกเปลี่ยนความคิดเป็นแบบค่อยพัฒนาอยู่ภายใต้
สภาพการที่เป็นการตอบสนอง (Reactive)

2. มีแรงจูงใจเป็นรางวัล (ภายนอก)

3. การใช้อำนาจแบบประเพณีปฏิบัติ

4. จุดเน้นอยู่ที่ผลที่ได้รับ

5. การเป็นผู้นำ เน้นในกิจกรรม ชีบหาทขัดเจน ตระหนักในความต้องการ จัดการ
แบบวางเฉย

6. ในส่วนผู้ใต้บังคับบัญชา แสวงหาความมั่นคง เน้นความต้องการของตนเอง

7. ผลที่ได้ เป็นผลการทำงานตามที่คาดหวัง

ความแตกต่างระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง กับผู้นำการแลกเปลี่ยน แสดงดังภาพ

ต่อไปนี้

ตารางที่ 2.1 ความแตกต่างระหว่างผู้นำการแลกเปลี่ยนกับผู้นำการเปลี่ยนแปลง

ความแตกต่าง	ภาวะผู้นำการแลกเปลี่ยน	ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง
คุณลักษณะ	- มุ่งกระบวนการแลกเปลี่ยนความคิดเป็นแบบค่อยพัฒนาอยู่ภายใต้สภาพการที่เป็นการตอบสนอง (Reactive)	- มุ่งความสัมพันธ์ความคิดเป็นแบบเปลี่ยนแปลงโดยสิ้นเชิงเกิดขึ้นจากวิกฤตการณ์เป็นลักษณะการริเริ่ม (Proactive)
แรงจูงใจอำนาจ	- รางวัล (ภายนอก) - การใช้อำนาจแบบประเพณีปฏิบัติ	- การเห็นคุณค่า(ภายใน) - การใช้อำนาจแบบความมีบุคลิกพิเศษ
	- ผลที่ได้รับ	- วิสัยทัศน์
จุดเน้นผู้นำ	- เน้นในกิจกรรมซับซ้อนชัดเจนตระหนักในความต้องการ จัดการแบบวางแผน	- เป็นแบบที่ปรึกษา ผู้ฝึกสอนและครู มีการกระจายอำนาจให้แต่ละบุคคล ให้อำนาจตัดสินใจ เข้าถึงได้ง่ายเป็นตัวอย่างของคุณธรรม
ผู้ใต้บังคับบัญชา	- แสวงหาความมั่นคงเน้นความต้องการของตนเอง	- ละเว้นประโยชน์ส่วนตนเพื่อองค์กรและทำมากกว่าที่คาดหวัง
ผลที่ได้	- เป็นผลการทำงานตามที่คาดหวัง	- ก้าวกระโดดในการทำงาน

ที่มา : (รัตติกรณ์ จงวิศาล, 2556 : 250)

กระบวนการการเป็นผู้นำ (Personal Mastery) และหลักการฝึกฝนตนเอง 2 ประการ

โครงการผู้นำแห่งอนาคต (2558 : 248) ได้เสนอแนวทางการการเป็นผู้นำว่า ภาวะผู้นำไม่ว่าจะในระดับไหน ระดับบริหารจัดการ ระดับกลาง หรือระดับปฏิบัติการ ต้องมีการฝึกฝนพัฒนาศักยภาพตนเองด้วยกัน ซึ่งมีหลัก 2 ประการ คือ

1. พัฒนาความรู้เกี่ยวกับตนเอง (Self - Knowledge) แล้วนำความรู้ที่เกี่ยวกับตัวเองไปใช้ให้เกิดประโยชน์ รู้ว่าตัวเองเกิดมาทำไม อยู่เพื่ออะไร มีจุดอ่อน จุดแข็งตรงไหน การพัฒนาตนเองต้องรู้จักตนเอง มีสติรู้ตัว ซึ่งการทำให้เกิดผลในทางปฏิบัติ ส่งผลถึงองค์กร การศึกษา การสังเกตเห็นตัวเองและค้นคว้าศึกษาจึงสำคัญและจำเป็นต้องทำไปตลอดเวลาทั้งชีวิต

2. แจ่มกระจ่างในเป้าหมายของชีวิต (Purpose) ว่าเกิดมาทำไม อยู่ไปเพื่ออะไรชีวิตมีคุณค่าความหมายตรงไหน มีเป้าหมายปลายทาง ผู้นำต้องกระจ่างกับชีวิต ซึ่งมีงานเป็นส่วนหนึ่งในนั้น การทำงานนี้เพื่ออะไร ทำไปทำไม มีความหมายอย่างไรกับตัวเรา สิ่งที่มีผลต่อผู้อื่นอย่างไร

แนวคิดคุณลักษณะด้านบุคลิกภาพของผู้นำที่ประสบความสำเร็จ

รัตติกรณ์ จงวิศาล (2556 : 207-208) ได้นำเสนอแนวคิดคุณลักษณะด้านบุคลิกภาพ ผู้นำที่ประสบความสำเร็จของ ดูปริน (Du Brin, 2001) ซึ่งประกอบด้วยคุณลักษณะด้านบุคลิกภาพทั่วไป และบุคลิกภาพที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน ดังนี้

1. มีความเชื่อมั่นในตนเอง (self-confidence) อย่างแท้จริงและเหมาะสม
2. มีความไว้วางใจได้ (trustworthiness) สร้างความเชื่อถือให้กับบุคคลอื่นได้ มีความซื่อสัตย์ มั่นคง
3. มีลักษณะเด่น (dominant) หรือมีความโดดเด่นต่างจากคนอื่น ๆ
4. มีลักษณะแสดงตัว (extroversion) ชอบเข้าร่วมสังคมและเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ
5. มีการแสดงออกอย่างเหมาะสม (assertiveness) ทั้งในการแสดงความรู้สึก ความคิดเห็น ทศนคติและการแสดงออกอย่างมั่นใจ
6. มีอารมณ์มั่นคง (emotional stability) สามารถควบคุมอารมณ์ตนเองได้และแสดงออกอย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ต่างๆ
7. มีความกระตือรือร้น (enthusiasm) และมีการแสดงออกทั้งคำพูดและภาษาท่าทาง ที่ช่วยความสัมพันธ์ที่ดีในทีมและช่วยสร้างแรงบันดาลใจ
8. มีอารมณ์ขัน (sense of humor) ช่วยลดความเครียดและความขัดแย้งต่างๆ
9. มีลักษณะเป็นคนที่อบอุ่น (warmth) เห็นใจ เข้าใจคนอื่น ช่วยปกป้องดูแลคนอื่นได้
10. มีความอดทนสูงต่อความคับข้องใจ (high tolerance for frustration) มีความอดทนต่อปัญหาอุปสรรคที่มาขัดขวางทำให้ไม่บรรลุเป้าหมาย
11. มีความตระหนักรู้เกี่ยวกับจุดอ่อนและจุดแข็งของตน รวมถึงเป้าหมายของตนเอง ด้วย (self-awareness and self-objectivity)

คุณลักษณะด้านบุคลิกภาพที่เกี่ยวข้องกับงาน

คุณลักษณะด้านบุคลิกภาพที่เกี่ยวข้องกับงาน ประกอบด้วย

1. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (initiative) มีความสามารถริเริ่มได้ด้วยตนเอง แม้ว่าจะมีกระตุ้นหรือสนับสนุนจากบุคคลอื่น ทั้งที่เกี่ยวข้องกับการค้นหาปัญหาและการแก้ปัญหาต่าง ๆ
2. มีความสามารถในการเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่นและเห็นใจผู้อื่น (sensitivity to others and empathy) มีความสามารถในการเอาใจเขามาใส่ใจเรา

3. มีความยืดหยุ่นและความสามารถในการปรับตัว (flexibility and adaptability) เช่น การปรับตัวกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การลดขนาดองค์กร มีการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ต่างๆ ได้

4. มีความเชื่ออำนาจในการควบคุมตนเอง (internal locus of control) เชื่อว่าตนเองเป็นผู้ควบคุม และเป็นผู้กำหนดชีวิตตนเอง ซึ่งจะช่วยให้เกิดความมั่นใจในตนเองมากขึ้น

5. มีความกล้าหาญ (courage) ในการที่จะเผชิญหน้ากับความเสี่ยงและความท้าทายแปลกใหม่ และมีความรับผิดชอบต่อความล้มเหลวที่อาจเกิดขึ้น

6. มีความสามารถในการฟื้นคืนสู่สภาพปกติ (resiliency) เมื่อเผชิญกับปัญหาอุปสรรคต่างๆ ในการทำงาน หรือความล้มเหลว สามารถที่จะช่วยให้ตนเองกลับมามีกำลังใจ ไม่ท้อถอยหรือยอมแพ้

ชนิดของอำนาจและฐานอำนาจ (Power Types and Sources)

รัตติกรณ์ จงวิศาล (2556 : 218-219) ได้นำเสนอแนวทางการพัฒนาการจัดประเภทของอำนาจตามฐานและที่มาของอำนาจ ซึ่งมีความแตกต่างกัน ดังนี้

1. อำนาจการให้รางวัล (Reward Power) เป็นอำนาจที่ทำให้ผู้ตามยอมปฏิบัติตามคำสั่ง เพื่อต้องการรับรางวัลหรือผลตอบแทนจากผู้มีอำนาจ

2. อำนาจการบังคับ (Coercive Power) เป็นอำนาจที่ทำให้ผู้ตามยอมปฏิบัติตามคำสั่ง เพื่อหลีกเลี่ยงการถูกลงโทษจากผู้มีอำนาจ

3. อำนาจอันชอบธรรม (Legitimate Power) เป็นอำนาจที่ทำให้ผู้ตามยอมปฏิบัติตามคำสั่งเพราะเชื่อว่าผู้นำมีสิทธิจะออกคำสั่งหรือร้องขอให้กระทำ และผู้ตามมีหน้าที่ปฏิบัติตาม

4. อำนาจความเชี่ยวชาญ (Expert Power) เป็นอำนาจที่ทำให้ผู้ตามยอมปฏิบัติตามคำสั่ง เพราะเชื่อว่าผู้มีอำนาจเป็นผู้ทรงความรู้ มีความเชี่ยวชาญในเรื่องนั้นๆ และเป็นผู้รู้ว่าการใดดีที่สุดในการทำงานให้บรรลุเป้าหมาย

5. อำนาจอ้างอิง (Referent Power) เป็นอำนาจที่ทำให้ผู้ตามยอมปฏิบัติตามคำสั่ง เพราะมีความนิยมชมชอบ ศรัทธาหรือนับถือต่อผู้มีอำนาจ หรือลักษณะของผู้มีอำนาจ และเพราะต้องการได้รับการยอมรับจากผู้มีอำนาจ

ภาพที่ 2.1 ชนิดของอำนาจและฐานอำนาจ

ที่มา : (รัตติกรณ์ จงวิศาล, 2556 : 218)

จากชนิดของอำนาจและฐานอำนาจ (Power Types and Sources) 5 ชนิด ต่อมาได้มีการพัฒนาเป็น 7 ชนิด (รัตติกรณ์ จงวิศาล, 2556 : 225) คือ

6. อำนาจทางข้อมูลข่าวสาร (Informational Power) เป็นอำนาจที่ทำให้ผู้ตามยอมปฏิบัติตามคำสั่ง เพราะผู้นำมีความสามารถในการให้ข้อมูลข่าวสารผู้อื่นเกี่ยวกับองค์การ และแผนงานขององค์การ

7. อำนาจทางสภาวะแวดล้อมเชิงนิเวศ (Ecological Power) เป็นอำนาจที่ทำให้ผู้ตามยอมปฏิบัติตามคำสั่ง เพราะผู้นำสามารถควบคุมเทคโนโลยี จัดระเบียบการทำงานและปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมได้

การศึกษาคุณลักษณะพฤติกรรมที่สำคัญของผู้นำ รัตติกรณ์ จงวิศาล (2556 : 191-231) ได้กล่าวถึง งานการศึกษาของมหาวิทยาลัยโอไฮโอ (Ohio State University) และมหาวิทยาลัยมิชิแกน (University of Michigan) ที่ได้ศึกษาถึงคุณลักษณะทางพฤติกรรมที่สำคัญของผู้นำว่ามี 2 ประการ โดยทั้งสองมหาวิทยาลัยจะใช้คำว่า “พฤติกรรมภาวะผู้นำ” มากกว่า “รูปแบบภาวะผู้นำ” แต่ปัจจุบันถูกเรียกโดยทั่วไปว่ารูปแบบภาวะผู้นำ

การศึกษาคุณลักษณะทางพฤติกรรมที่สำคัญของผู้นำ ของมหาวิทยาลัยมิชิแกน (University of Michigan)

1. พฤติกรรมของผู้นำที่มุ่งคน (employee-centered behavior) คือ ผู้นำที่ให้ความสำคัญต่อคนงาน

2. พฤติกรรมของผู้นำที่มุ่งงาน (job-centered behavior) คือ ผู้นำที่เน้นความสำเร็จของการทำงาน

การศึกษาแบบเจาะลึกถึงมิติพฤติกรรมผู้นำของมหาวิทยาลัยโอไฮโอ (ohio state university)

1. พฤติกรรมที่มุ่งสร้างโครงสร้าง (initiation structure) คือ ผู้นำที่พิจารณาให้ความสำคัญกับการกำหนดกฎเกณฑ์ การใช้สายการบังคับบัญชา การเน้นบทบาทหน้าที่ตำแหน่ง และการเน้นผลงาน

2. พฤติกรรมที่มุ่งเน้นความสัมพันธ์ (consideration) คือ ผู้นำที่ให้ความสำคัญต่อการมีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ร่วมงาน การเข้ามีส่วนร่วมในการทำงานของผู้ใต้บังคับบัญชา

เมื่อมีพฤติกรรมที่มุ่งสร้างโครงสร้าง (initiation structure) สูงก็จะก่อให้เกิดภาวะผู้นำแบบเผด็จการ และเมื่อพฤติกรรมที่มุ่งเน้นความสัมพันธ์ (consideration) สูงก็จะเกิดภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตย

แนวคิดหลักเกี่ยวกับผู้นำ สมบัติ สุวรรณพิทักษ์ (2554 : 148-154) ญัฎฐลักษณ์ ศรีมีชัย ได้ประมวลแนวคิดเกี่ยวกับผู้นำไว้ดังนี้

ผู้นำ คือ ผู้ที่สามารถใช้อิทธิพลโน้มน้าวให้ผู้อื่นสนใจ กระทำตามความต้องการของตนได้สำเร็จ โดยปราศจากอำนาจหรือตำแหน่งหน้าที่มาบังคับ

ซึ่ง ได้กล่าวถึง กฎผู้นำตลอดกาลของ จอห์น ซี แมกซ์เวลล์ (John C. Maxwell) ที่เสนอว่าการเป็นผู้นำต้องอาศัยความสามารถในการทำดีได้มากกว่าหนึ่งสิ่ง ซึ่ง แมกซ์เวลล์ เสนอไว้ 21 กฎ ผู้นำต้องสำรวจตนเองว่าในกฎหรือคุณลักษณะของตนอยู่ในระดับใด ประเมินตนเองว่ายังบกพร่องด้านใดต้องพยายามปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น คุณลักษณะทุกอย่างสามารถเรียนรู้และพัฒนาได้ 21 กฎ ของผู้นำตลอดกาล ประกอบด้วย

1. กฎขีดการเป็นผู้นำ “ขีดความสามารถในการเป็นผู้นำเป็นตัวกำหนดระดับความมีประสิทธิภาพของบุคคล” หมายความว่า ความสามารถในการเป็นผู้นำจะเป็นตัวตัดสินความมีประสิทธิภาพของการทำงานและส่งผลกระทบต่อการพัฒนาองค์กร การขาดภาวะผู้นำเป็นขีดที่จำกัดความมีประสิทธิภาพขององค์กร

2. กฎอิทธิพล “สิ่งที่ใช้วัดความเป็นผู้นำที่แท้จริงก็คือความมีอิทธิพล ไม่มากไม่น้อยไปกว่านั้น” หมายความว่า หากผู้นำไม่มีอิทธิพล คือ ไม่มีบารมี ไม่มีความสามารถในการชักชวนคนอื่นให้เข้ามามีส่วนร่วมได้ ผู้นำคนนั้นก็ไม่มีทางนำคนอื่นได้

3. กฎการสั่งสม การเป็นผู้นำจะต้องสร้างทีละวัน ไม่ใช่ภายในวันเดียว หมายความว่า การเป็นผู้นำก็เหมือนกับการลงทุนที่ประสบความสำเร็จ ที่ต้องอาศัยเวลา ไม่ใช่ร่ำรวยได้ในวันเดียว

การเป็นผู้นำจะต้องเพียรพยายามวันแล้ววันเล่าเป็นเวลานาน ผู้นำที่สำเร็จต้องเป็นผู้เรียนรู้ และหวังอย่างต่อเนื่อง

4. กฎการนำทาง “ใครๆ ก็ควบคุมหางเสือได้ แต่ต้องเป็นผู้นำที่กำหนดเส้นทาง” หมายความว่า ผู้นำต้องมีวิสัยทัศน์ ต้องรู้จักการวิเคราะห์ ไตร่ตรอง ต้องตรวจสอบและต้องนำคนอื่นไปในทุกหนแห่งได้

5. กฎการเพิ่มคุณค่า “ผู้นำเพิ่มคุณค่าด้วยการรับใช้คนอื่น” หมายความว่า ผู้นำไม่ใช่แค่พาตัวเองไปได้ไกล แต่ต้องช่วยพาคนอื่นไปได้ไกลด้วย คือต้องรับใช้คนอื่นด้วย เพื่อการเพิ่มคุณค่าให้คนอื่น เห็นคุณค่าของคนอื่น ทำตนให้มีคุณค่ามากขึ้นสำหรับผู้อื่น

6. กฎรากฐานอันมั่นคง “การได้รับความไว้วางใจเป็นรากฐานแห่งการเป็นผู้นำ” หมายความว่า ผู้นำจะต้องทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี อย่างสม่ำเสมอในเรื่องความสามารถ การเข้าถึงผู้อื่น การมีคุณธรรม ศีลธรรม และจริยธรรม

7. กฎความเคารพนับถือ “โดยธรรมชาติแล้วคนจะเดินตามผู้นำที่เข้มแข็ง” หมายความว่า ผู้ที่คนอื่นตามก็คือ คนที่เขานับถือ ผู้นำจะต้องสร้างความเคารพนับถือ โดยการแสดงความสามารถ การให้เกียรติคนอื่น การแสดงความกล้าหาญ กล้าคิดกล้าตัดสินใจ และการเป็นคนดีมีความยุติธรรม

8. กฎสัญชาตญาณ “ผู้นำประเมินทุกสิ่งด้วยสัญชาตญาณ” หมายความว่า ผู้นำต้องมีสัญชาตญาณรอบรู้ รู้จักอ่านประสบการณ์ อ่านแนวโน้ม อ่านคนและอ่านตัวเอง ทำให้เข้าใจเรื่องต่างๆ อย่างทะลุปรุโปร่ง ในขณะที่คนอื่นไม่เข้าใจอย่างนั้น

9. กฎแรงดึงดูด “คุณเป็นคนเช่นไรย่อมดึงดูดคนอื่นเช่นนั้น” หมายความว่า ผู้นำที่ดีต้องแสวงหาคนเก่ง คนดี มาร่วมทำงานด้วย

10. กฎการเข้าถึงจิตใจคนอื่น “ผู้นำต้องสัมผัสจิตใจผู้อื่น ก่อนขอความร่วมมือจากเขา” หมายความว่า ผู้เป็นผู้นำต้องหยั่งลึกเข้าถึงจิตใจของคนอื่นได้ ต้องเข้าใจถึงตัวตนของคนแต่ละคน

11. กฎคนในวงการ “ศักยภาพของผู้นำกำหนดโดยคนที่ใกล้ชิดเขาที่สุด” หมายความว่า ชีตความสามารถของผู้นำนอกจากตัวเองแล้ว คนที่ห้อมล้อมผู้นำจะทำให้บรรลุศักยภาพสูงสุด ดังนั้น การเลือกคนที่เข้ามาอยู่ใกล้ชิดจะต้องดูว่า เขามีอิทธิพลสูงกับคนอื่นเพียงใด นำความสามารถพิเศษมาเริ่มผู้นำหรือไม่ มีตำแหน่งสำคัญหรือไม่

12. กฎการมอบอำนาจ “มีเพียงผู้นำที่มั่นคงเท่านั้น ที่มอบอำนาจให้ผู้อื่น” หมายความว่า การมอบอำนาจให้คนอื่นเป็นทั้งความสำเร็จและความล้มเหลว ต้องรู้จักวิเคราะห์และเลือกว่าจะมอบอำนาจอะไรให้ใคร เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดขององค์กรและประสบผลสำเร็จ

13. กฎภาพผู้นำ “คนทำในสิ่งที่เขาเห็น” หมายความว่า คนร่วมงานหรือผู้ตามจะทำอะไรตามที่ผู้นำทำให้เขาเห็น ดังนั้น ผู้นำจะต้องทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีเสมอ

14. กฎแรงศรัทธา “คนศรัทธาในตัวผู้นำ ก่อนศรัทธาในวิสัยทัศน์” หมายความว่า ผู้ร่วมงานจะมองผู้นำใน 2 มิติ คือตัวผู้นำและวิสัยทัศน์ของผู้นำ หากเขาศรัทธาเชื่อในตัวผู้นำเสียอย่าง แม้วิสัยทัศน์ไม่ดี เขาก็พร้อมที่จะเปลี่ยนแปลง แต่ถ้าผู้นำไม่ดีทั้ง 2 อย่าง เขาคงมองหาผู้นำใหม่

15. กฎชัยชนะ “ผู้นำหาทางให้ทีมชนะ” หมายความว่า ผู้นำจะต้องมองหาเส้นทางทุกอย่างเพื่อทำงานให้ประสบความสำเร็จ ได้รับชัยชนะ ไม่ยอมแพ้ต่ออุปสรรค ยืนหยัดต่อสู้เพื่อชัยชนะ

16. กฎแรงขับเคลื่อน “แรงขับเคลื่อนเป็นเพื่อนที่ดีที่สุดของผู้นำ” หมายความว่า ผู้นำต้องมีแรงขับเคลื่อนที่ทรงพลัง (powerful drive) เพราะการมีแรงขับเคลื่อนหรือมีความมุ่งมั่น แน่วแน่ หรือไม่ย่อท้อ จะทำให้ผู้นำทำงานสำเร็จ ปัญหา อุปสรรค และความยากลำบากเป็นเรื่องเล็กน้อย

17. กฎการจัดลำดับความสำคัญ “ผู้นำรู้ว่าการมีภารกิจมากมาย ไม่จำเป็นต้องหมายถึงความสำเร็จ” หมายความว่า ผู้นำที่ดีต้องรู้ว่าอะไรทำก่อน อะไรควรทำทีหลังและอะไรสำคัญที่สุด อะไรสำคัญน้อยที่สุด มีผู้กล่าวว่า ถ้าให้ความสนใจกับกิจกรรมที่มีความสำคัญ 20 เปอร์เซ็นต์แรก จะได้ตอบแทนกลับมาเป็นผลสำเร็จ 80 เปอร์เซ็นต์

18. กฎการเสียสละ “ผู้นำต้องเสียสละ ก่อนได้รับการยกย่อง” หมายความว่า ผู้นำต้องรู้จักเสียสละทั้งกำลังกาย ใจ และสติปัญญา โดยยึดถือหลัก 3 ประการ คือ 1. ความสำเร็จใดที่ปราศจากการเสียสละ ผู้นำมักถูกเรียกร้องให้เสียสละมากกว่าผู้อื่น และผู้นำยิ่งสูงยิ่งต้องเสียสละ

19. กฎจังหวะเวลา “จะทำเมื่อไร สำคัญเท่าๆ กับจะทำอะไร และจะไปที่ไหน” หมายความว่า ผู้นำจะต้องรู้จักการวิเคราะห์สถานการณ์และจังหวะเวลาที่เหมาะสม ว่าจะทำอะไร หากทำในเวลาที่ไม่เหมาะสม อาจจะถูกกลืนกลายเป็นการทำที่เสียหายร้ายแรงมาก

20. กฎการเติบโตแบบถล่มทลาย “จะเพิ่มการเติบโต จงนำผู้ตาม จะทวีคูณการเติบโต จงนำผู้นำ” หมายความว่า ถ้าผู้นำพัฒนาตนเองก็จะประสบผลสำเร็จอีกหลายเท่าตัว

21. กฎการสืบทอด “คุณค่าที่ยั่งยืนของผู้นำวัดโดยการสืบทอด” หมายความว่า ความสำเร็จของผู้นำไม่มีความหมายมากนัก หากผู้นำไม่ได้ทิ้งสิ่งใดไว้ ดังนั้นผู้นำต้องทำอะไรไว้ให้เป็นมรดก เลือกคนที่มารับช่วงมรดกและสานการเติบโตให้ยั่งยืนต่อไป

ในการจัดระดับผู้นำ ญัตติลักษณ์ ศรีมีชัย (2554 : 151) ได้กล่าวถึง การจำแนกระดับของผู้นำไว้ 5 ระดับ คือ

ระดับที่ 1 มีความสามารถเฉพาะตัวที่มี (High capable individual)

ระดับที่ 2 สามารถทำงานเป็นทีมได้ดี (Contributing team member)

ระดับที่ 3 สามารถบริหารบุคลากร ทรัพยากรและงานได้ดี (Competent manager)

ระดับที่ 4 สามารถทำให้ทุกคนเกิดความมุ่งมั่น สามารถจูงใจคนทำงานได้อย่างทุ่มเทจนบรรลุความสำเร็จ (Effective leader)

ระดับที่ 5 มีความสามารถ 1-4 และมีความมุ่งมั่นที่จะทำให้องค์กรประสบความสำเร็จสูงสุด (Highest Effective leader)

และการจัดประเภทของผู้นำ จากการจำแนกคุณลักษณะของผู้นำทั้ง 5 ระดับ แล้วยังได้แบ่งประเภทของผู้นำไว้ 3 รูปแบบ คือ

1. ผู้นำแบบเผด็จการ เป็นผู้นำที่มีความคิดอยากในตัวเอง ถือเรื่องระเบียบกฎเกณฑ์ ข้อบังคับเป็นหลัก ยึดถือความคิดของตนเองเป็นหลักในการตัดสินใจ เปรียบเสมือนกิจการที่เป็นเจ้าของเพียงผู้เดียว

2. ผู้นำแบบประชาธิปไตย เป็นผู้นำที่ให้สิทธิในการแสดงความคิดเห็น การเรียกร้อง และการเคารพสิทธิของคนอื่น ในการตัดสินใจใช้การรับฟังความคิดเห็นของผู้ร่วมงาน และการมีส่วนร่วมในการบริหารงานขององค์กร

3. ผู้นำแบบสบาย เป็นผู้นำที่บริหารงานตามสถานการณ์ ยึดถือ นึกถึง ความรู้สึกของผู้ร่วมงานเป็นหลัก ทำงานไปเรื่อยๆ มองโลกในแง่ดีและมักเป็นที่รักของผู้ร่วมงาน แต่อาจมีบางส่วนมองว่าเป็นบุคคลที่ไม่มีจุดยืนของตนเอง

ในแนวคิดเกี่ยวกับผู้นำกับผู้บริหาร ผู้นำไม่จำเป็นต้องเป็นผู้บริหาร โดยได้เปรียบเทียบคุณลักษณะของผู้นำกับผู้บริหาร ดังนี้

คุณลักษณะของผู้นำ

1. ผู้นำเป็นผู้นำนวัตกรรม
2. ผู้นำถามว่าอะไร ทำไม
3. ผู้นำมุ่งคน
4. ผู้นำทำสิ่งต่างๆ ที่ถูกต้อง
5. ผู้นำมุ่งพัฒนาไปข้างหน้า
6. ผู้นำสร้างแรงจูงใจและศรัทธา
7. ผู้นำมีวิสัยทัศน์ยาวไกล
8. ผู้นำท้าทายสถานภาพที่เป็นอยู่
9. ผู้นำทอดสายตาสู่ขอบฟ้า
10. ผู้นำสร้างสรรค์แบบใหม่
11. ผู้นำเป็นตัวของตัวเอง
12. ผู้นำริเริ่ม

คุณลักษณะของผู้บริหาร

1. ผู้บริหารเป็นผู้ดำเนินงาน
2. ผู้บริหารใช้คำถามว่า อย่างไร เมื่อไร

3. ผู้บริหารมุ่งระบบ
4. ผู้บริหารทำสิ่งต่างๆ อย่างถูกต้อง
5. ผู้บริหารรักษาสถานภาพ
6. ผู้บริหารพึงการควบคุม
7. ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์สั้น
8. ผู้บริหารยอมรับสถานภาพที่เป็นอยู่
9. ผู้บริหารมีสายตาดำจ้องอยู่ทำงานที่จะต้องทำ
10. ผู้บริหารทำตามแบบ
11. ผู้บริหารทำตัวเหมือนทหารที่ดี
12. ผู้บริหารลอกเลียน

ผู้นำยุคใหม่

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต (2551 อ้างใน ญัตติลักษณะ ศรีมีชัย, 2554 : 153) กล่าวถึงผู้นำในสังคมยุคใหม่ในสังคมฐานความรู้ทางเศรษฐกิจ (Knowledge based Economy) ต้องมีคุณลักษณะ ดังนี้

1. ต้องเรียนรู้ตลอดชีวิต สังคมยุคใหม่เป็นสังคมการเรียนรู้ที่พัฒนาและก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ความรู้ใหม่ๆ เกิดขึ้นตลอดเวลา ความรู้เดิมจะล้าสมัยโดยเร็ว ต้องเรียนรู้ใหม่ ผู้นำยุคใหม่จะทำงานได้ต้องเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา
2. ต้องใช้เทคโนโลยีเป็น เทคโนโลยีกลายเป็นสิ่งจำเป็นของการทำงาน ทั้งในด้านการบริหารและวิชาการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเทคโนโลยีโทรคมนาคมและสารสนเทศ
3. ต้องมีความคิดสร้างสรรค์ ผู้นำยุคใหม่ต้องคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ นวัตกรรมใหม่ เทคนิคใหม่ การทำงานแบบใหม่อยู่ตลอดเวลา
4. ต้องแบ่งปันความรู้ภายในองค์กร การแบ่งปันความรู้ และการจัดการ ความรู้เป็นเทคนิคที่จำเป็นทางการบริหาร ผู้นำต้องเรียนรู้ สร้างสม และแบ่งปันความรู้กับทีมงานในขณะเดียวกัน ต้องเรียนรู้กับเพื่อนร่วมงานเช่นกัน
5. ต้องทำงานเป็นทีม เป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้นำต้องสร้างทีมงานและเป็นทีมงานที่ฉลาด มีประสิทธิภาพ มีความหลากหลาย แตกต่างที่มีจุดร่วมเดียวกัน คือ การทำงานให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดขององค์กร
6. ต้องใช้ชีวิตให้สมดุลระหว่างงาน ครอบครัว สังคม ไม่ให้เน้นหนักอย่างใดอย่างหนึ่ง ทำงานอย่างมีความสุข ภายในความอบอุ่นของครอบครัวและเพื่อนบ้าน

ณวัฒน์ โศกศักดิ์ (2552 อ้างใน ญัตติลักษณะ ศรีมีชัย, 2554 : 154) ได้นำเสนอถึงผู้นำจะต้อง “ไม่มี” คุณสมบัติของผู้นำที่ “ไม่ดี” 10 ประการ คือ

1. เป็นคนศักดินา เจ้าระเบียบ เจ้ายศเจ้าอย่าง มีพิธีรีตองมาจนน่าเบื่อ ไปไหนต้องมีลูกน้องห้อมล้อม เป็นการสร้างบารมีของตนเอง
2. เป็นไดโนเสาร์เต่าล้านปี หมายถึง เป็นผู้มีความคิดล้าสมัย
3. เป็นคนไม่มีเหตุผล คือ ถือความคิดของตนเองเป็นส่วนใหญ่ว่าถูกต้อง เหมาะสม ไม่ฟังความคิดเห็นของคนอื่น เข้าทำนองนโยบายอยู่เหนือเหตุผล
4. เป็นคนจู้จี้จุกจิก คือ เป็นคนชอบบ่น ชอบด่า ทั้งต่อหน้าและลับหลังอย่างไร้เหตุผล
5. เป็นคนไม่แน่นอน คือ โลเล เปลี่ยนใจง่าย วันนี้เอาอย่างหนึ่ง พรุ่งนี้เป็นอีกอย่างหนึ่ง
6. เป็นคนมองโลกในแง่ร้าย คือ ไม่ไว้วางใจใครทั้งนั้น ไม่เชื่อฝีมือใคร หวงงานหวงอำนาจทำงานคนเดียว
7. เป็นคนผูกใจพยาบาท คือ ไม่ยอมแพ้ใคร ถ้าผู้ใดบังคับบัญชาได้แย่งหรือทำอะไรให้ไม่พอใจจะหาทางแกล้ง ไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม
8. เป็นคนเอาแต่สิ่งของดี คือ ชอบของกำนัล ชอบรับสินบน ใครให้สิ่งของจะบริหารดูแลเป็นพิเศษ
9. เป็นคนหลงตัวเอง คือ เป็นคนที่หลงคิดว่าไม่มีใครเก่งเกินตน ตนเก่งกว่าคนอื่น
10. เป็นคนไม่มีคุณธรรม ศีลธรรม คือ เป็นคนที่ไม่ยึดถือคุณธรรม จริยธรรมและศีลธรรมในการดำรงตนและทำงานหลงใหลในอบายมุข

แนวคิดการสร้างผู้นำ

แนวคิดการสร้างผู้นำตามระบบมาตรฐานงานชุมชนหรือเรียกว่า ผู้นำ SMART (มช.)

แนวคิดการสร้างผู้นำตามระบบมาตรฐานงานชุมชนหรือเรียกว่า ผู้นำ SMART (มช.) (ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนสระบุรี, 2559 : 5-17) ระบบมาตรฐานงานชุมชน หมายถึง กระบวนการยกระดับความเข้มแข็งอย่างต่อเนื่องของผู้นำชุมชน กลุ่มองค์กรชุมชน เครือข่ายองค์กรชุมชนและชุมชน ที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ของกลุ่มเป้าหมายนั้นๆ ด้วยความสมัครใจ ระบบมาตรฐานงานชุมชนเรียกย่อๆ ว่า "มชช." เป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ และพัฒนาตนเอง ให้แก่กลุ่มเป้าหมาย 4 ประเภท ได้แก่

1. ผู้นำชุมชน
2. กลุ่ม/องค์กรชุมชน
3. เครือข่ายองค์กรชุมชน
4. ชุมชน

สำหรับแนวทางการพัฒนาผู้นำให้ SMART นั้น เน้นไปที่ตัวผู้นำ ตามแนวทางการพัฒนาตามมาตรฐาน มชช. 3 ด้าน (การบริหารตนเอง การบริหารงานงาน การบริหารสังคม) ดังนี้

1. ด้านการบริหารตนเอง มี 3 องค์ประกอบ คือ

1.1 บุคลิกภาพดี มี 3 ตัวบ่งชี้ ได้แก่

- 1) แต่งกายเหมาะสมกับสถานที่ โอกาสและกาลเทศะ
- 2) มีทักษะในการพูด ใช้คำพูดเหมาะสมตามโอกาส สื่อสารเข้าใจ
- 3) ปรับตัวได้เหมาะสมกับสถานการณ์ มีมนุษยสัมพันธ์

1.2 พัฒนาความรู้ความสามารถ มี 3 ตัวบ่งชี้ ได้แก่

- 1) ใฝ่หาความรู้สม่ำเสมอ นำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้
- 2) มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่น
- 3) มีการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ชุมชน

1.3 คุณธรรม/จริยธรรม/ศีลธรรม มี 3 ตัวบ่งชี้ ได้แก่

- 1) ยึดมั่นและปฏิบัติตามหลักคำสอนศาสนา ศีลธรรม จารีต ประเพณีสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีได้
- 2) ปฏิบัติภารกิจทางศาสนา กฎหมาย ค่านิยมของไทย เป็นแบบอย่างแก่ผู้อื่นได้
- 3) ให้เกียรติและยกย่องบุคคลอื่น มีความซื่อสัตย์สุจริต เป็นแบบอย่างแก่ผู้อื่นได้

2. ด้านบริหารงาน มี 3 องค์ประกอบ คือ

2.1 แผนงาน/โครงการ/กิจกรรม มี 2 ตัวบ่งชี้ ได้แก่

- 1) ข้อมูล/วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการวางแผน มีแผนปฏิบัติงานของตนเอง
- 2) มีส่วนร่วมในกระบวนการแผนชุมชน โดยมีแผนงานโครงการและกิจกรรมที่

ตอบสนองความต้องการแก้ไขปัญหาชุมชน

2.2 การปฏิบัติ/กิจกรรม/โครงการตามแผนที่ประสบความสำเร็จ มี 2 ตัวบ่งชี้ ได้แก่

- 1) มีกิจกรรม/โครงการที่ปฏิบัติตามแผนงานที่ดำเนินการสำเร็จเป็นรูปธรรมอย่างน้อย 3 โครงการ/กิจกรรม

- 2) ตนเองและชุมชนได้รับประโยชน์

2.3 การบริหารทีมงานที่มีคุณภาพ มี 3 ตัวบ่งชี้ ได้แก่

- 1) สามารถกำหนดเป้าหมายและมีความรับผิดชอบ ตามบทบาทภารกิจ
- 2) มีความรับผิดชอบและมีส่วนร่วมตามบทบาทภารกิจ
- 3) การพัฒนาทีมงานและแบ่งหน้าที่งานชัดเจนเป็นที่ยอมรับของทีมงานและ

กล้าตัดสินใจในการประสานงาน

3. ด้านบริหารสังคมมี 3 องค์ประกอบ คือ

3.1 มนุษย์สัมพันธ์มี 2 ตัวบ่งชี้ ได้แก่

- 1) การปรับตัวเข้าสังคมและสถานการณ์ได้เหมาะสม

2) มีความเอื้ออาทร มีจิตสาธารณะ เกื้อกูลต่อบุคคลอื่น และเป็นที่ยอมรับจากสังคม

3.2 การประสานงานที่ดี มี 3 ตัวบ่งชี้ ได้แก่

- 1) มีบุคลิกภาพอ่อนน้อมถ่อมตนกับทุกเพศทุกวัย
- 2) สามารถสื่อสารกับผู้อื่นชัดเจน
- 3) ได้รับความร่วมมือจากภาค

3.3 ความเป็นประชาธิปไตย มี 3 ตัวบ่งชี้ ได้แก่

- 1) มีเหตุผล รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
- 2) ให้เกียรติ เคารพสิทธิของผู้อื่น
- 3) มีความโปร่งใสยุติธรรม ตรวจสอบได้

บทบาทและหน้าที่ของผู้นำ

บทบาทของผู้นำ (มหาวิทยาลัยรังสิต, 2555 : 7-8)

บทบาทของผู้นำ 4 บทบาท (The 4 Roles of Leadership)

1. บทบาทในการชี้นำ (Path finding) กำหนดวิสัยทัศน์ที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้รับบริการ และกระตุ้นให้บุคลากรมุ่งมั่นในการปฏิบัติงาน ให้บรรลุวิสัยทัศน์
2. บทบาทในการสร้างความสอดคล้องไปในแนวทางเดียวกัน (Aligning) การคัดสรรระบบงานและเทคนิคบริหารเพื่อใช้ในการปฏิบัติงานมุ่งสู่วิสัยทัศน์
3. บทบาทในการกระจายอำนาจตัดสินใจ (Empowering) การสร้างเงื่อนไข เพื่อผลักดันให้บุคลากรได้ใช้ศักยภาพที่มีอยู่ในการปฏิบัติงานที่มีอยู่อย่างเต็มที่
4. บทบาทในการเป็นแบบอย่างที่ดี (Modeling) ทั้งหลักการในการทำงานและประพฤติตนเพื่อสร้างศรัทธาให้กับบุคลากรใช้เป็นแบบอย่าง

หน้าที่และบทบาทของผู้นำชุมชน (มหาวิทยาลัยรังสิต, 2555 : 5-7)

หน้าที่ของผู้นำชุมชน

1. เป็นผู้รักษาหรือประสานให้สมาชิกของชุมชนอยู่ร่วมกัน หมายถึง จะต้องอยู่ใกล้ชิดกับชุมชนมีความสัมพันธ์กับคนในชุมชน และเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน ทำให้มีความสามัคคีกลมเกลียวกันในชุมชน
2. เป็นผู้ปฏิบัติการกิจของชุมชนให้บรรลุวัตถุประสงค์ หมายถึง ต้องรับผิดชอบในกระบวนการวิธีการทำงานด้วยความมั่นคงและเข้าใจได้และต้องทำงานให้บรรลุเป้าหมาย
3. บทบาทในการสนับสนุน

แนวทางการทำงานของผู้นำชุมชน

1. สร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชนอยู่ร่วมกัน

2. กระตุ้นให้สมาชิกทำสิ่งที่เป็ประโยชน์ต่อชุมชน
3. พัฒนาสมาชิกให้เกิดภาวะผู้นำ
4. ร่วมกับสมาชิกกำหนดเป้าหมายของชุมชน
5. บริหารงาน ประสานงานในชุมชน
6. ให้คำแนะนำ ชี้แนวทางให้กับชุมชน
7. บำรุงขวัญสมาชิกในชุมชน
8. เป็นตัวแทนชุมชนในการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆ
9. รับผิดชอบต่อผลการกระทำของชุมชน

บทบาทของผู้นำชุมชน

ด้านเศรษฐกิจ

1. ครัวเรือนสามารถพึ่งตัวเองได้
2. ส่งเสริมอาชีพที่ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน
3. ส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนตามความเหมาะสม

ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1. บริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสม
2. เสริมสร้างสภาพแวดล้อมที่ดี
3. ระบบโครงสร้างพื้นฐานเพียงพอต่อความต้องการ

ด้านสุขภาพอนามัย

1. ระบบโครงสร้างพื้นฐานเพื่อสุขภาพจากการมีส่วนร่วมของชุมชน
2. การจัดการเพื่อเสริมสร้างสุขภาพ
3. การป้องกันโรค
4. การดูแลสุขภาพด้วยตนเอง

ด้านศาสนา วัฒนธรรมและประเพณี

1. การนับถือศาสนาที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ
2. การมีวิถีชีวิตแบ่งปันเอื้ออาทร
3. การอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน

ด้านการพัฒนาคน

1. การจัดการความรู้ ภูมิปัญญา
2. การพัฒนาผู้นำ สมาชิกในชุมชน

ด้านบริหารจัดการชุมชน

1. การจัดทำระบบข้อมูล

2. การจัดทำแผนชุมชน
3. การจัดสวัสดิการชุมชน
4. การเสริมสร้างการเมือง การปกครองตามระบอบประชาธิปไตย

ด้านความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

1. การป้องกันรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของชุมชน
2. การป้องกันภัยธรรมชาติ
3. ภาวะผู้นำของผู้นำชุมชน

ในการวิจัยครั้งนี้เราแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำมาใช้เป็นแนวทางการกำหนดรูปแบบของผู้นำที่ดี เช่น แนวคิดพฤติกรรมความเป็นผู้นำของ แบลส์ กล่าวถึงพฤติกรรมของผู้นำในการนำกลุ่มให้ปฏิบัติงานอย่างใดอย่างหนึ่งให้ได้ผลดียิ่งขึ้นหรือให้ได้ผลเกินความคาดหวัง ผู้นำต้อง แสดงความเป็นผู้นำทั้ง 2 ลักษณะร่วมกัน คือ ความเป็นผู้นำเชิงเป้าหมาย และความเป็นผู้นำเชิงปฏิรูป และในแนวคิดผู้นำที่เป็นที่ต้องการของชุมชน และผู้นำที่สามารถนำสังคมพัฒนาได้ดังเช่นการพัฒนาผู้นำตามแนวคิดการสร้างผู้นำ หรือผู้นำ SMART (มชช.) ตามระบบมาตรฐานงานชุมชน (มชช.) ที่หมายถึง กระบวนการยกระดับความเข้มแข็งอย่างต่อเนื่องของผู้นำชุมชน กลุ่มองค์กรชุมชน เครือข่ายองค์กรชุมชนและชุมชน ที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ของกลุ่มเป้าหมายนั้นๆ ด้วยความสนใจระบบมาตรฐานงานชุมชน เป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองของผู้นำ หรือการนำหลักการเป็นผู้นำที่ดีคุณสมบัติของผู้นำที่ดี บทบาทของผู้นำที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้นำที่ดี มาศึกษาประมวลเป็นแนวทางการสร้างผู้นำที่พึงประสงค์ต่อไป

ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ (Structural Functional)

ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ (Structural Functional) (สนธยา พลศรี, 2547 : 197) ได้นำทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่มาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชน โดยสรุปได้ดังนี้

1. ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่เชื่อว่าสังคมประกอบด้วยโครงสร้างที่เป็นระบบย่อยๆ หลายระบบ ระบบเหล่านี้ต่างมีหน้าที่ของตนเองแตกต่างกันออกไป แต่จะประสานสัมพันธ์กันเป็นอย่างดี สังคมจึงจะเกิดความมั่นคงหรือดุลยภาพ ในการพัฒนาชุมชนจึงต้องมุ่งเน้นให้โครงสร้างต่างๆ ของชุมชน คือ บุคคล กลุ่ม และองค์กรต่างๆ ปฏิบัติหน้าที่ของตนให้เต็มศักยภาพและประสานสัมพันธ์กัน กลายเป็นพลังของชุมชนที่พร้อมจะร่วมมือกันเพื่อพัฒนาชุมชนของตนต่อไป
2. ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่เชื่อว่าสังคมจะดำรงอยู่ได้นั้น ระบบสังคมจะต้องมีเป้าหมายร่วมกัน มีการปรับตัวในลักษณะบูรณาการ และควบคุมสังคมไม่ให้เกิดความตึงเครียดหรือความขัดแย้ง ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการวางแผน โครงการ และการดำเนินงานพัฒนาชุมชนได้ โดยการ

ให้ผู้เกี่ยวข้องทุกคนมีส่วนร่วมในกิจกรรมดังกล่าว แผนและโครงการมีลักษณะยืดหยุ่นสามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้ และพยายามหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดข้อพิพาทหรือความขัดแย้งขึ้น

3. ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่เชื่อว่าสังคมที่สามารถดำรงอยู่ได้หรือสังคมที่พัฒนาแล้วนั้น เป็นสังคมที่มีคุณภาพ หรือมีความสมดุล ในการพัฒนาชุมชนก็ควรดำเนินการให้ชุมชนเป้าหมายเป็นชุมชนที่มีคุณภาพเช่นเดียวกัน

4. ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่เชื่อว่าสังคมต้องมีการปรับตัวอยู่ตลอดเวลาตามสภาวะของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา เมื่อจะดำเนินงานพัฒนาชุมชนจึงต้องพร้อมเสมอที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแผน โครงการ และการดำเนินงาน เพราะในแต่ละชุมชนอาจจะเกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆขึ้นได้ตลอดเวลา

5. ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่เชื่อว่าระบบสังคมกับระบบวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์กัน และมีผลต่อการปรับตัวของบุคคลใน 5 ลักษณะ คือ ทำตามระเบียบ ฝ่าฝืนระเบียบ ยึดกฎระเบียบ ละทิ้งสังคม และพยายามเปลี่ยนแปลงสังคม ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนมาก เพราะเป็นแนวทางในการกำหนดกลุ่มเป้าหมายและแนวทางในการพัฒนาโดยเฉพาะการใช้ระบบสังคมและระบบวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนให้ประสบความสำเร็จ

งานวิจัยนี้นำทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่มาใช้ในการสร้างรูปแบบผู้นำที่เป็นส่วนนำของสังคม ซึ่ง ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่มองว่าสังคมต้องมีโครงสร้างที่ดีเพื่อการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ องค์ประกอบต่างๆ ในโครงสร้างต้องเอื้ออำนวยระหว่างกัน ตามวิธีที่ควรจะเป็นเพื่อรักษาคุณภาพของระบบส่วนรวม ดังนั้นสถาบันต่างๆ ควรมีหน้าที่สนับสนุนระหว่างกันอย่างต่อเนื่อง ประการสำคัญคือ ระบบสังคมและวัฒนธรรม ความเป็นอยู่การดำรงชีพ ควรมีหน้าที่เป็นสื่อกลางให้สมาชิกในสังคมสามารถปรับตัว จนเข้ากับสภาพแวดล้อมได้ และควรทำหน้าที่เป็นเครื่องมือ เชื่อมโยงสมาชิกในสังคมให้เข้ามาร่วมกันทำงาน ทำกิจกรรมทางสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ แม้ยังมีความไม่สมดุลและความขัดแย้งภายในสังคมอยู่บ้าง แต่เชื่อว่าสังคมมีแนวโน้มในการจะรักษาเสถียรภาพ และพยายามสร้างความผูกพันภายในสังคมให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ ได้เสนอแนวความคิดในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมในนี้หมายรวมถึงการดำรงชีวิตภายใต้วัฒนธรรมไทย วิถีชีวิตแบบไทย และบุคคลในฐานะเป็นสมาชิกของสังคมซึ่งหมายถึงผู้นำชุมชน สมาชิกกลุ่มและทุกคนในชุมชนต้องทำหน้าที่ให้สอดคล้องอย่างเป็นระบบ

งานวิจัยนี้นำทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่มาใช้ในการสร้างรูปแบบผู้นำที่เป็นส่วนนำของสังคม ซึ่ง ทฤษฎีหน้าที่นิยมมองว่าสังคมต้องมีโครงสร้างที่ดีเพื่อการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ องค์ประกอบต่างๆ ในโครงสร้างต้องเอื้ออำนวยระหว่างกัน ตามวิธีที่ควรจะเป็นเพื่อรักษาคุณภาพของระบบส่วนรวม ดังนั้นสถาบันต่างๆ ควรมีหน้าที่สนับสนุนระหว่างกันอย่างต่อเนื่อง ประการสำคัญคือ ระบบสังคมและวัฒนธรรม ความเป็นอยู่การดำรงชีพ ควรมีหน้าที่เป็นสื่อกลางให้สมาชิกในสังคมสามารถ

ปรับตัว จนเข้ากับสภาพแวดล้อมได้ และควรทำหน้าที่เป็นเครื่องมือ เชื่อมโยงสมาชิกในสังคมให้เข้ามาร่วมกันทำงาน ทำกิจกรรมทางสังคมอย่างมีเสถียรภาพ แม้ยังมีความไม่สมดุลและความขัดแย้งภายในสังคมอยู่บ้าง แต่เชื่อว่าสังคมมีแนวโน้มในการจะรักษาเสถียรภาพ และพยายามสร้างความผูกพันภายในสังคมให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ทฤษฎีหน้าที่นิยม ได้เสนอแนวความคิดในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมในที่นี้หมายรวมทั้งการดำรงชีวิตภายใต้วัฒนธรรมไทย วิถีชีวิตแบบไทย และบุคคลในฐานะเป็นสมาชิกของสังคมซึ่งหมายถึงผู้นำชุมชน สมาชิกกลุ่มและทุกคนในชุมชน

แนวคิดกระบวนการพัฒนาชุมชน (Community Development)

แนวคิดทางการพัฒนาชุมชน

แนวคิดทางการพัฒนาชุมชน (นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, 2550 : 27-28) กล่าวถึง แนวคิดการพัฒนาชุมชนว่า การพัฒนาชุมชน (Community Development) ตามหลักการพื้นฐานเป็นกระบวนการให้การศึกษา (Educational Process) แก่ประชาชนเพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ (Self-Reliance) หรือช่วยตนเองได้ (Self-Help) ในการคิด ตัดสินใจและดำเนินการแก้ปัญหา ตลอดจนตอบสนองความต้องการของตนเองและส่วนรวมด้วยกระบวนการกลุ่ม (Organizational Process) กับกระบวนการกระตุ้นความคิด สร้างจิตสำนึก (Conscientizational Process)

การพัฒนาชุมชนจึงเป็นการพัฒนามนุษย์ให้ครบถ้วนถึงพร้อมทุกด้าน (Total Human Development) ในการจัดการกับปัญหาและความต้องการต่างๆ ที่เกิดขึ้น ดังนั้น การดำเนินงานพัฒนาชุมชนจึงเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อน และต้องการผู้ปฏิบัติที่มีสมรรถภาพ (Competence)

การพัฒนาชุมชน จึงเป็นความพยายามที่จะเสถียรความสุขสบาย หรือประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวมที่พึงจะเกิดขึ้นในการพัฒนาชุมชน

โดยสรุปแล้ว การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการพึ่งตนเองของประชาชนในการแก้ปัญหา และตอบสนองความต้องการของชุมชน ด้วยกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการกลุ่ม และกระบวนการกระตุ้นความคิด สร้างจิตสำนึก

หลักการพึ่งตนเอง (Self-Reliance)

จากพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เรื่อง ” พระมหาชนก ” ที่พระราชทานแก่ปวงชนชาวไทยเพื่อเป็นหลักในการดำเนินชีวิต หลักข้อที่ 1 คือ หลักแห่งการพึ่งตนเอง การพึ่งตนเองทำให้แข็งแรง การพึ่งผู้อื่นทำให้อ่อนแอ การพึ่งตนเองเป็นความเชื่อมั่น เชื่อใจ แน่ใจ เป็นอิสระ และกล้าที่จะคิดตัดสินใจ ลงมือทำการแก้ปัญหาเพื่อสนองความต้องการด้วยตนเอง การพึ่งตนเองเป็นคุณสมบัติหนึ่งของบุคคลผู้บรรลุวุฒิภาวะ (Maturity) เป็นผู้มีความรอบรู้เต็มที่ทั้งทางร่างกายและจิตใจ

รูปแบบของการพัฒนาต้องสร้างลักษณะให้เกิดขึ้นทั้งการพึ่งตนเอง และการพึ่งกันเอง ชุมชนจะมีความเข้มแข็ง มั่นคง ขณะที่สังคมเมืองประสบปัญหาสภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ การตกงาน ครอบครัวแตกแยก เกิดภาวะคุกคามทางอาชญากรรม แต่ชุมชนชนบทหลายแห่งมีความเข้มแข็ง คำถามเหล่านี้มักได้รับการพิจารณาว่าเป็นเพราะเหตุใด คำตอบหลักในประเด็นของการรวมกันเพื่อการพึ่งตนเองเป็นสำคัญ ทำให้เกิดระบบที่มีความพร้อมทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม ทางการเมือง

หลักการชุมชนเข้มแข็ง (Strong Community)

สิ่งที่แสดงให้เห็นถึงลักษณะชุมชนที่เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ หรือมีลักษณะของการพึ่งพาผู้อื่น เห็นได้จากทรัพยากร องค์ความรู้ การรวมตัวขององค์กรและเครือข่ายที่สัมพันธ์กับภายนอก ชุมชน

1. ลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง “ชุมชนเข้มแข็ง” เป็นความผาสุกปรองดองของสมาชิก หรือในรูปแบบความมั่นคง ยั่งยืนทางเศรษฐกิจ ความสามารถในการสืบสานวัฒนธรรมและวิถีชีวิต หรือความสามารถในการธำรงรักษาความอุดมสมบูรณ์ทางสภาพแวดล้อม ซึ่งเป็นผลมาจากสภาวะพื้นฐานหนึ่งตั้งแต่วิถีชีวิต วัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยม ภูมิปัญญา ภาวะผู้นำ รูปแบบการทำการทำมาหากิน สุขภาพ อนามัยที่ดี สภาพสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร การปกครองตนเองตลอดจนกระบวนการทางสังคมในชุมชน ที่มีความเกี่ยวพันกันกับการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน การร่วมมือกันเรียนรู้ และแก้ปัญหาต่างๆ ด้วยกันในชุมชน

สภาวะพื้นฐานของชุมชนและกระบวนการทางสังคมต่างๆ ในชุมชนนั่นเองที่จะมีปฏิสัมพันธ์กันและหล่อหลอมกันเป็น “พลังชุมชน” ที่เห็นเป็นรูปธรรมในเรื่องเศรษฐกิจที่มั่นคง (เกษตรพอเพียง) ธุรกิจชุมชน (การออมทุนร่วมกัน) สภาพครอบครัวที่อบอุ่น สภาพแวดล้อมที่สมบูรณ์ (การอนุรักษ์ป่าไม้ ลำธาร) การมีกลไกระดับท้องถิ่นที่เข้มแข็งพลังชุมชน นั้นจะแสดงให้เห็นในรูปของการกินดีอยู่ดี การเอื้ออาทร ความสัมพันธ์อันอบอุ่นระหว่างสมาชิกของชุมชน และการมีสภาพแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์ จะเป็นความเข้มแข็งในการเผชิญการปะทะ

2. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง มี 3 ประเด็นหลัก คือ

2.1 สภาวะพื้นฐานของชุมชน

มีสภาวะพื้นฐานของชุมชน คือ การดำรงรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่น มีผู้นำที่สามารถสร้างศรัทธา และสนับสนุน ประสานงานภายในชุมชน ระหว่างชุมชนและสังคมภายนอกได้ มีการประกอบอาชีพที่ก่อให้เกิดรายได้พอเพียงต่อการยังชีพทั้งระดับบุคคลและระดับสังคมมีทรัพยากรที่เอื้อต่อการดำรงชีพ การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม มีการเลือกสรรวัฒนธรรมการปรับและรับในสิ่งที่เหมาะสมกับวิถีชีวิตของชุมชน มีการแก้ปัญหาร่วมกันโดยไม่สร้างปัญหาอื่นต่อเนื่อง

2.2 กระบวนการชุมชน

กระบวนการชุมชน เป็นการกระทำที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง สัมพันธ์กันไป เป็นการทำงานร่วมกันของคนที่มีต่อกัน ต่องาน และต่อปัจจัยต่างๆ ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง เช่นความสัมพันธ์

อันสร้างสรรค์และอบอุ่นที่มีต่อกันของคนในชุมชน การทำงานร่วมกัน การเรียนรู้ร่วมกัน การแก้ปัญหา ร่วมกัน และการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ของคนในชุมชน

2.3 พลังชุมชน

พลังชุมชน เป็นพลังอำนาจที่เกิดจากการกระทำร่วมกันของคนในชุมชน เมื่อนำ กำลังมาร่วมกระทำเป็นกลุ่มจะเกิดพลังมหาศาล เรียกว่าพลังชุมชน พลังชุมชนที่เข้มแข็งทรงพลัง อำนาจเกิดจาก สภาวะพื้นฐานของชุมชนที่มั่นคง และกระบวนการชุมชนที่ต่อเนื่อง

การพัฒนาชุมชนกับการพัฒนาคน

เลื่อนยศ สมบูรณ์เรศ, (2537 : 53) ได้กล่าวถึง การพัฒนาชุมชนกับการพัฒนาคนว่า หลังการยุติสงครามจากอาวุธ กลับมีสงครามชนิดใหม่เกิดขึ้นในโลกคือ “สงครามกับความยากจน” และประเทศไทยใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นโครงการยุทธศาสตร์ในการสู้สงคราม นี้ เพื่อให้เกิดผลคือ “ความอยู่ดี กินดี” เพราะความมั่งคั่งของประชาชน เป็นรากฐานของความมั่งคั่ง ของประเทศชาติ และในทางปฏิบัติผลสำเร็จตามนโยบายมีปัจจัยสำคัญคือ “คน” ซึ่งเงื่อนไขและ ปัจจัยในการพัฒนา คือ “การพัฒนาคน” หรือ “การสร้างผู้นำในการพัฒนา” ในระดับภูมิภาคเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้ (SOUTH EAST ASIA) มีการจัดตั้ง “สถาบันพัฒนาผู้นำแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” (SOUTH EAST ASIA RURAL SOCIAL LEADERSHIP INSTITUTE) ชื่อย่อว่า “เซียร์โซลิน” (SEARSOLIN) มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เป็นสถาบันส่งเสริมผู้นำในการพัฒนาให้กับประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเอเชีย อาคเนย์ และกระจายกำลังปฏิบัติงานพิชิตสงครามกับความยากจนให้กับประชาชน

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (นิรันดร์, 2550 : 30-33) อธิตอธิปไตยกรรมการพัฒนาชุมชน ได้ให้ ความหมายของกระบวนการพัฒนาชุมชน ไว้ในหนังสือ “กลาพัฒนากร” ว่า

กระบวนการพัฒนาชุมชน หมายถึง การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงที่ค่อยๆ ก่อตัว ก่อเกิด ขึ้น ภายในชุมชนโดยประชาชนรวมตัวเป็นกลุ่มที่ทุกคนมีส่วนร่วมในการค้นหา เรียนรู้คิด ตัดสินใจ วางแผน ลงมือดำเนินการแก้ปัญหา สนองความต้องการ ด้วยกำลังความรู้ ความคิดความสามารถ และทรัพยากรที่มีอยู่ภายในชุมชนเป็นหลักใหญ่ และอาจพึ่งพิงวิทยาการและทรัพยากรจากภายนอก ชุมชนบ้างเท่าที่จำเป็น กระบวนการพัฒนาชุมชนเป็นดัง “กระบวนการเรียนรู้เพื่อการกระทำ”

กระบวนการประกอบด้วย สี่เสาแห่งกระบวนการ โดยกระบวนการ เกิดจากการที่มนุษย์ กระทำต่อกันและกัน เช่น พูดคุยกัน ช่วยเหลือกัน ทำงานร่วมกัน เล่นด้วยกัน ฯลฯ การที่มนุษย์กระทำต่อ กันและกันนั้นเพราะ

1. มนุษย์มีความสัมพันธ์ เกี่ยวข้องกัน ไม่มีทางใดทางหนึ่ง เช่น ฐานะ ตำแหน่ง มิตรภาพ ผลประโยชน์ ฯลฯ

2. มนุษย์มีความต้องการ ความอยากได้ ไม่ว่าจะเป็นบุคคล กลุ่ม หรือองค์กรล้วนมี ความต้องการอย่างใดอย่างหนึ่งทั้งนั้น

3. มนุษย์มีการสื่อสารทำความเข้าใจกันทางภาษาพูดภาษาท่าทางหรือเครือข่ายต่างๆ

4. มนุษย์มีบรรยากาศ บรรยากาศเป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นจากสรรพสิ่งที่อยู่รอบๆ ตัว ในขณะนั้น ไม่ว่าจะเป็นเวลาทำงาน เล่น ชัดแย้ง หรือร่วมมือกัน

แนวคิดเรื่องกระบวนการพัฒนา อันเป็นยุทธวิธีการพัฒนาสังคมที่เหมาะสม และส่งผล ถึงการพัฒนาด้านสังคมจิตใจ วัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง และด้านสิ่งแวดล้อมต่อไป ซึ่ง กระบวนการพัฒนาสังคมเริ่มต้นจากการพัฒนาคน การพัฒนาศักยภาพของประชาชนประกอบด้วย 6 ขั้นตอน คือ

1. การส่งเสริมให้ประชาชนตระหนักรู้ปัญหา
2. การหาทางเลือกในการแก้ปัญหา
3. การเลือกทางเลือกที่เหมาะสมในการแก้ปัญหา
4. การปฏิบัติกิจกรรมตามทางเลือก
5. การทบทวนและปรับปรุงการดำเนินงาน
6. การประเมินผล

ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. การส่งเสริมให้ประชาชนตระหนักรู้ปัญหาเป็นขั้นแรกในการที่จะแก้ปัญหา ซึ่งมี ขั้นตอนวิเคราะห์ปัญหา คือ

- 1.1 ชี้อธิบายปัญหา
- 1.2 จัดหมวดหมู่ปัญหา
- 1.3 จัดลำดับความสำคัญปัญหา

2. การหาทางเลือกในการแก้ปัญหาหลังจากที่ระบุปัญหา และเรียงลำดับความสำคัญของปัญหาแล้ว ก็จะทำให้ทราบว่าปัญหาใดบ้างของหมู่บ้านที่จะถูกนำมาแก้ไขซึ่งในการแก้ปัญหา จะต้องแก้ที่สาเหตุที่แท้จริงของปัญหา

3. การเลือกทางเลือกที่เหมาะสมในการแก้ปัญหา โดยเลือกทางเลือกที่เหมาะสมกับ ทรัพยากรและศักยภาพที่จะทำให้เกิดประโยชน์สูงสุด มีความคุ้มค่า มีความพร้อมและมีความเป็นไปได้ในการดำเนินการ โดยยึด “การคิดเป็น” กล่าวคือ การรวบรวมข้อมูลประกอบการตัดสินใจซึ่งเป็น ข้อมูล 3 ด้าน คือ ข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง ข้อมูลด้านสังคม สิ่งแวดล้อม และข้อมูลเกี่ยวกับหลักวิชาการ แล้วนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบทางเลือก เพื่อให้เกิดการตัดสินใจที่เหมาะสม มีความพอดีระหว่าง ตนเองกับสังคมที่ตนเองอาศัยอยู่

4. การปฏิบัติกิจกรรมตามทางเลือกเมื่อประชาชนเลือกทางเลือกที่จะดำเนินการ แก้ปัญหาแล้ว อันดับต่อไปต้องส่งเสริมให้ประชาชนได้เรียนรู้ และสามารถดำเนินการในเรื่องของการ จัดทำแผนปฏิบัติการ ดำเนินการตามแผนและการบันทึก

5. การทบทวน และปรับปรุงการดำเนินงาน เป็นภารกิจที่ต้องกระทำควบคู่ไปกับการปฏิบัติกิจกรรมตามแผนที่กำหนดไว้ เนื่องจากระหว่างการดำเนินการปฏิบัติกิจกรรม อาจจะมีอุปสรรคต่างๆ ที่จะก่อให้เกิดปัญหา ทำให้การปฏิบัติกิจกรรมได้ผลไม่เต็มที่ จึงต้องมีการปรับแผน และวิธีดำเนินงานเสียใหม่เพื่อจะได้บรรลุผลที่ต้องการ ต่อไป

6. การประเมินผล กระบวนการที่ปฏิบัตินั้นบรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ โดยการเปรียบเทียบผลที่เกิดขึ้นกับเป้าหมายที่กำหนดไว้ในแผน โดยประชาชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน

กระบวนการพัฒนาชุมชน เป็นกระบวนการที่จะเปลี่ยนแปลงคนและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบหรือเป็นขั้นตอนตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ กระบวนการพัฒนาชุมชนอาจแบ่งได้เป็น 8 ขั้นตอน ดังนี้

1. การศึกษาชุมชน หรือชุมชนศึกษา

การศึกษาชุมชน หรือชุมชนศึกษา เพื่อสำรวจและศึกษาวิเคราะห์หาความจริงในสถานะของสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ความต้องการ และปัญหาในชุมชนนั้นๆ

2. การวิเคราะห์ปัญหาชุมชน

การวิเคราะห์ปัญหาชุมชน เพื่อให้ทราบความยากง่ายของปัญหาและเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหา

3. การจัดลำดับความต้องการและปัญหาชุมชน

การจัดลำดับความต้องการและปัญหาชุมชน เพื่อทราบถึงปัญหาที่ชุมชนมีความเดือดร้อนมากที่สุด ต้องรีบแก้ไขก่อนปัญหาอื่นๆ และเป็นแนวทางในการวางแผนเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว

4. การวางแผนแก้ปัญหาในลักษณะของโครงการ

การวางแผนแก้ปัญหาในลักษณะของโครงการ เพื่อลำดับความคิดในการดำเนินงานที่จะต้องปฏิบัติร่วมกันว่าควรจะทำอะไร เมื่อไร ใครเป็นผู้ทำ ทำที่ไหน ทำไมจึงเลือกวิธีการดำเนินงานเช่นนั้น

5. การพิจารณาวิธีดำเนินงาน

การพิจารณาวิธีดำเนินงาน เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบของโครงการ วิเคราะห์โครงการ และวิเคราะห์แผนปฏิบัติงาน หาข้อบกพร่อง และแก้ไขปรับปรุงให้ถูกต้องเหมาะสม

6. การดำเนินงาน

การดำเนินงาน เพื่อจัดการให้มีการบริหารโครงการ โดยต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบมากที่สุด มีการควบคุมติดตามผลการดำเนินงานตามโครงการเป็นระยะ และปรับปรุงให้เป็นไปตามแผนและโครงการ

7. การประเมินผล

การประเมินผล เพื่อเป็นการควบคุมการปฏิบัติงานตามโครงการให้สามารถดำเนินการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ บรรลุวัตถุประสงค์ตามขั้นตอนต่างๆ ที่วางไว้

8. การทบทวนเพื่อแก้ไขปัญหาและอุปสรรค

เป็นขั้นตอนที่นำสิ่งซึ่งได้รับจากขั้นตอนก่อนๆ โดยเฉพาะขั้นตอนการประเมิน ผลงานมาหาแนวทางที่จะแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นให้หมดไป

การพัฒนาชุมชนกับการพัฒนาคน

เลื้อยนศ สมบูรณ์เรศ (2537 : 53) ได้กล่าวถึง การพัฒนาชุมชนกับการพัฒนาคนว่าหลังการยุติสงครามจากอาวูร กลับมีสงครามชนิดใหม่เกิดขึ้นในโลกคือ “สงครามกับความยากจน” และประเทศไทยใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นโครงการยุทธศาสตร์ในการสู้สงครามนี้ เพื่อให้เกิดผลคือ “ความอยู่ดี กินดี” เพราะความมั่งคั่งของประชาชน เป็นรากฐานของความมั่งคั่งของประเทศชาติและในทางปฏิบัติผลสำเร็จตามนโยบายมีปัจจัยสำคัญคือ “คน” ซึ่งเงื่อนไขและปัจจัยในการพัฒนา คือ “การพัฒนาคน” หรือ “การสร้างผู้นำในการพัฒนา” ในระดับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (SOUTH EAST ASIA) มีการจัดตั้ง “สถาบันพัฒนาผู้นำแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” (SOUTH EAST ASIA RURAL SOCIAL LEADERSHIP INSTITUTE) ชื่อย่อว่า “เซียร์โซลิน” (SEARSOLIN) มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้เป็นสถาบันส่งเสริมผู้นำในการพัฒนาให้กับประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ และกระจายกำลังปฏิบัติงานพิชิตสงครามกับความยากจนให้กับประชาชน

ในการวิจัยครั้งนี้แนวคิด เรื่องกระบวนการพัฒนาชุมชน เป็นแนวทางการดำเนินงานในชุมชนของผู้นำชุมชน ด้วยกระบวนการที่จะเปลี่ยนแปลงคนและสิ่ง แวดล้อมอย่างเป็นระบบหรือเป็นขั้นตอนตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งกระบวนการพัฒนาชุมชนเริ่มต้น จากการศึกษาชุมชน หรือชุมชนศึกษา การวิเคราะห์ปัญหาชุมชน การจัดลำดับความต้องการและปัญหาชุมชน การวางแผนแก้ปัญหาในลักษณะของโครงการ การพิจารณาวิธีดำเนินงาน การดำเนินงาน การประเมินผล การทบทวนเพื่อแก้ไขปัญหาและอุปสรรค และเป็นการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแบบค่อยๆ ก่อตัว ก่อเกิด ขึ้นภายในชุมชนโดยประชาชนรวมตัวเป็นกลุ่มทุกคนมีส่วนร่วมในการค้นหา เรียนรู้คิด ตัดสินใจ วางแผน ลงมือดำเนินการแก้ปัญหา ตามความต้องการ ด้วยความรู้ และทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนเป็นหลักใหญ่และอาจพึ่งพิงวิทยาการและทรัพยากรจากภายนอกชุมชนบ้างเท่าที่จำเป็น กระบวนการพัฒนาชุมชนเป็นดัง “กระบวนการเรียนรู้เพื่อการกระทำ”

ทฤษฎีการมีส่วนร่วม (Participation Theory)

แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน (People's Participation) ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชนบท ทั้งนี้ ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ที่มุ่งเน้นคน

เป็นสำคัญมากกว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจได้พยายามเปลี่ยนแปลงแนวทางการพัฒนาจากระดับบนลงล่าง (Top-down) มาเป็นจากระดับล่างขึ้นบน (Bottom-up) แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ โอคเลย์ (Oakley, 1984 : 17) ได้กล่าวว่าแนวทางจากระดับล่างขึ้นบนนี้ เกี่ยวข้องอย่างยิ่งกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนซึ่งเป็นสิ่งที่ขาดหาย (Missing ingredient) ในกระบวนการพัฒนา การมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น มีนักวิชาการได้อธิบายและให้ความหมายปัจจัย ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชน รูปแบบของชุมชนต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาไว้มากมาย ซึ่งผู้วิจัยได้นำมากล่าวไว้เท่าที่จำเป็นและสอดคล้องกับแนวทางการศึกษา ดังนี้

ความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

โคเฮนและอัฟฮอฟ (Cohen and Uphoff, 1981 : 6) ได้ให้ความหมาย การมีส่วนร่วมของชุมชนว่า สมาชิกของชุมชนต้องเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องใน 4 มิติ ได้แก่

- 1) การมีส่วนร่วมการตัดสินใจว่าควรทำอะไรและทำอย่างไร
- 2) การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา รวมทั้งลงมือปฏิบัติตามที่ได้ออกมติ
- 3) การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน
- 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ

โดยสร้างโอกาสให้สมาชิกทุกคนของชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลือและเข้ามามีอิทธิพลต่อกระบวนการดำเนินกิจกรรมในการพัฒนา รวมถึงได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนานั้นอย่างเสมอภาคองค์การสหประชาชาติ (United Nation, 1981 : 5) และรีเดอร์ (Reeder, 1974 : 39) ได้ให้ ความหมายเจาะจงถึงการมีส่วนร่วมว่าการมีส่วนร่วมเป็นการปะทะสังสรรค์ทางสังคม ทั้งในลักษณะการมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคล และการมีส่วนร่วมของกลุ่ม

นอกจากนี้ สุชาติ จักรพิสุทธิ์ (ออนไลน์, 2547) ศึกษาเรื่องชุมชนกับการมีส่วนร่วมจัดการศึกษา สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน แบ่งได้ออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่

2. ลักษณะการมีส่วนร่วมจากความเกี่ยวข้องทางด้านเหตุผล โดยการเปิดโอกาสให้สังคม องค์กรต่างๆ ในชุมชน ประชาชนมีบทบาทหลักตามสิทธิ หน้าที่ในการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ตั้งแต่การคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ วางแผน การร่วมปฏิบัติและการรับผิดชอบในผลกระทบที่เกิดขึ้น รวมทั้งส่งเสริม ชักนำ สนับสนุนให้การดำเนินงานเกิดผลประโยชน์ต่อ

3. ลักษณะการมีส่วนร่วมจากความเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจเป็นการมีส่วนร่วมของชุมชนที่การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ อารมณ์ รวมทั้ง ค่านิยมของประชาชนเป็นเครื่องชี้นำตนเองให้เข้ามามีส่วนร่วม แสดงความคิดเห็นสร้างสรรค์ การกระทำที่บรรลุดุประสงค์ที่กำหนดไว้ ทำให้ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมเกิดความผูกพันมีความรู้สึกรับผิดชอบต่อกิจกรรมที่ดำเนินงานด้วยความสมัครใจ

จากแนวคิดและทัศนะที่ได้กล่าวมาข้างต้นทั้งหมด สามารถแยกประเด็นสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเกิดขึ้นจาก เป้าหมายที่ต้องการ ค่านิยม ความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณี

ความผูกพัน การเสริมแรง โอกาส ความสามารถ การสนับสนุน ความคาดหวังในสิ่งที่ต้องการ โดยมีพื้นฐานของการมีส่วนร่วม ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของเหตุผล
2. การมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของค่านิยม
3. การมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของประเพณี
4. การมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของความผูกพัน ความสนใจ

โดยสรุป การมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น เกิดจากจิตใจที่ต้องการเข้าร่วมในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งเพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ของกลุ่มคนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตทางสังคม ซึ่งการเร้าให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมนั้น ผู้ดำเนินงานจะต้องมีความเข้าใจในวิถีการดำเนินชีวิต ค่านิยม ประเพณี ทัศนคติของบุคคล เพื่อให้เกิดความสมัครใจเข้าร่วมกิจกรรม

ปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม

การที่ชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมนั้น มีปัจจัยที่ส่งผลให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งมีนักวิชาการได้เสนอแนวคิด ดังนี้

ประยูร ศรีประสารณ์ (2542 : 5) ได้นำเสนอปัจจัยของการมีส่วนร่วม ว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม มีด้วยกัน 3 ปัจจัย คือ

1. ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ เพศ
 2. ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ ได้แก่ การศึกษา อาชีพ รายได้และการเป็นสมาชิกกลุ่ม
 3. ปัจจัยด้านการสื่อสาร ได้แก่ การรับข่าวสารจากสื่อมวลชนและสื่อบุคคล
- จากแนวคิดที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปปัจจัยต่อการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมได้

ดังนี้

1. ลักษณะส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ต่างๆ
2. ลักษณะทางเศรษฐกิจ ได้แก่ อาชีพ รายได้
3. การได้รับข้อมูลข่าวสาร ได้แก่ ความถี่ในการรับรู้ข่าวสาร และแหล่งที่มา ของข่าวสาร

ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชน

การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน เพื่อการกระทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง ให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนนั้นนักวิชาการได้เสนอแนวคิดถึงขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังนี้

ฟอร์นารอฟ (Fornaroff, 1980 : 104) เสนอว่ากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน มีขั้นตอนการมีส่วนร่วม ดังนี้

1. การวางแผน รวมถึงการตัดสินใจในการกำหนดเป้าหมาย กลวิธี ทรัพยากรที่ต้องใช้ ตลอดจนการติดตามประเมินผล
2. การดำเนินงาน

3. การใช้บริการจากโครงการ
4. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์

นอกจากนี้ อภิญา กังสนารักษ์ (2544 : 14 -15) ได้นำเสนอขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชนว่า ชุมชนต้องมีส่วนร่วมใน 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการริเริ่มโครงการ ร่วมค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ร่วมตัดสินใจกำหนดความต้องการและร่วมลำดับความสำคัญของความต้องการ
2. การมีส่วนร่วมในขั้นการวางแผน กำหนดวัตถุประสงค์ วิธีการ แนวทางการดำเนินงาน รวมถึงทรัพยากรและแหล่งวิทยาการที่จะใช้ในโครงการ
3. การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินโครงการ ทำประโยชน์ให้แก่โครงการ โดยร่วมช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ เพื่อให้รู้ว่าผลจากการดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ โดยสามารถกำหนดการประเมินผลเป็นระยะต่อเนื่องหรือประเมินผลรวมทั้งโครงการในคราวเดียวก็ได้

ส่วน อคิน รพีพัฒน์ (2547 : 49) ได้แบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

1. การกำหนดปัญหา สาเหตุของปัญหา ตลอดจนแนวทางแก้ไข
2. การตัดสินใจเลือกแนวทาง และวางแผนพัฒนา แก้ไขปัญหา
3. การปฏิบัติงานในกิจกรรมการพัฒนาตามแผน
4. การประเมินผลงานกิจกรรมการพัฒนา

ขั้นตอนการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชน วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (ออนไลน์, 2547) ได้สรุปและนำเสนอขั้นตอนการมีส่วนร่วมใน 2 ลักษณะ ได้แก่ ลักษณะที่ 1 มีขั้นตอน ดังนี้

1. การคิด
2. การตัดสินใจ
3. การวางแผน
4. การลงมือปฏิบัติ

ลักษณะที่ 2 มีขั้นตอน ดังนี้

1. การกำหนดปัญหา
2. การวางแผน
3. การดำเนินงาน
4. การประเมินผล
5. การบำรุงรักษา และพัฒนาให้คงไว้

จากแนวคิดเกี่ยวกับขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชนทั้งหมดสรุปได้ว่า ขั้นตอนของการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนนั้นมี 6 ขั้นตอน ได้แก่

1. การค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา และแนวทางแก้ไข

2. ตัดสินใจกำหนดความต้องการ
3. ลำดับความสำคัญ
4. วางแผน กำหนดวัตถุประสงค์ วิธีการ แนวทางการดำเนินงาน ทรัพยากร
5. ดำเนินงานตามโครงการ และ/หรือ สนับสนุนการดำเนินงาน
6. ประเมินผล

แนวคิดการมีส่วนร่วม

แนวคิดการมีส่วนร่วมของยุวชน วุฒิเมธี (2526) ได้อธิบายแนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วมในกิจกรรมว่า หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณา ตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติและการรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ อันมีผลกระทบมาถึงตัวประชาชนเองและการที่จะสามารถทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาและนำมาซึ่งสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นจำเป็นที่จะต้องรับประกันว่ามนุษย์ทุกคนต่างก็ปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ได้รับการปฏิบัติต่อตนเองอย่างเป็นธรรมและเป็นที่ยอมรับจากผู้อื่น พร้อมทั้งจะอุทิศตนเพื่อกิจกรรมของกลุ่ม ในขณะเดียวกันจะต้องยอมรับด้วยความบริสุทธิ์ใจว่ามนุษย์นั้นสามารถที่พัฒนาได้ถ้ามีโอกาสและมีการชี้แนะที่ถูกต้อง

และยุวชน วุฒิเมธี ยังได้กล่าวถึง การมีส่วนร่วมว่าเป็นหลักการสำคัญลำดับแรกของการพัฒนาชุมชน จากหลักการพัฒนาชุมชนที่ประกอบด้วยหลักการ 7 ประการ คือ

1. หลักความร่วมมือของประชาชน
2. หลักการแสวงหาผู้นำ
3. หลักการทำงานกับกลุ่ม
4. หลักการสมทบ
5. หลักการประสานงาน
6. หลักการรับผิดชอบต่อส่วนรวม
7. หลักการขยายผล

ในหลักการที่ 1 หลักการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานมากที่สุดโดยทำให้มีการศึกษา การร่วมพิจารณาและการตกลงร่วมใจในการแก้ปัญหาหรือการวางแผนโครงการเพื่อให้ประชาชนมีสิทธิเสมอภาคที่จะมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อสังคมโดยการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบต่องานพัฒนาชุมชนของตน

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2550 : 25-26) อธิบายขั้นตอนการพัฒนาชุมชน ได้เสนอแนวคิด การมีส่วนร่วมในหนังสือ แนวคิดทางการพัฒนาชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน ไว้ดังนี้

การมีส่วนร่วม (Participation) การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจการต่างๆ ของชุมชน นั้นเป็นทั้งวิธีการและจุดหมายของการพัฒนาชนบทเพราะจุดหมายของการพัฒนาชนบท คือ ความสามารถในการพึ่งตนเองของชนบทในการปกครองและพัฒนาท้องถิ่นของตนเองได้และการจะบรรลุจุดหมายดังกล่าวได้ประชาชนต้องเกิดการเรียนรู้ และการเรียนรู้ที่ดีนั้นเกิดจากการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วม หมายถึง การเข้าไปเกี่ยวข้อง (involvement) ทางความคิด จิตใจ อารมณ์ และทางกาย การมีส่วนร่วมมีความหมายมากกว่าการเป็นส่วนหนึ่ง (sense of belonging) การมีส่วนร่วมมีความหมายทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ (quantitative and qualitative) การมีส่วนร่วมครอบคลุมทั้งมิติด้านความสามารถ เวลา และโอกาสที่จะมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมเป็นการกระทำ (action) จึงมีทั้งผู้กระทำ (the actor) ผู้ถูกระกระทำหรือผู้รับผล (the recipient) และสาธารณชน (the public) ผู้เป็นบริบทของการกระทำ

การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจการของชุมชนนั้นเป็นทั้งวิธีการและจุดหมายของการพัฒนาชนบท จุดหมายของการพัฒนานั้น คือ การพึ่งตนเองได้ของชนบทในการปกครองและพัฒนาตนเอง วิธีการพัฒนายังต้องอาศัยการมีส่วนร่วมในกิจการต่างๆของชุมชนทำให้เกิดการเรียนรู้ การเรียนรู้ทำให้เกิดการพัฒนา

การมีส่วนร่วม เป็นปรากฏการณ์ที่มีความหมายหลากหลาย เป็นความพยายามร่วมกันของชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาและบรรลุลความต้องการของตนเองโดยเริ่มจากการร่วมคิด วางแผน ดำเนินการ และร่วมติดตามประเมินผลในโครงการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

การมีส่วนร่วมได้แปรเปลี่ยนเฉพาะชนิดและปริมาณของกิจกรรมที่ทำเท่านั้น แต่ยังมีระดับความเข้มในการเข้ามีส่วนร่วมในความรับผิดชอบ ตามแนวคิดของสมาคมสาธารณสุขของอเมริกา จำแนกการมีส่วนร่วมเป็น 3 ระดับ คือ

1. ระดับการตัดสินใจ (decision-making) ประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนและจัดการกับกิจกรรมการพัฒนาด้วยตัวเองเป็นระดับการรับผิดชอบด้วยตนเอง (level of responsibility by themselves)
2. ระดับการร่วมมือ (cooperation) ประชาชนจะให้ความร่วมมือต่อแผนงานที่จะเริ่มโดยเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานของรัฐซึ่งอาจต้องการความเสียสละจากชุมชนในด้านเวลา ทรัพยากร และแรงงาน เพื่อช่วยให้โครงการประสบผลสำเร็จ ระดับนี้ถือว่าการมีส่วนร่วมในระดับที่ยอมรับได้ (acceptable level of participation)
3. ระดับการใช้ประโยชน์ (utilization) ประชาชนจะยอมรับและใช้ประโยชน์จากบริการที่วางโครงการไว้ให้ เป็นการมีส่วนร่วมในระดับการยอมรับบริการเท่านั้น เช่น การเข้าร่วมในโครงการวางแผนครอบครัวซึ่งบางกิจกรรมหรือบางโครงการมีความพึงพอใจแต่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในระดับนี้เท่านั้น

ส่วนประกอบของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาประมวลได้ 3 ส่วน คือ

ส่วนของการวางแผนพัฒนา จะเริ่มตั้งแต่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหา การกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ในการแก้ปัญหาและพัฒนาการศึกษา ชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ กำหนดความต้องการของชุมชน จัดลำดับความสำคัญความต้องการนั้นๆ ตลอดจนการกำหนดวิธีและแนวทางการดำเนินงานและกำหนดทรัพยากร แหล่งทรัพยากร ที่จะนำไปสนับสนุนการจัดการและพัฒนากิจกรรมต่างๆ

ส่วนของการจัดและดำเนินการตามแผนงาน โครงการ เป็นส่วนที่ประชาชนเข้าทำประโยชน์ในโครงการโดยการร่วมมือช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์และแรงงาน หรือโดยการบริหารงานและประสานงานตลอดจนการดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอกเป็นต้น

ส่วนของการประเมินผลโครงการ เป็นส่วนที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อประเมินว่าโครงการที่ประเมินนั้น บรรลุตามวัตถุประสงค์ไว้หรือไม่ การติดตามประเมินผลนี้ อาจเป็นการประเมินความก้าวหน้าหรือผลสรุปรวมทั้งโครงการ

ในการวิจัยครั้งนี้แนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วมมาใช้ในการพัฒนาชุมชนตามรูปแบบที่ผู้นำต้องสร้างโอกาสให้สมาชิกทุกคนของชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลือและเข้ามามีอิทธิพลต่อกระบวนการดำเนินกิจกรรมในการพัฒนา รวมถึงได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนานั้นอย่างเสมอภาค และการมีส่วนร่วมเป็นหลักการสำคัญลำดับแรกของการพัฒนาชุมชน ที่ประกอบด้วย หลักความร่วมมือของประชาชน หลักการแสวงหาผู้นำ หลักการทำงานกับกลุ่ม หลักการสมทบ หลักการประสานงาน หลักการรับผิดชอบร่วมกัน หลักการขยายผล หลักการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานมากที่สุดโดยการให้มีการศึกษา การร่วมพิจารณาและการตกลงร่วมใจในการแก้ปัญหาหรือการวางแผนโครงการเพื่อให้ประชาชนมีสิทธิเสมอภาคที่จะมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อสังคมโดยการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบงานพัฒนาชุมชนของตน โดยการมีส่วนร่วมยัง หมายถึง การเข้าไปเกี่ยวข้อง (involvement) ทางความคิด จิตใจ อารมณ์และทางกาย การมีส่วนร่วมมีความหมายมากกว่าการเป็นส่วนหนึ่ง (sense of belonging) การมีส่วนร่วมมีความหมายทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ (quantitative and qualitative) การมีส่วนร่วมครอบคลุมทั้งมิติด้านความสามารถ เวลา และโอกาสที่จะมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมเป็นการกระทำ (action) จึงมีทั้งผู้กระทำ (the actor) ผู้ถูกกระทำหรือผู้รับผล (the recipient) และสาธารณชน (the public) ผู้เป็นบริบทของการกระทำ ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจการของชุมชนนั้นเป็นทั้งวิธีการและจุดหมายของการพัฒนาชุมชน จุดหมายของการพัฒนานั้น คือ การพึ่งตนเองได้ของชุมชนในการปกครองและพัฒนาตนเอง วิธีการพัฒนายังต้องอาศัยการมีส่วนร่วมในกิจการต่างๆ ของชุมชนทำให้เกิดการเรียนรู้ การเรียนรู้ทำให้เกิดการพัฒนา และการมีส่วนร่วม เป็นปรากฏการณ์ที่มีความหมายหลากหลาย เป็นความพยายามร่วมกันของชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาและบรรลุความต้องการของตนเอง โดยเริ่มจากการร่วมคิด วางแผน ดำเนินการ และร่วมติดตามประเมินผลในโครงการพัฒนาอย่างต่อเนื่องทั้งนี้นับได้ว่าการมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือสำคัญของผู้นำที่ต้องเรียนรู้วิธีการใช้ให้ดีที่สุด

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficient economy)

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระราชดำริชี้แนะแนวทาง การดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า ๒๕ ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถ

ดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ (อ้างใน สุนัย เศรษฐบุญสร้าง, 2550 : 10)

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอ ประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในภายนอก ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการ ทุกขั้นตอน และขณะเดียวกัน จะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี (อ้างใน สุนัย เศรษฐบุญสร้าง, 2550 : 11)

ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง จึงประกอบด้วยคุณสมบัติ ดังนี้

1. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ
 2. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ
 3. ภูมิคุ้มกัน หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต
- โดยมี เงื่อนไข ของการตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียง 2 ประการ ดังนี้

1. เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในการปฏิบัติ
2. เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

พระราชดำรัสที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (2551 : 13-27) ได้นำพระราชดำรัสที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง มาเผยแพร่ เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของประชาชนทั่วไป ดังนี้

“...คนอื่นจะว่าอย่างไรก็ช่างเขา จะว่าเมืองไทยล้าสมัย ว่าเมืองไทยเชย ว่าเมืองไทยไม่มี
สิ่งทันสมัย แต่เราอยู่พอมีพอกิน และขอให้ทุกคนปรารถนาที่จะให้เมืองไทย พออยู่พอกิน มีความสงบ
และทำงานตั้งจิตอธิษฐาน ตั้งปณิธานในทางนี้ ให้เมืองไทยอยู่แบบพออยู่พอกิน ไม่ใช่จะรุ่งเรือง
อย่างยอด แต่ว่ามีความพออยู่พอกิน มีความสงบ เปรียบเทียบกับประเทศอื่นๆ ถ้าเรารักษาความพอ
อยู่พอกินได้ เราก็จะอยู่ได้อย่างยั่งยืนได้...”

พระราชดำรัส เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา
ณ ศาลาดุสิดาลัย วันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๑๗

“...เราไม่ประเทศร่ำรวย เรามีพอสมควร พออยู่ได้ แต่ไม่ประเทศที่ก้าวหน้า
อย่างมาก เราไม่อยากจะประเทศก้าวหน้าอย่างมาก เพราะถ้าเราเป็นประเทศก้าวหน้าอย่างมากที่สุด
จะมีแต่ถอยกลับ ประเทศเหล่านั้นที่เป็นประเทศอุตสาหกรรมก้าวหน้า จะมีแต่ถอยหลังและถอยหลัง
อย่างน่ากลัว แต่ถ้าเรามีการบริหารแบบเรียกว่าแบบคนจน แบบที่ไม่ติดกับตำรามากเกินไป ทำอย่างมี
สามัญสำนึกนี้แหละคือ เมตตา กัน จะอยู่ได้ตลอดไป...”

พระราชดำรัส เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา
ณ ศาลาดุสิดาลัย วันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๓๔

“...ตามปกติคนเราชอบดูสถานการณ์ในทางดี ที่เขาเรียกว่าเล็งผลเลิศ ก็เห็นว่าประเทศ
ไทย เรานี้ก้าวหน้าดี การเงินการอุตสาหกรรมการค้าดี มีกำไร อีกทางหนึ่งก็ต้องบอกว่าเรากำลังเสื่อม
ลงไปส่วนใหญ่ ทฤษฎีว่า ถ้ามีเงินเท่านั้นๆ มีการกู้เท่านั้นๆ หมายความว่าเศรษฐกิจก้าวหน้า แล้วก็
ประเทศก็เจริญมีหวังว่าจะเป็นมหาอำนาจ ขอโทษเลยต้องเตือนเขาว่า จริงตัวเลขดี แต่ว่าถ้าเราไม่
ระมัดระวังในความต้องการพื้นฐานของประชาชนนั้นไม่มีทาง...”

พระราชดำรัส เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา
ณ ศาลาดุสิดาลัย วันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๓๖

“...เดี๋ยวนี้ประเทศไทยก็ยังอยู่ดีพอสมควร ใช้คำว่า พอสมควร เพราะเดี๋ยวมีคนเห็นว่า
มีคนจน คนเดือดร้อน จำนวนมากพอสมควร แต่ใช้คำว่า พอสมควรนี้ หมายความว่าตามอัตภาพ...”

พระราชดำรัส เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา
ณ ศาลาดุสิดาลัย วันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๓๙

“...ที่เป็นห่วงนั้น เพราะแม้ในเวลา ๒ ปี ที่เป็นปีกาญจนาภิเษกก็ได้เห็นสิ่งที่ทำให้เห็นได้ว่า ประชาชนยังมีความเดือดร้อนมาก และมีสิ่งที่จะต้องแก้ไขและดำเนินการต่อไปทุกด้าน มีภัยจากธรรมชาติกระหน่ำ ภัยธรรมชาติที่เราจะสามารถที่จะบรรเทาได้หรือแก้ไขได้ เพียงแต่จะต้องใช้เวลาพอใช้ มีภัยที่มาจากจิตใจของคน ซึ่งก็แก้ไขได้เหมือนกัน แต่ว่ายากกว่าภัยธรรมชาติ ธรรมชาตินั้นเป็น สิ่งนอกกายเรา แต่นิสัยใจคอของคนเป็นสิ่งที่อยู่ข้างใน อันนี้ก็เป็นข้อหนึ่งที่ยากให้จัดการให้มีความ เรียบร้อย แต่ก็ไม่หมดหวัง...”

พระราชดำรัส เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา

ณ ศาลาดุสิดาลัย วันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๓๙

“...การจะเป็นเช่นนั้นไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เรามีเศรษฐกิจแบบพอมีพอกิน แบบพอมีพอกินนั้น หมายความว่า อุ้มชูตัวเองได้ ให้มีพอเพียงกับตนเอง ความพอเพียงนี้ไม่ได้หมายความว่า ทุกครอบครัวจะต้องผลิตอาหารของตัวเอง จะต้องทอผ้าใส่เอง อย่างนั้นมันเกินไป แต่ว่าในหมู่บ้าน หรือในอำเภอ จะต้องมีความพอเพียงพอสมควร บางสิ่งบางอย่างผลิตได้มากกว่าความต้องการก็ขาย ได้ แต่ขายในที่ไม่ห่างไกลเท่าไร ไม่ต้องเสียค่าขนส่งมากนัก...”

พระราชดำรัส เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา

ณ ศาลาดุสิดาลัย วันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๓๙

“...เมื่อปี ๒๕๑๗ วันนั้นได้พูดถึงว่า เราควรปฏิบัติให้พอมีพอกิน พอมีพอกินนี้ก็แปลว่า เศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง ถ้าแต่ละคนมีพอมีพอกิน ก็ใช้ได้ ยิ่งถ้าทั้งประเทศพอมีพอกินก็ยิ่งดี และ ประเทศไทยเวลานั้นก็เริ่มจะเป็นไม่พอมีพอกิน บางคนก็มีมาก บางคนก็ไม่มีเลย...”

พระราชดำรัส เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา

ณ ศาลาดุสิดาลัย วันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๔๑

“...พอเพียง มีความหมายกว้างขวางยิ่งกว่านี้อีก คือ คำว่าพอ ก็พอเพียงนี้ก็พอแค่นั้นเอง คนเราถ้าพอในความต้องการก็มีความโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อยก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าประเทศใดมีความคิดอันนี้ มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่าพอประมาณ ซื่อตรง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็อยู่เป็นสุข พอเพียงนี้อาจจะมี มีมากอาจจะมีของหรูหราก็ได้ แต่ว่าต้องไม่ไปเบียดเบียนคนอื่น...”

พระราชดำรัส เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา

ณ ศาลาดุสิดาลัย วันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๔๑

“...ไฟดับถ้ามีความจำเป็น หากมีเศรษฐกิจพอเพียงแบบไม่เต็มที่ เรามีเครื่องปั่นไฟก็ใช้ปั่นไฟ หรือถ้าชั้นโบราณกว่า มีดก็จุดเทียน คือมีทางที่จะแก้ปัญหาเสมอ ฉะนั้นเศรษฐกิจพอเพียงก็มีเป็นขั้นๆ แต่จะบอกว่าเศรษฐกิจพอเพียงนี้ ให้พอเพียงเฉพาะตัวเองร้อยเปอร์เซ็นต์นี่เป็นสิ่งทำไม่ได้ จะต้องมีการแลกเปลี่ยน ต้องมีการช่วยกัน ถ้ามีการช่วยกัน แลกเปลี่ยนกัน ก็ไม่ใช่พอเพียงแล้ว แต่ว่าพอเพียงในทฤษฎีในหลวงนี้ คือให้สามารถที่จะดำเนินงานได้...”

พระราชดำรัส เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา

ณ ศาลาดุสิดาลัย วันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๔๒

“...โครงการต่างๆ หรือเศรษฐกิจที่ใหญ่ ต้องมีความสอดคล้องกันดีที่ไม่ใช่เหมือนทฤษฎีใหม่ ที่ใช้ที่ดินเพียง ๑๕ ไร่ และสามารถที่จะปลูกข้าวพอกิน กิจกรรมนี้ใหญ่กว่า แต่ก็ยังเป็นเศรษฐกิจพอเพียงเหมือนกัน คนไม่เข้าใจว่ากิจการใหญ่ๆ เหมือนสร้างเขื่อนป่าสักก็เป็นเศรษฐกิจพอเพียงเหมือนกัน เขานึกว่าเป็นเศรษฐกิจสมัยใหม่ เป็นเศรษฐกิจที่ห่างไกลจากเศรษฐกิจพอเพียง แต่ที่จริงแล้ว เป็นเศรษฐกิจพอเพียงเหมือนกัน...”

พระราชดำรัส เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา

ณ ศาลาดุสิดาลัย วันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๔๒

“...ฉันพูดเศรษฐกิจพอเพียงความหมายคือ ทำอะไรให้เหมาะสมกับฐานะของตัวเอง คือทำจากรายได้ ๒๐๐-๓๐๐ บาท ขึ้นไปเป็นสองหมื่น สามหมื่นบาท คนชอบเอาคำพูดของฉัน เศรษฐกิจพอเพียงไปพูดกันเลอะเทอะ เศรษฐกิจพอเพียง คือทำเป็น Self-Sufficiency มันไม่ใช่ความหมายไม่ใช่แบบที่ฉันคิด ที่ฉันคิดคือเป็น Self-Sufficiency of Economy เช่น ถ้าเขาต้องการ ดูทีวี ก็ควรให้เขามีดู ไม่ใช่ไปจำกัดเขาไม่ให้ซื้อทีวีดู เขาต้องการดูเพื่อความสนุกสนาน ในหมู่บ้านไกลๆ ที่ฉันไป เขามีทีวีดูแต่ใช้แบตเตอรี่ เขาไม่มีไฟฟ้า แต่ถ้า Sufficiency นั้น มีทีวีเขาฟุ่มเฟือย เปรียบเสมือนคนไม่มีสตางค์ไปตัดสุทไส้ และยังใส่เนคไทเวอร์ซาเซ อันนี้ก็เกินไป...”

พระตำหนักเปี่ยมสุข วังไกลกังวล ๑๗ มกราคม ๒๕๔๔

ประเทศไทยกับเศรษฐกิจพอเพียง

ศูนย์ เศรษฐบัญญัติสร้าง (2550 : 10) ได้นำเรื่องราวของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมานำเสนอไว้ในหนังสือแนวทางปฏิบัติ 7 ขั้นสู่วิถี เศรษฐกิจพอเพียงจากแนวปฏิบัติสู่แนวคิดทางทฤษฎีของเศรษฐกิจพอเพียงดังนี้

เศรษฐกิจพอเพียง มุ่งเน้นให้ผู้ผลิต หรือผู้บริโภค พยายามเริ่มต้นผลิต หรือบริโภคภายใต้ขอบเขต ข้อจำกัดของรายได้ หรือทรัพยากรที่มีอยู่ไปก่อน ซึ่งก็คือ หลักในการลดการพึ่งพา เพิ่มขีดความสามารถในการควบคุมการผลิตได้ด้วยตนเอง และลดภาวะการเสี่ยงจากการไม่สามารถควบคุมระบบ

ตลาดได้อย่างมีประสิทธิภาพ เศรษฐกิจพอเพียง มิใช่หมายถึง ความถึง การกระเบียดกระเสียรจนเกินสมควร หากแต่อาจพุ่มเฟิยได้เป็นครั้งคราวตามอัตภาพ แต่คนส่วนใหญ่ของประเทศ มักใช้จ่ายเกินตัว เกินฐานะที่หามาได้

เศรษฐกิจพอเพียง สามารถนำไปสู่เป้าหมายของการสร้างความมั่นคงในทางเศรษฐกิจได้ เช่น โดยพื้นฐานแล้ว ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม เศรษฐกิจของประเทศจึงควรเน้นที่เศรษฐกิจการเกษตร เน้นความมั่นคงทางอาหาร เป็นการสร้างความมั่นคงให้เป็นระบบเศรษฐกิจในระดับหนึ่ง จึงเป็นระบบเศรษฐกิจที่ช่วยลดความเสี่ยง หรือความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจในระยะยาวได้

เศรษฐกิจพอเพียง สามารถประยุกต์ใช้ได้ในทุกระดับ ทุกสาขา ทุกภาคของเศรษฐกิจ ไม่จำเป็นต้องจำกัดเฉพาะแต่ภาคการเกษตร หรือภาคชนบท แม้แต่ภาคการเงิน ภาคอสังหาริมทรัพย์ และการค้าการลงทุนระหว่างประเทศ โดยมีหลักการที่คล้ายคลึงกันคือ เน้นการเลือกปฏิบัติอย่างพอประมาณ มีเหตุมีผล และสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ตนเองและสังคม

การดำเนินชีวิตตามแนวพระราชดำริพอเพียง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเข้าใจถึงสภาพสังคมไทย ดังนั้น เมื่อได้พระราชทานแนวพระราชดำริ หรือพระบรมราโชวาทในด้านต่างๆ จะทรงคำนึงถึงวิถีชีวิต สภาพสังคมของประชาชนด้วย เพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งทางความคิด ที่อาจนำไปสู่ความขัดแย้งในทางปฏิบัติได้

แนวพระราชดำริในการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง

1. ยึดความประหยัดตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้าน ลดละความฟุ่มเฟิยในการใช้ชีวิต
2. ยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้อง ซื่อสัตย์สุจริต
3. ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์และแข่งขันกันทางการค้าแบบต่อสู้กันอย่างรุนแรง
4. ไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางให้ชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยาก ด้วยการขวนขวายใฝ่หาความรู้ให้มีรายได้เพิ่มพูนขึ้น จนถึงขั้นพอเพียงเป็นเป้าหมายสำคัญ
5. ปฏิบัติตนในแนวทางที่ดี ลดละสิ่งชั่ว ประพฤติตนตามหลักศาสนา

ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียง ต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน

เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง อย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วยมีความตระหนัก ในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติ ปัญญาในการดำเนินชีวิต

เศรษฐกิจพอเพียง คือ พระราชปรัชญาซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาพระราชทานแก่พสกนิกรชาวไทย เพื่อให้สังคมไทยมีชีวิตรุ่งเรืองอยู่ได้ อย่างมั่นคงและยั่งยืน ไม่ว่าเมื่อต้องเผชิญกับวิกฤตการณ์ หรือการเปลี่ยนแปลงใดๆ บนพื้นฐานวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทยนำมาประยุกต์ใช้

"ความพอเพียง" หมายถึง ความพอประมาณอย่างมีเหตุผล โดยสร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร เพื่อที่จะรองรับการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว กว้างขวาง ทั้ง ทางด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี โดยอาศัยความรู้ รอบคอบ และความระมัดระวังในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ วางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน ควบคู่ไปกับการสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติทุกระดับ ให้สำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริตดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร ความมีสติปัญญา และความรอบคอบ มีเหตุผล

โดยที่ความพอประมาณนั้น หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มาก เกินไปไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่นการผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของพอนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดและผลที่จะ เกิดขึ้นอย่างรอบคอบ

การนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้นั้น ขั้นแรก ต้องยึดหลัก "พึ่งตนเอง" คือ พยายามพึ่งตนเองให้ได้ก่อน ในแต่ละครอบครัวมีการบริหารจัดการอย่างพอดี ประหยัดไม่ฟุ่มเฟือย สมาชิกในครอบครัวแต่ละคนต้องรู้จักตนเอง เช่น ข้อมูล รายรับ-รายจ่ายในครอบครัว ของตนเองสามารถรักษาระดับการใช้จ่ายของตน ไม่ให้เป็นหนี้ และรู้จักตั้งศักยภาพในตัวเองในเรื่องของปัจจัยสี่ให้ได้ในระดับหนึ่ง

การพัฒนาตนเองให้สามารถ "อยู่ได้อย่างพอเพียง" คือ ดำเนินชีวิตโดยยึด หลักทางสายกลางให้อยู่ได้อย่างสมดุล คือ มีความสุขที่แท้ ไม่ให้รู้สึกขาดแคลน จนต้องเบียดเบียนตนเองหรือดำเนินชีวิตอย่างเกินพอดีจนต้องเบียดเบียนผู้อื่น หรือเบียดเบียนสิ่งแวดล้อม โดย

- ยึดหลัก พออยู่ พอกิน พอใช้
- ยึดความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่าย ลดความฟุ่มเฟือยในการดำรงชีพ
- ยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้องและสุจริต
- ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์และแข่งขันในการค้าขาย ประกอบอาชีพ

แบบต่อสู้กันอย่างรุนแรง

- มุ่งเน้นหาข้าวหาปลา ก่อนมุ่งเน้นหาเงินหาทอง
- ทำมาหากินก่อนทำมาค้าขาย
- ภูมิปัญญาชาวบ้านและที่ดินทำกิน คือ ทุนทางสังคม
- ตั้งสติที่มั่นคง ร่างกายที่แข็งแรง ปัญญาที่เฉียบแหลม

นำความรู้ ความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง เพื่อปรับวิถีชีวิตสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนการใช้ชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงนั้น จะต้องมีความพอดี 5 ประการคือ

ความพอดีด้านจิตใจ

- ต้องเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้
- มีจิตสำนึกที่ดี
- เอื้ออาทร ประนีประนอม
- นึกถึงผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก

ความพอดีด้านสังคม

- ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน
- รู้รักสามัคคี
- สร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัวและชุมชน

ความพอดีด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

- รู้จักใช้และจัดการอย่างชาญฉลาดและรอบคอบ
- เลือกใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดความยั่งยืนอย่างสูงสุด

ความพอดีด้านเทคโนโลยี

- รู้จักใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมสอดคล้องต่อความต้องการและสภาพแวดล้อม
- พัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาชาวบ้านของเราเองก่อน
- ก่อให้เกิดประโยชน์กับคนหมู่มาก

ความพอดีด้านเศรษฐกิจ

- เพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย ดำรงชีวิตอย่างพอควร
- พออยู่ พอกินสมควรตามอัตภาพ และฐานะของตน

บทสรุปของเศรษฐกิจพอเพียง

บทสรุปของเศรษฐกิจพอเพียง คือ หลัก 3 ห่วง 2 เงื่อนไข จากแนวทางทฤษฎีใหม่ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง วัลลภ พรหมทอง (2559 : 4) ได้นำเสนอไว้ ดังนี้

บทสรุปของเศรษฐกิจพอเพียง คือ หลัก 3 ห่วง 2 เงื่อนไข

ภาพที่ 2.2 บทสรุปของเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา : (วัลลภ พรหมทอง, 2559 : 4)

3 ห่วง คือ ทางสายกลาง ประกอบไปด้วย ดังนี้

ห่วงที่ 1 คือ พอประมาณ หมายถึง พอประมาณในทุกอย่าง ความพอดีไม่มากหรือน้อยจนเกินไปโดยต้องไม่เบียดเบียนตนเอง หรือผู้อื่นให้เดือดร้อน

ห่วงที่ 2 คือ มีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผลโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

ห่วงที่ 3 คือ มีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

2 เงื่อนไข ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่

เงื่อนไขที่ 1 เงื่อนไขความรู้ คือ มีความรอบรู้เกี่ยวกับ วิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นตอนปฏิบัติ คุณธรรมประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

เงื่อนไขที่ 2 เงื่อนไขคุณธรรม คือ มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

“เศรษฐกิจพอเพียงจริงๆ คือ หลักการดำเนินชีวิตที่จริงแท้ที่สุด กรอบแนวคิดของหลักปรัชญามุ่งเน้นความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา อันมีคุณลักษณะที่สำคัญ คือ สามารถประยุกต์ใช้ในทุกระดับ ตลอดจนให้ความสำคัญกับคำว่าความพอเพียง ที่ประกอบด้วย ความพอประมาณ ความมีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ภายใต้เงื่อนไขของการตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมที่ต้องอาศัยเงื่อนไขความรู้และเงื่อนไขคุณธรรม”

ในการวิจัยนี้ได้ได้นำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่เป็นปรัชญาซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลที่ 9 พระราชทานพระราชดำริชี้แนะแนวทาง การดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ เพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ โดยนำมาเป็นหลักในการศึกษาวิจัยตามรูปแบบของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกๆระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งการนำเอาความหมายของศัพท์แต่ละคำมาศึกษาทำความเข้าใจให้ ถูกต้องก่อนนำไปปฏิบัติ นั่นคือความพอเพียง หมายถึง ความพอ ประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในภายนอก ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการ ทุกขั้นตอน และต้องมีพื้นฐานจิตใจที่มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และมีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี ดังปรากฏในองค์ประกอบของเศรษฐกิจพอเพียง ที่ประกอบด้วยคุณสมบัติ ที่สามารถทำได้จริงเมื่อเข้าใจอย่างแจ่มชัดและจะง่ายขึ้นในการนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางปฏิบัติของประชาชนในชุมชน และจะนำไปสู่ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืนได้

หลักการทรงงาน 23 ประการของในหลวงรัชกาล 9

ฝ่ายวิชาการสถาพรบุค (2561 : 24-35) ได้รวบรวม หลักการทรงงาน 23 ประการ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ซึ่งเป็นหลักการที่พระองค์ท่านทรงใช้และทรง

ปฏิบัติอยู่เป็นประจำในการทรงงาน โดยเฉพาะในการดำเนินการโครงการในพระราชดำริต่างๆ ของพระองค์ มาเป็นแนวทางในการนำวิธีการนี้ไปประยุกต์ใช้การทำงาน บริหารงานให้ประสบความสำเร็จ

1. การศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบ : ก่อนที่พระองค์ท่านจะทรงดำเนินการโครงการพระราชดำริโครงการใดก็ตาม พระองค์จะทรงศึกษาหาความรู้และทรงค้นคว้าข้อมูลต่างๆ ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติอย่างละเอียด พร้อมกันนั้นยังเสด็จพระราชดำเนินไปยังพื้นที่ทรงงานเพื่อทำการศึกษารายละเอียดต่างๆ ของโครงการจากหน่วยงาน และทรงพบปะประชาชนในพื้นที่เพื่อหาข้อมูลที่แท้จริง อันจะนำมาซึ่งการเข้าใจปัญหาอย่างถ่องแท้ สามารถตัดสินใจและวางแผนการปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้อง หลังจากนั้นจึงพระราชทานหลักการและนโยบายในการปฏิบัติงานนั้นลงไปสู่ผู้ปฏิบัติงาน

2. ระเบิดจากข้างใน : พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 พระองค์ทรงมุ่งเน้นในเรื่องการพัฒนาคนก่อนจะทำการอื่นเพื่อให้ได้ทีมงานที่ดีมีคุณภาพ พร้อมทั้งจะรับการพัฒนาหรือการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ต่อไป โดยพระองค์ทรงตรัสว่า “ต้องระเบิดจากข้างใน” ซึ่งหมายความว่า หากท่านจะทำงานอะไรก็ตาม ท่านต้องพัฒนาบุคลากรของท่านเองก่อน โดยให้บุคลากรของท่านมีความพร้อม เชื่อมั่นและศรัทธา รวมทั้งมีความเข้มแข็งเสียก่อน เมื่อ “ข้างใน” ของแต่ละคนในทีมมีความพร้อม จากนั้นจึงมาสร้างทีมให้เป็นทีมที่มีความเข้มแข็ง เมื่อคนพร้อม ทีมพร้อม ต่อมาท่านก็พัฒนาโดยใช้เครื่องมือและวิธีการที่ท่านมีและต้องการลงไป

3. แก้ปัญหาที่จุดเล็ก : พระองค์ทรงใช้หลักการในการที่พระองค์จะทรงมองปัญหาใหญ่ในภาพรวม (Macro) ให้ชัดเจนก่อนเสมอ เพราะพระองค์จะต้องมีข้อมูลเพื่อทำให้สามารถมองเห็นภาพรวมใหญ่ รวมทั้งเห็นถึงผลกระทบต่างๆ ที่จะมีหรือเกิดขึ้นตามมาจากการแก้ปัญหา แต่เมื่อจะลงมือแก้ปัญหา พระองค์จะทรงเริ่มต้นด้วยการแก้ไขปัญหามุมเล็กๆ (Micro) ซึ่งเป็นปัญหาเฉพาะหน้าที่คนอื่นมักมองข้ามก่อน เมื่อสำเร็จแล้วจึงค่อยๆ ขยับขยายแก้ไขไปเรื่อยๆ ทีละจุด เพราะคนทั่วไป (ข้าราชการ) มักชอบมองและทำอะไรใหญ่ๆ ก่อนเลยทีเดียว แต่การทำให้ใหญ่ก่อนมักทำไม่สำเร็จและเสียค่าใช้จ่ายเยอะ อีกทั้งเมื่อทำไม่สำเร็จก็หยุดทำ ความเสียหายมากมายก็เกิดตามมา ปัญหาต่างๆ ก็ไม่ได้รับการแก้ไขอย่างรวดเร็วทันสถานการณ์ ต่างกับการทรงงานของพระองค์ท่านที่เมื่อพระองค์ทรงเข้าไปดำเนินการก็แก้ไขได้ตรงจุดเสมอ อย่างรวดเร็วและทันเวลา มีค่าใช้จ่ายน้อยกว่าแต่ได้ผลสำเร็จสูง ทำให้ปัญหาของประชาชนได้รับการแก้ไขให้ผ่อนคลายความตึงเครียดลงได้ จนกระทั่งเกิดการแก้ไขอย่างเป็นระบบและยั่งยืน เช่น ปัญหาภัยแล้ง ปัญหาน้ำท่วม เป็นต้น

4. ทำตามลำดับขั้น : พระองค์ท่านทรงใช้หลักการทรงงานในข้อนี้ด้วยการเริ่มต้นทำในสิ่งที่มีความจำเป็นสำหรับประชาชนก่อน เมื่อสำเร็จแล้วก็เริ่มลงมือสิ่งที่จำเป็นรองลงมาลำดับต่อไป (โดยพิจารณาความจำเป็นจากการเก็บข้อมูลมาวิเคราะห์) เช่น การพัฒนาและการดูแลในเรื่องสาธารณสุข เพราะเมื่อประชาชนมีสุขภาพที่ดี ร่างกายแข็งแรง ก็จะสามารถทำการพัฒนาในเรื่องอื่นๆ ได้

สำเร็จต่อไป ตัวอย่างเช่น การสร้างถนน การสร้างแหล่งกักเก็บน้ำเพื่อไว้ใช้ทำการเกษตรและการบริโภคในหน้าแล้ง เมื่อมีถนนที่ดี พอผลผลิตในการเพาะปลูกออกมา ประชาชนก็สามารถนำผลผลิตใส่รถเพื่อเดินทางไปจำหน่ายได้ ทำให้ประชาชนมีรายได้มากขึ้น ความเป็นอยู่ของประชาชนก็ดีขึ้นตามรายได้ เมื่อความเป็นอยู่ดี ประชาชนก็ไม่เข้าไปบุกรุกแผ้วถางป่าหรือทำลายธรรมชาติซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำ ทำให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล การเพาะปลูกก็สัมฤทธิ์ผล ต่อมาก็มีการให้ความรู้ประชาชนเกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่ทำให้ประชาชนมีการจัดทำเกษตรแบบผสมผสาน (ทฤษฎีใหม่) ได้ผลสำเร็จ ความเป็นอยู่ของประชาชนก็เจริญและมั่นคงขึ้นตามไป จนทำให้เกษตรกรทุกคนรอบคร้วมีความเป็นอยู่ที่ดี มีสุขกันตลอดไป

5. ภูมิสังคม : ก่อนจะทำการพัฒนาเรื่องใดในองค์การหรือหน่วยงาน ท่านต้องคำนึงถึงภูมิประเทศทางภูมิศาสตร์และภูมิประเทศทางสังคมศาสตร์ของพื้นที่ที่ท่านจะทำการพัฒนา ก่อน โดยต้องทำการศึกษาลงไปในรายละเอียดเพื่อให้เข้าใจถึงหลักการทางสังคมวิทยาที่เกี่ยวข้องกับอุปนิสัยของคนหรือพนักงาน/ลูกค้าว่ามีอุปนิสัยเป็นเช่นไร วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีแบบดั้งเดิมที่มีอยู่เดิมของบุคคลในแต่ละกลุ่มในพื้นที่เป็นอย่างไรบ้าง และในแต่ละพื้นที่ที่จะทำการพัฒนานั้นมีความเหมือน คล้ายคลึง หรือแตกต่างกันอย่างไร หลังจากนั้นจึงนำทั้งข้อดีและข้อเสียของข้อมูลที่ได้มาจากสภาพโดยรอบมาทำการวิเคราะห์/สังเคราะห์ แยกแยะเอาสิ่งที่ดีและสิ่งที่ไม่ดีออกมา เพื่อนำหลักการและวิธีการใหม่ที่ดีเข้าไปพัฒนาและแก้ไขปรับปรุง

6. องค์กรรวม : ก่อนที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 จะทรงจัดทำโครงการใดๆ พระองค์จะทรงมองภาพโครงการของพระองค์แบบองค์รวมอย่างรอบด้านว่า โครงการของพระองค์มีความเกี่ยวพันหรือเชื่อมโยงกับอะไรบ้าง ยกตัวอย่างเช่น การจัดทำโครงการเกษตร “ทฤษฎีใหม่” ที่พระองค์ทรงมองภาพในองค์รวมว่าประชาชนของพระองค์ถือครองที่ดินโดยเฉลี่ยประมาณ 10-15 ไร่ต่อครัวเรือน ซึ่งการบริหารจัดการที่ดินเหล่านั้นจะต้องมีแหล่งน้ำอันเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญในการทำการเกษตร หากในที่ดินไม่มีแหล่งน้ำก็จะไม่สามารถทำประโยชน์ทางการเกษตรได้เต็มที่ ดังนั้นเมื่อประชาชนของพระองค์มีที่ดินแล้ว พระองค์จึงจำเป็นต้องสร้างหรือจัดทำแหล่งน้ำในที่ดินเหล่านั้นขึ้นมาด้วย เพื่อให้สามารถทำการเกษตรได้อย่างมีประสิทธิภาพและใช้ประโยชน์ในพื้นที่ได้อย่างสมบูรณ์ จึงเห็นได้ว่าในทุกโครงการของพระองค์จะมีการสำรวจและจัดทำแหล่งน้ำควบคู่กันไปด้วยเสมอ ทั้งแหล่งน้ำที่มีอยู่ตามธรรมชาติ (ที่ต้องเข้าไปดูเรื่องการบริหารจัดการน้ำและกักเก็บน้ำ) และแหล่งน้ำที่มนุษย์สร้างขึ้นเองในที่ดิน (ไร่นาสวนผสม) เมื่อที่ดินมีแหล่งน้ำ การทำการเกษตรก็จะได้ผลผลิตที่ดีสร้างรายได้ให้กับเกษตรกร หลังจากนั้น เมื่อเกษตรกรมีรายได้จากผลผลิตแล้ว เกษตรกรก็จำเป็นต้องมีความรู้ในเรื่องการจัดการตลาดและการจัดการการผลิตของตนเองให้ดีขึ้น เพื่อให้มีความสามารถในการสร้างรายได้และพัฒนารายได้ให้เพิ่มมากขึ้นในแบบยั่งยืน รวมถึงต้องทำความเข้าใจในเรื่องอำนาจการต่อรองทางการตลาด เพื่อที่จะทำให้มีอำนาจในการควบคุมและต่อรองตลาดของตนเองได้อีกด้วย

จึงเป็นที่มาที่ทำให้เกษตรกรเกิดการรวมตัวกันเป็นกลุ่มต่างๆ จนกลายมาเป็น “สหกรณ์การเกษตร” ซึ่งช่วยสร้างพลังอำนาจให้แก่เกษตรกรในการต่อรองกับพ่อค้าคนกลางและต่อสู้กับกลไกตลาดตามหลักการดำเนินธุรกิจ

7. ไม่ติดตำรา : หลักการทรงงานข้อที่ 7 นี้หมายความว่า ในการดำเนินงานทุกโครงการพระราชดำริของพระองค์ พระองค์จะทรงอนุโลมตามปัจจัยสภาวะแวดล้อมตามธรรมชาติในแต่ละแห่งที่พระองค์ทรงทำโครงการ ทรงออมชอมกับธรรมชาติตามสภาพที่โครงการสามารถดำเนินงานอยู่ได้ โดยไม่ทรงยึดติดในหลักการหรือทฤษฎีจากตำราทางวิชาการมากเกินไป แต่ทรงปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ที่หน้างาน และปรับไปตามปัญหาที่ทรงพบระหว่างดำเนินงาน เพื่อให้โครงการพระราชดำริของพระองค์ประสบความสำเร็จ เกิดประโยชน์สูงสุด ได้รับการยอมรับจากชุมชน และสามารถดำเนินการต่อไปได้ด้วยชุมชนเอง ตามความเหมาะสมบนพื้นฐานปัจจัยของทรัพยากรต้นทุนที่ชุมชนมีอยู่ในพื้นที่นั้น และตามวิถีชีวิตของประชาชนที่จะได้รับประโยชน์จากโครงการนั้น

8. ประหยัด เรียบง่าย ได้ประโยชน์สูงสุด : หลักการทรงงานข้อนี้พระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงทำให้ประชาชนของพระองค์ดูเป็นแบบอย่างมาโดยตลอด ตั้งแต่เรื่องยาสีพระทนต์ของพระองค์ที่ทรงใช้อย่างคุ้มค่า ตลอดจนเรื่องฉลองพระองค์และของใช้ส่วนพระองค์ต่าง ๆ ที่พระองค์จะทรงใช้งานจนคุ้มค่าที่สุด ด้วยความประหยัด เรียบง่าย ทั้งนี้ในการทำโครงการพระราชดำริของพระองค์หรือการให้ความช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาของประชาชน ทรงนำหลักการ “ประหยัด เรียบง่าย ได้ประโยชน์สูงสุด” เข้ามาใช้ ด้วยการจัดหาวัสดุ สิ่งของ ที่สามารถหาได้ในท้องถิ่นของภูมิภาคนั้นมาประยุกต์ใช้ โดยไม่ต้องลงทุนสูงหรือต้องไปซื้อหาจากต่างประเทศ รวมถึงการใช้เทคโนโลยีก็ไม่ทรงเลือกใช้เทคโนโลยีที่ยุ่ยากซับซ้อน แต่จะทรงเลือกใช้เทคโนโลยีที่เรียบง่าย สะดวก เหมาะสมกับการนำมาใช้งานในท้องถิ่นนั้น ๆ

9. ทำให้ง่าย : จากพระอัจฉริยภาพและพระปรีชาสามารถในองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ที่พระองค์ทรงทำการประดิษฐ์คิดค้น และพัฒนาประเทศด้วยโครงการพระราชดำริต่างๆ เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนและปัญหาปากท้องของประชาชนในถิ่นทุรกันดารนั้น พระองค์จะทรงดำเนินการในรูปแบบที่เรียบง่าย ไม่ยุ่งยากซับซ้อน เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนและระบบนิเวศที่มีอยู่

10. การมีส่วนร่วม : พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 พระองค์ทรงเป็นนักประชาธิปไตย โดยพระองค์จะทรงนำหลักการ “ประชาพิจารณ์” มาใช้ในการบริหารงาน/บริหารโครงการของพระองค์เสมอ เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชน เจ้าหน้าที่ และสาธารณชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการขับเคลื่อนแต่ละโครงการ ซึ่งพระองค์จะทรงรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและความต้องการของสาธารณชน ด้วยเหตุนี้ จึงส่งผลให้โครงการต่างๆ ของพระองค์ล้วนสามารถแก้ไขปัญหา

ความยากจนและตอบโจทย์ของปัญหาที่ทำให้ประชาชนของพระองค์ได้รับความเดือดร้อนได้อย่างตรงจุด และตรงความต้องการอยู่เสมอ

11. ประโยชน์ส่วนรวม : การปฏิบัติพระราชกรณียกิจในแต่ละครั้งและการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรในถิ่นทุรกันดารเพื่อให้ความช่วยเหลือพสกนิกรที่ได้รับความยากลำบากและเดือดร้อนนั้น พระองค์จะทรงคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ ในการทรงงานแต่ละครั้งพระองค์จะทรงพิจารณาและเลือกการปฏิบัติภารกิจในการแปรพระราชฐานในแต่ละครั้ง แต่ละปี เพื่อทรงเยี่ยมเยียนราษฎร พร้อมทั้งบำบัดทุกข์บำรุงสุข ให้การช่วยเหลือ แก้ไขปัญหาความยากจน ความยากลำบาก ในการประกอบอาชีพของประชาชนของพระองค์ให้มีการอยู่ดีกินดี โดยการจัดทำโครงการพระราชดำริต่างๆ ขึ้นมา ซึ่งล้วนจัดทำเพื่อยังประโยชน์และแก้ไขปัญหของส่วนรวมแบบยั่งยืนตลอดไป

12. การบริการรวมที่จุดเดียว : หรือ One Stop Service คือการรวมบริการมาไว้ที่จุดเดียวเป็นรูปแบบเบ็ดเสร็จที่เกิดขึ้นมาเป็นครั้งแรกในระบบการบริหารราชการแผ่นดินของประเทศไทย โดยองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงมีพระราชดำริให้ “ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ” เป็นต้นแบบในการให้บริการแบบเบ็ดเสร็จ ณ จุดเดียวเพื่อประโยชน์ของราษฎร เมื่อมาขอใช้บริการจากภาครัฐในเรื่องต่างๆ ก็สามารถดำเนินการเรียบร้อยได้เสร็จสิ้นในที่เดียว ซึ่งเป็นการประหยัดเงิน ประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายของทั้งประชาชนและหน่วยงานของรัฐในการทำงาน ทำให้มีการประสานงานกันได้อย่างรวดเร็ว ภารกิจและการดูแลช่วยเหลือประชาชนก็จะสำเร็จลุล่วงไปได้อย่างรวดเร็วทันเวลานั่นเอง

13. ทรงใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ : การที่องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 พระองค์ทรงมีความเข้าใจธรรมชาติ ในส่วนนี้พระองค์จึงทรงมีพระราชประสงค์ให้ประชาชนของพระองค์มีความเข้าใจและใกล้ชิดกับธรรมชาติด้วยเช่นกัน เพราะหากประชาชนมีความเข้าใจธรรมชาติและมองธรรมชาติได้อย่างละเอียดแล้ว จะทำให้สามารถนำธรรมชาติมาใช้แก้ไขปัญหาจากธรรมชาติด้วยกันได้ เช่น ในการแก้ไขปัญหาป่าเสื่อมโทรม พระองค์ทรงมีพระราชดำริในการปลูกป่า โดยไม่ต้องปลูก ปลอ่ยให้ธรรมชาติช่วยฟื้นฟูธรรมชาติกันเอง เช่น โครงการปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง เป็นต้น

14. ใช้ธรรมปราบอธรรม : พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงนำความจริงในเรื่องความเป็นไปแห่งธรรมชาติและกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ มาเป็นหลักการและแนวทางปฏิบัติที่สำคัญในการแก้ไขปัญหาและการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสถานะที่ไม่ปกติเข้าสู่ระบบสภาวะปกติ เช่น โครงการการนำน้ำดีมาขับไล่ น้ำเสียหรือมาเจือจางน้ำเสียให้กลับมาเป็นน้ำดี ตามจังหวะการขึ้นลงของน้ำตามธรรมชาติ และการบำบัดน้ำเน่าเสียโดยใช้ผักตบชวาซึ่งมีอยู่แล้วตามธรรมชาติให้มาดูดซึมซับสิ่งสกปรกและปนเปื้อนในน้ำออกไปตามพระราชดำรัสที่ว่า ใช้ธรรมปราบอธรรม

15. การปลูกป่าในใจคน : เป็นการทำการปลูกป่าลงบนผืนแผ่นดินด้วยความต้องการของมนุษย์ ซึ่งจะทำให้มนุษย์มีความเข้าใจในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีคุณค่า ไม่สิ้นเปลือง เพราะในอดีตจนถึงปัจจุบัน มนุษย์มีความต้องการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสิ้นเปลืองโดยขาดจิตสำนึกเพียงเพื่อประโยชน์ของตนเอง ทำให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมจนเกิดความไม่สมดุลของธรรมชาติ เมื่อธรรมชาติขาดความสมดุลจึงทำให้เกิดอุบัติเหตุต่างๆ ตามมา เช่น ภัยแล้ง น้ำท่วม ไฟไหม้ ป่า ดินถล่ม เป็นต้น ในการฟื้นฟูธรรมชาติให้กลับคืนมานั้น จะต้องมีการปลูกจิตสำนึกในการรักษผืนป่าในใจคนให้ได้เสียก่อน การปลูกป่าในใจคนจึงจะเกิดขึ้นมา และทำให้มนุษย์มีความเข้าใจและความร่วมมือในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ โดยการใช้ทรัพยากร ธรรมชาติแบบรู้คุณค่าให้มากที่สุด

16. ขาดทุนคือ กำไร : หลักการนี้ทรงมีพระเมตตาต่อพสกนิกรของพระองค์ ด้วยการให้และการเสียสละ เป็นการกระทำอันมีผลที่เป็น “กำไร” คือ การอยู่ดีมีความสุขของราษฎร ซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจนจากการที่ประเทศมีความเจริญก้าวหน้ามีเศรษฐกิจที่ดีขึ้น

17. การพึ่งพาตนเอง : เป็นการพัฒนาตามแนวทางพระราชดำริเพื่อการแก้ไขปัญหาดโดยตนเองก่อนในเบื้องต้น แบบการแก้ไขเฉพาะหน้า เพื่อให้ตนเองมีความแข็งแกร่งพอที่จะดำรงชีวิตได้ต่อไป แล้วขั้นตอนต่อไปก็ทำการพัฒนาให้ประชาชนมีความสามารถที่จะอยู่ในสังคมได้ตามสภาพแวดล้อมจนสามารถพึ่งพาตนเองได้ในที่สุด

18. พออยู่พอกิน : หลักการทรงงานในข้อนี้ก็เพื่อพัฒนาให้พสกนิกรทั้งหลายของพระองค์ประสบความสำเร็จในความสุขสมบูรณ์ในชีวิต อันเริ่มจากการเสด็จพระราชดำเนินไปเยี่ยมราษฎรของพระองค์ทุกหมู่เหล่าในทุกภูมิภาคของประเทศ ทรงทอดพระเนตรเห็นความเป็นอยู่ของราษฎรด้วยพระองค์เอง จนทรงเข้าพระทัยในสภาพปัญหาต่างๆ ของราษฎรอย่างลึกซึ้ง ดังนั้นในการพัฒนาของพระองค์จะทรงมองในภาพรวมของประเทศ ซึ่งพระองค์ทรงทราบว่าไม่ใช่งานเล็กน้อย แต่เป็นงานที่ต้องใช้ความคิดและกำลังของคนทั้งชาติเข้ามามีส่วนร่วมกันเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จในการพัฒนาด้วยพระปรีชาญาณของพระองค์ในการทรงงาน ทำให้คนไทยทั้งหลายได้ประจักษ์แล้วว่าแนวพระราชดำริและโครงการพระราชดำรินั้น เป็นโครงการที่เรียบง่ายปฏิบัติแล้วได้ผล จนเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป เพราะโครงการพระราชดำรินี้จะเป็นโครงการที่ทำให้ราษฎรของพระองค์มีรายได้พออยู่พอกินบนพื้นฐานของเศรษฐกิจพอเพียงสืบไป

19. เศรษฐกิจพอเพียง : เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตให้แก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดกว่า 30 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังวิกฤต พระองค์ยังได้ทรงย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้ราษฎรของพระองค์สามารถรอดพ้นและดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ของโลกที่เข้ามาสู่ประเทศไทย

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่พระองค์พระราชทานไว้นั้น มีความหมายดังนี้ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี พอสมควรต่อผลกระทบที่จะเกิดมาจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอก ที่ต้องอาศัย ความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการมาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอนของแผนที่วางไว้ เช่น แผนรายรับ-รายจ่ายของครัวเรือน แผนการทำไร่นาสวนผสม เป็นต้น

20. ความซื่อสัตย์สุจริต จริงใจต่อกัน : หลักการในข้อนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงมีพระเมตตาสั่งสอนให้ข้าราชการ ประชาชน และเจ้าหน้าที่ในองค์กรระดับสูงให้มีความเข้าใจในเรื่องความซื่อสัตย์ เพราะพระองค์ทรงเล็งเห็นว่าหากคนเราทำงานแล้วไม่มีความซื่อสัตย์ จริงใจทั้งต่อตนเอง องค์กร และประเทศชาติแล้ว ความเจริญก้าวหน้าและความสำเร็จคงเกิดขึ้นได้ยาก สาเหตุสำคัญที่ทำให้องค์กรและประเทศชาติต้องประสบปัญหาในการพัฒนา ไม่เจริญก้าวหน้า ก็เพราะมีการทุจริตเกิดขึ้น การทุจริตจึงเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้ล้าหลังองค์กรและประเทศชาติให้เสื่อมสลายไปได้ ดังนั้น เราท่านทั้งหลายจะต้องช่วยกันจัดการทุจริตไม่ให้เกิดขึ้น แม้แต่ในตัวเองและ องค์กร เมื่อไม่เกิดการทุจริตขึ้นในตัวเองหรือในองค์กรแล้ว ประเทศชาติก็จะเจริญรุ่งเรืองสืบไป

21. การทำงานอย่างมีความสุข : พระองค์ทรงมีพระเกษมสำราญและทรงงานอย่างมีความสุขทุกครั้งที่ได้ช่วยเหลือประชาชน โดยพระองค์ทรงเคยรับสั่งครั้งหนึ่งว่า “ทำงานกับฉัน ฉันไม่มีอะไรจะให้ นอกจากการมีความสุขร่วมกันในการทำประโยชน์ให้กับผู้อื่น...”

22. ความเพียร : พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงใช้ความเพียรเป็นอย่างมากในการทำงานในโครงการพระราชดำริ โดยเฉพาะในระยะเริ่มแรกของแต่ละโครงการที่มีอุปสรรค และความไม่พร้อมในด้านต่างๆ มากมาย มีโครงการจำนวนมากที่พระองค์ต้องทรงใช้พระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ในการจัดทำ แต่พระองค์ก็มีเคยท้อพระทัย และทรงมุ่งมั่นเดินทางพัฒนาเพื่อให้โครงการฯ ประสบความสำเร็จ อันจะช่วยให้ราษฎรของพระองค์และบ้านเมืองบังเกิดความร่มเย็นเป็นสุข

23. รู้ รัก สามัคคี : พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงมีพระราชดำรัสในเรื่องรู้ รัก สามัคคี ต่อข้าราชการและประชาชนของพระองค์มาโดยตลอด ซึ่งคำ 3 คำนี้มีค่าและมีความหมายลึกซึ้ง สามารถนำไปปรับใช้ได้ทุกยุคทุกสมัย รู้การที่เราท่านจะลงมือทำสิ่งใด จะต้องรู้ถึงปัจจัยทั้งหมด รู้ถึงปัญหาและวิธีการแก้ไขปัญหานั้น รัก เมื่อเรารู้ ครอบด้วยกระบวนการที่เราจะทำแล้ว เราจะต้องใช้ความรักในการพิจารณาที่จะเข้าไปลงมือปฏิบัติและแก้ไขปัญหานั้นให้ได้ สามัคคี - การที่คนเราจะลงมือปฏิบัติงาน เราควรคำนึงเสมอว่าเราจะทำงานคนเดียวไม่ได้ แต่ต้องทำงานร่วมมือร่วมใจกับคนอื่น เป็นองค์กรหรือเป็นหมู่คณะ จึงจะมีพลังในการช่วยกันแก้ไขปัญหาลุล่วงไปได้ด้วย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเห็นสมควรนำเสนอและแนะนำให้ผู้นำชุมชนที่จะเป็นผู้นำการพัฒนาและประชาชนคนไทยทุกคนได้น้อมนำเอาหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ภูมิพลอดุลยเดช ในหลวงรัชกาลที่ 9 ที่ได้ทรงปฏิบัติ ไปปฏิบัติตามเพื่อผลประโยชน์ในตน ในงาน และเพื่อชุมชนสังคมประเทศชาติ ตามลำดับ ซึ่งหลักการทรงงาน 23 ประการ ในรัชกาลที่ 9 นี้เป็น หลักการที่พระองค์ท่านทรงใช้และทรงปฏิบัติอยู่เป็นประจำในการทรงงาน โดยเฉพาะในการดำเนินการ โครงการในพระราชดำริต่างๆ ของพระองค์ ได้แก่ 1) การศึกษาข้อมูลอย่างเป็น 2) ระเบิดจากข้างใน 3) แก้ปัญหาที่จุด 4) ทำตามลำดับขั้น 5) ภูมิสังคม 6) องค์รวม 7) ไม่ติดตำรา 8) ประหยัด เรียบง่าย ได้ประโยชน์ 9) ทำให้ง่าย 10) การมีส่วนร่วม 11) ประโยชน์ส่วนรวม 12) การบริการรวมที่จุดเดียว 13) ทรงใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ 14) ใช้ธรรมชาติปราบธรรมชาติ 15) การปลูกป่าในใจคน 16) ขาดทุน คือ กำไร 17) การพึ่งพาตนเอง 18) พออยู่พอกิน 19) เศรษฐกิจพอเพียง 20) ความซื่อสัตย์สุจริต จริใจต่อกัน 21) การทำงานอย่างมีความสุข 22) ความเพียร 23) รู้ รัก สามัคคี ซึ่งถ้าศึกษาอย่างละเอียดและเข้าใจก็สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและในงานต่างๆ ได้ทุกประเภททุกระดับ

ทฤษฎีการเรียนรู้ (Learning Theory)

ทฤษฎีการเรียนรู้ (Learning Theory)

การเรียนรู้ (learning) จิราภา เตังไตรรัตน์ (2555 : 123) ได้ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวร ซึ่งเป็นผลที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์และการฝึกหัด การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เกิดขึ้นเพียงชั่วคราวไม่ถือว่าเป็นการเรียนรู้ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เนื่องมาจากภาวะไม่ถือว่าเป็นการเรียนรู้

การเรียนรู้ (learning) คือ กระบวนการที่ทำให้คนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความคิด จากการ ได้ยินการสัมผัส การอ่าน การใช้เทคโนโลยีการเรียนรู้เกิดขึ้นจากประสบการณ์ที่ผู้สอนนำเสนอ โดย การปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียน และเป็นผู้ที่สร้างบรรยากาศทางจิตวิทยาที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ ที่จะให้ เกิดขึ้นเป็นรูปแบบใดก็ได้

ทฤษฎีการเรียนรู้ (learning theory) การเรียนรู้คือ กระบวนการที่ทำให้คนเปลี่ยนแปลง พฤติกรรม ความคิด คนสามารถเรียนได้จากการได้ยินการสัมผัส การอ่าน การใช้เทคโนโลยี การเรียนรู้ ของเด็กและผู้ใหญ่จะต่างกัน เด็กจะเรียนรู้ด้วยการเรียนในห้อง การซักถาม ผู้ใหญ่มักเรียนรู้ด้วย ประสบการณ์ที่มีอยู่ แต่การเรียนรู้จะเกิดขึ้นจากประสบการณ์ที่ผู้สอนนำเสนอ โดยการปฏิสัมพันธ์ ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน ผู้สอนจะเป็นผู้ที่สร้างบรรยากาศทางจิตวิทยาที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ ที่ จะ ให้เกิดขึ้นเป็นรูปแบบใดก็ได้เช่น ความเป็นกันเอง ความเข้มงวดกวดขัน หรือความไม่มีระเบียบ วินัยสิ่งเหล่านี้ผู้สอนจะเป็นผู้สร้างเงื่อนไขและสถานการณ์เรียนรู้ให้กับผู้เรียนดังนั้นผู้สอน จะต้อง พิจารณาเลือกรูปแบบการสอน รวมทั้งการสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียน

ความหมายการเรียนรู้หมายถึง กระบวนการ (Process) ที่อินทรีย์มีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปอย่างถาวรหรือค่อนข้างถาวร อันเนื่อง มาจากประสบการณ์หรือการฝึกหัดที่เรียกว่าเป็น กระบวนการเพราะการเรียนรู้ต้องอาศัยระยะเวลาในการก่อให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรม และคำว่าพฤติกรรมนั้นไม่ใช่ หมายถึง การแสดงออกแต่เพียงอย่างเดียวแต่หมายถึง ศักยภาพ (Potential) หรือความสามารถที่ซ่อนเร้นอยู่ภายในของแต่ละบุคคล ซึ่งบางครั้งอาจจะไม่แสดงออกมาให้เห็นเป็นพฤติกรรมที่ชัดเจนได้ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมบางอย่างอาจไม่ได้เกิดจากการเรียนรู้ นักจิตวิทยาส่วนใหญ่จะเน้นเรื่องของประสบการณ์ หรือการฝึกหัดว่าเป็นสิ่งสำคัญในการก่อให้เกิดการเรียนรู้โดยอธิบายคำว่า “ประสบการณ์” หมายถึง เหตุการณ์ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับแต่ละบุคคล เหตุการณ์ดังกล่าวมักจะเน้นถึงเหตุการณ์ที่เป็นรูปธรรม เช่นการได้ยินเสียงการเห็นภาพการสัมผัส เป็นต้น

จากทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูม(Benjamin Bloom) ได้แบ่งการเรียนรู้เป็น 6 ระดับ

1. ความรู้ที่เกิดจากความจำ (Knowledge) ซึ่งเป็นระดับล่างสุด
2. ความเข้าใจ (Comprehend)
3. การประยุกต์ (Application)
4. การวิเคราะห์ (Analysis) สามารถแก้ปัญหาได้
5. การสังเคราะห์ (Synthesis) สามารถนำส่วนต่างๆ มาประกอบเป็นรูปแบบใหม่ได้ให้

แตกต่างจากรูปเดิม เน้นโครงสร้าง

6. การประเมินค่า(Evaluation)วัดได้ และตัดสินใจว่าอะไรถูกหรือผิด ประกอบการตัดสินใจบนพื้นฐานของเหตุผลและเกณฑ์ที่แน่ชัด

ระหว่างปี 1990 นักจิตวิทยากลุ่มใหม่ นำโดย Lorin Anderson (ศิษย์เก่าของ Bloom) ได้ปรับปรุงกลุ่มพฤติกรรมขึ้นมาใหม่ ที่มีความเกี่ยวเนื่องกับ Bloom's Taxonomy โดยบันทึกนี้เปลี่ยนจากนามเป็นกริยาเพื่ออธิบายระดับที่แตกต่างกันของกลุ่มพฤติกรรม

1. จำ (Remembering) ผู้เรียนระลึกหรือจดจำข้อมูลได้หรือไม่
2. เข้าใจ (Understanding) ผู้เรียนอธิบายความคิดหรือความคิดรวบยอดได้หรือไม่
3. ประยุกต์ใช้ (Appling) ผู้เรียนนำข้อมูลไปใช้ในสถานการณ์ใหม่ได้หรือไม่
4. วิเคราะห์ (Analysing) ผู้เรียนจำแนกความแตกต่างระหว่างส่วนต่างได้หรือไม่
5. ประเมินค่า (Evaluating) ผู้เรียนสามารถพิสูจน์หรือตัดสินใจได้หรือไม่
6. สร้างสรรค์ (Creating) ผู้เรียนสร้างผลิตภัณฑ์ความคิดเห็นมุมมองใหม่ได้หรือไม่

เรียนรู้จากการปฏิบัติการ (Action Learning)

แนวคิดเรื่อง การเรียนรู้จากการปฏิบัติการ (Action Learning) ขนิตา กระมรทัต (2556 : 27) ได้เสนอว่าคำกล่าวของ Peter Cauwelier วิทยากรที่เชี่ยวชาญในเรื่องกระบวนการเรียนรู้จากการ

ปฏิบัติการในการพัฒนาบุคคลทีมงานและองค์กร ซึ่งประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ที่สามารถถ่ายทอด และพึ่งพาอาศัยกันรวมทั้งต้องสร้างและให้เสริมแก่กัน ได้แก่

1. ปัญหา (โครงการ ความท้าทาย โอกาส งาน) ที่มีความสำคัญเร่งด่วนและเป็นความรับผิดชอบของกลุ่มที่ต้องแก้ไข ซึ่งปัญหาควรสร้างโอกาสให้กลุ่มได้เรียนรู้ สร้างองค์ความรู้ และพัฒนาทักษะของบุคคล ทีม และองค์กร

2. กลุ่ม Action Learning เป็นสิ่งสำคัญในการทำ Action Learning ซึ่งจะมีการจัดกลุ่ม 4-8 คน ที่ควรมีความหลากหลายด้านพื้นหลังและประสบการณ์ เพื่อให้เกิดมุมมองที่หลากหลาย และกระตุ้นความคิดเห็นใหม่ๆ

3. กระบวนการที่เน้นการถามและการฟัง ซึ่ง Action Learning เน้นที่คำถามที่ถูกต้อง มากกว่าคำตอบที่ถูกต้อง และเข้าใจถึงปัญหาโดยการถามเพื่อค้นหาปัญหาที่แท้จริง สะท้อนกลับ และจำแนกทางแก้ไขที่เป็นไปได้ และลงมือกระทำทันที

4. การลงมือแก้ปัญหา สมาชิกในกลุ่มต้องมียุทธศาสตร์ในการสั่งการให้เกิดการลงมือปฏิบัติ หรือมั่นใจว่าข้อเสนอแนะถูกนำไปใช้

5. การให้คำมั่นในการเรียนรู้ Action Learning เป็นสิ่งที่มีคุณค่ามากกว่าการแก้ปัญหาในห้องเรียน เพราะ Action Learning เป็นการเน้นย้ำในเรื่องการเรียนรู้ และการพัฒนาบุคคลและทีมในเรื่องการตัดสินใจและการลงมือกระทำ

6. ผู้ฝึกสอน ซึ่งการฝึกสอนเป็นสิ่งจำเป็นในการให้กลุ่มได้มุ่งเน้นเรื่องความสำคัญและความเร่งด่วน ผู้ฝึกสอนช่วยกลุ่มในการสะท้อนสิ่งที่พวกเขากำลังเรียนรู้ และพวกเขาแก้ปัญหาอย่างไร รวมทั้งช่วยให้กลุ่มมุ่งถึงสิ่งที่พวกเขากำลังจะบรรลุผล และสิ่งที่พวกเขาพบว่าเป็นอุปสรรค

ทั้งนี้ สมรรถภาพของ Action Learning จะถึงขีดสุดเมื่อองค์ประกอบทั้ง 6 ได้นำมาปฏิบัติทั้งหมด

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญา (Social Cognitive Learning Theory)

ซึ่งเป็นทฤษฎีของศาสตราจารย์ อัลเบิร์ต บันดูรา (Albert Bandura, 1986 : 18-21) บันดูรามีความเชื่อว่าการเรียนรู้ของมนุษย์ส่วนมากเป็นการเรียนรู้โดยการสังเกตหรือการเลียนแบบ จึงเรียกการเรียนรู้จากการสังเกตว่า “การเรียนรู้โดยการสังเกต” หรือ “การเลียนแบบ” และเนื่องจากมนุษย์มีปฏิสัมพันธ์ (Interact) กับสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบๆ ตัวอยู่เสมอ บันดูราอธิบายว่าการเรียนรู้เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมในสังคม ซึ่งทั้งผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อกันและกัน บันดูรา จึงเปลี่ยนชื่อทฤษฎีการเรียนรู้เป็นการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) แต่ต่อมาได้เปลี่ยนเป็น การเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญา (Social Cognitive Learning Theory) อีกครั้งหนึ่ง ทั้งนี้ เนื่องจากบันดูราพบ จากการทดลองว่า สาเหตุที่สำคัญอย่างหนึ่งในการเรียนรู้ด้วย

การสังเกต คือ ผู้เรียนจะต้องเลือกสังเกตสิ่งที่ต้องการเรียนรู้โดยเฉพาะ และสิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือ ผู้เรียนจะต้องมีการเข้ารหัส (Encoding) ในความทรงจำระยะยาวได้อย่างถูกต้อง นอกจากนี้ ผู้เรียนต้องสามารถที่จะประเมินได้ว่าตนเลียนแบบได้ดีหรือไม่ดีอย่างไรและจะต้องควบคุมพฤติกรรมของตนเองได้ด้วย (metacognitive) บันดูรา (Bandura, 1986) จึงสรุปว่า การเรียนรู้โดยการสังเกต จึงเป็นกระบวนการทางการรู้คิดหรือพุทธิปัญญา (Cognitive Processes) การเรียนรู้โดยการสังเกต หรือการเลียนแบบ (Observational Learning หรือ Modeling) บันดูรา (Bandura) มีความเห็นว่า ทั้งสิ่งแวดล้อม และตัวผู้เรียนมีความสำคัญเท่าๆ กัน บันดูรากล่าวว่า คนเรามีปฏิสัมพันธ์ (Interact) กับสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบๆ ตัวเราอยู่เสมอการเรียนรู้เกิดจาก ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและสิ่งแวดล้อม ซึ่งทั้งผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อกันและกัน พฤติกรรมของคนเราส่วนมากจะเป็นการเรียนรู้ โดยการสังเกต (Observational Learning) หรือการเลียนแบบจากตัวแบบ (Modeling) สำหรับตัวแบบไม่จำเป็นต้องเป็นตัวแบบที่มีชีวิตเท่านั้น แต่อาจจะเป็นตัวสัญลักษณ์ เช่น ตัวแบบที่เห็นในโทรทัศน์ หรือภาพยนตร์หรืออาจจะเป็นรูปภาพการ์ตูนหนังสือก็ได้ นอกจากนี้ คำบอกเล่าด้วยคำพูด หรือข้อมูลที่เขียนเป็นลายลักษณ์อักษรก็เป็นตัวแบบได้ การเรียนรู้โดยการสังเกตไม่ใช่การลอกแบบจากสิ่งที่สังเกตโดยผู้เรียนไม่คิด คุณสมบัติของผู้เรียนมีความสำคัญ เช่น ผู้เรียนจะต้องมีความสามารถที่จะรับรู้สิ่งเร้า และสามารถสร้างรหัสหรือกำหนดสัญลักษณ์ของสิ่งที่สังเกตเก็บไว้ในความจำระยะยาว และสามารถเรียกใช้ในขณะที่ผู้สังเกตต้องการแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบ บันดูราได้เริ่มทำการวิจัยเกี่ยวกับการเรียนรู้โดยการสังเกต หรือการเลียนแบบ เป็นการนำการวิจัยเป็นโครงการระยะยาว และได้ทำการพิสูจน์สมมติฐานที่ตั้งไว้ทีละอย่าง โดยใช้กลุ่มทดลองและควบคุมอย่างละเอียด และเป็นขั้นตอน ต่อไปนี้

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญาตามแนวคิดของบันดูรา

1. ให้ความสำคัญของการปฏิสัมพันธ์ของอินทรีย์และสิ่งแวดล้อม และถือว่าการเรียนรู้ก็เป็นผลของปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและสิ่งแวดล้อม โดยผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อกันและกัน บันดูราได้ถือว่าทั้งบุคคลที่ต้องการจะเรียนรู้และสิ่งแวดล้อมเป็นสาเหตุของพฤติกรรม

2. ให้ความแตกต่างของการเรียนรู้ (Learning) และการกระทำ (Performance) ถือว่าความแตกต่างนี้สำคัญมาก เพราะคนอาจจะเรียนรู้อะไรหลายอย่างแต่ไม่กระทำ เป็นต้นว่านักศึกษาทุกคนที่กำลังอ่านเอกสารประกอบการสอนนี้คงจะทราบว่า การโกงในการสอบนั้นมีพฤติกรรมอย่างไร แต่นักศึกษาเพียงน้อยคนที่จะทำการโกงจริงๆ บันดูราได้สรุปว่าพฤติกรรมของมนุษย์อาจจะแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท

2.1 พฤติกรรมสนองตอบที่เกิดจากการเรียนรู้ ผู้ซึ่งแสดงออกหรือกระทำสม่ำเสมอ

2.2 พฤติกรรมที่เรียนรู้แต่ไม่เคยแสดงออกหรือกระทำ

2.3 พฤติกรรมที่ไม่เคยแสดงออกทางการกระทำเพราะไม่เคยเรียนรู้จริง

3. บันดูราไม่เชื่อว่าพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจะคงตัวอยู่เสมอ ทั้งนี้เพราะสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และทั้งสิ่งแวดล้อมและพฤติกรรมมีอิทธิพลซึ่งกันและกัน ตัวอย่างเช่น เด็กที่มี

พฤติกรรมก้าวร้าวก็คาดหวังว่าผู้อื่นจะแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวต่อตนด้วย ความหวังนี้ก็ส่งเสริมให้เด็กแสดงพฤติกรรมก้าวร้าว และผลพวงก็คือว่าเด็กอื่น (แม้ว่าจะไม่ก้าวร้าว) ก็แสดงพฤติกรรมตอบสนองแบบก้าวร้าวด้วย และเป็นเหตุให้เด็กที่มีพฤติกรรมก้าวร้าวยิ่งแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวมากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นการย้ำความคาดหวังของตน บันดูราสรุปว่า “เด็กที่มีพฤติกรรมก้าวร้าวจะสร้างบรรยากาศก้าวร้าวรอบๆ ตัว จึงทำให้เด็กอื่นที่มีพฤติกรรมอ่อนโยนไม่ก้าวร้าวแสดงพฤติกรรมตอบสนองก้าวร้าว เพราะเป็นการแสดงพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมที่ก้าวร้าว”

ทฤษฎีการเรียนรู้ของกานเย (Gagne)

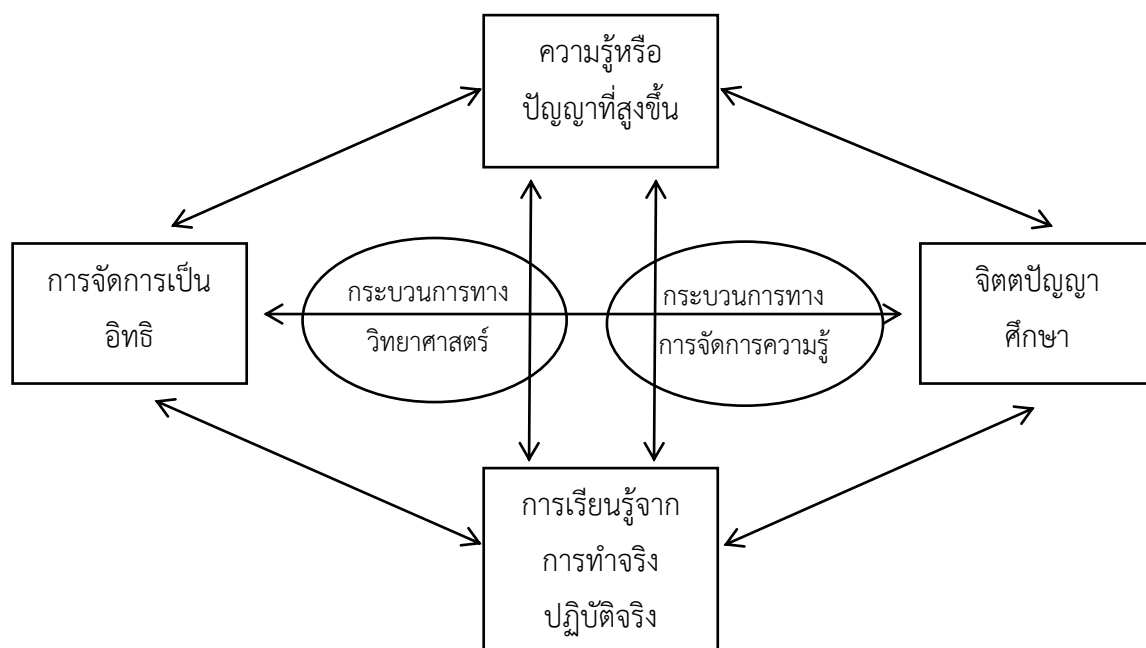
ทฤษฎีการเรียนรู้ของกานเย (Gagne) (อ้างถึงใน ทิศนา ขัมมณี, 2555 : 75-76) ได้เสนอรูปแบบการเรียนการสอนเพื่อให้สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ภายในซึ่งเป็นกระบวนการภายในสมองของเรา กับการสอนอันเป็นสภาวะภายนอก 9 ขั้นตอน คือ

1. สร้างความสนใจ (gaining attention) เป็นขั้นที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในบทเรียน เป็นแรงจูงใจที่เกิดจากสิ่งยั่วยุภายนอกและแรงจูงใจที่เกิดจากตัวผู้เรียน โดยการซักถาม กระตุ้นผู้เรียนให้ตื่นตัว
2. แจ้งจุดประสงค์ (informing the learner of the objective) เป็นการบอกให้ผู้เรียนทราบถึงเป้าหมายหรือผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการเรียน
3. กระตุ้นให้ผู้เรียนระลึกถึงความรู้เดิมที่จำได้ (stimulating recall of prerequisite learned capabilities) เป็นการทบทวนความรู้เดิมที่จำเป็นต่อการเชื่อมโยงให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ เพราะการเรียนรู้เป็นกระบวนการต่อเนื่อง
4. เสนอบทเรียนใหม่ (presenting the stimulus) เป็นการเริ่มกิจกรรมของบทเรียนใหม่โดยใช้อุปกรณ์ต่างๆ ที่เหมาะสม
5. ให้แนวทางการเรียนรู้ (providing learning guidance) เป็นการช่วยให้ผู้เรียนสามารถทำกิจกรรมด้วยตัวเอง โดยผู้สอนแนะนำแนวทาง
6. ให้ลงมือปฏิบัติ (eliciting the performance) เป็นการให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติช่วยให้ผู้เรียนสามารถแสดงพฤติกรรมตามจุดประสงค์
7. ให้ข้อมูลป้อนกลับ (giving feedback) เป็นการให้ข้อมูลผลการปฏิบัติกิจกรรมหรือพฤติกรรมที่ผู้เรียนแสดงออก ว่าถูกต้องหรือไม่ อย่างไร
8. ประเมินพฤติกรรมการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ (assessing the performance) เป็นการวัดประเมินว่า ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ตามจุดประสงค์เพียงใด โดยการสอบ สัมภาษณ์ สังเกต ตรวจผลงาน และใช้เครื่องมือที่มีคุณภาพ เชื่อถือได้
9. ส่งเสริมความแม่นยำและการถ่ายโอนการเรียนรู้ (enhancing retention and transfer) เป็นการสรุป ทบทวนการเรียนรู้ที่ผ่านมา เพื่อให้เกิดพฤติกรรมฝังแน่น เช่นการฝึกหัด ทำกิจกรรมเพิ่มพูนความรู้ การให้การบ้าน รายงาน การหาความรู้เพิ่มเติม

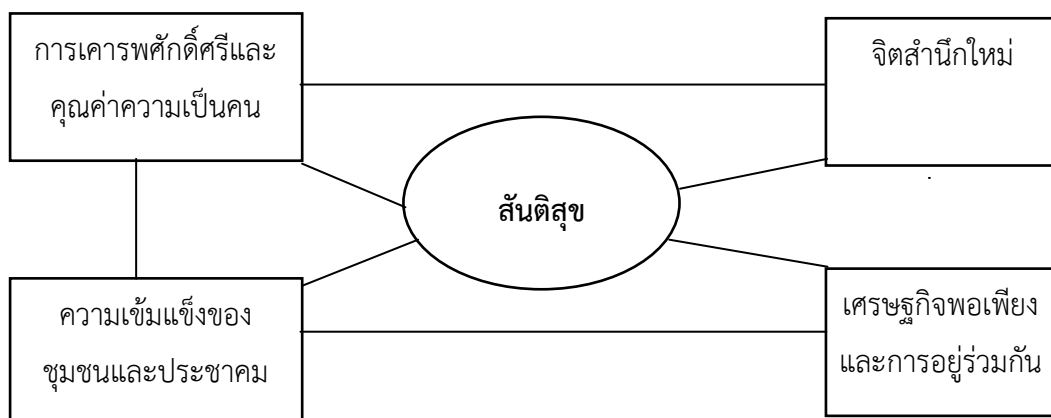
ระบบการเรียนรู้ครบวงจร

เพื่อยกระดับสมรรถนะของมนุษย์ ประเวศ วะสี (2550 : 42-47) ได้นำเสนอการสร้างระบบการเรียนรู้ที่ครบวงจร ไว้ในหนังสือระบบการเรียนรู้ใหม่ไปให้พ้นวิกฤตแห่งยุคสมัย ซึ่งประกอบด้วย รูปแบบการเรียนรู้ที่ครบวงจร ไว้ดังนี้

1. การเรียนรู้จากการทำจริง ปฏิบัติจริง ในฐานชีวิตและวิถีชีวิตมีการเรียนรู้ในฐานวัฒนธรรมร่วมกัน อะไรที่จำเป็นแก่ชีวิตและการอยู่ร่วมกัน การเรียนรู้จากกันและกัน
2. ใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เข้ามาวิเคราะห์ สังเคราะห์ สิ่งที่ได้จากการทำจริง ปฏิบัติจริง
3. ความรู้หรือปัญหาที่สูงขึ้น แล้วเอาความรู้หรือปัญหาลงไปสู่การทำจริงปฏิบัติจริง วนกลับไปมาอีกรอบแล้วรอบเล่า เป็นวัฏจักรทางปัญญา จากดินสู่ฟ้า จากฟ้าสู่ดิน ความรู้ที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตจริง และกลับไปส่งเสริมวิถีชีวิตจริงให้ดีขึ้นตลอดเวลา
4. จิตตปัญญา ควรเป็นการศึกษาของคนทั่วไปและอยู่ในการศึกษาทุกประเภทและทุกระดับ
5. ทำให้การเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดการเป็นอหิปัญญาที่จะทำให้ทำอะไรให้สำเร็จ รวมทั้งการพัฒนานโยบายสาธารณะ
6. กระบวนการจัดการความรู้ ในเรื่องทั้งหมดและคนทั้งหมดที่เกี่ยวข้อง ย่อมมีความรู้ อย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ในตัว ควรมีกระบวนการจัดการความรู้โดยดึงความรู้ในตัวคนออกมา เห็นคุณค่า เพิ่มคุณค่า ใช้ประโยชน์ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน หากมีการจัดการความรู้ทุกพื้นที่ ทุกองค์กรและในทุกเรื่อง จะปลดปล่อยคนสู่การมีเกียรติ มีศักยภาพ มีความสุข และเกิดการสร้างสรรค์ยิ่งใหญ่

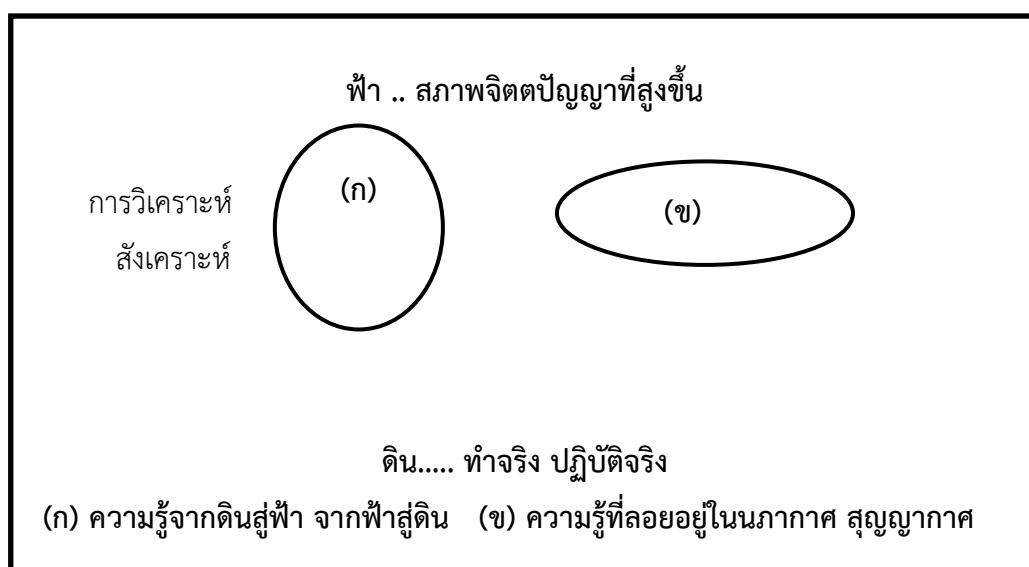
ภาพที่ 2.3 ระบบการเรียนรู้ครบวงจรเพื่อยกระดับสมรรถนะของมนุษย์

ภาพที่ 2.4 ผล 5 ประการจากระบบการเรียนรู้ครบวงจรเพื่อยกระดับสมรรถนะของมนุษย์

จากระบบการเรียนรู้ครบวงจรเพื่อยกระดับสมรรถนะของมนุษย์ เกิดผล 5 ประการ คือ

1. เกิดจิตสำนึกใหม่
2. เกิดศีลธรรมพื้นฐานทางสังคม คือการเคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นคนของทุกคน
3. เกิดความเข้มแข็งของชุมชนและประชาสังคม
4. เกิดเศรษฐกิจพอเพียงและการอยู่ร่วมกัน
5. เกิดสันติสุขเพราะความสมดุลของสรรพสิ่ง

ภาพที่ 2.5 การนำความรู้หรือปัญญากลับไปสู่การทำจริงปฏิบัติจริง

การใช้ระบบตามนี้ได้ต้องเป็นเรื่องของสังคมทั้งหมด (All for Education) เพราะเป็นการศึกษาเรียนรู้สำหรับคนทั้งหมด (Education for All) เพื่อแก้ปัญหาทั้งหมด ทั้งสังคม เศรษฐกิจ จิตใจ สิ่งแวดล้อม และการเมืองไปพร้อมกัน หรือเป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาอย่างบูรณาการทั้งหมด

การทดลองทำ ใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง เช่น ตำบล อำเภอ จังหวัด ถ้าพัฒนาการอย่างบูรณาการแล้วได้ผลดี คือเกิดเศรษฐกิจพอเพียง และการอยู่ร่วมกันอย่างสมดุล จังหวัดทั้งจังหวัด จะกลายเป็นมหาวิทยาลัยในรูปแบบใหม่ คือ มหาวิทยาลัยชีวิต

จิตวิทยาการเรียนรู้

จิตวิทยาการเรียนรู้ เรื่อง เคล็ดลับจุดไฟแรงใจ วิจารย์ พานิช (2556 : 55-97) ได้นำเสนอเคล็ดลับจุดไฟแรงใจ (motivation) ได้กล่าวว่า แรงใจเป็นสิ่งที่มาจากภายนอก แต่แรงบันดาลใจ (Inspiration) เป็นสิ่งที่มาจากภายใน จึงใช้แรงบันดาลใจเป็นแรงใจภายใน ซึ่งมีเคล็ดลับจุดไฟแรงใจ ดังนี้

1. ตั้งความคาดหวังว่าผู้เรียนตั้งใจเรียน โดยสร้างบรรยากาศความกระตือรือร้นในชั้นเรียน
2. การแสดงความกระตือรือร้นของผู้สอน มีความจริงใจ มีพลัง มีไฟ เข้าถึงง่าย ยุติธรรม มองโลกในแง่ดี
3. ให้รางวัลแก่การเรียนรู้ ไม่ใช่ให้แก่พฤติกรรม คือให้รางวัลแก่การพัฒนาตนเองของผู้เรียน
4. รู้จักให้คำชื่นชม และคำตำหนิ ต้องตำหนิอย่างสร้างสรรค์
5. ให้ผู้เรียนได้บรรลุความต้องการขั้นพื้นฐาน นำหลักความต้องการขั้นพื้นฐานของมาสโลว์ มาพัฒนาใช้ในชั้นเรียน
6. ส่งเสริมให้ผู้เรียนเป็นตัวของตัวเอง โดย
 - 6.1 บอกเหตุผลที่ชัดเจน บอกวัตถุประสงค์ของกิจกรรมในวิชาเรียน
 - 6.2 รับรู้ความรู้สึกอัดอั้นขัดข้องของผู้เรียนในกิจกรรมที่เขาไม่ต้องการทำ
 - 6.3 ให้ทางเลือกการเรียนรู้หลายๆ แบบ การการบรรลุวัตถุประสงค์ของการเรียน
 - 6.4 ให้ผู้เรียนมีโอกาสดำหนดกฎเกณฑ์ กติกาในห้องเรียน
 - 6.5 ให้ผู้เรียนได้ร่วมกำหนด เวลา สถานที่ ลำดับการส่งงาน
 - 6.6 ส่งเสริมให้ผู้เรียนกำหนดเป้าหมายของตนเอง
 - 6.7 ช่วยเหลือผู้เรียนให้รู้จักใช้เครื่องมือในการประเมินตน และติดตามประเมินผลงาน
 - 6.8 เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมินผล
 - 6.9 เน้นการรับผิดชอบของผู้เรียน
7. ให้สิ่งสำคัญจำเป็นที่ต้องเรียน ให้ความรู้และความเข้าใจ
8. บูรณาการเป้าหมาย กิจกรรม และการประเมิน

9. สร้างกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้เรียนดื่มด่ำ เป็นการกระตุ้นให้คิดและลงมือทำ
10. ให้มีการแข่งขันอย่างเหมาะสม
11. คาดหวังว่าผู้เรียนจะประสบความสำเร็จ และต้องช่วยให้ผู้เรียนพยายามจนสำเร็จ
12. ช่วยให้ผู้เรียนเชื่อมั่นว่าตนจะเรียนได้สำเร็จ สร้างความมั่นใจ ทำความเข้าใจ
ชี้ให้เห็นความก้าวหน้า

13. พยายามช่วยให้ผู้เรียนที่ถดถอยไม่ยอมเรียนมีกำลังใจกลับคืนมา

ในการวิจัยครั้งนี้ได้นำทฤษฎีการเรียนรู้ (learning theory) ที่กล่าวถึง การเรียนรู้ว่าคือ กระบวนการที่ทำให้คนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความคิด คนสามารถเรียนรู้ได้จากการได้ยิน การสัมผัส การอ่าน การใช้เทคโนโลยี การเรียนรู้ของเด็กและผู้ใหญ่จะต่างกัน เด็กจะเรียนรู้ด้วยการเรียนในห้อง การซักถาม ผู้ใหญ่มักเรียนรู้ด้วยประสบการณ์ที่มีอยู่ แต่การเรียนรู้จะเกิดขึ้นจากประสบการณ์ที่ผู้สอนนำเสนอ โดยการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน ผู้สอนจะเป็นผู้ที่สร้างบรรยากาศทางจิตวิทยาที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ ที่จะ ให้เกิดขึ้นเป็นรูปแบบใดก็ได้เช่น ความเป็นกันเอง ความเข้มงวด กวดขัน หรือความไม่มีระเบียบวินัยสิ่งเหล่านี้ผู้สอนจะเป็นผู้สร้างเงื่อนไขและสถานการณ์เรียนรู้ให้กับผู้เรียนดังนั้นผู้สอน จะต้องพิจารณาเลือกรูปแบบการสอน รวมทั้งการสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียน มาใช้เป็นแนวคิดในการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาสร้างเป็นตัวแบบหรือบทเรียนให้กับบุคคล เพื่อให้เห็นคุณค่าของการปฏิบัติตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ที่สามารถแก้ปัญหาเศรษฐกิจในครัวเรือนได้ และนำแนวคิดเรื่องการเรียนรู้จากการปฏิบัติการ (Action Learning) โดยนำเอาทฤษฎีของบันดูรา (Bandura) ที่เชื่อว่าการเรียนรู้ของมนุษย์ส่วนมากเป็นการเรียนรู้โดยการสังเกตหรือการเลียนแบบ มาใช้การให้ความรู้ ให้การฝึกอบรมเพื่อให้เกิดพฤติกรรมการทำงาน จินตนาการความสามารถในการลอกเลียนแบบได้ในระดับดี และเก็บไว้ในความจำระยะยาว และสามารถเรียกใช้ในขณะที่ยู่สภาวะที่ต้องการแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบ

ทฤษฎีการเสริมแรง (Reinforcement Theory)

ทฤษฎีการเสริมแรง (Reinforcement Theory)

การเสริมแรง (Reinforcement) (ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2554 : 172-174) การเสริมแรงเป็นสถานการณ์ที่มีการให้ตัวเสริมแรงในการกระทำพฤติกรรมของอินทรีย์ โดยการเสริมแรงจะแบ่งออกตามลักษณะของการวางเงื่อนไขได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. การเสริมแรงทางบวก (Positive Reinforcement) เป็นการให้สิ่งที่จะช่วยเพิ่มแนวโน้มของการตอบสนอง และมักจะเป็นการให้สิ่งดีๆ เช่น ของขวัญ เงิน อาหาร เป็นต้น

2. การเสริมแรงทางลบ (Negative Reinforcement) เป็นการนำสิ่งที่ไม่พอใจ ไม่ชอบออกไปหรือเป็นการปรับสภาวะจากลบ (Negative) ไปเป็นกลาง (Neutral) แล้วเพิ่มแนวโน้มของการตอบสนองที่ต้องการ (Carver and Scheier, 1996 : 341) เช่น นำความร้อนออกไปโดยการติดเครื่องปรับอากาศในฤดูร้อน ทำให้พนักงานพอใจกับสภาพแวดล้อมการทำงานมากขึ้น เป็นต้น

ทฤษฎีการเสริมแรงสนองที่ต้องการ เช่น คะแนนดี เสริมแรงให้นักศึกษาขยันเรียนมากขึ้นคำชมทำให้เด็กพูดจาไพเราะขึ้น เป็นต้น ตัวเสริมแรงมี 2 ประเภท คือ

1. ตัวเสริมแรงปฐมภูมิ (A primary reinforcer) ส่วนใหญ่จะเป็นสิ่งที่ตอบสนองต่อการทำงานและความต้องการทางด้านร่างกายโดยพื้นฐาน เช่น อาหารสำหรับคนกำลังหิว ความอบอุ่นสำหรับคนที่กำลังหนาว เป็นต้น

2. ตัวเสริมแรงระดับทุติยภูมิ (A secondary reinforcer) จะเป็นตัวเสริมแรงที่เกิดจากการที่ไปเชื่อมโยงกับตัวเสริมแรงปฐมภูมิทำให้สิ่งนั้นสามารถสนองความต้องการต่างๆ ของคนเราได้เช่นเดียวกันกับตัวเสริมแรงปฐมภูมิ ตัวเสริมแรงทุติยภูมิ เช่น เงินซึ่งมีค่าเพราะสามารถนำไปใช้แลกเปลี่ยนกับสิ่งต่างๆ ที่สามารถนำมาสนองความต้องการของคนเราได้มากมาย

การลงโทษ (Punishment) (จิราภา เตังไตรรัตน์, 2555 : 131-135) เป็นการให้สิ่งที่ไม่พอใจ หรือเป็นการเปลี่ยนสภาพปกติ (Neutral) ให้เป็นสภาวะที่เป็นลบ (Negative) เช่น การดุด่า การตี เป็นต้น หรืออีกลักษณะจะเป็นการนำสิ่งที่ชอบ (Positive) ออกไปหรือทำให้กลับคืนสู่ปกติ (Neutral) เช่น การงดให้โบนัส การงดให้รางวัล เป็นต้น การลงโทษอาจช่วยระงับยับยั้งพฤติกรรมที่เป็นไปทางลบได้ในระยะสั้นๆ เช่น การดุด่าเด็กเมื่อเด็กเล่นรุนแรง ทำให้เด็กเลิกเล่นรุนแรงไปได้ชั่วคราว แล้วไม่นานนักเด็กก็จะกลับมาเล่นรุนแรงอีก นอกจากนี้การลงโทษยังก่อให้เกิดความรู้สึกทางลบให้แก่เด็ก ซึ่งจะสะสมและอาจแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมทางลบในลักษณะต่างๆ ได้ เช่น เด็กที่ถูกพ่อแม่ลงโทษด้วยการตีบ่อยๆ อาจจะไปแสดงความก้าวร้าวกับเพื่อนหรือชอบรังแกสัตว์อย่างนี้ เป็นต้น ดังนั้นในการปรับพฤติกรรมของเด็กจึงไม่ควรใช้การลงโทษแต่ควรนำการเสริมแรงมาใช้ซึ่งจะให้ผลดีกว่าการให้สิ่งเสริมแรงพิจารณาด้วยว่าคนๆ นั้นชอบอะไรซึ่งความชอบของแต่ละบุคคลอาจมีแตกต่างกันไป เช่น บางคนอาจต้องการเงินเป็นรางวัล แต่บางคนมีเงินมากมายแล้ว อาจต้องการชื่อเสียงหรือการได้รับการยกย่องเป็นรางวัลมากกว่า เป็นต้น

หลังจากอินทรีย์เกิดการเรียนรู้แล้ว การให้สิ่งเสริมแรงเพื่อให้พฤติกรรมนั้นมีอยู่เสมอและอยู่นานที่สุดควรเป็นการให้สิ่งเสริมแรงไม่ทุกครั้งหรือเว้นระยะแบบจำนวนการตอบสนองไม่คงที่ (Variable ratio) หรือแบบช่วงเวลาไม่แน่นอน (Variable interval) มากกว่าแบบจำนวนการตอบสนองคงที่ (Fixed ratio) หรือแบบช่วงเวลาแน่นอน (Fixed interval) ซึ่งแบบต่างๆ ของการเสริมแรงเว้นระยะนี้มีอยู่ 2 แบบใหญ่ๆ ดังนี้

แบบที่ 1 เป็นการให้สิ่งเสริมแรงตามจำนวนครั้งที่ตอบสนอง เรียกว่า "A Ratio Schedule" ซึ่งแบ่งออกไปอีก 2 แบบย่อย คือ

1.1 การตอบสนองคงที่ (Fixed Ratio) อินทรีย์จะได้สิ่งเสริมแรงตามจำนวน Fixed Ratio อินทรีย์จะได้สิ่งเสริมแรงตามจำนวนการตอบสนองที่ได้กำหนดไว้แล้วแน่นอน เช่น ได้รับรางวัลทุกๆ การตอบสนองครั้งที่ 5 เป็นต้นในการให้ตัวเสริมแรงแบบนี้พบว่าอินทรีย์มี การตอบสนองในอัตราสูงมากในระยะแรกๆ โดยจะมีการหยุดพักช่วงเป็นระยะเวลาสั้นๆ หลังจากได้รับสิ่งเสริมแรง และอัตราการตอบสนองจะลดลงในเวลาอันรวดเร็ว

1.2 การตอบสนองไม่คงที่ (Variable ratio) มีลักษณะคล้ายกับแบบที่ 1.1 Variable ratio มีลักษณะคล้ายกับแบบที่ 1.1 ตรงที่ใช้จำนวนการตอบสนองเป็นเกณฑ์แต่ต่าง กันตรงที่แบบที่ 1.2 จะไม่กำหนดจำนวนการตอบสนองไว้อย่างแน่นอนตามแบบที่ 1.1 แต่จะเป็นการกำหนดจำนวนการตอบสนองที่เปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆ เช่น บางครั้งอินทรีย์จะได้รับ รางวัลเมื่อตอบสนองครบ 10 ครั้ง บางครั้งการตอบสนองเพียง 7 ครั้ง ก็ได้รับรางวัลหรือบางครั้งอินทรีย์ต้องตอบสนองถึง 12 ครั้ง ถึงจะได้รับรางวัลอย่างนี้เป็นต้น สำหรับแบบที่ 2 จะทำให้อินทรีย์มี อัตราการตอบสนองสูงที่สุดและนานที่สุด เช่น เราอาจจะเห็นได้จากการเล่นเกมพนันซึ่งช่วงเวลาของการได้รับชัยชนะหรือรางวัลนั้นจะไม่แน่นอนแต่ก็มีอยู่ในลักษณะที่ทำให้คนต้องเล่นต่อไปนานๆ

แบบที่ 2 เป็นการให้สิ่งเสริมแรงตามเวลาที่กำหนด เรียกว่า "an interval Schedule" ซึ่งจะกำหนด ให้ซ้ำหรือเร็วก็ได้ แบ่งออกเป็น 2 แบบย่อย คือ

2.1 แบบช่วงเวลาแน่นอน (Fixed interval) จะให้สิ่งเสริมแรงเมื่อถึงเวลาที่ Fixed interval จะให้สิ่งเสริมแรงเมื่อถึงเวลาที่กำหนดไว้อย่างแน่นอน เช่น 2 นาที ให้อาหารหนึ่งเม็ดโดยไม่คำนึงว่าระหว่างช่วงเวลานี้หนูจะกดคันหรือไม่วิธีการนี้จะทำให้การกดคันของหนูหลังการได้รับสิ่งเสริมแรงนั้นลดลงอย่างมากหรือบางทีก็ไม่มี การตอบสนองเลยแต่จะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วเมื่อใกล้ถึงเวลาที่จะได้รับรางวัลในช่วงต่อไป ทั้งนี้เพราะหนูเรียนรู้การจำแนกเวลาการให้รางวัลได้นั่นเอง การให้รางวัลลักษณะนี้ในพฤติกรรมของมนุษย์สามารถพบเห็นได้ทั่วไป เช่นข้าราชการบางคนถึงใกล้ช่วงการพิจารณาความดีความชอบก็จะแสดงพฤติกรรมการทำงานเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัดแต่หลังจากได้ผ่านการพิจารณาความดีความชอบแล้วก็กลับมาใช้พฤติกรรมทำงานเรื่อยๆ เฉื่อยๆ แบบเดิม เป็นต้น

2.2 แบบช่วงเวลาไม่แน่นอน (Variable interval) มีลักษณะคล้ายแบบ Fixed interval เพียงแต่ต่างกันตรงที่ระยะเวลาที่จะได้รับรางวัลของแบบนี้เป็นไปอย่างไม่แน่นอน ตัวอย่างเช่น ครั้งแรกให้เมื่อถึงวินาทีที่ 45 ครั้งที่สองให้เมื่อถึงวินาทีที่ 90 ครั้งที่สามให้เมื่อถึงวินาทีที่ 150 ฯลฯ อย่างนี้เป็นต้น การตอบสนองต่อการเสริมแรงวิธีนี้จะไม่มีสูงนัก แต่สม่ำเสมอและจะเพิ่มขึ้นถ้าอัตราการให้สิ่งเสริมแรงมีถี่ขึ้น ลักษณะการให้สิ่งเสริมแรงแบบนี้ในชีวิตประจำวัน เช่น การหมุนโทรศัพท์ขณะชั่วโมง

ธุรกิจ ซึ่งบางครั้งก็ไม่สามารถติดต่อบ้างครั้งก็ติดต่อก็ไม่ได้ไม่มีช่วงเวลาที่แน่นอนในการนี้สิ่งเสริมแรงคือการหมุนโทรศัพท์แล้วติดต่อดังนั้นเอง

จากทั้งหมดจะเห็นได้ว่า การให้สิ่งเสริมแรงในรูปแบบที่แตกต่างกันจะนำไปสู่แนวโน้มการกระทำพฤติกรรมที่ต่างกันด้วย โดยการเสริมแรงแบบไม่สม่ำเสมอและทำนายไม่ได้ให้ผลต่อการเปลี่ยนพฤติกรรมมากกว่าแบบสม่ำเสมอและทำนายได้

ในการวิจัยครั้งนี้ได้นำทฤษฎีการเสริมแรง (Reinforcement Theory) มาใช้ในให้ความรู้และการฝึกอบรมโดยการเสริมแรง (Reinforcement) ที่เป็นสภาวะการเสริมแรงทางบวก (Positive Reinforcement) คือ เป็นการให้สิ่งที่จะช่วยเพิ่มแนวโน้มของการตอบสนองปัจจัยพื้นฐานของชีวิตในการดำรงชีพมีความความเป็นอยู่อย่างพอเพียง ไม่ใช่จ่ายเกินตัวเกินรายรับจนเกิดหนี้สิน และยังเป็นการสร้างตัวเสริมแรงปฐมภูมิ (A primary reinforcer) ส่วนใหญ่จะเป็นสิ่งที่ตอบสนองต่อการทำงานและความต้องการทางด้านร่างกายโดยพื้นฐาน เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย และตัวเสริมแรงระดับทุติยภูมิ (A secondary reinforcer) จะเป็นตัวเสริมแรงที่เกิดจากการที่ไปเชื่อมโยงกับตัวเสริมแรงปฐมภูมิทำให้สิ่งนั้นสามารถสนองความต้องการต่างๆ ของคน เราได้เช่นเดียวกันกับตัวเสริมแรงปฐมภูมิ ตัวเสริมแรงทุติยภูมิ เช่น เงินออม สุขภาพกายและใจที่ดีขึ้น

ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ของมาสโลว์ (Maslow's Hierarchy of Needs Theory)

อับราฮัม มาสโลว์ (Abraham Maslow) (อ้างถึงใน ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2554 : 119-120)

มาสโลว์ (Maslow) ได้อธิบายถึงพฤติกรรมของมนุษย์ที่เกี่ยวกับความต้องการขั้นพื้นฐานที่เกิดจากความพึงพอใจความต้องการเหล่านั้นได้ถูกจัดลำดับขั้นของความต้องการจากน้อยไปหามาก

เมื่อความต้องการได้เกิดขึ้นแล้วไม่ได้รับการบำบัดเพียงพอความต้องการเหล่านั้นก็ยังคงอยู่และจะเป็นแรงขับที่มีพลังผลักดันให้บุคคลมีพฤติกรรมโน้มไปในทางที่จะบำบัดความต้องการเหล่านั้นอยู่เสมอ

มาสโลว์ได้ตั้งสมมติฐานว่ามนุษย์มีความต้องการ ดังนี้

1. มนุษย์มีความต้องการ และความต้องการมีอยู่เสมอ ไม่มีที่สิ้นสุด
2. ความต้องการที่ได้รับการสนองแล้ว จะไม่เป็นสิ่งจูงใจสำหรับพฤติกรรมต่อไป ความต้องการที่ไม่ได้รับการสนองเท่านั้นที่เป็นสิ่งจูงใจของพฤติกรรม
3. ความต้องการของคนซับซ้อนกัน บางทีความต้องการหนึ่งได้รับการตอบสนองแล้วยังไม่สิ้นสุดก็เกิดความต้องการด้านอื่นขึ้นอีก
4. ความต้องการของคนมีลักษณะเป็นลำดับขั้น ความสำคัญกล่าวคือ เมื่อความต้องการในระดับต่ำได้รับการสนองแล้ว ความต้องการระดับสูงก็จะเรียกร้องให้มีการตอบสนอง

ความต้องการพื้นฐานของมาสโลว์ เรียกว่า Hierarchy of Needs

มี 5 ลำดับชั้น ดังนี้

1. ความต้องการด้านร่างกาย (Physiological needs) เป็นความต้องการปัจจัย 4 เช่น ต้องการอาหารให้อิ่มท้อง เครื่องนุ่งห่มเพื่อป้องกันความร้อน หนาวและอุจาดตา ยารักษาโรคภัยไข้เจ็บที่อยู่อาศัยกันแดด ฝน ลม อากาศร้อน หนาวและสัตว์ร้ายเป็นความต้องการที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ทุกคน จึงมีความต้องการพื้นฐานขั้นแรกที่มนุษย์ทุกคนต้องการบรรลุให้ได้ก่อน

2. ความต้องการความปลอดภัย (Safety needs) หลังจากที่มีมนุษย์บรรลุความต้องการด้านร่างกาย ทำให้ชีวิตสามารถดำรงอยู่ในขั้นแรกแล้ว จะมีความต้องการด้านความปลอดภัยของชีวิตและทรัพย์สินของตนเองเพิ่มขึ้นต่อไป เช่น หลังจากมนุษย์มีอาหารจนอิ่มท้องแล้วได้มาคำนึงถึงความปลอดภัยของอาหาร หรือสุขภาพ โดยมาให้ความสำคัญกับเรื่องสารพิษที่ติดมากับอาหาร ซึ่งสารพิษเหล่านี้อาจสร้างความไม่ปลอดภัยให้กับชีวิตของเขา เป็นต้น

3. ความต้องการความรักและการเป็นเจ้าของ (Belonging and love needs) เป็นความต้องการที่เกิดขึ้นหลังจากการที่มีชีวิตอยู่รอดแล้ว มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินแล้วมนุษย์จะเริ่มมองหาความรักจากผู้อื่น ต้องการที่จะเป็นเจ้าของสิ่งต่างๆ ที่ตนเองครอบครองอยู่ตลอดไป เช่น ต้องการให้พ่อแม่ พี่น้อง คนรัก รักเราและต้องการให้เขาเหล่านั้นรักเราคนเดียว ไม่ต้องการให้เขาไปรักคนอื่น โดยการแสดงความเป็นเจ้าของ เป็นต้น

4. ความต้องการการยอมรับนับถือจากผู้อื่น (Esteem needs) เป็นความต้องการอีกขั้นหนึ่งหลังจากได้รับความต้องการทางร่างกาย ความปลอดภัย ความรักและการเป็นเจ้าของแล้วจะต้องการยอมรับนับถือจากผู้อื่น ต้องการได้รับเกียรติจากผู้อื่น เช่น ต้องการบุคคลทั่วไปเรียกตนเองอย่างสุภาพ ให้ความเคารพนับถือไม่ต้องการการกดขี่ข่มเหงจากผู้อื่น เนื่องจากทุกคนมีเกียรติและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกัน

5. ความต้องการความเป็นตัวตนอันแท้จริงของตนเอง (Self - actualization needs) เป็นความต้องการขั้นสุดท้าย หลังจากที่ผ่านมาความต้องการความเป็นส่วนตัว เป็นตัวตนที่แท้จริงของตนเอง ลดความต้องการภายนอกลง หันมาต้องการสิ่งที่ตนเองมีและเป็นอยู่ ซึ่งเป็นความต้องการขั้นสูงสุดของมนุษย์ เช่นกันแต่ความต้องการในขั้นนี้มักเกิดขึ้นได้ยาก เพราะต้องผ่านความต้องการในขั้นอื่นๆ มาก่อนและต้องมีความเข้าใจในชีวิตเป็นอย่างดีด้วยได้ยาก เพราะต้องผ่านความต้องการในขั้นอื่นๆ มาก่อนและต้องมีความเข้าใจในชีวิตเป็นอย่างดีด้วย

ลำดับชั้นความต้องการของมนุษย์ของมาสโลว์ (Maslow's Hierarchy of Human Needs)

ภาพที่ 2.6 ลำดับชั้นความต้องการของมนุษย์ของมาสโลว์

ในการวิจัยครั้งนี้นำทฤษฎีการเสริมแรง มาใช้ในการปรับเปลี่ยนแนวคิดและพฤติกรรม เพราะ การเสริมแรงเป็นสภาวะการณ์ที่มีการให้ตัวเสริมแรงในการกระทำพฤติกรรมของอินทรีย์หรือร่างกาย โดย การเสริมแรงทางบวก (Positive Reinforcement) เป็นการให้สิ่งที่จะช่วยเพิ่มแนวโน้มของการตอบสนอง และมักจะเป็นการให้สิ่งดีๆ เช่น การมีการดำรงชีวิตที่ดี โดยดำรงชีวิตแนวเศรษฐกิจพอเพียง ลดการใช้จ่ายฟุ่มเฟือยได้ มีผักสวนครัวบริโภค สุขภาพดีขึ้นส่วนการเสริมแรงทางลบ (Negative Reinforcement) เป็นการนำสิ่งที่ไม่พอใจ ไม่ชอบออกไปหรือเป็นการปรับสภาวะจากลบ (Negative) เช่น ไม่มีหนี้สิน ไม่ทุกข์กับการทำมาหากิน ในชีวิตประจำวัน ไม่มีสารพิษจากพืชผักที่บริโภค และเป็นตัวเสริมแรงปฐมภูมิ (A primary reinforcer) ที่ส่วนใหญ่จะเป็นสิ่งที่ตอบสนองต่อการทำงานและความต้องการทางด้านร่างกายโดยพื้นฐาน เช่น อาหาร ที่อยู่อาศัย ปัจจัย 4 และนำชั้นความต้องการของมนุษย์ตามแนวคิดของ มาสโลว์ (Maslow) มาใช้อธิบายถึงพฤติกรรมของมนุษย์ที่เกี่ยวกับความต้องการขั้นพื้นฐานที่เกิดจากความพึงพอใจความต้องการเหล่านั้นได้ถูกจัดลำดับชั้นของความต้องการจากน้อยไปหามาก เมื่อความต้องการได้เกิดขึ้นแล้วไม่ได้รับการบำบัดเพียงพอความต้องการเหล่านั้นก็ยังคงอยู่และจะเป็นแรงขับที่มีพลังผลักดันให้บุคคลมีพฤติกรรมโน้มไปในทางที่จะบำบัดความต้องการเหล่านั้นอยู่เสมอ ซึ่งการดำรงชีวิตตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถตอบสนองความต้องการพื้นฐานของคนเราในขั้นแรกได้คือความต้องการด้านร่างกาย (Physiological needs) เป็นความต้องการปัจจัย 4 ได้ ในขั้นที่สอง ความต้องการความปลอดภัย (Safety needs) หลังมีอาหารจนอิ่มท้องแล้วได้มาคำนึงถึงความปลอดภัยของอาหาร หรือสุขภาพ ก็ตอบสนองได้ ในขั้นที่สาม ความต้องการความรักและการเป็นเจ้าของ (Belonging and love needs) เมื่อมีความพอเพียงความต้องการในขั้นที่สามจะ

ลดลงตามความพอเพียงและจะผ่านขั้นสามได้ ส่วนในขั้นที่สี่ ความต้องการ การยอมรับนับถือจากผู้อื่น (Esteem needs) ก็จะมีความต้องการในขั้นนี้น้อยลงและผ่านขั้นนี้ได้ง่ายขึ้น จนสามารถดำรงชีวิตถึงขั้นที่ห้าได้คือ ความต้องการความเป็นตัวตนอันแท้จริงของตนเอง (Self - actualization needs) เป็นความต้องการขั้นสุดท้าย หลังจากที่ผ่านมาความต้องการความเป็นส่วนตัว เป็นตัวตนที่แท้จริงของตนเอง ลดความต้องการภายนอกลง หันมาต้องการสิ่งที่ตนเองมีและเป็นอยู่ ซึ่งเป็นความต้องการขั้นสูงสุดของมนุษย์ เช่นกันแต่ความต้องการในขั้นนี้มักเกิดขึ้นได้ยาก เพราะต้องผ่านความต้องการในขั้นอื่นๆ มาก่อนและต้องมีความเข้าใจในชีวิต ทั้งนี้ ผู้ปฏิบัติตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างสมบูรณ์ตามที่ในหลวงรัชกาลที่ 9 ได้พระราชทานไว้ อาจจะเป็นผู้ที่สามารถผ่านถึงขั้นนี้ได้

แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน (Community Culture)

แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนเป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญชาวบ้าน เชื่อว่าชาวบ้านมีศักยภาพในการพัฒนาตนเองและเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาชุมชน ทั้งนี้การพัฒนาจะอยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมของชุมชนที่เป็นตัวกำหนดแบบแผน เน้นการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในกระบวนการพัฒนา

แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนของบาทหลวงนิพนธ์ (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2547 : 172-183) สรุปไว้ 2 ประการ คือ

1. ชุมชนมีวัฒนธรรมของตนเองอยู่แล้ว วัฒนธรรมนี้ให้คุณค่าแก่ความเป็นคนแก่ชุมชนที่มีความผสมกลมกลืน (Harmony)
2. วัฒนธรรมชุมชนเป็นพลังผลักดันการพัฒนาชุมชนที่สำคัญที่ใช้เป็นประโยชน์ได้เมื่อมีการปลูกให้สมาชิกแห่งชุมชนมีจิตสำนึกรับรู้ในวัฒนธรรมของตนเอง

แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนของบำรุง บุญปัญญา มีสาระสำคัญ 3 ประการ คือ

1. เรื่องวัฒนธรรมสองกระแส กระแสหนึ่งเรียกว่าวัฒนธรรมชาวบ้านอีกกระแสหนึ่งคือ วัฒนธรรมทุนนิยม วัฒนธรรมของชาวบ้านมีอิสระจากวัฒนธรรมของชนชั้นกลางและคนชั้นสูงสัมพันธ์กับวิถีชีวิตที่ผูกพันอยู่กับธรรมชาติอยู่กับการใช้แรงงานและชุมชนเครือญาติ ชุมชนหมู่บ้าน
2. เรื่องการพึ่งตนเอง กล่าวคือ แนวทางการพัฒนาการเศรษฐกิจที่ประเทศไทยยึดถืออยู่นั้นเป็นแนวความคิดที่มาจากภายนอกประเทศซึ่งประสานเข้ากับอำนาจรัฐในประเทศ เป็นแนวพัฒนาทุนนิยม เพื่อสนองความต้องการของต่างชาติ แนวทางพัฒนาใหม่ให้ชาวบ้านกลับไปพึ่งตนเองเลียนแบบที่เคยทำมาในอดีต เริ่มจากเป็นตัวของตัวเองในทางความคิด มองเห็นเอกลักษณ์แห่งตนเอง
3. เรื่องบทบาทของชนชั้นกลางที่มีหน้าที่แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับชาวบ้านไม่ใช่การครอบงำชาวบ้านทางความคิดแต่นำวัฒนธรรม ความรู้ระบบคิดของชาวบ้านมาเผยแพร่ในหมู่

คนชั้นกลางให้มากขึ้นในสังคม นำเอาทรัพยากรในสังคมเมืองไปให้ชนบทมากขึ้น และคัดค้านการบีบบังคับของ

แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน ของศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี มีลักษณะเด่นอยู่ 3 ประการ คือ ประการแรก ต่อต้านรัฐ เพราะเห็นว่าระบบราชการจะทำการพัฒนาไม่สำเร็จเนื่องจากระบบราชการสร้างมาเพื่อปกครองและควบคุมเป็นระบบรวมศูนย์อำนาจ ไม่เข้าใจชุมชนหรือชนบท ประการที่สอง ส่งเสริมชุมชน ประการที่สาม ให้มีศาสนาธรรม โดยเฉพาะพุทธศาสนาในการพัฒนา คือ การพัฒนาที่สมบูรณ์ต้องพัฒนาทั้งทางจิตใจและสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป

ในการวิจัยครั้งนี้แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนมาใช้เป็นแนวคิดเบื้องต้น ซึ่งเป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญชาวบ้าน เชื่อว่าชาวบ้านมีศักยภาพในการพัฒนาตนเองและเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาชุมชน ทั้งนี้การพัฒนาจะอยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมของชุมชนที่เป็นตัวกำหนดแบบแผน เน้นการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในกระบวนการพัฒนา เพราะแต่ละชุมชนจะมีวัฒนธรรมของตนอยู่แล้ว วัฒนธรรมนี้ให้คุณค่าแก่ความเป็นคนแก่ชุมชนที่มีความผสมกลมกลืน (Harmony) วัฒนธรรมชุมชนเป็นพลังผลักดันการพัฒนาชุมชนที่สำคัญที่ใช้เป็นประโยชน์ได้เมื่อมีการปลูกให้สมาชิกแห่งชุมชนมีจิตสำนึกรับรู้ในวัฒนธรรมของตนนั้นแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนเป็น เรื่องการพึ่งตนเอง และหน่วยงานภาครัฐ มีหน้าที่นำแนวคิดที่เป็นประโยชน์ไปส่งเสริมชุมชนโดยชุมชนยังคงรักษาวัฒนธรรมเดิมไว้แต่ผสมผสานกับแนวคิดหลักปฏิบัติใหม่ ทั้งนี้การพัฒนาที่สมบูรณ์ต้องพัฒนาทั้งทางจิตใจและสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป โดยประชาชน เป็นผู้พัฒนาตนเอง

การขัดเกลาทาสังคม (Socialization)

แนวคิดการขัดเกลาทาสังคม (รุ่งนภา ภาณุตานนท์, 2552 : 1-2) คำที่มักใช้ความหมายเดียวกัน คือ สังคมกรรม สังคมประกิต การอบรมเรียนรู้ทางสังคม การทำให้เหมาะสมแก่สังคม

การขัดเกลาทาสังคม เป็นกระบวนการทางสังคมกับทางจิตวิทยาซึ่งมีผลทำให้บุคคลมีบุคลิกภาพตามแนวทางที่สังคมต้องการเด็กที่เกิดมาจะต้องได้รับการอบรมสั่งสอนให้เป็นสมาชิกที่สมบูรณ์ของสังคมสามารถอยู่ร่วมกับคนอื่นและมีความสัมพันธ์กับคนอื่นได้อย่างราบรื่นทำให้นุชนเปลี่ยนแปลง สภาพตามธรรมชาติเป็นมนุษย์ผู้มีวัฒนธรรม มีสภาพต่างจากสัตว์โลกชนิดอื่น

หลักสำคัญของกระบวนการสังคมนิกิต

1. การปะทะสัมพันธ์ของมนุษย์ เพื่อการแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมตามมาตรฐานและเป็นที่ยอมรับของสังคม
2. ความสามารถในการใช้ภาษา ภาษาเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการติดต่อ การถ่ายทอดวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี และเป็นสื่อในการเรียนรู้

3. การยอมรับด้วยความรักใคร่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากพ่อแม่เป็นสิ่งที่จำ เป็นมากที่จะทำให้เกิดการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็ก

วิธีการขัดเกลาทางสังคมทำได้ 2 ทาง คือ

1. การขัดเกลาทางสังคมโดยตรง คือ การสั่งสอนและฝึกอบรมโดยพ่อแม่ และครู อาจารย์ทำให้เด็กปฏิบัติตามที่สังคมคาดหวัง

2. การขัดเกลาทางสังคมโดยทางอ้อม เช่น การฟังอภิปราย ปาฐกถา การอ่านหนังสือตามห้องสมุด การฟังวิทยุ การดูโทรทัศน์ การดูภาพยนตร์ การเข้ากลุ่มเพื่อนทำให้เกิดการปรับตัวและพัฒนาบุคลิกภาพ

พื้นฐานทางชีวภาพที่ทำให้เกิดการขัดเกลาทางสังคม

1. การปราศจากสัญชาตญาณของมนุษย์
2. การต้องพึ่งพาผู้อื่นยามเยาว์วัย
3. ความสามารถในการเรียนรู้
4. ภาษา

ความมุ่งหมายของการขัดเกลาทางสังคม

1. ปลุกฝังระเบียบวินัย
2. ปลุกฝังความมุ่งหวัง และแรงบันดาลใจ
3. สอนให้รู้จักบทบาทและทัศนคติต่างๆ
4. สอนให้เกิดความชำนาญหรือทักษะ

การอุบัติขึ้นมาแห่งตัวตน

เมื่อไรก็ตามที่บุคคลยอมรับค่านิยมจากกลุ่มก็จะมีเปลี่ยนแปลงบางอย่างเกิดขึ้นในตัวบุคคลการยอมรับค่านิยมเป็นจุดเริ่มต้นของการเกิดขึ้นมาแห่งตัวตน ซึ่งจะมีพร้อมกับกระบวนการขัดเกลาทางสังคม

ศรีเรื่อน แก้วกั้ววาล (2555 : 323-324) ได้นำเสนอแนวคิดของ ฟรอยด์ (Freud) ในการแบ่งตัวตนตามโครงสร้างบุคลิกภาพเป็น 3 อย่าง คือ อิด (Id), อีโก้ (Ego) ซุปเปอร์อีโก้ (Super-ego)

1. อิด (Id) เป็นตัวตนที่เกิดขึ้นโดยสัญชาตญาณ และเป็นตัวกระตุ้นให้บุคคลแสดงพฤติกรรมตามธรรมชาติ ตัวตนแบบนี้เป็นส่วนของบุคลิกภาพที่อยู่ในจิตไร้สำนึกทำให้คนรู้สึกโกรธ ยินดี หิว และความต้องการทางเพศ

2. อีโก้ (Ego) หรืออัตตา คือ ตัวตนที่เป็นส่วนของบุคลิกภาพที่ทำให้บุคคลรู้สึกรับรู้สิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริง เป็นตัวประนีประนอมระหว่างความต้องการทางชีววิทยากับความต้องการทางสังคม

3. ซุปเปอร์อีโก้ (Super-ego) เป็นส่วนที่กำหนดอุดมคติของบุคคล ตัวตนแบบนี้มีความหมายเท่ากับตัวมโนธรรมมักเกิดในสังคมที่มีการเน้นระเบียบวินัย

แนวคิดของ Freud แบ่งตัวตนเป็น 3 อย่าง คือ Id, Ego, Super-ego

การขัดเกลาทางสังคมช่วยสร้างตัวตนขึ้นมา 3 อย่าง คือ

1. ภาพเกี่ยวกับตัวตน (Self-image) โดยอาศัยการปะทะสัมพันธ์กับคนอื่น และโดยอาศัยภาษา ทำให้บุคคลเกิดความคิดเกี่ยวกับตนเองว่าเป็น "ฉัน"

(1) Cooley กล่าวว่า "พฤติกรรมของคนที่มีต่อบุคคลนั้นเป็นเหมือนกระจกเงาที่ช่วยให้มองเห็นตัวเองว่าเป็นใคร

2. ตัวตนในอุดมคติ (Ideal-self) สร้างขึ้นจากทัศนคติที่คนอื่นมีต่อตน คนอาจสร้างภาพของสิ่งที่ควรจะเป็น เพื่อแสวงหาความรักและการรับรอง

3. ตัวตนปฏิบัติการ (Ego) เป็นสิ่งที่เราทำได้ทำไปในแต่ละวัน โดยได้รับการอบรมสั่งสอนจากพ่อแม่เพื่อมุ่งหวังให้เด็กควบคุมและพึ่งตนเองได้ ซึ่งเป็นช่วงสำหรับการปฏิบัติหน้าที่ควบคุมและส่งเสริมการเป็นปีกแผ่นของตัวตน เช่น ความอดทน การมีระเบียบ การยอมรับผิด

วัยที่จำเป็นต่อการขัดเกลาทางสังคม คือ

1. เด็ก
2. วัยรุ่น

องค์กรที่ทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคม

1. ครอบครัว
2. กลุ่มเพื่อน
3. สถานศึกษา
4. สำนักงานหรือองค์กรที่บุคคลสังกัดอยู่
5. สถาบันศาสนา
6. สื่อสารมวลชน

ในการวิจัยครั้งนี้นำเอาแนวคิดการขัดเกลาทางสังคมมาใช้ในการปรับเปลี่ยนแนวคิด เพราะการขัดเกลาทางสังคม เป็นกระบวนการทางสังคมกับทางจิตวิทยาซึ่งมีผลทำให้บุคคลมีบุคลิกภาพตามแนวทางที่สังคมต้องการ การขัดเกลาทางสังคมโดยทางตรง คือ การสั่งสอนและฝึกอบรมโดยพ่อแม่และครูอาจารย์และการขัดเกลาทางสังคมโดยทางอ้อม เช่น การฟังอภิปราย ปาฐกถา การอ่านหนังสือตามห้องสมุด การฟังวิทยุ การดูโทรทัศน์ การดูภาพยนตร์ การเข้ากลุ่มเพื่อนทำให้เกิดการปรับตัวและพัฒนาบุคลิกภาพ ความมุ่งหมายของการขัดเกลาทางสังคม เพื่อปลูกฝังระเบียบวินัย ในการอบรมให้ความรู้เรื่องของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการสอดแทรกวินัยในชีวิตประจำวัน การปลูกฝังความมุ่งหวังและแรงบันดาลใจ สอนให้รู้จักบทบาทและทัศนคติต่างๆ การเรียนรู้และดำเนินชีวิตแนวเศรษฐกิจ

พอเพียงเป็นสิ่งมุ่งหวังสูงสุดของการดำรงชีพของคนไทยที่จะอยู่ได้อย่างมั่นคง การสอนให้เกิดความชำนาญหรือทักษะ การพัฒนาบุคลิกภาพเป็นสิ่งจำเป็นในการต้องเรียนรู้ทั้งในส่วนของผู้นำและในส่วนของสมาชิกและประชาชนในชุมชน

ทฤษฎีการแพร่กระจาย (Diffusion Theory)

ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Cultural Diffusion Theory)

สนธยา พลศรี (2547 : 164 -165) ได้นำเสนอสาระสำคัญของทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Cultural Diffusion Theory) ซึ่งกล่าวว่าเจ้าของทฤษฎีคือ ราล์ฟ ลินตัน (Ralph Linton) นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกัน ดังนี้

ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม เชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดจากการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม โดยเกิดจากการติดต่อสื่อสารกันระหว่างสังคมที่ต่างวัฒนธรรมกันและต่างแพร่กระจายวัฒนธรรมไปสู่กันและกัน เมื่อเกิดการแพร่กระจายขึ้นแล้ว สังคมที่เจริญกว่าอาจจะรับวัฒนธรรมบางอย่างของสังคมที่ด้อยกว่าก็ได้ และทำนองเดียวกันสังคมที่ด้อยกว่าอาจจะไม่รับวัฒนธรรมของสังคมที่เจริญกว่าก็ได้ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมส่วนใหญ่แล้วเกิดจากการแพร่กระจายของวัฒนธรรมจากภายนอกเข้ามามากกว่าเกิดจากการประดิษฐ์คิดค้นใหม่ขึ้นเองในสังคม หรือถ้ามีก็มักจะเกิดจากการนำสิ่งใหม่ๆ จากภายนอกเข้ามาผสมผสานกับของที่มีอยู่ก่อนและเห็นได้จากในสังคมอเมริกัน ซึ่งมีศักยภาพในด้านการประดิษฐ์คิดค้นสูง แต่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดขึ้นจากการแพร่กระจายถึงร้อยละ 90 เกิดจากการประดิษฐ์คิดค้นในสังคมเพียงร้อยละ 10 เท่านั้น

ในการนำทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมไปใช้ในการพัฒนาชุมชนมีแนวทางในการนำไปใช้ดังนี้

1. ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมพบว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเกิดจากสาเหตุสำคัญ คือ การกระจายทางวัฒนธรรมจากภายนอกสังคม การนำมาใช้ในการพัฒนาชุมชน เป็นการใช้อย่างชาญฉลาดของชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาไปเป็นแบบอย่างหรือเป็นแรงจูงใจ กระตุ้นให้ชุมชนที่ยังไม่ได้ประสบความสำเร็จในการพัฒนา เกิดความตื่นตัวและสมาชิกร่วมกันพัฒนาชุมชนของตนเอง

2. ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมพบว่า การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเกิดจากการติดต่อสื่อสารระหว่างสังคมที่ต่างวัฒนธรรมกัน ซึ่งสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาชุมชนได้ โดยต้องจัดให้มีระบบการติดต่อสื่อสารทั้งภายในชุมชนและกับชุมชนอื่นอย่างมีประสิทธิภาพรวมทั้งการสร้างเครือข่ายชุมชนกับชุมชนต่างๆ เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาร่วมกัน

3. ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมพบว่า ในกระบวนการแพร่กระจายนั้นสังคมที่มีวัฒนธรรมด้อยกว่าอาจจะรับวัฒนธรรมของสังคมที่เจริญกว่าหรือไม่ก็ได้ ซึ่งเป็นประโยชน์ในการดำเนินงานพัฒนาชุมชน เพราะทำให้ทราบว่า การขยายผลของการพัฒนาจากชุมชนที่ประสบผลสำเร็จในการพัฒนาไปสู่ชุมชนที่ยังไม่ประสบผลสำเร็จนั้น ไม่ได้ผลเสมอไป จึงต้องนำวิธีการพัฒนาชุมชนอื่นๆ มาใช้ด้วย จึงจะประสบผลสำเร็จ

4. ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมพบว่า สังคมที่มีวัฒนธรรมเจริญก้าวหน้ามากกว่าอาจจะรับวัฒนธรรมของสังคมที่ด้อยกว่าก็ได้ นับว่าเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนมาก เพราะทำให้ทราบว่าชุมชนมีการพัฒนาแล้ว หรือมีระดับการพัฒนาสูงกว่า เมื่อมีการติดต่อสื่อสารกับสังคมที่มีระดับการพัฒนาดำกว่า อาจจะรับวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตเข้าไปใช้ในชุมชนของตน ทำให้เกิดปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาชุมชนขึ้นได้ ดังนั้น จึงต้องมีการป้องกันการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมในรูปแบบดังกล่าวไว้ล่วงหน้า

5. ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมได้พัฒนาทฤษฎีไปเป็นทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรมซึ่งมีเนื้อหาสาระเพิ่มขึ้น และเป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้ดำเนินงานพัฒนาชุมชนมากขึ้น

ทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม (Innovation Diffusion Theory) สนธยา พลศรี (2547 : 164-165) ได้นำเสนอสาระสำคัญของทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม ซึ่งกล่าวว่าเจ้าของทฤษฎีคือ เอฟเวอร์เรท เอ็ม โรเจอร์ (Everett M. Roger) นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกัน ดังนี้

1. ปัจจัยสำคัญของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมทฤษฎีนี้เชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรมเกิดขึ้นจากการแพร่กระจายของสิ่งใหม่ๆ จากสังคมหนึ่งไปอีกสังคมหนึ่ง และสังคมนั้นรับสิ่งใหม่เหล่านี้ไปใช้ นั่นคือ นวัตกรรมซึ่งเป็นทั้งความรู้ ความคิด เทคนิควิธีการและเทคโนโลยีใหม่ๆ

2. กระบวนการแพร่กระจายนวัตกรรม

กระบวนการแพร่กระจายนวัตกรรมมีองค์ประกอบ 4 ประการ คือ

1. มีนวัตกรรมหรือสิ่งใหม่ที่จะแพร่กระจายไปสู่สังคมเกิดขึ้น
2. การสื่อสารโดยผ่านสื่อทางใดทางหนึ่ง เพื่อให้คนในสังคมได้รับรู้
3. ช่วงเวลาหนึ่งเพื่อให้คนในสังคมได้รับรู้นวัตกรรม
4. เข้าสู่สมาชิกของสังคม

ปัจจัยในการยอมรับนวัตกรรม

การยอมรับนวัตกรรมของสังคมขึ้นอยู่กับปัจจัย 5 ประการ

1. บุคคล บุคคลแต่ละคนจะรับนวัตกรรมแตกต่างกัน แม้จะอยู่ในสังคมเดียวกันจากการศึกษาระยะเวลาในการยอมรับนวัตกรรมของชาวอเมริกันพบว่ามี 5 กลุ่ม ดังนี้

1.1 กลุ่มรับแรกสุด (Innovators) เป็นกลุ่มที่ยอมรับนวัตกรรมก่อนกลุ่มอื่น เป็นพวกชอบเสี่ยงหรือผจญภัย อาจเรียกว่า “พวกหัวไวใจสู้” กลุ่มนี้มีประมาณร้อยละ 2.50 ของผู้รับนวัตกรรมทั้งหมด

1.2 กลุ่มที่ยอมรับเร็ว (Early Adopters) เป็นกลุ่มที่ยอมรับนวัตกรรมต่อจากก่อนแรก เป็นพวกชอบที่ได้รับความยอมรับนับถือหรือผู้นำสังคม อาจเรียกว่า “พวกรอดูที่ท่า” คือ รอดูการรับของกลุ่มแรกก่อน กลุ่มนี้มีประมาณร้อยละ 13.50 ของผู้รับนวัตกรรมทั้งหมด

1.3 กลุ่มใหญ่ที่รับก่อน (Early Majority) เป็นกลุ่มคนจำนวนมากกลุ่มแรกที่ยอมรับนวัตกรรม เป็นพวกที่ต้องไตร่ตรองให้รอบคอบและดูผลจากกลุ่มแรกถ้าได้ผลดีจึงรับ อาจเรียกว่า “พวกตั้งหน้ารอดูผล” กลุ่มนี้มีประมาณร้อยละ 34 ของผู้รับนวัตกรรมทั้งหมด

1.4 กลุ่มใหญ่รับช้า (Late Majority) เป็นกลุ่มจำนวนมากที่ยอมรับนวัตกรรมช้า เป็นพวกชอบสงสัย ไม่เชื่ออะไรง่ายๆ หวาดระแวง รอผู้คนส่วนใหญ่ที่รับและผลที่ได้รับก่อน ถ้าประสบความสำเร็จมีประโยชน์จึงรับ อาจเรียกว่า “พวกยอมทนหัวดื้อ” กลุ่มนี้มีประมาณร้อยละ 34 ของผู้รับนวัตกรรม ทั้งหมด

1.5 กลุ่มล่าช้า (Laggards) เป็นกลุ่มที่ยอมรับนวัตกรรมหลังสุด เป็นพวกที่เคร่งครัดในขนบธรรมเนียมประเพณี ไม่ยอมเปลี่ยนแปลงง่ายๆ แม้คนส่วนใหญ่จะยอมรับ เมื่อไม่มีทางเลือกจึงยอมรับ อาจเรียกว่า “พวกอมมืออเท้า” กลุ่มนี้มีประมาณร้อยละ 16 ของผู้รับนวัตกรรมทั้งหมด

2. ระบบสังคม ระบบสังคมแต่ละประเภทต่างๆ มีอิทธิพลต่อการรับนวัตกรรม คือ สังคมสมัยใหม่ระบบสังคมเอื้อต่อการรับนวัตกรรมทั้งความรวดเร็วและปริมาณ ทั้งระบบบรรทัดฐานและระบบค่านิยมที่สนับสนุนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม เมื่อสิ่งใหม่เข้ามาจึงยอมรับได้ง่าย ส่วนสังคมล่าช้าจะรับนวัตกรรมได้ช้ากว่าหรือไม่ยอมรับเลย

3. ระบบสื่อสาร การสื่อสาร คือ การติดต่อระหว่างผู้ส่งข่าวสารโดยผ่านสื่อหรือตัวกลาง การแพร่กระจายนวัตกรรมจึงเป็นการสื่อสารรูปแบบหนึ่งการแพร่กระจายจากแหล่งกำเนิดไปสู่ผู้ใช้หรือผู้รับนวัตกรรม นับเป็นเป็นสิ่งสำคัญมาก ถ้าผู้รับและผู้ส่งมีความคิดก้าวหน้า มีระดับการศึกษาเป็นผู้นำ มีอายุไม่มาก การรับนวัตกรรมจะเกิดขึ้นได้เร็วและมาก แต่ในทางตรงกันข้ามก็จะเกิดได้ช้าหรือไม่เกิดเลย

4. นวัตกรรม นวัตกรรมที่แพร่กระจายและเป็นที่ยอมรับของคนในสังคมโดยทั่วไปประกอบด้วยส่วนสำคัญ 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นแนวคิด (Idea) และส่วนที่เป็นวัตถุ (Object) นวัตกรรมใดจะถูกยอมรับหรือไม่มันต้องมีลักษณะดังนี้

- 4.1 ได้ประโยชน์มากกว่าของเดิมที่มาแทนที่
- 4.2 สอดคล้องกับวัฒนธรรมสังคมที่จะรับ
- 4.3 ไม่มีความสลับซับซ้อนมากนัก

4.4 สามารถแบ่งทดลองครั้งละน้อยได้

4.5 สามารถมองเห็นหรือเข้าใจได้ง่าย

5. ระยะเวลา ระยะเวลาที่มีอิทธิพลต่อการรับนวัตกรรม เพราะบุคคลและสังคมจะรับนวัตกรรมหรือไม่ต้องใช้เวลาในการพิจารณาไตร่ตรอง ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง และเป็นเครื่องแสดงประเภทของบุคคลที่รับนวัตกรรม

กระบวนการตัดสินใจของบุคคล

ขั้นตอนสุดท้ายในการรับนวัตกรรมคือ การตัดสินใจของบุคคล ถ้าตัดสินใจยอมรับนวัตกรรมก็จะแพร่กระจายมาสู่สังคม ถ้าตัดสินใจไม่ยอมรับนวัตกรรมก็ไม่สามารถแพร่กระจายได้ กระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับการรับนวัตกรรม มี 5 ขั้นตอน ตามลำดับดังนี้

1. การตระหนักในนวัตกรรม (Awareness)
2. เกิดความสนใจในนวัตกรรมนั้น (Interest)
3. ประเมินค่านวัตกรรม (Evaluation)
4. ทดลองใช้นวัตกรรม (Trial)
5. การรับหรือไม่รับนวัตกรรม (Adoption or Rejection)

ทฤษฎีการแพร่กระจายมีลักษณะร่วมสมัยกับวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์ตามแนวอเมริกันโดยมีแนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีคือ การประดิษฐ์คิดค้นอย่างอิสระและวิวัฒนาการแบบคู่ขนานมีโอกาสเกิดขึ้นยากมากนักคิดทฤษฎีการแพร่กระจายวัฒนธรรมแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 เน้นการศึกษาองค์ประกอบวัฒนธรรมในโลกทั้งหมดรวมทั้งวัฒนธรรมเผ่าดั้งเดิมว่ามีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมอียิปต์โบราณอย่างไรรวมไปถึงวิถีซึ่งไปยังภูมิภาคอื่นๆ ในโลก

กลุ่มที่ 2 เป็นกลุ่มวงแหวนวัฒนธรรม หรือกลุ่มประวัติศาสตร์วัฒนธรรม ได้เสนอวิธีการเก็บข้อมูลเพื่อนำไปสร้างทฤษฎี โดยศึกษาประวัติศาสตร์ของภูมิภาคต่างๆ โลกนักคิดกลุ่มนี้เห็นว่า ในระยะแรกนักมานุษยวิทยามุ่งศึกษาความสำคัญของการประดิษฐ์คิดค้น อย่างอิสระ และลำดับวิวัฒนาการแบบคู่ขนานมากเกินไป ความแตกต่างระหว่างนักคิดกลุ่มวงแหวนวัฒนธรรมกับนักคิดกลุ่มการแพร่กระจายวัฒนธรรมของอังกฤษ คือ กลุ่มวงแหวนวัฒนธรรม เห็นว่าการแพร่กระจายวัฒนธรรมเกิดจากจุดกำเนิดหลายศูนย์กลาง แต่ละศูนย์กลางมีองค์ประกอบวัฒนธรรมที่แตกต่างกันไปแต่ละกลุ่มเรียกว่า วงแหวนหนึ่ง แต่ละวงแหวนวัฒนธรรมจะมีการรักษาคุณภาพอารยธรรมที่ได้รับจากศูนย์กลาง และแพร่กระจายไปยังส่วนต่างๆ ของโลก ความสัมพันธ์อันมีเสถียรภาพมั่นคงนี้ ทำให้นักมานุษยวิทยาสามารถกำหนดเขตวงแหวนวัฒนธรรมได้หลายเขตและนำไปสร้างประวัติศาสตร์วัฒนธรรมได้

ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Cultural Diffusion Theory)

ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมนี้จะช่วยอธิบายวิธีการ/ขั้นตอน ของการเผยแพร่วัฒนธรรมหนึ่งไปสู่อีกวัฒนธรรมหนึ่ง ซึ่งจะต้องคำนึงถึงข้อเหมือนและข้อต่างของวัฒนธรรมทั้งสอง

เป็นสำคัญสิ่งที่ถ่ายทอดกันนั้นอาจเป็นความคิด (Idea) ซึ่งรับมาในรูปสัญลักษณ์ (Symbolic Adoption) ถ่ายทอดได้ยากหรืออาจเป็นวัตถุ (Object) ที่รับมาในรูปการกระทำ (Action Adoption)

ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมในที่นี้จะกล่าวถึงสาเหตุของการแพร่กระจาย โดยเกิดขึ้นช่วงที่ทฤษฎีวิวัฒนาการ (Evolutionism) ของ Edward B. Tylor และ Lewis H. Morgan กำลังโด่งดัง สามารถรวบรวมแนวคิดในเรื่องนี้เป็นกลุ่มๆ ที่เน้นอิทธิพลของการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Cultural Diffusion) ต่อการเปลี่ยนแปลง ได้ดังนี้

สำนัก อังกฤษ (British School) นักมานุษยวิทยากลุ่มแรกเป็นชาวอังกฤษ นำโดย สมิท (G. Elliot Smith), เพอร์รี่ (William j. Perry) และ ริเวอร์ส (W.H.R. Rivers) ปฏิเสธแนวคิดที่ว่า วัฒนธรรมต่างเกิดได้เองด้วยตัวเองไม่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งในสำนักนี้มีความเห็นว่าคนมีลักษณะทางชีวภาพพื้นฐานเหมือนกัน ดังนั้นถ้าคนจะสร้างวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่นที่ต่างกันวัฒนธรรมก็จะต้องเหมือนๆ กันในส่วนพื้นฐาน แต่ความแตกต่างหลากหลายขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมที่ต่างกัน นักมานุษยวิทยากลุ่มนี้เสนอว่า อารยธรรมชั้นสูงมีจุดกำเนิดในประเทศอียิปต์ แล้วจึงแพร่กระจายไปยังส่วนต่างๆ ของโลกกลุ่มและชนชาติต่างๆ ซึ่งมีการติดต่อหรือค้าขายกับชาวอียิปต์ ได้นำเอาความรู้ด้านเกษตรกรรม การทำภาชนะ การหลอมเหล็ก การทอผ้าและการก่อสร้างไปใช้ ทำให้ศิลปวิทยาแขนงต่างๆ แพร่กระจายไปยังส่วนต่างๆ ของโลก

สำนักเยอรมัน (German School) นักมานุษยวิทยาสนใจในแนวคิด เรื่องการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเป็นนักมานุษยวิทยาชาวเยอรมัน และออสเตรีย เช่น ฟรีดริช เกรบ (Fritz Graeb) และ วิลเฮล์ม ชมิทท์ (Wilhelm Schmidt) โดยสำนักนี้มีแนวคิดที่ว่า มนุษย์ไม่ชอบสร้างวัฒนธรรมขึ้นมาเอง แต่ชอบยืมวัฒนธรรมจากเพื่อนบ้าน วัฒนธรรมนั้นเมื่อแพร่กระจายไป วัฒนธรรมที่ปลายทางจะต้องเหมือนกับวัฒนธรรมต้นกำเนิดไม่มากนักน้อย อาจเหมือนในเชิงปริมาณหรือรูปลักษณะ ซึ่งอาจเกิดจากการอพยพย้ายถิ่นของผู้คน และเป็นแนวคิดที่เน้นการหยิบยืม (Borrowing) ทางวัฒนธรรมมากกว่า การสร้างวัฒนธรรมใหม่ (Invention) นักมานุษยวิทยากลุ่มนี้เสนอว่า จุดศูนย์กลางของวัฒนธรรมนั้นมีได้มีเพียงจุดเดียว หากมีหลายจุด แต่ละจุดก็แพร่กระจายวัฒนธรรมของตนออกไปรอบๆ เป็นวงกลม เรียกว่า Culture Circle หรือ Kulturkreis

สำนักอเมริกัน (American School) ค่ายนี้ นำโดย Clark Wissler และ Alfred Kroeber ซึ่งมีความน่าเชื่อถือในแง่ที่ว่า วัฒนธรรมจะแพร่กระจายจากจุดศูนย์กลาง (จุดกำเนิด) ไปตามพื้นที่เท่าที่มันจะไปได้ในเขตภูมิศาสตร์เดียวกันและยุคสมัยใกล้เคียงกันทำให้เราเห็นภาพวัฒนธรรมเป็นกลุ่มๆ และแพร่กระจายไปทุกๆ ที่ที่ไม่มีอุปสรรคทางภูมิศาสตร์ขวางกั้นตามสภาพทางภูมิประเทศที่มนุษย์สามารถเดินทางไปถึงได้ ดังนั้นรูปแบบของการกระจายตัวจึงไม่ใช่วงกลม สำนักอเมริกันใช้ทฤษฎีการแพร่กระจายมากที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในระยะช่วงปี ค.ศ. 1940-1950 ซึ่งมีการศึกษา

ชนเผ่าอินเดียนแดง และชนกลุ่มน้อยทั้งในและนอกประเทศที่ตนเข้าไปเกี่ยวข้อง วิธีการศึกษาการแพร่กระจายของสำนักอเมริกันมีดังนี้ คือ

1. ใช้หลักภูมิศาสตร์ คือแกะรอยไปตามเขตพื้นที่ ในวิธีนี้ต้องดูสถานที่อาณาเขตรอยต่อของวัฒนธรรมซึ่งคนมีพฤติกรรมแบบผสมผสาน กัน ดูภูมิประเทศโดยรอบ ซึ่งปัจจัยต่างๆ ดังกล่าวจะช่วยวิเคราะห์การพัฒนาของวัฒนธรรม

2. ใช้ประวัติศาสตร์สืบย้อน วิธีนี้สำคัญมาก และหลีกเลี่ยงไม่ได้เลยสำหรับการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเพราะวิธีการนี้จะ ช่วยให้รู้ความเป็นมาของลักษณะ และยุคสมัยของสิ่งที่พบ ซึ่งจะช่วยสนับสนุนการตีความได้มาก

3. การขุดค้นทางโบราณคดี เพราะได้เห็นในสิ่งที่เป็รูปรธรรมในแง่ที่ว่ามันเป็นชนิดเดียวกันหรือไม่ การพิสูจน์ชั้นดิน เนื้อดิน วัสดุที่ใช้ทำสิ่งของ ลวดลาย รูปทรงและองค์ประกอบอื่น ชั้นดินและเนื้อวัตถุจะบอกถึงยุคสมัยได้เป็นอย่างดี ส่วนลักษณะภายนอกจะบอกถึงพฤติกรรมของคนผู้สร้างสิ่งของนั้นๆ ขึ้นมา

4. ดูวิวัฒนาการของวัฒนธรรม เป็นการศึกษาเพื่อดูว่าวัฒนธรรมเติบโตมาอย่างไรมีขั้นตอนอย่างไร ประกอบด้วยอะไรบ้าง หากใช้วิธีทั้ง 4 ดังกล่าวมาศึกษาวัฒนธรรมจะช่วยให้ทราบได้ว่ามันเป็นวัฒนธรรมเดียวกันหรือไม่ วัฒนธรรมใดเป็นวัฒนธรรมแม่

หลักของการแพร่กระจาย วัฒนธรรมหนึ่งๆ จะแพร่กระจายไปยังแหล่งอื่นๆ ได้ต้องยึดหลักว่า วัฒนธรรม คือ ความคิด และพฤติกรรม (ผลของความคิด) ที่ติดตัวบุคคล บุคคลไปถึงที่ใด วัฒนธรรมก็จะไปถึงที่นั่น ดังนั้น การแพร่กระจายของวัฒนธรรมจะขึ้นอยู่กับปัจจัยต่อไปนี้

1. ปัจจัยทางสังคม ได้แก่ การจูงใจไปแลกเปลี่ยนวิธีการ พฤติกรรมใหม่และความรู้ เป็นต้น การไปศึกษายังถิ่นอื่นจึงเป็นการไปแพร่กระจายวัฒนธรรมโดยตรง การรู้จักใคร่และการแต่งงานกับคนต่างวัฒนธรรม การไปร่วมปฏิบัติตามพิธีกรรมทางศาสนา และการอพยพโยกย้ายถิ่น เพราะเกิดภัยทางสังคม เช่นเกิดสงคราม และความขัดแย้งการประสพภัยธรรมชาติเช่นข้าวยากหมากแพง แห้งแล้งแลการยึดครองโดยผู้รุกรานเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยให้เกิดการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมทั้งสิ้น

2. การคมนาคมที่ดี เป็นปัจจัยเอื้อต่อการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม เช่น ถนนดี พาหนะสำหรับการโดยสาร และการเดินทางในระยะทางไม่ไกลเกินไปนัก ล้วนแล้วแต่เป็นการเร่งการแพร่กระจายที่ดีอีกด้วย

จากการศึกษาของสำนักอเมริกัน ทำให้สามารถแบ่งเขตวัฒนธรรมออกเป็นกลุ่มๆ ตามยุคสมัยได้ 3 กลุ่ม คือ

วัฒนธรรมดั้งเดิม (Primitive Culture) เป็นวัฒนธรรมพื้นฐานมีใน 3 พื้นที่ คือ

- 1) วัฒนธรรม Pymies ในแอฟริกา และเอเชีย (พวก Semang และ Sakai)
- 2) วัฒนธรรมอาร์ตติก (Arctic Primitives) ได้แก่พวกเอสกิโม และแลปส์

3) วัฒนธรรมของเผ่าออสเตรเลียบอร์จินีส กับชนเผ่าอื่นๆ ที่คล้ายๆ กันวัฒนธรรมระดับนี้เป็นวัฒนธรรมในยุคต้นสุดของวิวัฒนาการของวัฒนธรรมของ Morgan และ Tylor

วัฒนธรรมปฐมภูมิ (Primitive Culture) คือ วัฒนธรรมขั้นต้น ได้แก่

1. กลุ่มเก็บผักหักฟันที่ค่อนข้างเจริญมีกรรมวิธีที่ดีขึ้นระดับ Horticulture หรือ เพาะ ปลูกขั้นต้น ซึ่งมนุษย์รู้จักใช้เครื่องมือแล้ว

2. ชนเผ่าเร่ร่อนเลี้ยงสัตว์ (Nomads)

3. กลุ่มชาวสวนสืบสกุลทางแม่ขั้นต้น (Matrilinal Descent) ได้แก่ การรู้ว่ามีญาติ แต่เพียงแม่คนเดียว ยังไม่รู้จักการมีเครือญาติอื่น

วัฒนธรรมทุติยภูมิ (Secondary Culture) ได้แก่ วัฒนธรรมขั้นเจริญขึ้นแล้ว ซึ่งเป็นระดับที่กำลังจะก้าวมาสู่ยุคศิวิไลซ์ แบ่งเป็น

1) กลุ่มที่เพาะปลูกขั้นสูง

2) เผ่าที่สืบสกุลทางแม่ขั้นสูงขึ้น หรือเจริญแล้ว มีระบบระเบียบดีขึ้นกว่าเดิม

3) ชนเผ่าที่สืบสกุลทางพ่อ (Patrilimeal Descent)

การวิจัยครั้งนี้ ได้นำทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมมาใช้ ดังนี้

ในการนำเอาหลักของการแพร่กระจายวัฒนธรรมมาใช้ในรูปแบบการอธิบายการแพร่กระจายวัฒนธรรมการดำรงชีวิตของสังคมไทย ที่มีตัวแบบปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่เป็นการแพร่กระจายของแนวคิดหนึ่งซึ่งแพร่กระจายไปยังแหล่งอื่นๆ ได้ตามหลักคิดที่ว่า วัฒนธรรม คือ ความคิด และพฤติกรรม (ผลของความคิด) ที่ติดตัวบุคคล บุคคลไปถึงที่ใดวัฒนธรรมก็จะไปถึงที่นั่น โดยการแพร่กระจายไปได้ด้วย ปัจจัยทางสังคม ได้แก่ การสนใจไปแลกเปลี่ยนวิธีการ พฤติกรรมใหม่ และความรู้ การไปศึกษายังถิ่นอื่นจึงเป็นการไปแพร่กระจายวัฒนธรรมโดยตรง การรู้จักรักใคร่ และการแต่งงานกับคนต่างวัฒนธรรม การไปร่วมปฏิบัติตามพิธีกรรมทางศาสนา และการอพยพโยกย้ายถิ่น ซึ่งเศรษฐกิจพอเพียงได้แพร่กระจายในสังคมไทย และสังคมนานาชาติกว้างขวางมากขึ้น และการคมนาคมที่ดีก็ เป็นปัจจัยเอื้อต่อการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม เช่น ถนนดี พาหนะสำหรับการโดยสารและการเดินทางในระยะทางไม่ไกลเกินไปนัก ล้วนแล้วแต่เป็นการเร่งการแพร่กระจายที่ดี โดยเฉพาะการเดินทางดูงาน การเรียนรู้ การฝึกปฏิบัติ ซึ่งแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงยังต้องการแพร่กระจายให้มากยิ่งขึ้นโดยเฉพาะแพร่กระจายในประเทศ ในภูมิภาค ในสังคม ในชุมชนของประเทศไทย

แนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ (Identity)

อภิญา เฟื่องฟูสกุล (2543 : 4) ได้กล่าวถึงแนวคิด เกี่ยวกับอัตลักษณ์ ว่าอัตลักษณ์ (Identity) เป็นความรู้สึกนึกคิดที่บุคคลมีต่อตนเองว่า “ฉันคือ ใคร” ซึ่งจะเกิดขึ้นจากการปฏิสังสรรค์

ระหว่างตัวเรากับคนอื่น โดยผ่านการมองตนเอง และการที่คนอื่นมองเราอัตลักษณ์ ต้องการความตระหนัก (Awareness) ในตัวเราและพื้นฐานของการเลือกบางอย่างนั่นคือ เราจะต้องแสดงตนหรือยอมรับอย่างตั้งใจกับ อัตลักษณ์ที่เราเลือก ความสำคัญของการแสดงตนก็คือ การระบุได้ว่าเรามีอัตลักษณ์เหมือนกับกลุ่มหนึ่งและมีความแตกต่างจากกลุ่มอื่นอย่างไรและ “ฉันเป็นใคร” (พิศิษฐ์ คุณวโรตม์, 2546 : 306-307)

คำว่า “อัตลักษณ์” แตกต่างจากคำว่า “บุคลิกภาพ” เนื่องจากบุคคลอาจมีความเหมือนกันได้ในแง่ของบุคลิกภาพเช่นการมีนิสัยหรือลักษณะบางอย่างที่อาจจะเหมือนกันได้แต่การเหมือนกันในด้านอัตลักษณ์ของบุคคลนั้นจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีความรู้สึกร่วมกันในด้านการตระหนักรู้ (Awareness) บางอย่างเกี่ยวกับตัวตนของเรา หมายถึงการยอมรับในความเป็นตัวตนประกอบเข้ากับการแสดงตัวตน (Making Oneself) ให้เห็นว่ามีเหมือนหรือแตกต่างอย่างไรกับกลุ่มอื่นหรือบุคคลอื่น

การที่เราเลือกนิยามความหมายของตนเองและแสดงตนเองต่อบุคคลหรือสังคมว่าเราเป็นใครนั้น เป็นกระบวนการของการเลือกใช้และแสดงออกซึ่งจะทำให้รู้ว่าเราเหมือนหรือแตกต่างจากคนอื่นหรือกลุ่มอื่นอย่างไรโดยผ่านระบบของการใช้สัญลักษณ์ (Symbol) ซึ่งเป็นสิ่งที่ประกอบกันทั้งด้านอารมณ์ความรู้สึกภายในตัวเราและกระบวนการของโลกภายนอกที่เราเกี่ยวพัน เพราะมนุษย์เลือกใช้ความหมายหรือเปลี่ยนแปลงความหมายที่เกี่ยวกับตนเองทั้งในกระบวนการที่เขาสัมพันธ์กับโลกและในส่วนของตัวตนที่มันซ้อนทับกันอยู่

ดังนั้นจึงมีการจัดแบ่งประเภทของอัตลักษณ์เป็น 2 ระดับ คือ ระดับอัตลักษณ์ส่วนบุคคล (Personal Identity) และระดับอัตลักษณ์ทางสังคม (Social Identity) เช่นการที่สังคมกำหนดบทบาทหน้าที่และตำแหน่งทางสังคมให้กับเรา บทบาทความเป็นลูก ความเป็นเพื่อน หรือตำแหน่งในที่ทำงาน ระบบคุณค่าที่ติดตัวเรามาตั้งแต่เกิด ทำให้เราเรียนรู้และเลือกที่จะนิยามตนเองให้เหมาะสมในสังคม และมีการเลื่อนไหลปรับเปลี่ยนไปตามบริบท เช่นเมื่ออยู่ในครอบครัวก็จะมีบทบาทเป็นลูก เป็นพี่น้อง บางครั้งบทบาทและตำแหน่งอาจซ้อนทับกัน เช่นเราเป็นนักศึกษาในขณะที่เป็นสมาชิกของกลุ่มเพื่อนในชั้นเรียน เป็นต้น สัญลักษณ์ที่เราเลือกหยิบมาใช้ในการนิยามตนเองทั้งต่อสังคมและต่อตัวเราเองนั้นเกิดขึ้นได้โดยผ่านระบบการสร้างภาพแทนความจริง (Representation) เพราะการแสดงออกซึ่งความสัมพันธ์ต่างๆ จะกระทำโดยผ่านระบบสัญลักษณ์ที่หลากหลายรูปแบบ เช่นบุคคลเลือกแต่งกายเพื่อแสดงความเป็นสมาชิกของสถาบัน หรือแต่ละสถานศึกษามีการเลือกใช้สี สัญลักษณ์หรือรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป ก็เพื่อแสดงความเป็นตัวตนให้กับบุคคลรับรู้ แต่อย่างไรก็ตาม การที่เรามองตัวเราและพยายามเลือกนิยามความหมายเพื่อแสดงความเป็นตัวตนของแต่ละบุคคล กับสิ่งที่คนอื่นมองเห็นในตัวเราว่าอย่างไรนั้นมันอาจไม่สอดคล้องกันเสมอไป

อัตลักษณ์เกิดขึ้นจากการปฏิสังสรรค์ทั้งระหว่างบุคคลในสังคมและภายในตัวบุคคลเอง ในแต่ละบุคคลอาจมีอัตลักษณ์ที่หลากหลายแต่จะมีการเลือกเอาเพียงอัตลักษณ์ใดอัตลักษณ์หนึ่งที่ตน

ยอมรับเพื่อนำมาใช้ภายใต้เงื่อนไขของบริบทในช่วงเวลาและพื้นที่และอัตลักษณ์นี้อาจถูกกำหนดได้ทั้งจากบุคคลเป็นผู้กำหนดตนเองหรือถูกกำหนดตำแหน่งแห่งที่ของบุคคลโดยสังคมก็ได้การกำหนดอัตลักษณ์นี้เกิดขึ้นบนกระบวนการคิดเกี่ยวกับระบบของความแตกต่างระบบของความหลากหลายและการตั้งคำถามว่าอัตลักษณ์ที่จะสร้างขึ้นนั้นมีความเชื่อมโยงกับสังคมอย่างไร

ดังนั้นอัตลักษณ์กับสังคมจึงเป็นเรื่องที่แยกกันไม่ออกเนื่องจากการนิยามความเป็นตัวตนของอัตลักษณ์นั้นต้องมีการอ้างอิงกับสังคมแม้จะเป็นในระดับตัวบุคคลก็ยังต้องมีการนิยามตนเองว่ามีตำแหน่งแห่งที่ หรือมีบทบาทอย่างไรในสังคมที่บุคคลอาศัยอยู่

ฉลาดชาย รมิตานนท์ (2550) กล่าวว่าอัตลักษณ์นั้นไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นลอยๆ ตามธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่เกิดจากการสร้างของวัฒนธรรมในช่วงเวลาหนึ่ง และวัฒนธรรมก็เป็นสิ่งก่อสร้างทางสังคม (Social Construct) นอกจากนี้วัฒนธรรมก็ไม่ใช่สิ่งที่หยุดนิ่งหรือตายตัวหากแต่มีรูปแบบเป็นวงจรที่เรียกว่า “วงจรแห่งวัฒนธรรม” (Circuit of Culture) ดังนั้นอัตลักษณ์ทั้งหลายจึงมีกระบวนการถูกผลิต (Produced) ให้เกิดขึ้น สามารถถูกบริโภค (Consumed) และถูกควบคุมจัดการ (Regulated) อยู่ในวัฒนธรรมเหล่านั้น และทั้งนี้ยังมีการสร้างความหมายต่างๆ (Creating Meanings) ผ่านทางระบบต่างๆ ของการสร้างภาพตัวแทน (Symbolic Systems of Representation) ที่เกี่ยวกับตำแหน่งแห่งที่ต่างๆ ทางอัตลักษณ์อันหลากหลายที่เราเลือกใช้ หรือนำเอามาสร้างเป็นอัตลักษณ์ของเรา

นโยบายการพัฒนาที่เน้นไปที่ธุรกิจและอุตสาหกรรมทำให้วิถีการผลิตและ ความเป็นอยู่ของชาวบ้านเปลี่ยนแปลงไป

ความเปลี่ยนแปลงของอัตลักษณ์ท้องถิ่นได้เนื่องจากการพัฒนาการด้านเทคโนโลยีได้ปรากฏอยู่ในเรื่องสั้นของนักเขียนชาวไทยจำนวนหนึ่งเช่นกัน โดยนักเขียนทุกคนเห็นว่า เทคโนโลยีซึ่งเป็นรูปธรรมของวาทกรรมความทันสมัยที่เข้ามาพร้อมๆ กับวาทกรรมการพัฒนานั้น เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการสลายอัตลักษณ์ของท้องถิ่นภาคใต้ลงไป เช่น เครื่องรับโทรทัศน์ที่เป็นช่องทางในการปลูกฝังจิตสำนึกของ “ความเป็นอื่น” ให้แก่เด็กๆ ชาวใต้ เปรียบเสมือน “ศาสดาองค์หนึ่ง” ที่บ่อนทำลาย “ความเชื่อดั้งเดิม” หรือตัวตนของคนใต้ ดังในเรื่อง “แม่มดในหุบเขา” (กนกพงศ์ สงสมพันธุ์, 2539) เทคโนโลยีจึงเป็นตัวการสำคัญที่ทำให้ท้องถิ่นตัดขาดจากอดีต และรับเอาความเป็นอื่นเข้าไปในตัวเอง ความแพร่หลายของโทรทัศน์ในท้องถิ่นภาคใต้ในทัศนะของนักเขียนจึงเหมือนกับความแพร่หลายของความเป็นอื่นที่บ่อนทำลายสำนึกจิตวิญญาณภาคใต้ลงไป

ภูมิปัญญาชาวบ้าน (Folk Wisdom) หมายถึง ความรู้ของชาวบ้าน ซึ่งเรียนรู้มาจากปู่ ย่า ตา ยาย ญาติพี่น้อง และความเฉลียวฉลาดของแต่ละคน หรือผู้มีความรู้ในหมู่บ้านในท้องถิ่นต่างๆ ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นเรื่องการทำมาหากิน เช่น การจับปลา การจับสัตว์ การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ การทอผ้า การทำเครื่องมือการเกษตร

ภูมิปัญญาเหล่านี้เป็นความรู้ความสามารถที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์และถ่ายทอดมาให้เรา มีวิธีการหลายอย่างที่ทำให้ความรู้เหล่านี้เกิดประโยชน์แก่สังคมปัจจุบัน คือ

การอนุรักษ์ คือ การบำรุงรักษาสิ่งที่ดีงามไว้เช่น ประเพณีต่างๆ หัตถกรรม และคุณค่าหรือการปฏิบัติตนเพื่อความสัมพันธ์อันดีกับคนและสิ่งแวดล้อม

การฟื้นฟู คือ การรื้อฟื้นสิ่งที่ดีงามที่หายไป เลิกไป หรือกำลังจะเลิก ให้กลับมาเป็นประโยชน์ เช่นการรื้อฟื้นดนตรีไทย

การประยุกต์ คือ การปรับหรือการผสมผสานความรู้เก่ากับความรู้ใหม่เข้าด้วยกัน ให้เหมาะสมกับสมัยใหม่ เช่น การใช้ยาสมุนไพรในโรงพยาบาล ประสานกับการรักษาสมัยใหม่ การทำพิธีบวงสรวงไม้ เพื่อให้เกิดสำนึกการอนุรักษ์ธรรมชาติ รักษาป่ามากยิ่งขึ้น การประยุกต์ประเพณีการทำบุญข้าวเปลือกที่วัด มาเป็นการสร้างธนาคารข้าว เพื่อช่วยเหลือผู้ที่ขาดแคลน

การสร้างใหม่ คือ การค้นคิดใหม่ที่สัมพันธ์กับความรู้ดั้งเดิม เช่น การประดิษฐ์โปงลาง การคิดโครงการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยอาศัยคุณค่าความเอื้ออาทรที่ชาวบ้านเคยมีต่อกันมาหารูปแบบใหม่เช่นการสร้างธนาคารข้าว ธนาคารโคกระบือ การรวมกลุ่มแม่บ้าน เยาวชน เพื่อทำกิจกรรมกันอย่างมีระบบมากยิ่งขึ้น

ภูมิปัญญาเป็นความรู้ที่ประกอบไปด้วยคุณธรรม ซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิมนั้น ชีวิตของชาวบ้านไม่ได้แบ่งแยกเป็นส่วนๆ หากแต่ทุกอย่างมีความสัมพันธ์กันทำมาหากิน การร่วมกันในชุมชน การปฏิบัติศาสนา พิธีกรรมและประเพณี

ความรู้เป็นคุณธรรม เมื่อผู้คนใช้ความรู้นั้นเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่าง คนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ความรู้เหล่านี้เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต เป็นแนวทางหลักเกณฑ์ วิธีปฏิบัติที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของครอบครัว ความสัมพันธ์กับคนอื่น ความสัมพันธ์กับผู้ล่วงลับไปแล้ว กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และกับธรรมชาติ ความรู้เรื่องทำมาหากินมีอยู่มาก เช่นการทำไร่ทำนา การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ การจับปลา จับสัตว์ การผ้า ทั้งผ้าฝ้ายและผ้าไหม ซึ่งมีลวดลายที่สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อและความคิดของชาวบ้าน การทำเครื่องปั้นดินเผา การแกะสลักไม้และหิน ซึ่งจะพบได้จากโบราณสถานในพิพิธภัณฑ์ต่างๆ

ความคิดและการแสดงออก

เพื่อจะเข้าใจภูมิปัญญาชาวบ้าน จำเป็นต้องเข้าใจความคิดของชาวบ้านเกี่ยวกับโลกหรือที่เรียกว่า โลกทัศน์ และเกี่ยวกับชีวิตที่เรียกว่า ชีวิตทัศน์ สิ่งเหล่านี้เป็นนามธรรมอันเกี่ยวข้องสัมพันธ์โดยตรงกับการแสดงออกในลักษณะต่างๆ ที่เป็นรูปธรรม

แนวคิดเรื่องความสมดุล เป็นแนวคิดพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้าน การแพทย์แผนไทยหรือที่เคยเรียกกันว่า การแพทย์แผนโบราณ นั้นมีหลักการว่า คนมีสุขภาพดีเมื่อร่างกายมีความสมดุลระหว่างธาตุทั้ง 4 คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ คนเจ็บป่วยได้เพราะธาตุขาดความสมดุล

ความสัมพันธ์กับคนในครอบครัว ญาติพี่น้อง เพื่อนบ้านในชุมชน ความสัมพันธ์ที่ดีมีหลักเกณฑ์ที่บรรพบุรุษได้สั่งสอนมา เช่น ลูกควรปฏิบัติอย่างไรกับพ่อแม่ กับญาติพี่น้อง กับผู้สูงอายุ พ่อแม่ควรเลี้ยงดูลูกอย่างไร ความเอื้ออาทรต่อกันและกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันโดยเฉพาะในยามทุกข์ยาก หรือมีปัญหา

ความสัมพันธ์กับธรรมชาติ ผู้คนสมัยก่อนพึ่งพาอาศัยธรรมชาติแทบทุกด้าน ตั้งแต่อาหารการกิน เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรค วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยียังไม่พัฒนา ก้าวหน้าเหมือนทุกวันนี้ ยังไม่มีระบบการค้าแบบสมัยใหม่ ไม่มีตลาด ชาวบ้านมีหลักเกณฑ์ในการใช้สิ่งของในธรรมชาติ ไม่ตัดไม้อ่อน ทำให้ต้นไม้ในป่าขึ้นแทนที่ถูกตัดไปได้ตลอดเวลา

ชาวบ้านยังรู้จักสารเคมี ไม่ใช้ยาฆ่าแมลง ฆ่าหญ้า ฆ่าสัตว์ ไม่ใช้ปุ๋ยเคมี ใช้สิ่งของในธรรมชาติให้เกื้อกูลกัน ใช้มูลสัตว์ ใบไม้ใบหญ้าที่เน่าเปื่อยเป็นปุ๋ย ทำให้ดินอุดมสมบูรณ์ น้ำสะอาดและไม่เหือดแห้ง ชาวบ้านเคารพธรรมชาติ เชื่อว่ามีเทพมีเจ้าสถิตอยู่ในดิน น้ำ ป่า เขา สถานที่ทุกแห่งจะทำอะไรต้องขออนุญาตและทำด้วยความเคารพและพอตีพองาม ชาวบ้านรู้คุณธรรมชาติ ที่ได้ให้ชีวิตแก่ตน พิธีกรรมต่างๆ ล้วนแสดงออกถึงแนวคิดดังกล่าว เช่น งานบุญพิธีที่เกี่ยวกับ น้ำ ข้าว ป่า เขา รวมถึงสัตว์ บ้านเรือน เครื่องใช้ต่างๆ มีพิธีสู่ขวัญข้าว เป็นต้น

ความสัมพันธ์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ ชาวบ้านรู้ว่ามีมนุษย์เป็นเพียงส่วนเล็กๆ ส่วนหนึ่งของจักรวาล ซึ่งเต็มไปด้วยความเร้นลับ มีพลังและอำนาจที่เขาไม่อาจจะหาคำอธิบายได้ ความเร้นลับดังกล่าวรวมถึงญาติพี่น้องและผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ชาวบ้านยังความสัมพันธ์กับพวกเขา ทำบุญและรำลึกถึงอย่างสม่ำเสมอทุกวันหรือในโอกาสสำคัญๆ

การทำมาหากิน แม้วิถีชีวิตของชาวบ้านเมื่อก่อนจะดูเรียบง่ายกว่าทุกวันนี้ และยังอาศัยธรรมชาติและแรงงานเป็นหลักในการทำมาหากิน แต่พวกเขาก็ต้องใช้สติปัญญาที่บรรพบุรุษถ่ายทอดมาเพื่อให้จะได้ยूरอด ทั้งนี้เพราะปัญหาต่างๆ ในอดีตก็ยังมีไม่น้อย โดยเฉพาะเมื่อครอบครัวมีสมาชิกมากขึ้น จำเป็นต้องขยายที่ทำกิน ต้องหักร้างถางพง บุกเบิกพื้นที่ทำกินใหม่ การปรับพื้นที่ป็นคันนาเพื่อทำนาซึ่งเป็นงานที่หนัก การทำไร่ทำนา ปลูกพืชเลี้ยงสัตว์และดูแลรักษาให้เติบโตและได้ผลเป็นงานที่ต้องอาศัยความรู้ความสามารถ การจับปลาล่าสัตว์ก็มีวิธีการ บางคนมีความสามารถมากรู้ว่าเวลาไหนที่ใดและวิธีใดจะจับปลาได้ดีที่สุด คนที่ไม่เก่งก็ต้องใช้เวลาและได้ปลาน้อย การล่าสัตว์ก็เช่นเดียวกัน

การจัดการแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ก็เป็นความรู้ความสามารถที่มีมาแต่โบราณ คนทางภาคเหนือรู้จักบริหารน้ำเพื่อการเกษตรและการบริโภคต่างๆ โดยการจัดระบบเหมืองฝายมีการจัดแบ่งปันน้ำกันตามระบบประเพณีที่สืบทอดกันมา มีหัวหน้าที่ทุกคนยอมรับ มีคณะกรรมการจัดสรรน้ำตามสัดส่วนและตามพื้นที่ทำกิน นับเป็นความรู้ที่ทำให้ชุมชนต่างๆ ที่อาศัยอยู่ใกล้ลำน้ำ ไม่ว่าต้นน้ำหรือปลายน้ำ ได้รับการแบ่งปันน้ำอย่างยุติธรรม ทุกคนได้ประโยชน์และอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

ชาวบ้านรู้จักการแปรรูปผลิตผลในหลายรูปแบบ การถนอมอาหารให้กินได้นาน การดอง การหมัก เช่น ปลาร้า น้ำปลา ผักดอง ปลาเค็ม เนื้อเค็ม ปลาแห้ง เนื้อแห้ง การแปรรูปข้าวก็ทำได้มากมายนับร้อยชนิด เช่น ขนมต่างๆ แต่ละพิธีกรรมและแต่ละงานบุญประเพณี มีข้าวและขนมในรูปแบบไม่ซ้ำกัน ตั้งแต่ขนมจีน สังขยา ไปถึงขนมในงานสารท กาละแม ขนมครก และอื่นๆ ซึ่งยังพอมีให้เห็นอยู่จำนวนหนึ่ง ในปัจจุบันส่วนใหญ่ปรับเปลี่ยนมาเป็นการผลิตเพื่อขาย หรือเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือน

ความรู้เรื่องการปรุงอาหารก็มีอยู่มากมายแต่ละท้องถิ่นมีรูปแบบและรสชาติแตกต่างกัน ไปมีมากมายนับร้อยนับพันชนิด แม้ในชีวิตประจำวันจะมีเพียงไม่กี่อย่าง แต่โอกาสงานพิธี งานเลี้ยง งานฉลองสำคัญ จะมีการจัดเตรียมอาหารอย่างดีและพิถีพิถัน

การทำมาหากินในประเพณีเดิมนั้นเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ การเตรียมอาหาร การจัดขนมและผลไม้ ไม่ได้เป็นเพียงเพื่อให้รับประทานและอร่อย แต่ให้ได้ความสวยงาม ทำให้สามารถสัมผัสกับอาหารนั้นไม่เพียงแต่ทางปากและรสชาติของลิ้น แต่ทางตาและทางใจ การเตรียมอาหารนั้นเป็นงานศิลปะที่ปรุงแต่งด้วยความตั้งใจ ใช้เวลา ฝีมือ และความรู้ความสามารถ

ชาวบ้านสมัยก่อนส่วนใหญ่จะทำนาเป็นหลักเพราะเมื่อมีข้าวแล้วก็สบายใจ อย่างอื่นพอหาได้จากธรรมชาติ เสร็จหน้างานก็จะทำงานหัตถกรรม การทอผ้า ทำเสื่อ เลี้ยงไหม เลี้ยงไหม ทำเครื่องมือสำหรับจับสัตว์ เครื่องมือการเกษตร และอุปกรณ์ต่างๆ ที่จำเป็น หรือเตรียมพื้นที่เพื่อการทำนาครั้งต่อไป

หัตถกรรมเป็นทรัพย์สินและมรดกทางภูมิปัญญาที่ยิ่งใหญ่ที่สุดอย่างหนึ่งของบรรพบุรุษ เพราะเป็นสื่อที่ถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกความคิดความเชื่อและคุณค่าต่างๆ ที่สั่งสมมาแต่มนาน ลายผ้าไหม ผ้าฝ้าย ฝีมือในการทออย่างประณีต รูปแบบเครื่องมือที่สานด้วยไม้ไผ่ และอุปกรณ์เครื่องใช้ไม้สอยต่างๆ เครื่องดนตรี เครื่องเล่น สิ่งเหล่านี้ได้ถูกบรรจงสร้างขึ้นมามาเพื่อใช้สอย การทำบุญ หรือการอุทิศให้ใครคนหนึ่ง ไม่ใช่เพื่อการค้าขาย

ชาวบ้านทำมาหากินเพียงเพื่อการยังชีพ ไม่ได้ทำเพื่อขาย มีการนำผลิตผลส่วนหนึ่งไปแลกสิ่งของที่จำเป็นที่ตนเองไม่มี เช่น นำข้าวไปแลกเกลือ พริก ปลา ไก่ หรือเสื้อผ้า การขายผลิตผลมีเพียงส่วนน้อย และเมื่อมีความจำเป็นต้องใช้เงินเพื่อเสียภาษีให้รัฐ ชาวบ้านนำผลิตผล เช่น ข้าว ไปขายในเมืองให้กับพ่อค้าหรือขายให้กับพ่อท้องถิ่นเช่นทางภาคอีสานเรียกว่า"นายฮ้อย" คนเหล่านี้จะนำผลผลิตบางอย่างเช่นข้าว ปลาร้า วัว ควาย ไปขายในที่ไกลๆ ทางภาคเหนือมีพ่อค้าวัวต่างๆ เป็นต้น

แม้ว่าความรู้เรื่องการค้าขายของคนสมัยก่อนไม่อาจจะนำมาใช้ในระบบตลาดเช่นปัจจุบันได้ เพราะสถานการณ์ได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมากแต่การค้าที่มีจริยธรรมของพ่อค้าในอดีตที่ ไม่ได้หวังแต่เพียงกำไร แต่คำนึงถึงการช่วยเหลือแบ่งปันเป็นหลัก ยังมีคุณค่าสำหรับปัจจุบัน นอกนั้นในหลายพื้นที่ในชนบท ระบบการแลกเปลี่ยนสิ่งของยังมียู่ โดยเฉพาะในพื้นที่ยากจนซึ่งชาวบ้านไม่มี

เงินสด แต่มีผลผลิตต่างๆ ระบบการแลกเปลี่ยนไม่ได้ยึดหลักมาตราซึ่งวัดหรือการตีราคาของสิ่งของ แต่แลกเปลี่ยนโดยการคำนึงถึงสถานการณ์ของผู้แลกทั้งสองฝ่ายคนที่เอาปลาหรือไก่มาของแลกข้าว อาจจะได้ข้าวเป็นถึงเพราะเจ้าของข้าวคำนึงถึงความจำเป็นของครอบครัวเจ้าของไก่ ถ้าตีราคาเป็นเงิน ข้าวหนึ่งถึงย่อมมีค่าสูงกว่าไก่หนึ่งตัว

การอยู่ร่วมกันในสังคม

การอยู่ร่วมกันในชุมชนดั้งเดิมนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นญาติพี่น้องไม่กี่ตระกูล ซึ่งได้อพยพ ย้ายถิ่นฐานมาอยู่ หรือสืบทอดบรรพบุรุษจนนับญาติกันได้ทั้งชุมชน มีคนเฒ่าคนแก่ที่ชาวบ้านเคารพ นับถือเป็นผู้นำ หน้าที่ของผู้เฒ่าไม่ใช่การสั่ง แต่เป็นผู้ที่ให้คำแนะนำปรึกษา มีความแม่นยำในกฎระเบียบ ประเพณีการดำเนินชีวิต ตัดสินไกล่เกลี่ยหากเกิดความขัดแย้ง ช่วยกันแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้นปัญหา ในชุมชนเช่นการทำมาหากิน ฝนแล้ง น้ำท่วม โรคระบาด โจรลักวัวควาย เป็นต้น นอกจากนั้น ยังมีปัญหา ความขัดแย้งภายในชุมชนหรือระหว่างชุมชนการละเมิดกฎหมายประเพณี ชาวบ้านอยู่อย่างพึ่งพาอาศัยกัน ยามเจ็บไข้ได้ป่วย ยามเกิดอุบัติเหตุเภทภัย การช่วยเหลือกันทำงานที่เรียกว่า การลงแขก ทั้ง แรงกายแรงใจที่มีอยู่ก็จะช่วยเหลือกัน การแลกเปลี่ยนสิ่งของ อาหารการกิน และอื่นๆ จึงเกี่ยวข้อง กับวิถีของชุมชน ชาวบ้านช่วยกันเก็บเกี่ยว สร้างบ้านหรืองานอื่นที่ต้องการคนมากๆ เพื่อจะได้เสร็จ โดยเร็วไม่มีการจ้าง ในชุมชนจะมีผู้มีความรู้ความสามารถหลากหลาย บางคนเก่งทางรักษาโรค บางคนทางการเพาะพืชบางคนทางการเลี้ยงสัตว์ บางคนทางด้านดนตรีการละเล่น บางคนเก่งทางด้านพิธีกรรม คนเหล่านี้ต่างก็ใช้ความสามารถเพื่อประโยชน์ของชุมชน โดยไม่ถือเป็นอาชีพที่มีค่าตอบแทน อย่างมากก็มี "ค่าครู" แต่เพียงเล็กน้อย ซึ่งปกติแล้ว เงินจำนวนนั้นก็ใช้สำหรับเครื่องมือ ประกอบพิธีกรรม หรือเพื่อทำบุญที่วัดมากกว่าที่หมอยาหรือบุคคลผู้นั้นจะเก็บไว้ใช้เอง เพราะแท้ที่จริงแล้ว "วิชา" ที่ครูถ่ายทอดมาให้ลูกศิษย์จะต้องนำไปใช้เพื่อประโยชน์แก่สังคม ไม่ใช่เพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว การตอบแทนจึงไม่ใช่เงินหรือสิ่งของเสมอไปแต่เป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกันโดยวิธีการต่างๆ

ด้วยวิถีชีวิตเช่นนี้ จึงมีคำถามเพื่อเป็นการสอนคนรุ่นหลังว่า ถ้าหากคนหนึ่งจับปลาซ่อนตัวใหญ่ได้หนึ่งตัว ทำอย่างไรจึงจะกินได้ทั้งปีคนสมัยนี้อาจจะบอกว่า ทำปลาเค็ม ปลาร้า หรือเก็บรักษาด้วยวิธีการต่างๆ แต่คำตอบที่ถูกต้อง คือ แบ่งปันให้พี่น้องเพื่อนบ้าน เพราะเมื่อเขาได้ปลา เขาจะทำกับเราเช่นเดียวกัน ชีวิตทางสังคมของหมู่บ้านมีศูนย์กลางอยู่ที่วัด งานบุญกิจกรรมของส่วนรวมจะทำกันที่วัด งานบุญประเพณีต่างๆ ตลอดจนการละเล่นมหรสพพระสงฆ์เป็นผู้นำทางจิตใจ เป็นครูสอนลูกหลานผู้ชายซึ่งรับใช้พระสงฆ์ หรือ "บวชเรียน" ทั้งนี้ก่อนนี้ยังไม่มีโรงเรียน วัดจึงเป็นทั้งโรงเรียนและหอประชุมเพื่อกิจกรรมต่างๆ ต่อเมื่อโรงเรียนมีขึ้นและแยกออกจากวัด บทบาทของวัด และของพระสงฆ์จึงเปลี่ยนไป

ภูมิปัญญาชาวบ้านในสังคมปัจจุบัน ภูมิปัญญาชาวบ้านได้ก่อเกิดและสืบทอดกันมาในชุมชนหมู่บ้าน เมื่อหมู่บ้านเปลี่ยนแปลงไปพร้อมกับสังคมสมัยใหม่ ภูมิปัญญาชาวบ้านก็มีการปรับตัวเช่นเดียวกัน ความรู้จำนวนมากได้สูญหายไปเพราะไม่มีการปฏิบัติสืบทอด เช่น การรักษาพื้นบ้านบางอย่าง การใช้ยาสมุนไพรบางชนิด เพราะหายากๆ ได้เสียชีวิตโดยไม่ได้ถ่ายทอดให้กับคนอื่นหรือถ่ายทอดแต่คนต่อมาไม่ได้ปฏิบัติเพราะชาวบ้านไม่นิยมเหมือนสมัยก่อน ใช้ยาสมัยใหม่และไปหาหมอที่โรงพยาบาลหรือคลินิกง่ายกว่า งานหัตถกรรมทอผ้าหรือเครื่องเงิน เครื่องเงิน แม้จะยังเหลืออยู่ไม่น้อย แต่ก็ได้ถูกพัฒนาไปเป็นการค้า ไม่สามารถรักษาคุณภาพและมีแบบดั้งเดิมไว้ได้ ในการทำมาหากินมีการใช้เทคโนโลยีทันสมัย ใช้รถไถนาแทนควาย รถอีแต่นแทนเกวียน การลงแขกทำนาปลูกข้าวและปลูกสร้างบ้านเรือนก็เกือบจะหมดไป มีการจ้างงานมากขึ้น แรงงานก็หายากกว่าแต่ก่อนผู้คนอพยพย้ายถิ่น บ้างก็เข้าเมือง บ้างก็ไปทำงานที่อื่นสังคมสมัยใหม่ มีระบบการศึกษาในโรงเรียนมีสถานีนอนามัยโรงพยาบาล มีโรงหนัง วิทยุ โทรทัศน์ และเครื่องบันเทิงต่างๆ ทำให้ชีวิตทางสังคมของชุมชนหมู่บ้านเปลี่ยนไปมีตำรวจมีโรงเรียน มีเจ้าหน้าที่ราชการฝ่ายปกครอง ฝ่ายพัฒนา และอื่นเข้าไปในหมู่บ้าน บทบาทของวัดพระสงฆ์ คนเฒ่าคนแก่เริ่มลดน้อยลงลงไป

การทำมาหากินก็เปลี่ยนจากการทำเพื่อยังชีพไปเป็นการผลิตเพื่อการขาย ผู้คนต้องการเงินเพื่อซื้อเครื่องบริโภคต่างๆ ทำให้สิ่งแวดล้อมเปลี่ยนไป ผลผลิตจากป่าก็หมด สถานการณ์เช่นนี้ทำให้ผู้นำการพัฒนาหลายคนที่มีบทบาทสำคัญในระดับจังหวัด ระดับภาค และระดับประเทศ เริ่มเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาชาวบ้าน หน่วยงานทางภาครัฐและเอกชนให้การสนับสนุน และการส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์ พื้นฟู ประยุกต์ และค้นคิดสิ่งใหม่ ความรู้ใหม่เพื่อประโยชน์สุขของสังคม

ในการวิจัยครั้งนี้ได้นำแนวคิดเกี่ยวกับ อัตลักษณ์ มาเป็นแนวปฏิบัติเพื่อสร้างอัตลักษณ์ของชาติโดยผ่านผู้นำชุมชน เพราะคำว่า “อัตลักษณ์” เป็นการที่เราเลือกนิยามความหมายของตนเองและแสดงตนเองต่อบุคคลหรือสังคมว่าเราเป็นใครนั้น เป็นกระบวนการของการเลือกใช้และแสดงออกซึ่งจะทำให้รู้ว่าเราเหมือนหรือแตกต่างจากคนอื่นหรือกลุ่มอื่นอย่างไรโดยผ่านระบบของการใช้สัญลักษณ์ (Symbol) ซึ่งเป็นสิ่งที่ประกอบกันทั้งด้านอารมณ์ความรู้สึกภายในตัวเราและกระบวนการของโลกภายนอกที่เราเกี่ยวพัน ซึ่งได้มีการจัดแบ่งประเภทของอัตลักษณ์เป็น 2 ระดับ คือ ระดับอัตลักษณ์ส่วนบุคคล (Personal Identity) และระดับอัตลักษณ์ทางสังคม (Social Identity) โดยในการวิจัยนี้เรานำอัตลักษณ์ การดำรงชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นอัตลักษณ์ ในทุกระดับเพราะอัตลักษณ์ไทยรวมอยู่ใน “แนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ทุกประการ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

รวิชัย เพ็งพินิจ และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบเศรษฐกิจพอเพียงของปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม พบว่า ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม เคยประสบปัญหาจากการทำเกษตรเชิงเดี่ยวหรือเกษตรเพื่อการขาย หรือเกษตรเคมีมาก่อน ยิ่งทำยิ่งเป็นหนี้ ชีวิตมีทุกข์ สภาพแวดล้อม

เสื่อมโทรม วัฒนธรรมล่มสลาย เมื่อพิจารณาถึงพลัง ศักยภาพ ทุนทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมรอบตัวกับการปรับเปลี่ยนวิธีคิด โดยประยุกต์ใช้เกษตรทฤษฎีใหม่และหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 9) จึงประสบความสำเร็จในการทำการเกษตร ไม่มีหนี้ มีเงินออม ชีวิตมีความสุข พัฒนาการเกษตรจากพื้นที่ขนาดเล็กแล้วขยายออกไปทีละน้อย ปรับพื้นที่ทำการเกษตรให้มีแหล่งน้ำ ปลุกพืช เลี้ยงสัตว์และสิ่งปลูกสร้าง ใช้ประโยชน์จากพื้นที่ และสิ่งที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า บริหารจัดการทรัพยากรที่มีให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ใช้ความพอประมาณ ไม่คิดการใหญ่ ไม่คิดอยากรวยเร็ว ไม่คิดเอาเงินเป็นตัวตั้ง ไม่ตามกระแส ปลูกทุกอย่างที่กิน กินทุกอย่างที่ปลูก เหลือแจก ขาย สร้างความหลากหลายทางชีวภาพ อย่างเป็นรูปธรรม และไม่ใช้สารเคมี

ความมีเหตุผล ไตร่ตรองความเป็นจริงตามหลักอริยสัจสี่ ยอมรับว่าเราเป็นส่วนหนึ่งของปัญหา พร้อมปรับเปลี่ยนวิธีคิด พฤติกรรม และวิถีชีวิตใหม่ให้มีแบบแผนมากขึ้น เลิกวิ่งตามเงิน เลิกวิ่งตามคนอื่น หันกลับมาทำในสิ่งที่ตัวเองมีและสามารถทำได้

การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว การสร้างรายได้ ทั้งรายวัน รายเดือนและรายปี บำนาญชีวิต อดรู้รู้ที่เป็นรายจ่ายทุกประเภท ปลูกพืชแบบป่า เน้นเกษตรอินทรีย์ ไม่ใช้สารเคมีหรือยาฆ่าแมลง ลดต้นทุนการผลิต ลดปัจจัยเสี่ยง เน้นการพึ่งพาตนเองและพึ่งพากันเอง

เงื่อนไขความรู้ เป็นการเรียนรู้จากการลงมือทำ ปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน กล้าลองผิดลองถูก สร้างประสบการณ์ตรง เป็นความรู้นอกตำราแต่ได้ผลในทางปฏิบัติ เรียนรู้จากสิ่งรอบตัวและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

เงื่อนไขคุณธรรม เป็นการดำเนินชีวิตตามหลักอิทธิบาท 4 ลด ละ เลิก อบายมุข มีสติ มีปัญญา มีความพยายาม มีความซื่อสัตย์ มัธยัสถ์ อดทน อดออม มีความรัก ความเอื้ออาทร ยึดหลักตนเป็นที่พึ่งแห่งตน ไม่ทุจริต เหลือกินค่อยแจก

ความสำเร็จในการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงของปราชญ์ชาวบ้านด้านการเกษตร นอกจากสร้างความสุขความสำเร็จจนขึ้นนำสังคมได้แล้ว ยังนำไปสู่การมีปัจจัย 4 อย่างครบถ้วน สร้างความสมดุลทั้งด้าน ร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ ไม่มีหนี้ มีเงินออม ครอบครัวอบอุ่น เศรษฐกิจสังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมสมดุล สร้างเครือข่ายพึ่งตนเองพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงอย่างมั่นคง ยั่งยืนในทุกด้าน

ดวงเดือน พันธุมนาวิน ได้วิจัย เรื่อง การวิจัยเพื่อพัฒนาเครื่องมือวัดจิตลักษณะแบบพหุระดับในบริบทของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า การวิจัยที่รวมเอา 3 ภาคี คือ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมีลักษณะ 2 ห่วง หนึ่งเงื่อนไข มากำหนดจิตลักษณะใน 3 กลุ่มคือ กลุ่มความมีเหตุผล กลุ่มการมีภูมิคุ้มกัน และกลุ่มการรับรู้คุณค่าที่ดี มารวมกับการศึกษาสาขาจิตวิทยา ซึ่งมีความก้าวหน้าทางเครื่องมือวัดทางจิตและพฤติกรรมมนุษย์ โดยนำหลักวิทยาศาสตร์มาใช้ในการวัดและวิจัย ร่วมกับกลุ่มบุคคลคือประชากรไทยผู้ที่จะใช้เครื่องมือที่สร้างและพัฒนาแล้วนี้ ผลการวิจัยพบว่า ความพอเพียงพอประมาณ ในทางจิตพฤติกรรมศาสตร์ ควรเป็นการเกิดจากจิตลักษณะที่เป็นการผสมผสานกันระหว่าง

2 ห่วง 1 เงื่อนไข มารวมกันในระดับต่างๆหลายระดับของความพอเพียง นั่นคือ ถ้าบุคคลใดมี “จิตพอเพียง” ในระดับสูง ก็จะนำไปสู่ “พฤติกรรมพอเพียง” สามารถนำไปใช้ในบริบทต่างๆ ทั้งทางการเกษตร ทางธุรกิจการค้า การลงทุน การทำกำไร และด้านอื่นๆ ในชีวิตประจำวัน

จิตลักษณะหลายๆด้านรวมทั้ง คุณธรรม ค่านิยม และจริยธรรมจะเข้ามาสู่กระบวนการตัดสินใจอย่างมีปัญญาของบุคคลที่มีจิตพอเพียงในระดับต่างๆ โดยบูรณาการ การมีเหตุผล การรับรู้ ความเสี่ยง การป้องกันผลเสีย (ภูมิคุ้มกันตนเอง) และการมีคุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนค่านิยม (รับรู้คุณความดี) ที่เหมาะสมต่อการนำไปใช้ในการตัดสินใจที่จะกระทำ หรือยุติการกระทำ เพื่อรักษาสมดุล และปรับตัวให้ได้ในสังคมที่เป็นพลวัตรสูง

มยุรี วัดแก้ว และคณะ ได้วิจัย เรื่องการวิจัยเชิงทดลองขยายผลวิถีเศรษฐกิจพอเพียง จากเกษตรกรต้นแบบสู่เกษตรกรในบริบทที่ใกล้เคียง พบว่า

ผลการวิจัยพบว่า

1. จากการสรุปบทเรียนการดำเนินชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรต้นแบบ ในเขตพื้นที่อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี จำนวน 3 ท่าน พบว่า เกษตรกรต้นแบบทั้ง 3 ท่าน มีประสบการณ์การทำเกษตรเชิงเดี่ยวที่ไม่ประสบความสำเร็จมาก่อน ต่อมาได้สมัครใจเข้าเป็นสมาชิกของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จึงได้เข้ารับการอบรม ศึกษาดูงานที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ และมีเจ้าหน้าที่ขยายผลของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ และเจ้าหน้าที่จากหลายหน่วยงานเข้ามาให้ความรู้ทางวิชาการ รวมทั้งความช่วยเหลือและคำปรึกษาเกี่ยวกับการประกอบอาชีพด้านการเกษตร การทำการเกษตรแบบผสมผสาน การทำการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่ และต่อมาได้น้อมนำเอาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน มีการดำเนินชีวิตอย่างพอประมาณ ใช้เหตุผลในการดำเนินชีวิต และสร้างภูมิคุ้มกันในการดำเนินชีวิต โดยอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังในการใช้วิชาความรู้ในการดำเนินชีวิต นอกจากนี้ เกษตรกรต้นแบบทั้ง 3 ท่าน ยังเป็นผู้ที่มีความขยันหมั่นเพียร มีความมุ่งมั่นอดทน ไม่ย่อท้อ และมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น ซึ่งเป็นคุณธรรมสำคัญที่ส่งผลให้เกษตรกรต้นแบบทั้ง 3 ท่าน ประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง

2. จากการติดตามผลการทดลองขยายผลวิถีเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรขยายผล 10 คน ที่มีบริบทใกล้เคียงกับเกษตรกรต้นแบบ ระยะ 6 เดือน และระยะ 1 ปี พบว่า ในจำนวนเกษตรกรขยายผลทั้ง 10 คน มีเกษตรกรที่สามารถขยายผลวิถีเศรษฐกิจพอเพียงได้เป็นผลสำเร็จ จำนวน 7 คน ส่วนเกษตรกรขยายผลอีก 3 คน ไม่สามารถบรรลุเป้าหมายการขยายผลได้ เนื่องจากมีเหตุปัจจัยต่างๆ ที่แตกต่างกันไป เช่น เวลา สุขภาพ ความเชื่อ และการขาดแคลนน้ำ ซึ่งเหตุปัจจัยเหล่านี้เป็นอุปสรรคที่สำคัญอย่างยิ่งในการดำเนินกิจกรรมการเกษตรวิถีเศรษฐกิจพอเพียง

สำหรับเกษตรกรขยายผลที่สามารถดำเนินกิจกรรมขยายผลวิถีเศรษฐกิจพอเพียงได้เป็นผลสำเร็จ จำนวน 7 คน นั้น คณะผู้วิจัยได้จัดกลุ่มออกเป็น 3 กลุ่มตามเกณฑ์จำนวนกิจกรรม ปริมาณหรือขนาดของกิจกรรม และความต่อเนื่องของกิจกรรมตลอดระยะเวลา 1 ปี ของการทดลอง ปรากฏว่ามีเกษตรกรขยายผลที่ประสบผลสำเร็จในระดับมาก ระดับปานกลาง และระดับน้อย จำนวน 2 คน 1 คน และ 4 คน ตามลำดับ

สำหรับการประเมินความพึงพอใจของเกษตรกรขยายผลในการเข้าร่วมโครงการวิจัยพบว่า เกษตรกรพึงพอใจต่อ 7 ด้านของแต่ละกิจกรรมการวิจัยทั้งโดยรวมและในแต่ละด้านในระดับมาก โดยมีข้อสังเกตเกี่ยวกับสถานที่ที่ไปศึกษาดูงานที่มีความแตกต่างจากพื้นที่ของตนในประเด็นความอุดมสมบูรณ์ของน้ำสำหรับการเกษตร

สุธาวัลย์ เสถียรไทย และคณะได้วิจัยเรื่อง ตัวชี้วัดเศรษฐกิจพอเพียง ระดับจังหวัด : มิติสิ่งแวดล้อม ผลการวิจัยพบว่า ตัวชี้วัดเศรษฐกิจพอเพียงในเชิงระบบ นั้นมีดังนี้

ตารางที่ 2.2 การวิเคราะห์ตัวชี้วัดเศรษฐกิจพอเพียงในเชิงระบบ

ปัจจัยนำเข้า (Input)	ตัวชี้วัดที่เป็นกระบวนการ (Process)	ผลลัพธ์ (Output)
คุณธรรม - ความอดทน - ความขยันความมุ่งมั่น - เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ - ทำเพื่อส่วนรวม - ตัวชี้วัดทางอ้อมคือ - การไม่มีคุณธรรม - มีหนี้สินเล่นการพนัน - ปัญหาเสพติด - อาชญากรรมทะเลาะวิวาท - ความรู้ - ภูมิปัญญา - ความสามารถในการจัดการ	ความมีเหตุผล ความพอประมาณ ภูมิคุ้มกัน (ระดับปัจเจก) - การนำกลับมาใช้ และลดการสูญเสีย (reuse reduce recycle) - การประหยัดต้นทุน (cost saving) - การทำบัญชีรายรับ-จ่าย - การสร้างมูลค่าเพิ่ม - ลดการพึ่งพาสารเคมี ใช้สารธรรมชาติ -ใช้ระบบธรรมชาติ - ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม เช่นการสีจากดอกไม้ ไร่สวนผสม เกษตรอินทรีย์ - ใช้ทรัพยากรไม่เกินความสามารถรองรับของธรรมชาติ(carrying capacity) - การมีรายได้มาจากหลายแหล่ง (ระดับชุมชน) - การสร้างเครือข่ายและแลกเปลี่ยนแรงงาน - การอนุรักษ์พืชและสัตว์พื้นเมือง - การมีกติกาใช้ทรัพยากรร่วมกัน - การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเชิงนโยบาย - และแก้ปัญหาร่วมกัน - การมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน	- ความหลากหลายของระบบนิเวศน์ - ความหลากหลายทางชีวภาพ - คุณภาพของทรัพยากรดิน น้ำ อากาศ - ปริมาณทรัพยากร เช่น พื้นที่ป่าไม้ - ปริมาณอาหารที่พอเพียง - มีสุขภาพกายใจที่ดี - ความเข้มแข็งและ - ความสามัคคีของชุมชน

เจษฎา ความคุ้นเคย และคณะ (2557) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง อิทธิพลของศักยภาพผู้นำชุมชนและการใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า จากการศึกษาอิทธิพลของศักยภาพผู้นำชุมชนและการใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและศึกษาอิทธิพลของการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติมีอิทธิพลในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ นั้น ผู้นำชุมชนมีศักยภาพมากและศักยภาพผู้นำชุมชนมีอิทธิพลทางตรงต่อการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ซึ่งหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบที่ได้นำปรัชญา

เศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติได้นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านความพอประมาณไปปฏิบัติสูงสุดและหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบส่วนใหญ่อยู่ในระดับพอมีพอกิน

ทิวเมฆ นาวาบุญนิยม (2553) ได้วิจัย เรื่อง การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ของชุมชนปฐมอโคก จังหวัดนครปฐม พบว่า จากการศึกษาระดับการรับรู้เกี่ยวกับปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง คุณภาพชีวิตและการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การเปรียบเทียบ การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล การศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและคุณภาพชีวิตกับการ ประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้ปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต นั้น ชุมชนปฐมอโคก มีการรับรู้เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาก โดยเฉพาะการรับรู้ด้านเงื่อนไขคุณธรรมอยู่ในระดับมากที่สุด ชุมชนปฐมอโคก มีคุณภาพชีวิตดีมาก โดยเฉพาะคุณภาพชีวิตด้านปลูกฝังค่านิยมไทยมีมากที่สุด ชุมชน ปฐมอโคกมีการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างมาก ซึ่งบุคคลที่อาศัยอยู่ในชุมชนปฐมอโคก ที่มีเพศ อายุ การศึกษา สถานภาพในชุมชน ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนและประสบการณ์เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงต่างกัน มีการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแตกต่างกัน และความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและคุณภาพชีวิต กับการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีความสัมพันธ์ทางบวกสูง การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนปฐมอโคก คือ การตั้งใจ ฝึกฝนตนเอง เรียนรู้ที่จะมีชีวิตอยู่อย่างเรียบง่าย พอเพียง มีศีลมีธรรมเป็นหลักเป็นที่พึ่ง ฝึกตนให้พึ่งตนเอง ขวนขวาย เอาภาระรับผิดชอบในกิจการต่างๆ ของชุมชน และมีชีวิต อยู่อย่างผู้ให้และผู้เสียสละ

อำนวย เหมือนวงศ์ธรรม (2556) ได้วิจัย เรื่องบทบาทผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการส่งเสริมโครงการ ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ศึกษากรณีเขตพื้นที่อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม พบว่า จากการศึกษาบทบาทผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามความคาดหวังและที่ปฏิบัติจริงเพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาบทบาทผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการส่งเสริมโครงการตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ศึกษากรณีเขตพื้นที่อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม นั้น ปัญหาและอุปสรรคต่อการแสดงบทบาทของผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ปฏิบัติจริงมีอยู่มาก ซึ่งผลการเปรียบเทียบระดับการแสดงบทบาทของผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการส่งเสริมโครงการตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามความคาดหวัง และ การปฏิบัติจริง พบว่า การแสดงบทบาทของผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการส่งเสริมโครงการตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามการปฏิบัติจริงสูงกว่าความคาดหวัง แนวทางการพัฒนาบทบาทของผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการส่งเสริมการพัฒนาโครงการตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า ด้านกายภาพของสถานที่ต้องมีการจัดสถานที่ไว้เพื่อการดำเนินงานของโครงการฯทั้งที่หน่วยงานและสำหรับกลุ่มฯ ที่เข้าร่วมโครงการ ด้านการบริหาร

จัดการ ควรมีการปรับโครงสร้างองค์กรฯ ให้มีหน่วยงานรับผิดชอบโดยตรงรวมทั้งมีการจัดสรรงบประมาณและเครื่องมืออุปกรณ์ ให้เพียงพอแก่ความต้องการ และนำแนวทางการบูรณาการมาใช้ในการปฏิบัติงาน ด้านบุคลากร มีแผนพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน เช่น ฝึกอบรม ดูงาน ด้านปัจจัยภายนอก ควรมีการรณรงค์เพื่อกระตุ้นให้เกิดความร่วมมือของสมาชิกและวางแผนการฝึกอบรม/ ดูงาน ให้สอดคล้องกับเวลาว่างของสมาชิก ตลอดจนทำให้เกิดความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

นิสรา ใจซื่อ (2557) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า จากการศึกษาระดับความสำเร็จของการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ปัญหา อุปสรรคในการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง และแนวทางในการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง นั้น ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ของหมู่บ้านสาละตักดี และหมู่บ้านบ้านโคก มี 8 ปัจจัย เหมือนกัน ได้แก่ ปัจจัยด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากร ธรรมชาติ ด้านจิตใจ ด้านสังคม-วัฒนธรรม ด้านการมีส่วนร่วม ด้านผู้นำหมู่บ้าน และด้านการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐ นั้นทั้ง 8 ปัจจัยมีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงให้มีความก้าวหน้าควรต้องมีความร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐ และหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนฝ่ายจัดการ คือ ผู้นำหมู่บ้านซึ่งมีส่วนผลักดันและสนับสนุนให้สมาชิกในหมู่บ้านดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง และสมาชิกในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงก็ต้องมีส่วนร่วม ในการศึกษาและค้นหาปัญหาของหมู่บ้าน มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์และจัดลำดับความสำคัญของปัญหาของหมู่บ้าน มีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาหมู่บ้าน มีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนาหมู่บ้าน และมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลงานพัฒนาหมู่บ้านอย่างต่อเนื่อง สมาชิกในหมู่บ้านเป็นส่วนสำคัญอย่างมากที่จะผลักดันให้หมู่บ้านประสบความสำเร็จ และความร่วมมือของทุกฝ่าย เป็นแรงสำคัญที่จะพัฒนาให้เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงที่ยั่งยืน

กรรณิการ์ ภิรมย์รัตน์ (2553) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง พฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า จากการศึกษาระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักศึกษา ระดับพฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงของนักศึกษา และความคิดเห็นของนักศึกษาในการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต นั้น นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏฯ มีระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียงอยู่ในระดับสูง มีระดับพฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงในระดับสูงด้วยเช่นกัน โดยพบว่า ด้านความมีเหตุผล และด้านการมีภูมิคุ้มกัน นักศึกษามีระดับพฤติกรรมอยู่ในระดับสูง ส่วนด้านความพอประมาณ นักศึกษามีระดับพฤติกรรมอยู่ในระดับปานกลาง ความคิดเห็นต่อการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต นักศึกษาได้นำมาใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน ได้แก่ การเก็บออมเงิน การจัด

ทำบัญชีรายรับ- รายจ่าย การใช้ทรัพยากรทุกอย่างอย่างประหยัดและรู้คุณค่า การประยุกต์ของเก่าให้กลับมาใช้ได้ อีกครั้ง ด้านการเรียนการสอน ได้แก่ มหาวิทยาลัยควรมีการจัดทำหลักสูตรการเรียนรายวิชา “เศรษฐกิจพอเพียง” ควรมีการสอดแทรกเศรษฐกิจพอเพียงในทุกรายวิชา มีการจัดตั้ง ชมรมเศรษฐกิจพอเพียง มีการฝึกปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการณรงค์ ได้แก่ การทำสื่อโฆษณาประชาสัมพันธ์ในมหาวิทยาลัย การจัดอบรมให้ความรู้ทั้งในภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ การจัดนิทรรศการเศรษฐกิจพอเพียง

กานดา เตชะชนหมาก (2556) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา พบว่า จากการศึกษาพฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา นั้น นักศึกษาได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจากโทรทัศน์มากที่สุด รองลงมาคือจากการเรียนการสอน จากอินเทอร์เน็ต และจากหนังสือพิมพ์/ นิตยสาร/วารสาร นักศึกษามีพฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับเกือบทุกครั้งโดยเฉพาะด้านอาหาร ด้านการแต่งกาย ด้านที่อยู่อาศัย ด้านการดูแลสุขภาพ และด้านเศรษฐกิจและการใช้จ่าย ส่วนของปัจจัยที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยามี 3 ปัจจัย ได้แก่ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนเงินที่ได้รับเมื่อเทียบกับค่าใช้จ่ายต่อเดือนและความรู้เรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ศุภชัย ชัยจันทร์ (2553) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของคณะกรรมการพัฒนาสตรีหมู่บ้าน อำเภอสร้างคอม จังหวัดอุดรธานี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความรู้ ความเข้าใจแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อกำหนดยุทธศาสตร์และเพื่อประเมินความเหมาะสมยุทธศาสตร์ที่ค้นพบในการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจแนวเศรษฐกิจพอเพียงของคณะกรรมการพัฒนาสตรีหมู่บ้าน อำเภอสร้างคอม จังหวัดอุดรธานี ผลการวิจัยพบว่าระดับความรู้ความเข้าใจแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของคณะกรรมการพัฒนาสตรีหมู่บ้าน อำเภอสร้างคอม จังหวัดอุดรธานี อยู่ในระดับต่ำ การเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของคณะกรรมการพัฒนาสตรีหมู่บ้าน อำเภอสร้างคอม จังหวัดอุดรธานี ผลการศึกษาพบว่าการพัฒนาและแผนงานโครงการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของคณะกรรมการพัฒนาสตรีหมู่บ้าน ได้กำหนดไว้ 4 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น ยุทธศาสตร์การส่งเสริมการบริหารจัดการทุนชุมชน และยุทธศาสตร์การเสริมสร้างรายได้และการมีงานทำ การประเมินความเหมาะสมของยุทธศาสตร์ พบว่ายุทธศาสตร์การเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของคณะกรรมการพัฒนาสตรีหมู่บ้าน อำเภอสร้างคอม จังหวัดอุดรธานีประกอบด้วย 4 ยุทธศาสตร์การ 8 แผนงาน/โครงการ โดยภาพรวมมีความเหมาะสมในระดับมาก

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานทั้งเชิงคุณภาพและปริมาณโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโดยระเบียบวิธีวิจัย (Research Methodology) แบ่งเป็น 3 ขั้นตอนใหญ่ๆ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาคุณลักษณะของผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ขั้นตอนที่ 2 สร้างรูปแบบและคู่มือการอบรมผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ขั้นตอนที่ 3 การทดลองและประเมินรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ขั้นตอนการวิจัย มีดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาคุณลักษณะผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
การศึกษาในขั้นตอนนี้มีรายละเอียด คือ การหาคุณลักษณะของผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผู้วิจัย ได้ศึกษาคุณลักษณะของผู้นำที่ดีโดยเก็บข้อมูลพื้นที่จริงจากผู้นำการพัฒนาชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย ได้แก่ ผู้นำที่ได้รับการยกย่องจากสังคมในจังหวัดสมุทรสาคร จังหวัดสมุทรสงคราม จังหวัดเพชรบุรี และจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ตั้งแต่ปี 2558 และ 2559 จำนวน 60 คน

การคัดเลือกที่ใช้ในการวิจัยคือผู้นำการพัฒนาชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พ.ศ. 2558 - 2559 จังหวัดละ 10 คน ในพื้นที่ 4 จังหวัด จำนวน 40 คน ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจงและจัดการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เป็นรายจังหวัดจังหวัดละ 1 ครั้ง หลังจากนั้นจึงนำมาสังเคราะห์ให้ได้รูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการทดลองนำรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้จริง ในขั้นตอนที่ 2 และ 3

เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการหารูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแบบสนทนากลุ่มมีโครงสร้าง

การสร้างเครื่องมือและตรวจสอบเครื่องมือ

1. ศึกษากรอบแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องรูปแบบผู้นำจากนั้นนำมากำหนด กรอบแนวคิดนิยามเพื่อใช้เป็นแนวทางในการสนทนากลุ่ม

2. นำแบบสนทนากลุ่มให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ตรวจสอบความสอดคล้อง (IOC) ซึ่งได้ค่าความสอดคล้องอยู่ที่ 1 แล้วจึงนำไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มเป้าหมาย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ประสานงานสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดเพชรบุรี สมุทรสงคราม สมุทรสาครและจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งเป็นพื้นที่เป้าหมาย เพื่อขอความอนุเคราะห์และอำนวยความสะดวกในการดำเนินงานสนทนากลุ่มในแต่ละจังหวัด การเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ผู้วิจัยได้รวบรวมด้วยตนเอง

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มทั้งหมดมาวิเคราะห์ข้อมูล ยึดหลักการตามแนวคิดของ (Miles and Huber man) (1994) แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน (ชาย โพธิ์สิตา, 2554 : 335-337) คือ

1. การจัดระเบียบข้อมูล (Data Organizing) ผู้วิจัยได้เตรียมข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร บทสรุปที่ได้วิเคราะห์จากการบันทึกเสียงการสนทนากลุ่มเกี่ยวกับรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจำนวน จังหวัดละ 10 คนรวม 4 จังหวัด เป็นจังหวัด 40 คน ทำการจัดระเบียบข้อมูลเป็นหมวดหมู่ตรวจสอบข้อมูลให้ถูกต้องน่าเชื่อถือแล้วจึงนำข้อมูลมาย่อหรือลดทอน (Data Reduction) ให้มีขนาดเล็กหรือมีเฉพาะข้อมูลที่น่าไปวิเคราะห์ได้จริง

2. การแสดงข้อมูล (Data Display) นำข้อมูลที่ได้มาเชื่อมโยงเข้าด้วยกันในรูปแบบการพรรณนา (Descriptive)

3. นำข้อมูลมาสรุปและตีความ (Conclusion and Interpretation) จากปรากฏการณ์ที่ได้จากการศึกษาข้างต้นและทำการตรวจสอบสามเส้า

ขั้นตอนที่ 2 สร้างคู่มือการอบรมผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เมื่อได้รูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแล้วจึงนำไปสร้างเป็นคู่มือการอบรม คือ

นำข้อมูลมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) เพื่อกำหนดรูปแบบผู้นำที่เหมาะสมในการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงต่อไป

1. นำคุณลักษณะผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ศึกษา
มาได้มาสังเคราะห์สร้างเป็นรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2. นำรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาจัดทำเป็น
คู่มือการฝึกอบรมผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโดยการสัมภาษณ์จาก
ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการพัฒนา ประกอบด้วย นักพัฒนาชุมชน จำนวน 8 ท่าน ผู้ให้คำแนะนำการกำหนด
สาระแต่ละส่วนของคู่มือทั้ง 8 ส่วน เป็นแนวทางการจัดทำคู่มือการอบรมประกอบด้วย

- 1) แนวทางการกำหนดหลักการ
- 2) แนวทางการกำหนดเป้าประสงค์
- 3) แนวทางการกำหนดวัตถุประสงค์
- 4) แนวทางการกำหนดเนื้อหา
- 5) แนวทางการกำหนดกิจกรรมการอบรม
- 6) แนวทางการกำหนดวัสดุสื่อการอบรม
- 7) แนวทางการกำหนดการประเมินผล
- 8) แนวทางการกำหนดเวลาการอบรม

3. นำผลเสนอแนวทางที่ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการพัฒนาทั้ง 8 ท่าน ไปกำหนดสาระแต่ละ
ส่วนของคู่มือรวมทั้งสิ้นทั้ง 8 ส่วน มาจัดทำเป็นคู่มือการอบรม

ขั้นตอนที่ 3 การทดลองและประเมินรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียง

ในการทดลองและประเมินรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ
พอเพียงประกอบด้วย

กลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร ได้แก่ ประชาชนในจังหวัดเพชรบุรี สมุทรสงคราม สมุทรสาครและ
ประจวบคีรีขันธ์ โดยผู้วิจัยได้สุ่มโดยจับฉลากจังหวัดที่จะนำรูปแบบไปทดลองใช้จริง 1 จังหวัด ซึ่งจังหวัด
ที่สุ่มได้มาคือ จังหวัดเพชรบุรีมีเขตปกครองแบ่งเป็น 8 อำเภอ และเลือกมา 8 อำเภอๆ อำเภอละ 1
ชุมชน โดยเลือกแบบเจาะจงตามคุณสมบัติ ดังนี้

- 1.1 ต้องเป็นผู้สนใจเข้าร่วมโครงการวิจัยนี้ตลอดโครงการจนเสร็จสิ้น
- 1.2 จะเป็นผู้นำโดยทางการหรือไม่ก็ได้และไม่เคยรับรางวัลด้านผู้นำทางราชการมาก่อน
- 1.3 มีจิตอาสาทำงานเพื่อชุมชนสังคม
- 1.4 พักอาศัยในชุมชนที่ตนทดลอง

1.5 ผู้นำที่ร่วมโครงการสามารถดำเนินโครงการพัฒนาตามความเหมาะสมกับชุมชนของตนเองและสมาชิกในชุมชนร่วมโครงการชุมชนละ 10 คน ดังนั้นขั้นตอนนี้จึงประกอบด้วยผู้นำ 8 คน และสมาชิก 80 คน สรุปผู้นำชุมชนและสมาชิกจากแต่ละอำเภอ ดังตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 แสดงผู้นำและสมาชิกชุมชนที่ร่วมโครงการ ตามเขตปกครองของจังหวัดเพชรบุรี ดังนี้

อำเภอ	จำนวนชุมชน	จำนวนผู้นำ	จำนวนสมาชิก
1. เมือง	1	1	10
2. บ้านลาด	1	1	10
3. บ้านแหลม	1	1	10
4. ชะอำ	1	1	10
5. ท่ายาง	1	1	10
6. หนองหญ้าปล้อง	1	1	10
7. เขาย้อย	1	1	10
8. แก่งกระจาน	1	1	10
รวม	8	8	80

แผนแบบการทดลอง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัย โดยมีแผนแบบการทดลองเป็นแบบ (One Shot Case Study) เป็นแบบการทดลอง (X) หนึ่งกลุ่มและสังเกตผล (O) แบบนี้มีการสังเกตการพัฒนาทั่วไปของชุมชนที่กลุ่มผู้นำชุมชนร่วมโครงการนี้เป็นอย่างไรเพื่อเป็นแนวทางในการเปรียบเทียบผลการพัฒนาชุมชนหลังจากใช้รูปแบบแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นสิ่งอธิบายเพิ่มเติมกับการศึกษาเชิงปริมาณข้างต้น

เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในขั้นนี้เครื่องมือสำหรับตัวแปรการทำการ (Treatment) ได้แก่ รูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโดยจัดทำเป็นคู่มือการอบรมดังได้กล่าวแล้วในตอนที่ 2 และเครื่องมือในการศึกษาผลที่เกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมาย (ตัวแปรพัฒนาการ) ได้แก่ 1) แบบสอบถามและ 2) แบบสังเกตชุมชน มีรายละเอียด ดังนี้

แบบสอบถาม

แบบสอบถามประกอบด้วย 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลมีลักษณะเป็นแบบสำรวจรายการเพื่อให้คำตอบ (Check List) ส่วนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับความพึงพอใจในตัวผู้นำการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยแบ่งเป็น 4 ด้าน คือ

1. มีทักษะในการบริหารและการจัดการชุมชน จำนวน 15 ข้อ
 2. มีความรู้ความเข้าใจและศรัทธาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 11 ข้อ
 3. การมีประสบการณ์ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 10 ข้อ
 4. ความสามารถในการเผยแพร่ถ่ายทอดข้อมูลสู่ชุมชน จำนวน 10 ข้อ
- รวมข้อคำถามทั้งสิ้น 46 ข้อ

ลักษณะคำถามเป็นการวัดแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด โดยมีหลักเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

คะแนน 5 หมายถึง ลักษณะผู้นำการพัฒนาชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับมากที่สุด

คะแนน 4 หมายถึง ลักษณะผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับมาก

คะแนน 3 หมายถึง ลักษณะผู้นำการพัฒนาชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับปานกลาง

คะแนน 2 หมายถึง ลักษณะผู้นำการพัฒนาชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงระดับน้อย

คะแนน 1 หมายถึง ลักษณะผู้นำการพัฒนาชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับน้อยที่สุด

การสร้างและตรวจสอบเครื่องมือในการวิจัย

1. ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานที่เกี่ยวข้องกับเรื่องผู้นำการพัฒนาจากนั้นนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย กำหนดนิยามเพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสังเกตและแบบสอบถาม
2. การตรวจสอบข้อมูลแบบสอบถามเชิงปริมาณให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์แล้วส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความตรงหรือเนื้อหาและนำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงให้สมบูรณ์ การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือในการวิจัยประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ได้แก่

- 2.1 ดร. กิตตินันท์ บุญรอด ด้านระเบียบวิธีวิจัยและหลักสถิติ
- 2.2 ดร. รำไพ ประสานธำรงศิริ ด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
- 2.3 ดร. ชลทิตย์ เอี่ยมสำอางค์ ด้านลักษณะผู้นำที่ดี

เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงด้านเนื้อหา (Content validity) จากนั้นนำผลการตรวจมาหาค่า IOC มาพิจารณาคัดเลือกเฉพาะข้อรายการ (Items) ที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.50 - 1.00 ซึ่งหมายถึงรายการนั้นสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการจะวัดโดยกำหนดความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ดังนี้

- +1 หมายถึง แน่ใจว่าข้อคำถามนั้นสอดคล้องกับเนื้อหาที่จะวัด
- 0 หมายถึง ไม่แน่ใจว่าข้อคำถามนั้นสอดคล้องกับเนื้อหาที่จะวัด

-1 หมายถึง แน่ใจว่าข้อคำถามนั้นไม่สอดคล้องกับเนื้อหาที่จะวัด

ซึ่งได้ค่าความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง 0.80 - 1.00

3. การตรวจสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ของเครื่องมือโดยนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try Out) จำนวน 30 ชุด กับบุคคลที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยนี้ เพื่อหาคุณภาพของเครื่องมือ โดยการหาค่าความเที่ยงหรือความเชื่อถือได้ของ Cornbrash's พบว่า แบบทดสอบมีค่าความเชื่อมั่น 0.89

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูล ดังนี้

แบบสอบถามผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยตนเอง หลังจากที่ได้รับทราบการอบรมและดำเนินการโครงการของตนเสร็จสิ้นแล้ว โดยเก็บข้อมูลเป็นชุมชนจนครบทั้ง 8 ชุมชน

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติที่ใช้

ข้อมูลเชิงปริมาณในการศึกษาผลการทดลอง ได้แก่ แบบสอบถาม ในการวิเคราะห์ข้อมูลใช้โปรแกรมสำเร็จรูปประมวลผลค่าทางสถิติเพื่อหาค่าสถิติ ดังนี้

1. สถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ เพื่อให้เลือกตอบวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติแจกแจงความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)
2. ลักษณะผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนำมาวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนโดยในการแปลความหมายค่าเฉลี่ย ได้ใช้เกณฑ์ของเบสต์ (Best, 1981 : 184) ดังนี้

ค่าเฉลี่ย ความหมาย

4.50 - 5.00 หมายถึง ลักษณะผู้นำตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับมากที่สุด

3.50 - 4.49 หมายถึง ลักษณะผู้นำตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับมาก

2.50 - 3.49 หมายถึง ลักษณะผู้นำตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับปานกลาง

1.50 - 2.49 หมายถึง ลักษณะผู้นำตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับน้อย

1.00 - 1.49 หมายถึง ลักษณะผู้นำตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับน้อยที่สุด

แบบสังเกตชุมชน

การสร้างเครื่องมือและตรวจสอบเครื่องมือ คือ

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
2. กำหนดประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย แล้วนำมาสร้างเป็นแบบสังเกตชุมชนใน 5 ประเด็นหลัก และใน 15 ประเด็นย่อย

แบบการสังเกตชุมชนในโครงการวิจัยรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามตารางแบบสังเกตชุมชนใน 5 ประเด็นหลัก และ 15 ประเด็นย่อย ซึ่งประกอบด้วยใน 5 ประเด็นหลัก คือ

ความเป็นผู้นำที่มีคุณธรรม

ความเป็นผู้นำที่มีความศรัทธาในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ความเป็นผู้นำที่ปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ความเป็นผู้นำที่รู้และสามารถเผยแพร่งานพัฒนาชุมชน

ความเป็นผู้นำที่รู้และสามารถเผยแพร่งานพัฒนาชุมชน

ในแต่ละประเด็นหลักจะประกอบด้วย 3 ประเด็นย่อย คือ

1. ความเป็นผู้นำที่มีคุณธรรม ประกอบด้วยตัวชี้วัด คือ

1.1 เป็นตัวอย่างที่ดีให้กับชุมชน

1.2 เป็นผู้ใฝ่เรียนรู้

1.3 เป็นผู้มีความเสียสละ

2. ความเป็นผู้นำที่มีความศรัทธาในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วยตัวชี้วัด คือ

2.1 มีความรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและสามารถอธิบายให้สมาชิกในชุมชน

ฟังได้

2.2 ปฏิบัติตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเป็นแบบอย่างได้

2.3 สามารถให้คำแนะนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแก่ประชาชนได้

3. ความเป็นผู้นำที่ปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วยตัวชี้วัด คือ

3.1 มีการปฏิบัติจริงตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

3.2 มีการทดลองเรียนรู้เพิ่มพูนความรู้ตลอดเวลา

3.3 เข้าร่วมโครงการและกิจกรรมปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง

4. ความเป็นผู้นำที่รู้จักหลักการบริหาร ประกอบด้วยตัวชี้วัด คือ

4.1 มีความรู้ด้านหลักการบริหารชุมชน

4.2 มีความรู้ด้านการวางแผน

4.3 มีหลักบริหารด้วยธรรมมาภิบาล

5. ความเป็นผู้นำที่รู้และสามารถเผยแพร่งานพัฒนาชุมชน ประกอบด้วยตัวชี้วัด คือ

5.1 สนใจใฝ่รู้หลักการใช้สื่อเผยแพร่

5.2 รู้จักเทคโนโลยีแต่ละประเภท

5.3 มีหลักการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์งานพัฒนาชุมชนให้แก่ชุมชน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. นำแบบสังเกตชุมชนไปสังเกตก่อนทำการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและทำการบันทึกข้อมูล
2. หลังจากที่ได้ผู้นำได้ รับการอบรมตามคู่มือแล้วและได้วางแผนโครงการ และดำเนินการจนเสร็จสิ้นแล้วผู้วิจัยจึง ไปสังเกตสถานการณ์ของชุมชนอีกครั้งหนึ่งและบันทึกข้อมูลไว้ ตามแบบสังเกตพร้อมทั้งรวบรวมข้อมูลโดยผู้วิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลการสังเกตชุมชน ประกอบด้วย

ผู้วิจัยและคณะรวม 3 คน ได้สังเกตสถานการณ์ของชุมชนเสร็จสิ้นแล้วก่อนทำการทดลองใช้รูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และได้เก็บข้อมูลภายหลังภายหลังใช้รูปแบบนี้ กับผู้นำในชุมชนโดยทำการบันทึกสถานการณ์ต่างๆ ที่ปรากฏในชุมชน และผู้วิจัยและคณะได้สรุปข้อมูลร่วมกัน

ในการให้น้ำหนักการสังเกตชุมชนนั้นได้กำหนดไว้ 5 ระดับ ของการปฏิบัติการ คือ ผู้นำของชุมชนแต่ละแห่งได้ปฏิบัติการในประเด็นที่กำหนดไว้ในระดับใด ประกอบด้วย มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

มากที่สุด หมายถึง มีการปฏิบัติการครบ 5 ขั้นตอน คิดเป็นระดับ 5

มาก หมายถึง มีการปฏิบัติการครบ 4 ขั้นตอน คิดเป็นระดับ 4

ปานกลาง หมายถึง มีการปฏิบัติการครบ 3 ขั้นตอน คิดเป็นระดับ 3

น้อย หมายถึง มีการปฏิบัติการครบ 2 ขั้นตอน คิดเป็นระดับ 2

น้อยที่สุด หมายถึง มีการปฏิบัติการครบ 1 ขั้นตอน คิดเป็นระดับ 1

น้ำหนักการสังเกตชุมชน 5 ขั้นตอน

1. ขั้น ตัวผู้นำ
2. ขั้น กลุ่มหรือประชาชน
3. ขั้น องค์กรภายนอก (การยอมรับผลงาน)
4. ขั้น ผลงานปรากฏจริงในพื้นที่
5. ขั้น การเข้าร่วมดำเนินงานกับโครงการ

ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. ระดับตัวผู้นำ เป็นการสังเกตระดับการปฏิบัติการของผู้นำจากการพูดคุยสังเกต แบบไม่เป็นทางการในประเด็นหรือ เกณฑ์ที่กำหนด กับตัวผู้นำโดยตรง

2. ระดับกลุ่มหรือประชาชน เป็นการสังเกตระดับการปฏิบัติการของผู้นำจากการพูดคุยสังเกต แบบไม่เป็นทางการในประเด็นหรือ เกณฑ์ที่กำหนดกับกลุ่มหรือประชาชนในชุมชน

3. ระดับองค์กรภายนอก เป็นการสังเกตระดับการปฏิบัติการของผู้นำ จากผลงานที่ปรากฏ และเป็นที่ยอมรับของหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ เอกชนหรือชุมชนอื่นๆ

4. ระดับผลงานที่ปรากฏจริงในพื้นที่ เป็นการสังเกตระดับการปฏิบัติการของผู้นำจาก ผลงานที่ปรากฏ อยู่จริงในพื้นที่ในชุมชน

5. ระดับการเข้าร่วมดำเนินงานกับโครงการ เป็นการสังเกตระดับการปฏิบัติการของผู้นำ จากการเข้าร่วมกิจกรรมในโครงการ การพัฒนาชุมชนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตั้งแต่เริ่มต้นจน สิ้นสุดโครงการ

ข้อมูลที่สังเกตได้นี้นำมารวบรวมให้เป็นระเบียบหมวดหมู่สามารถนำมาใช้ได้สะดวก ความถูกต้องและความน่าเชื่อถือและนำข้อมูลมาจัดระเบียบลดทอน ข้อมูลให้มีขนาดเล็กเหลือเฉพาะ ส่วน นำมาใช้ประโยชน์ได้ แล้วนำมาวิเคราะห์เป็นระดับตามเกณฑ์ของเบสท์ (Best,1981 : 184) ดังนี้

4.50 - 5.00 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด

3.50 - 4.49 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

2.50 - 3.49 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง

1.50 - 2.49 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อย

1.00 - 1.49 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อยที่สุด

แสดงข้อมูล (Data Display) เชื่อมโยงข้อมูลที่จัดระเบียบ ไว้นำมาเสนอในรูปแบบพรรณนา (Descriptive)

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัยรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วยวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ 1) ศึกษาลักษณะผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 2) เพื่อสร้างและประเมินรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

จากวัตถุประสงค์นี้ผู้วิจัยนำเสนอผลที่ได้จากการศึกษาโดยแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ศึกษาคุณลักษณะผู้นำการพัฒนาชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตอนที่ 2 การสร้างรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และจัดทำคู่มือการการอบรม

ตอนที่ 3 การทดลองและประเมินผลรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ผลการวิจัยมีดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาคุณลักษณะผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจากการสนทนากลุ่มเป้าหมายทั้ง 4 จังหวัด จังหวัดละ 10 คน รวม 40 คน ผลการศึกษาดังนี้

ผู้นำจังหวัดสมุทรสาคร

ประเด็นที่ 1 : ผู้นำที่ดีควรมีลักษณะอย่างไร

ผู้นำจังหวัดสมุทรสาคร มีความเห็นว่าผู้นำที่ดีควรมีลักษณะเป็นผู้นำมีจิตใจ เสียสละ มีความภูมิใจเมื่อได้ช่วยเหลือผู้อื่น เป็นผู้ไม่เห็นแก่ตัว รู้จักการเอาใจเขามาใส่ใจเรา รู้จักปฏิบัติธรรม เพื่อจรรโลงจิตใจให้ดีงาม มีวาจาสัตย์น่าเชื่อถือเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์รู้จักพูดกับผู้อื่น ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนหนึ่งจากตำบลบ้านเกาะที่กล่าวว่า “ผู้นำจะต้องพูดได้พูดเก่ง เพราะต้องแนะนำผู้อื่นได้และต้องมีวาจาสัตย์ต้องคิดก่อนพูดสัญญากับใครต้องรักษาคำนั้น”

ในด้านการปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีมีศีล 5 ต้องแบ่งเวลาให้เหมาะสมเวลาส่วนตัวเวลาครอบครัวเวลาเพื่อ มิตรสหาย และเวลาเพื่อชุมชนสังคม

เป็นผู้มีปัญญาใฝ่รู้หมั่นเพียรหาความรู้ใหม่เสมอ เพราะจะไปสอนหรือนำผู้อื่นได้เราต้องรู้จริงก่อน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากอำเภอเมืองฯ กล่าวว่าที่ไหนมือบวมและผู้เกี่ยวข้องส่งให้ตนไปร่วมจะไปทันที เพราะความอยากรู้จะได้นำความรู้มาพัฒนางานในความรับผิดชอบให้ก้าวหน้า และต้องมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจาก ตำบลดอนไก่อี กล่าวว่า “ผู้นำจะต้องเป็นนักคิด นักสร้าง และนักสืบสานสิ่งที่ตั้งามสู่คนรุ่นต่อ ไปนอกจากนี้ผู้นำจะต้องรู้จักมองโลกในแง่ดีมีความคิดบวก”

ในด้านการทำงานผู้นำจะต้องมีวิธีการที่เหมาะสม คือ ต้องมีการวางแผนงาน ดังผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากตำบลท่าไม้ กล่าวว่า “ต้องมีแผนการพัฒนาของพื้นที่ชุมชน”

เมื่อมีแผนแล้วจะต้องมีการปฏิบัติ ดังผู้ให้ข้อมูลสำคัญจาก ตำบลดอนไก่อี กล่าวว่า “ต้องมีการพูดจริงทำจริง” และกล่าวว่า “ถ้าคนในชุมชนไม่ทำจะทำให้ใครมาทำ งานจะพัฒนาได้ด้วยการปฏิบัติ ในการปฏิบัติต้อง ปฏิบัติงานด้วยความเอาใจใส่ติดตาม เป็นคนจิตใจกว้างรับฟังปัญหาจากผู้อื่นมีเหตุผลต้องเกาะติดงาน”

นอกจากนี้ผู้นำจะต้องตรวจสอบประเมินผลงานระหว่างดำเนินงาน หลังดำเนินงานว่าผลเป็นอย่างไร หากดีก็ทำต่อไปหากไม่ดีก็ต้องแก้ไข ดังเช่น ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจาก ตำบลหนองนกไข่ ได้สรุปได้ว่า ในการประชุม ชาวบ้าน เมื่อก่อนใครร่วมประชุมหรือไม่มาเข้าร่วมประชุมจะแบ่งผลประโยชน์เท่ากัน เมื่อวิเคราะห์แล้วเห็นว่าไม่ยุติธรรม และเป็นตัวอย่างทำให้ชาวบ้านไม่เห็นความสำคัญของการประชุมชี้แจงแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของชาวบ้านที่มีประจำทุกเดือน ดังนั้นภายหลังจึงได้กำหนดกติกาว่า หากใครไม่มาประชุมประจำเดือนโดยไม่มีเหตุผลก็จะไม่สามารถรับผลประโยชน์ที่ควรจะได้ การปรับปรุง กติกานี้ทำให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญของการประชุมที่เป็นประโยชน์ของตนเองและชุมชนซึ่งข้อปรับปรุงแก้ไขนี้ก็มาจากการ ตรวจสอบการทำงานที่ผ่านมาและนำมาแก้ไขปรับปรุงใหม่นั้นเอง

อนึ่งในการทำงานต้องมีการเกี่ยวข้องกับ คน เงิน วิธีการ วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ผู้นำที่จังหวัดสมุทรสาครมีความเห็นว่าการทำงานกับคนซึ่งมีจิตใจความรู้สึกจะต้องนึกถึงใจเขาใจเราเอาใจเขามาใส่ใจเราให้ใครทำอะไรก็ต้องดูความถนัดของเขาและการทำงานกับผู้อื่นต้องมีจิตใจเอื้อเฟื้อกันมีเหตุผลต้องมีหลักคิดเปลี่ยนศัตรูให้เป็นมิตร ต้องรู้จักพูดจา การทำงานต้องมีความยั่งยืนจึงต้องดึงคนรุ่นใหม่ให้มีส่วนร่วมในการทำงานและสร้างเครือข่ายกับภายนอกทั้งมีการทำงานเป็นทีมมีแนวร่วมสร้างแกนนำ มีจิตวิทยามวลชน

ในด้านการบริหารเงิน ใช้เงินให้คุ้มค่าจากการวางแผนการเงิน บริหารเงินอย่างโปร่งใสใครถามต้องอธิบายเขาได้ไม่ใช้เงินส่วนรวมมาแสตงหาผลประโยชน์ส่วนตน

ในการทำงานจะใช้เงินอย่างเดียวไม่สำเร็จต้องใช้ปัญญาเป็นสำคัญใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นประโยชน์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากตำบลโคกขาม กล่าวว่า “ในการทำงานต้องใช้หลักการรู้ รักสามัคคี

ซึ่งเป็นพระบรมราโชวาทของในหลวงรัชกาลที่ 9 มาปรับใช้ และสามารถปรับ 10 หลักการทรงงานที่มี 23 ข้อมาใช้ด้วย และคำนึง 12 ประการ ของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) มาปรับใช้ได้”

ด้านวัสดุอุปกรณ์ ในการทำงานให้มีความเหมาะสมกับท้องถิ่น ไม่ใช่ของแพงแต่รู้จักประยุกต์สิ่งที่มีอยู่มาใช้ประโยชน์ใช้วัสดุท้องถิ่นใช้สถานที่ของท้องถิ่นจัดกิจกรรม เช่น วัด โรงเรียน เป็นต้น

ประเด็นที่ 2 : ผู้นำการพัฒนาชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นอย่างไร

ผู้นำจังหวัดสมุทรสาคร มีความเห็นว่า ผู้นำต้องรู้จักชุมชนที่ตนอยู่อย่างลึกซึ้งวิเคราะห์ชุมชนมีจุดแข็ง จุดอ่อนอะไร ต้องรักษาจุดแข็ง แก้ปัญหาจุดอ่อน ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากตำบลดอนไก่ดี “รู้จักปัญหา ช่วยแก้ไข สร้างงาน สร้างอาชีพให้เขายึดผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นตัวตั้ง” มีคำกล่าวจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญจาก ตำบลบ้านเกาะ กล่าวว่า “ผู้นำต้องเป็นนักคิดนักสร้าง และนักสืบสาน หากมีงานใดจะเป็นธุระช่วยเหลือเขาได้ต้องมีจิตใจอาสา เสียสละ” ด้านในการทำงานต้องใช้การมีส่วนร่วมทั้งกับคนในชุมชน และนอกชุมชน ดังคำกล่าวผู้ให้ข้อมูลสำคัญจาก ตำบลหนองนกไข่ว่า “การทำงานร่วมคิดร่วมทำและร่วมแก้ไขการทำงานใช้การมีส่วนร่วม จากครอบครัว จากญาติมิตร จากผู้คนในชุมชนและจากหน่วยงานเครือข่าย” การมีส่วนร่วมนี้มีหลายอย่าง คือ ร่วมคิด เช่น ร่วมคิดแก้ไข ปัญหาของชุมชน ดังคำกล่าวว่าถ้าเราไม่คิดแล้วใครจะคิดนักพัฒนาชุมชนต้องทำงานให้ชุมชนร่วมทำ คือ ร่วมกันทำกับชาวบ้านในชุมชน และต้องร่วมกันติดตามตรวจสอบมาปรับปรุงงาน รวมถึงผู้รับผลประโยชน์ต้องเป็นชาวบ้านมิใช่เป็นของผู้นำส่วนตัว

ผู้นำชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงต้องมีความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงด้วย คือ การประหยัดพอเพียงทำแต่พอเหมาะไม่มากเกินไปเกินไป มีเหตุผลอธิบายได้ และต้องไม่เกินตัวให้ตนเดือดร้อนภายหลัง ต้องมีความรู้จริยธรรมด้วย นอกจากนี้ต้องมีจิตใจ ชอบ พอใจในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงด้วยมีประสบการณ์ทำด้วยตนเอง ปฏิบัติตนเป็นผู้ตามรอยในหลวงรัชกาลในหลักเศรษฐกิจพอเพียง ต้องเป็นตัวอย่างที่ดีนำแนวคิดมาใช้ในครอบครัวเป็นครอบครัวพอเพียง เช่น ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจาก ต.ท่าไม้ กล่าวว่าตนเองทำงาน ด้านกลุ่มออมทรัพย์ของชุมชนด้วยตนเองทุกอย่าง เริ่มที่ตัวเราก่อนแล้วขยายสู่ชุมชนเดินตามรอยพ่อหลวงแล้วนำไปถ่ายทอดสู่ชุมชน ผู้ให้สำคัญรายหนึ่งจากตำบลบ้านเกาะ กล่าวว่า “ได้ทำงานหาเงินนอกบ้านและเมื่อยามว่างก็ปลูกผักสวนครัว ทำให้ลดรายจ่ายค่าอาหารได้ไม่น้อยเลย” มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญรายหนึ่งจากตำบลคลองตันแจ้จ้งว่า ได้มีประสบการณ์มาก่อนโดยเป็นประธานกลุ่มแม่บ้านสร้างรายได้เสริมแก่กลุ่ม

นอกจากนี้ผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ต้องไม่รู้มาความรู้มาเป็นประโยชน์แก่ชุมชน และต้องรู้จักเผยแพร่สิ่งที่ดีเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่ชุมชนด้วย ถ้าไม่เผยแพร่ความรู้ก็จะเกิดประโยชน์น้อยต้องสื่อสารสองทาง คือ ขยายผลสู่ชุมชน และหากชุมชนมีข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ก็ต้องเก็บมาปรับปรุงงานให้พัฒนายั่งยืนต่อไป และควรรู้จักใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ ได้ เช่น อินเทอร์เน็ต เพราะเป็นแหล่งความรู้ และช่วยเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่

ต้องการประชาสัมพันธ์ สู่ภายนอกได้ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากตำบลหนองนกไข่รายหนึ่งกล่าวว่า ผู้นำต้องมีความรู้ถ่ายทอดได้ มีประสบการณ์มาบอกเล่าได้ และแนะนำได้

ผู้นำจังหวัดสมุทรสงคราม

ประเด็นที่ 1 เรื่องผู้นำที่ดีควรมีลักษณะอย่างไร

ด้านจิตใจผู้นำจังหวัดสมุทรสงคราม มีความเห็นว่า ผู้นำที่ดีควรมีลักษณะเป็นผู้มีจิตใจดี มีความ ซื่อสัตย์สุจริต เป็นผู้เสียสละ ไม่เห็นแก่ตัว พร้อมเสียสละทั้งเวลา ทรัพย์สิน และกำลังกาย เพื่อชุมชนได้ เป็นผู้มีจิตใจเป็นกลางมีความยุติธรรม มีจิตใจหนักแน่นเยือกเย็น มีความกระตือรือร้นในการทำงาน และผู้ให้ข้อมูลจากอำเภอบางคนที กล่าวว่า ผู้นำจะต้องเสียสละ เพื่อส่วนรวมเอาใจใส่คนทุกคน เป็นผู้รักษาคำพูด มีมนุษยสัมพันธ์ดีกับผู้คน และเมื่อตนเองทำสิ่งที่ไม่ถูกต้องต้องกล้ายอมรับความจริง

ด้านความประพฤติ ผู้นำจะต้องวางตัวดี ไม่เย่อหยิ่ง ไม่เป็นผู้ติดอวยมุข ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจาก ต.ลาดใหญ่ กล่าวว่า ผู้นำต้องไม่เที่ยวกลางคืน ไม่เป็นคนเจ้าชู้ ไม่ติดสุราการพนัน เป็นผู้มีศีล 5

ด้านปัญญา ผู้นำจะต้องเป็นผู้ใฝ่หาความรู้ เพื่อนำความรู้มาพัฒนาตน พัฒนางาน พัฒนาชุมชน ผู้นำจะต้องมีความฉลาด ไหวพริบ สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ เป็นผู้ที่ไม่ใคร่ครวญคิดก่อนทำ

ในด้านการทำงาน ผู้นำจะต้องรู้จักการแก้ไขปัญหาอย่างชาญฉลาด ใช้ปัญญาแสวงหาความรู้ เพื่อจะได้นำไปวางแผนการทำงานอย่างฉลาด ดังคำกล่าวผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากตำบลท้ายหาดว่า ในการทำงานเราต้องวางแผนจัดการให้เขาเห็นได้โดยให้เขาคิดกับเรากำหนดการทำงานเป็นขั้นตอนไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจังและทำอย่างต่อเนื่องเอาใจใส่สม่ำเสมอ และผู้นำต้องชี้จุดแข็ง จุดอ่อนให้เขาเห็นรู้จักประเมินตรวจสอบงาน ผู้นำจะต้องคิดวางแผน และปฏิบัติ มีจิตวิทยาสูงใจ สร้างทีมงาน ขยายเครือข่ายการทำงาน ผู้นำจากตำบลจอมปลวกกล่าวว่า บางครั้งก็ต้องทำแก้งังเพื่อเขาจะได้กล้าแสดงออก

นอกจากนี้ ต้องรู้จักแบ่งเวลาในการทำงานให้เวลากับงาน ให้ความยุติธรรมกับผู้ร่วมงาน ไม่เลือกเขาเลือกเราวิธีการทำงานต้องมีกฎกติการะเบียบ หมั่นประชุมกันเนื่องนิจ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลจากตำบลบางช้างกล่าวว่า ที่หมู่บ้าน มีการประชุมทุกเดือน เพื่อแลกเปลี่ยนหรือพูดคุยหารือกัน งานใดที่ต้องรวมกัน ต้องหาคนช่วย และการใช้เงินงบประมาณต้องใช้เงินให้คุ้มค่าประหยัดแต่ไม่ ตระหนี่ใช้วัสดุที่มีในชุมชน เพื่อจะได้ประหยัดงบประมาณ และใช้ของที่มีในชุมชนให้คุ้มค่า ใช้วิธีการที่เหมาะสมกับชาวบ้านท้องถิ่น ในการพัฒนาจะต้องสร้างสุข ให้เขามีบัญชีครัวเรือนบริหารงานโดยใช้ ความดีชนะความชั่วนอกจากนี้ ผู้ให้ข้อมูลจากตำบลลาดใหญ่ กล่าวว่าผู้นำจะต้องรู้จักรู้จักจริงกัไม่ปล่อยเกะติดงานไม่ทอดทิ้งประชาชน ให้ความช่วยเหลือจนถึงที่สุดและเป็นผู้รู้จักใช้อำนาจที่มีอยู่อย่างถูกต้องเหมาะสม

ประเด็นที่ 2 ผู้นำการพัฒนาชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นอย่างไร

ผู้นำจังหวัดสมุทรสงครามมีความเห็นว่า ผู้นำจะต้องรู้จักมองปัญหาของชุมชน ว่าจะพัฒนาไปอย่างไร ต้องขยันเข้าพื้นที่ให้มาก หาจุดแข็งข้อดีของชุมชน เช่นผู้ ให้ข้อมูลสำคัญจากตำบลบางคนที กล่าวว่า หมู่บ้านของตนเองเป็นหมู่บ้าน เศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ เมื่อปีที่ผ่านมามีการทำ

การเกษตรของชุมชน การพัฒนาเน้นใช้วัสดุที่มีในท้องถิ่นมีการรวมกลุ่มทำปุ๋ยใช้เองเช่นปุ๋ยหมักสวนกล้วย ผลผลิตขายได้ทั้งผลและใบกล้วย นอกจากนี้ มีทางมะพร้าวก็นำมาทำเป็นไม้กวาดทางมะพร้าว เป็นต้น และผู้นำให้ข้อมูลสำคัญ จากตำบลบางช้างกล่าวว่า ในการแก้ไขปัญหาจะต้องแก้ไขจากข้างในพยายามให้เขาคิด ดังนั้นต้องใช้หลักการมีส่วนร่วมตั้งแต่ร่วมคิดให้เขาร่วมเห็นประโยชน์จากงานพัฒนาของเขาเห็นความสำคัญจะได้มาร่วมมือกันทำงาน รวมทั้งผู้นำชาวบ้านเครือข่ายของชุมชน เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่เข้มแข็งมาจากส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายดังนั้นการทำงานจึงต้องประสานงานประสานคน ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการทำงานเป็นหมู่คณะผู้ให้ข้อมูลจากตำบลปลายโพงพางกล่าวว่า บางปัญหา เช่น ปัญหาขยะ ต้องเป็นเยาวชนมาร่วมด้วย เพราะจะได้ปลูกฝังจิตสำนึกดีเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในวันหน้า นอกจากนี้ ต้องให้ชาวบ้านเป็นผู้นำการพัฒนาหมายถึงให้ความสำคัญกับชาวบ้าน ต้องพัฒนาให้เขายืนได้ด้วยตนเอง ให้เขามีส่วนร่วมทุกขั้นตอนร่วมคิดร่วมทำร่วมตรวจสอบประเมินผล และที่สำคัญคือร่วมรับผลประโยชน์ร่วมกันอย่างยุติธรรม

อนึ่งผู้นำต้องเป็นผู้ที่มีความรู้เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง มีความศรัทธาส่งนี้ ผู้ให้ข้อมูลที่ตำบลบางคนก็กล่าวว่า ตนเองและหมู่บ้าน ใช้ชีวิตแบบพอเพียงไม่ฟุ้งเฟ้อ รักสามัคคีกัน เอื้อเฟื้อต่อกัน ปัจจุบันก็เป็นเช่นนี้จนหมู่บ้านนี้ได้รับยกย่องเป็นหมู่บ้านต้นแบบปี 59 ซึ่งมาจาก ทุกคนทำจริงและตนเองก็ทำให้ชุมชนเห็นอยู่แล้ว จากประสบการณ์ก็นำมาถ่ายทอดสู่ชุมชนด้วย

การดำเนินชีวิตจนได้เป็นชุมชน แบบเศรษฐกิจพอเพียง ที่ทางราชการยกย่องนี้มีฐานการเรียนรู้ถึง 9 ฐาน ผู้นำจะสื่อสารให้ชาวบ้านในชุมชนได้รับรู้จัดระบบงานเป็นหมู่บ้าน เป็นประเภทและแต่ละฐานมีผู้นำไร้อัยคอยดูแลหากใครมาศึกษาดูงานก็ต้องถ่ายทอดความรู้ต่างๆ ให้เขาเข้าใจได้ชัดเจนและน่าสนใจผู้นำต้องใช้เทคโนโลยีพื้นฐานได้เช่นการเปิดปิดคอมพิวเตอร์ นำเสนองานผ่านคอมพิวเตอร์ได้ไม่กลัวไมโครโฟน พูดจาชัดเจนฉฉาน ผู้ให้ข้อมูลจากตำบลจอมปลวก กล่าวว่าหมู่บ้านตนมีการสื่อสารประเภทเสียงตามสายแจ้งข่าว และใช้ระบบสื่อสารสองทางคือประชุมชาวบ้านทุกเดือนทำประชาคมรับฟังความคิดเห็นเมื่อมีงบประมาณให้มาพัฒนาหมู่บ้าน

ผู้นำจังหวัดเพชรบุรี

ประเด็นที่ 1 ผู้นำที่ดีควรมีลักษณะอย่างไร

ผู้นำจากจังหวัดเพชรบุรีให้ความเห็นว่าผู้นำควรมีจิตใจที่เป็นผู้มีจิตอาสาจิตใจกว้างพร้อมรับฟังความคิดเห็นจากผู้อื่นมีความซื่อสัตย์ ผู้ให้ข้อมูลจากตำบลห้วยโรง กล่าวว่า ผู้นำสามารถเปลี่ยนศัตรูให้เป็นมิตรได้ จิตใจเยือกเย็นมีจิตเอื้ออาทร เห็นอกเห็นใจ เป็นที่ปรึกษา

ในด้านวาจาต้องเป็นผู้ที่พูดจริงทำจริงรักษาคำมั่นสัญญาสามารถพูดโน้มน้าวใจผู้อื่นได้มีมนุษยสัมพันธ์ดีพูดปรึกษาหารือกับชาวบ้านเนื่องด้วย

ในด้านการปฏิบัติตนต้องรู้จักวางตัวให้เหมาะสมรู้ รักษาสุขภาพให้แข็งแรงวางตนเสมอต้นเสมอปลายให้เกียรติประชาชน มีความขยันขันแข็งในการทำงาน ผู้ให้ข้อมูลจากตำบลหนองชุมพลกล่าวว่า ผู้นำจะต้องมีบุคลิกภาพที่ดีแต่งกายดูดีเรียบร้อยรู้จักวางตนเองดี

ในด้านปัญญาผู้นำจะต้องเป็นผู้ใฝ่รู้เรียนรู้ตลอดเวลาเมื่อมีโอกาสเช่น ที่ไหนมีอบรม ให้ไปเพิ่มเติมความรู้ ก็จะไปทุกครั้ง ผู้ให้ข้อมูลจากตำบลหนองชุมพลกล่าวว่า ผู้นำนอกจากนำการทำงาน แล้วต้องเป็นผู้ทางความคิดด้วย คิดริเริ่มสิ่งใหม่คิดสร้างสรรค์ การไปอบรมเรียนรู้เพิ่มเติมจะช่วยให้เราเป็นคนฉลาดเฉลียว รู้เท่าทันวิชาความรู้ทันโลก ไม่คร่ำครึโบราณ นอกจากนี้ ผู้นำต้องมองอนาคตมีวิสัยทัศน์ ผู้นำต้องมีความสามารถในการแก้ปัญหาได้

ในด้านการงานผู้นำจะต้องรู้หลักการทำงานการบริหารงานให้เป็นไปด้วยความราบรื่น โดยการทำงานจะต้องรู้วางแผนเตรียมงานผู้ให้ข้อมูลจากตำบลหนองหญ้าปล้องกล่าวว่าต้องจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้านและปฏิบัติตามแผนที่ร่วมกันคิด ที่หมู่บ้านมีกิจกรรมหมู่บ้านทุกเดือนประมาณ 6 โมงถึง 1 ทุ่มครึ่ง เมื่อดำเนินการแล้วต้องติดตามประเมินผลทุกครั้งสิ่งใดดีรักษาไว้สิ่งใดไม่ดีก็ต้องนำไปแก้ไข ครั้งต่อไป ส่วนหนึ่งของการประเมินดูจากความร่วมมือของชาวบ้าน ทำงานร่วมกันเป็นทีมหรือคณะกรรมการมีการแบ่งหน้าที่กันและการทำงานต้องมีกฎกติการะเบียบแต่การทำงานกับคนมีชีวิตจิตใจบางครั้งก็ต้องยืดหยุ่น ประนีประนอม ตามเหตุผลอย่างเหมาะสมด้วย แต่อย่างไรก็ตามการทำงานต้องอยู่ บนหลักธรรมาภิบาลโปร่งใส ผู้ให้ข้อมูลจากตำบลบางขุนไทรกล่าวว่า ทำงานด้วยการยึดเสียงส่วนใหญ่คือประชาธิปไตยและต้อง พิจารณาถึงความถูกต้องดีงามประกอบด้วย

ประเด็นที่ 2 ผู้นำการพัฒนาชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นอย่างไร

ผู้นำจังหวัดเพชรบุรีมีความคิดเห็นว่า ผู้นำจะต้องมีการพัฒนาให้สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ชุมชน ดังผู้ให้ข้อมูลจากตำบลบางขุนไทรกล่าวว่า ต้องทำการวิเคราะห์ ชุมชนซึ่งที่ชุมชนได้เริ่มทำแผนตั้งปี 2543 มีกองทุนมาสนับสนุนเช่นกองทุน CIPP ขณะหมู่บ้านมีหนี้ร่วมกัน ไม่น้อยจึงได้ร่วมกันคิดแก้ปัญหาจนเกิดการรวมกลุ่มที่เหมาะสมกับพื้นที่เช่นกลุ่มเลี้ยงปลา กลุ่มทำไบโอดีเซล ทำเกษตรอินทรีย์ ผลิตปุ๋ยใช้ในกลุ่ม และภายหลังได้พัฒนาขึ้นเป็น ศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้าน สภาพความเป็นอยู่ของชุมชนอยู่แบบพื้น้อง จริงใจ ซื่อสัตย์

ในการพัฒนาก็เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนมีการทำประชาคมสอบถามชาวบ้านก่อน แล้วร่วมกันกำหนดงาน ตามความต้องการชุมชนอย่างชัดเจนเป็นกลุ่มต่างๆผู้ให้ข้อมูลจาก ต.ท่าแลงกล่าวว่า มีหลักการทำงานกับชุมชนโดยให้ชาวบ้าน ร่วมวิเคราะห์ปัญหาเพื่อจะได้งาน ตรงกับความต้องการของเขา ส่วนผู้ให้ข้อมูลสำคัญจาก ต. ไร่โคกกล่าวว่า ที่ชุมชนมีกลุ่มต่างๆ และได้รับการพัฒนาอาชีพกลุ่มเลี้ยงโคทำปุ๋ย กลุ่มออมทรัพย์เริ่มต้น ตั้งแต่ปี 2534 จนถึงปัจจุบันมีเงินฝาก 14 ล้านบาทและมีผลสำเร็จ เกิดประโยชน์ชาวบ้านต้องร่วมรับผลประโยชน์ร่วมกันชี้แจงให้ทราบอย่างโปร่งใสกับทุกฝ่าย

ในการพัฒนาชุมชนให้ชาวบ้านมีชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงนี้ผู้นำต้องมีความรู้ก่อนมีประสบการณ์แล้วจึงถ่ายทอดสู่ชุมชนได้ ดังผู้ให้ข้อมูลจากตำบลหนองชุมพลกล่าวว่า ที่บ้านของตนจะเน้นประหยัดอดออม ปลูกทุกอย่างที่กินและกินทุกอย่างที่ปลูกเมื่อเราทำแล้วชาวบ้านเห็นประโยชน์ก็

นำไปปฏิบัติตาม พบทุกบ้าน ในชุมชนจึงมีการปลูกผักไว้บริโภคเองและเมื่อเหลือ ก็นำไปฝากขายที่ร้านค้าใกล้บ้าน มีรายได้เข้ามา ส่วนผู้ให้ข้อมูลจากตำบลหนองหญ้าปล้องกล่าวว่า ผู้นำที่จะสร้างชุมชนให้น่าปรารถนาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้จะต้องมีความศรัทธาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงต้องมีความรู้ความเข้าใจเข้าถึงหลักการนี้แล้วนำมาประยุกต์พลิกแพลงให้เกิดประโยชน์สร้างสรรค์และต้องส่งเสริมให้ชาวบ้านมีความอดทนขยันเพราะเป็นสิ่งสำคัญสู่การพัฒนา ผู้นำมีความรู้มีประสบการณ์แล้วต้องทำให้ ชาวบ้านเห็นเขาจึงจะศรัทธาทำตามเราได้ ผู้นำจึงต้องมีประสบการณ์มาด้วยจึงจะส่งเสริมให้ชาวบ้านทำตาม

นอกจากนี้ผู้นำชุมชน ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจะต้องรู้จักการสื่อสารพูดคุยกับชาวบ้านอย่างเป็นกันเองสนุกสนาน นำความรู้มาอธิบายชาวบ้านได้ สามารถสื่อสารได้โดยตรงเช่น การประชุมซึ่งจะมีทุกเดือนและการประชาสัมพันธ์ข่าวสาร ช่องทางการพูดเสียงตามสาย ส่วนการประยุกต์สื่อสารสองทางกระทำอยู่แล้ว ดังนั้นช่องว่างผู้นำกับชาวบ้านจึงไม่มี ผู้นำจะต้องรู้ระบบสารสนเทศได้บ้างเพื่อนำไปเป็นประโยชน์ต่อการทำงานกับชุมชน ผู้ให้ข้อมูลจากอำเภอบ้านลาดกล่าวว่าช่องทางการสื่อสารส่งข่าวสู่ชุมชนต้องทั่วถึง ใช้การสื่อสารหลายทางเข้ามาร่วมและ ผู้ให้ข้อมูลจากตำบลหนองหญ้าปล้องกล่าวว่า ผู้นำควรมีความสามารถเสนองานได้เก่งและต้องมีจิตใจพร้อมจะเป็นผู้ให้ พร้อมอธิบายสื่อสารเมื่อมีคนมาศึกษาดูงานหาความรู้จากศูนย์ของเราต้องมีเวลาให้ ขยายความรู้เป็นวิทยาทาน ดังเช่นผู้ให้ข้อมูลจากตำบลแหลมผักเบี้ยกล่าวว่า มีผู้สนใจมาดูงานพัฒนาที่ศูนย์เรียนรู้เสมอเราก็พร้อม มีทีมงานเผยแพร่ข้อมูลโดย Power point นำดูของจริง สิ่งใดเราไม่รู้เกี่ยวกับการใช้สื่อเช่น อินเทอร์เน็ตก็สอบถามจากลูกหลานคนรุ่นใหม่ ผู้นำต้องสามารถทำได้แต่ถ้าทำไม่ได้ก็ต้องใช้คนที่เข้ามาช่วยเหลือการทำงานด้วยการเผยแพร่จึงค่อนข้างเป็นระบบจากผล ประเมินเป็นที่น่าพอใจของผู้ชม ดังนั้นผู้นำจึงต้องรักการเผยแพร่ การสื่อสารกับทั้งชุมชนและบุคคลภายนอกที่เข้ามาศึกษาได้เสมอ

ผู้นำจากจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ประเด็นที่ 1 ผู้นำที่ดีมีลักษณะเป็นอย่างไร

ความคิดเห็นของผู้นำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์มีความคิดเห็นว่าผู้นำต้องมีความอดทนเป็นผู้เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม กล้าที่จะเปลี่ยนแปลง นำสิ่งใหม่ สิ่งดีสู่ชุมชน ผู้นำต้องมีความยุติธรรมและให้ความเสมอภาค คำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลสำคัญตำบลไร่เก่ากล่าวว่า ผู้นำต้องเป็นผู้มีความยุติธรรมและเสมอภาค มีวาจาเชื่อถือได้เป็นคนพูดจริงทำจริงไม่ทะเลาะกัน ทุกคนปฏิบัติตน เสมือนญาติต่อกัน

มีการปฏิบัติตนเป็นต้นแบบที่ดีเป็นที่ศรัทธาของประชาชนผู้ให้ข้อมูล สำคัญตำบลหนองพลับ กล่าวว่าผู้นำต้องเสียสละงานหลวงต้องมาก่อนมีจิตใจเพื่อส่วนรวมเป็นผู้ คิดจริงทำจริงเป็นผู้นำทางความคิดและต้นแบบของคนทั่วไปและปฏิบัติตนเป็นที่ศรัทธาเชื่อมั่นได้ มีความโปร่งใส

ด้านปัญญาผู้นำต้องเป็นผู้มีความใฝ่รู้นำมาเรียนรู้ทดลองทำ ปรับปรุงและพัฒนาต่อยอดสร้าง นวัตกรรม ผู้นำจึงเป็นผู้ที่สามารถถ่ายทอดความรู้ได้ ผู้นำจะต้องเป็นคนเก่งและคนดีคู่กันผู้ให้ข้อมูลจากตำบลดอนยายหนู กล่าวว่า ผู้นำต้องปรับ ประยุกต์งานจากการศึกษาและผู้ให้ข้อมูลจากตำบลหนองพลับกล่าวว่า การศึกษาดูงานทำให้เรานำความรู้ไปประยุกต์ใช้ต่อไปเช่นที่หัวหินมีปัญหาเรื่องน้ำใช้ในการเกษตร จากการศึกษาดูงานที่อื่นก็ได้ทำการสร้างจ่ายน้ำให้กับชุมชนเอาไปใช้ ในการทำเกษตร

ในด้านการทำงานผู้นำต้องรู้จักทำงานโดยมีการวางแผนและปฏิบัติให้ได้ผลจริงเกิดประโยชน์แก่ประชาคมผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากตำบลสามร้อยยอดกล่าวว่า ในการทำงานต้องให้ศึกษาจากปัญหาภายในชุมชนระเบิดจากภายใน หาข้อมูลมาประกอบด้วยเพื่อหาได้รอบด้านและการทำงานระดมทุนอาจใช้การรวมหุ้นกันการทำงานต้องวางแผนเป้าหมายคือ การมีกินมีใช้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากตำบลหนองพลับ กล่าวว่า หากสงสัยให้เจอก่อนแล้วการมีกินมีใช้จะตามมาเอง นั่นก็คือ การวางแผนลงมือทำก่อนเพื่อสร้างรายได้ก่อน สภาพความเป็นอยู่ที่ดีจะเกิดขึ้นตามมาเองและในการทำงานต้องใช้คนให้เป็น ต้องรู้จัก หลักการบริหารงาน บริหารคน ใช้คนให้สอดคล้องกับความถนัดของเขา

ในด้านการเงินต้องรู้จักใช้เงิน นำเงิน มาใช้บริหาร ดังที่อำเภอสามร้อยยอดเงินในการพัฒนา มี 2 ส่วน คือ จากราชการ และอีกส่วนมาจากการบริจาคของคนในชุมชนร่วมบริจาค ชื่อที่ให้เป็นที่ทำการกลุ่มจนถึงทุกวันนี้ ผู้นำจะต้องปฏิบัติตนดีให้เป็นที่ศรัทธาของชุมชนและสมาชิกก็จะมาร่วมงานกับเราเงินที่ใช้ในการพัฒนาในกลุ่มบางครั้ง ได้เกิดจากการระดมหุ้นกันและปันผลประโยชน์ภายหลังจากทำไปแล้วในอัตราร้อยละ 20 ต่อปี

ประเด็น 2 ผู้นำการพัฒนาชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นอย่างไร

ผู้นำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีความเห็นว่าต้องมีการวิเคราะห์ชุมชน และร่วมทำกับงานที่สอดคล้องกับชุมชน ผู้ให้ข้อมูลจากตำบลหัวหิน กล่าวว่า การจัดตั้งกลุ่มผู้ทำการเกษตร ปลุกหัวไชเท้า ข้าวโพดข้าวเหนียวพืชที่ใช้น้ำน้อยต้องให้ เหมาะกับตนเอง พยายามให้ชุมชนช่วยตัวเองให้ได้มีส่วนร่วมในการทำงาน ส่วนในอำเภอสามร้อยยอด มีการส่งเสริมการปลูกสับปะรดซึ่งเป็นผลไม้ที่เหมาะสมกับพื้นที่ ผู้ให้ข้อมูลอำเภอสามร้อยยอดกล่าวว่า ผู้นำจะรู้ว่าบางพื้นที่หาจุดแข็ง จุดอ่อน และหาจุดขายในพื้นที่ของตน ให้นำไปพัฒนา อะไรที่อยู่แล้วย่ำแย่ทั้งเอามาพัฒนาต่อยอด ในการบริหารคนเมื่อทำแล้วต้องรู้จักประเมิน อะไรที่ดีก็นำไปต่อยอดสู่การพัฒนาต่อไป ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากตำบลห้วยทรายกล่าวว่าการทำงานต้องมีการตรวจสอบ และมีการปันดอกผลกัน

วิธีการทำงานอีกประการหนึ่งคือ ต้องทำให้เขาดู ดูแล้วเขาก็จะกระจายข่าวบอกกันต่อ เป็นการเชิญชวนให้มาร่วมงานอีกวิธีหนึ่ง และในการเลือกบุคคลเพื่อไปพัฒนา ก็ต้องเลือกจากผู้ที่เขาลำบากรายได้น้อยมาพัฒนา ก่อน โดยทำให้เขาดูให้เขารับรู้และจะบอกต่อๆ กันคนใดทำได้แล้วก็เลือกรายใหม่เข้ามาพัฒนาต่อไป

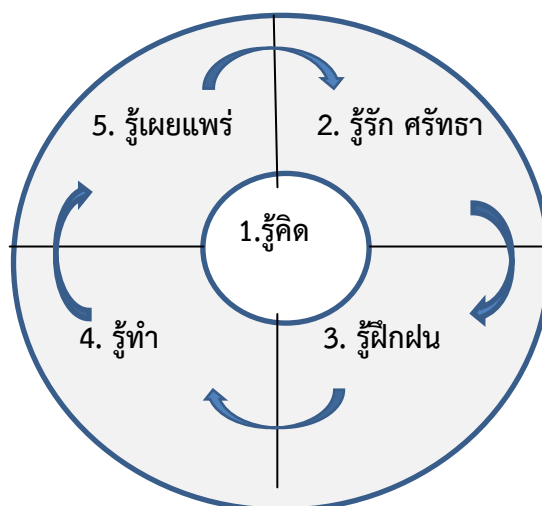
นอกจากนี้ ผู้นำจะต้องมีความรู้ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งผู้นำจากอำเภอหัวหินกล่าวว่ามิใช่เพียงแต่รู้อย่างเดียวต้องนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติด้วยเมื่อเรามี

ประสบการณ์ที่จะนำไปแนะนำผู้อื่นได้และตนเองได้นำหลักการทรงงานของในหลวงมาใช้ เข้าใจ ศาสตร์ของการพัฒนา โดยเฉพาะเรื่องหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

สรุปข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม

จากการสนทนากลุ่มเพื่อศึกษาคุณลักษณะผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จากผู้นำชุมชนทั้ง 4 จังหวัด คือ จังหวัดสมุทรสาคร สมุทรสงคราม เพชรบุรีและ ประจวบคีรีขันธ์ สรุปข้อมูลโดยการประมวล วิเคราะห์และสังเคราะห์แล้ว พบว่า ผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ควรมีลักษณะ 5 ประการ ดังนี้

1. ผู้นำต้องมีคุณธรรมในใจที่มีความรู้ศรัทธา รู้ฝึกฝน รู้ทำ รู้เผยแพร่ในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (รู้คิด)
2. ผู้นำต้องมีความรู้ความเข้าใจและศรัทธาในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (รู้รัก ศรัทธา)
3. ผู้นำต้องมีประสบการณ์ปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาก่อน (รู้ฝึกฝน)
4. ผู้นำต้องมีคุณลักษณะ มีทักษะในการบริหารและการพัฒนาชุมชนในการทำงานร่วมกับผู้อื่น (รู้ทำ)
5. ผู้นำยินดีถ่ายทอดเผยแพร่สู่ชุมชนให้รับทราบขยายแนวคิดการพัฒนานี้สู่ผู้อื่นได้ (รู้เผยแพร่) ดังแสดงเป็นแผนภาพได้ ดังนี้

ภาพที่ 4.1 คุณลักษณะผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

จากแผนภาพอธิบายได้ ดังนี้

ผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย

1. รู้คิด ผู้นำต้องมีคุณธรรมครองใจ เป็นผู้รู้รักศรัทธา รู้ฝึกฝน รู้ทำ รู้เผยแพร่ในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2. รู้รัก ศรัทธา หมายถึง ผู้นำต้องมีความศรัทธา รู้และเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งสิ่งนี้จะทำให้เกิดความเชื่อมั่น ตั้งใจ นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงประกอบด้วยความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันและ 2 เงื่อนไข คือ มีความรู้และคุณธรรมในการประกอบกิจกรรมต่างๆ ให้บรรลุผลสำเร็จต่อไป

3. รู้ฝึกฝน หมายถึง ผู้นำควรมีความสนใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและได้นำเอาหลักการนี้ไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติมาก่อน ผู้มีประสบการณ์จะทำให้สามารถทำงานนั้นๆ ได้ลึกซึ้งกว่าผู้นำที่ไม่มีประสบการณ์เมื่อนำไปอธิบายชี้แนะผู้อื่นก็ทำได้อย่างมั่นใจ

4. รู้ทำ หมายถึง ผู้นำต้องมีความรู้เรื่องการจัดการทำงานให้ประสบความสำเร็จ จึงต้องมี ความรู้ ความสามารถด้านการบริหารคน เงิน วัสดุ วิธีการไปสู่เป้าหมาย รู้วางแผน รู้ปฏิบัติ รู้ตรวจสอบ และพัฒนางาน นอกจากนี้ผู้นำจะต้องทำงานร่วมกับชุมชนที่มีผู้คนหลากหลายมาร่วมงานให้สำเร็จ โดยการใช้หลักการมีส่วนร่วมให้คือ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์ และที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือต้องมีหลักการทำงานที่ดี สุจริต ยุติธรรม โปร่งใส ตรวจสอบได้

5. รู้เผยแพร่ หมายถึง ผู้นำควรมีจิตใจยินดีที่จะเผยแพร่ความรู้ เรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่ผู้อื่นได้ รับรู้ รับทราบ และนำไปปฏิบัติตามให้บังเกิดผลที่เป็นประโยชน์แก่สมาชิกในชุมชน ผู้นำต้องมีความรู้เรื่องการเผยแพร่และการใช้สื่อเพื่อการเผยแพร่ได้

ตอนที่ 2 การสร้างรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการจัดทำคู่มือการอบรม

จากในตอนที่ 1 เมื่อศึกษาคุณลักษณะผู้นำตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว จึงนำข้อมูลประมวล วิเคราะห์ และสังเคราะห์ได้เป็นรูปแบบการพัฒนาผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ประกอบด้วยลักษณะ 5 ประการ คือ

1. ผู้นำต้องรู้จัก หมายถึง ดำรงตนด้วยคุณธรรมมีความรู้รักศรัทธา ฝึกฝนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงดำเนินงานกับผู้อื่นได้ และยินดีเผยแพร่งานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่ผู้อื่น

2. ผู้นำต้องรู้รัก ศรัทธา คือ มีความรัก ศรัทธา รู้ เข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

3. ผู้นำต้องรู้ฝึกฝน คือ มีความใฝ่คิด ใฝ่ทำ ฝึกฝน หาประสบการณ์เกี่ยวกับการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้กับชีวิตตนและครอบครัว

4. ผู้นำต้องรู้ทำคือ รู้หลักการทำงานกับผู้อื่น บริหารงานเป็น ทำงานร่วมกับชุมชนได้ และมีหลักยึดเหนี่ยวในการทำงานที่ถูกต้อง ครองธรรม

5. ผู้นำต้องรู้เผยแพร่ คือ ต้องเห็นความสำคัญในการถ่ายทอดข้อมูลที่ดีมีประโยชน์แก่สาธารณชนได้นำไปประยุกต์ ต้องรู้จักเทคโนโลยีที่ใช้ในการเผยแพร่และนำมาปรับใช้เป็น

จากรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้นำไปจัดทำเป็นคู่มือการอบรมให้แก่ผู้นำการพัฒนาชุมชนรุ่นใหม่ในจังหวัดเพชรบุรี ซึ่งในการจัดทำคู่มือการอบรมนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวทางการจัดทำคู่มือการอบรมที่เหมาะสมจากผู้ทรงคุณวุฒิเป็นนักพัฒนาจากจังหวัดเพชรบุรี จำนวน 8 คน ซึ่งเป็นตัวแทนของ 8 อำเภอ ในการนี้สามารถรวบรวมมาได้จริง 7 อำเภอ คือ อำเภอเมืองเพชรบุรี อำเภอบ้านลาด อำเภอท่ายาง อำเภอชะอำ อำเภอหนองหญ้าปล้อง อำเภอแก่งกระจานและอำเภอเขาย้อย ในประเด็นศึกษาแนวทางการจัดทำคู่มือ

การอบรมรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ถูกต้องเหมาะสมใน 8 ประเด็น ได้แก่

1. แนวทางการกำหนดหลักการ
2. แนวทางการกำหนดเป้าประสงค์
3. แนวทางการกำหนดวัตถุประสงค์
4. แนวทางการกำหนดเนื้อหา
5. แนวทางการจัดกิจกรรมการอบรม
6. แนวทางการกำหนดวัสดุ สื่อการอบรม
7. แนวทางการประเมินผล
8. แนวทางการกำหนดเวลาการอบรม

ผลจากการศึกษาแนวทางการจัดทำคู่มือเป็น ดังนี้

1. แนวทางการกำหนดหลักการ

ในการทำคู่มือการอบรมต้องมีหลักการที่สอดคล้องกับการวิจัยคือ การเป็นผู้นำต้องได้รับการอบรม เรียนรู้ เพราะสิ่งนั้นเป็นศาสตร์และศิลป์ คือ การเป็นผู้นำต้องมีการเรียนรู้หลักการและขณะเดียวกันต้องอาศัยคุณลักษณะเฉพาะตัว ดังนั้น การจัดทำคู่มือการอบรม จึงเห็นว่าเป็นสิ่งดีมาก เพราะช่วยขยายแนวคิดนี้สู่ผู้นำรุ่นใหม่ได้เรียนรู้หลักการที่จำเป็นของการเป็นผู้นำที่ประสบความสำเร็จต่อไป

2. แนวทางการกำหนดเป้าประสงค์

การจัดทำคู่มือต้องมีเป้าประสงค์ชัดเจน คือมุ่งสร้างผู้นำรุ่นใหม่ให้มีทักษะที่จะนำสมาชิกของชุมชนให้มีลักษณะตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ มีเหตุผล มีความพอประมาณ มีภูมิคุ้มกัน มีความรู้ในสิ่งที่ทำและมีคุณธรรม

3. แนวทางการกำหนดวัตถุประสงค์

ต้องมุ่งไปที่นำรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนที่ได้จากการวิจัยไปจัดอบรมแก่ผู้นำให้มีคุณลักษณะตามรูปแบบที่วิจัยมาได้ ได้แก่ การเป็นผู้รู้จัก ยึดคุณธรรมในใจ รู้รัก คือ มีความรัก ศรัทธา เข้าใจหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง รู้ฝึกฝน คือ ฝึกฝนประสบการณ์ ทำตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเสมอ รู้ทำ คือ รู้และมีทักษะการบริหารงานกับชุมชน และสุดท้ายรู้เผยแพร่ คือ เผยแพร่ข้อมูลที่เป็นประโยชน์สู่ชุมชน

4. แนวทางการกำหนดเนื้อหา

เนื้อหาการอบรมต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ คือ สร้างผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งควรจะมีเนื้อหาของคุณลักษณะผู้นำในการครองตน ความรู้ในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การวิเคราะห์กิจกรรมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจากประสบการณ์ของผู้นำหลักการบริหาร หลักการวางแผนการทำโครงการ หลักการเขียนโครงการ หลักการพัฒนาชุมชนหลักการเผยแพร่การพัฒนาสู่ชุมชน

5. แนวทางการจัดกิจกรรมการอบรม

เมื่อได้เนื้อหาแล้วในการจัดกิจกรรมกับผู้เข้าอบรมที่เป็นผู้ใหญ่แล้วต้องทำกิจกรรมให้สอดคล้องกับผู้เรียนโดยให้เขาคิด แบ่งกลุ่มระดมสมอง และรายงานผลสรุปในบางหัวข้อ หากมีบรรยายต้องจัดเนื้อหาให้กระชับ ให้ดูข้อรายการผู้นำเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้และประสบผลสำเร็จ เช่น รายการจากอินเทอร์เน็ตให้ผู้เรียนมีทักษะการเขียนโครงการและนำเสนอ เผยแพร่ด้วยตนเอง ทุกกลุ่มจะได้ฝึกการพูดในที่ประชุมด้วย และหากผู้เข้าอบรมต้องกลับไปทำโครงการที่ชุมชนของตนเอง ผู้วิจัยควรออกไปเยี่ยมชมสภาพจริงในพื้นที่ด้วยเพื่อเป็นการติดตามผลการดำเนินงานร่วมกับสมาชิก

6. แนวทางการกำหนดวัสดุ สื่อการอบรม

ควรคัดเลือกเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงที่เผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ตมาให้ผู้เข้าอบรมได้ศึกษาประกอบการเรียนรู้และการอบรมนี้ควรจะต้องทำคู่มือการอบรมและเอกสารรวบรวมเนื้อหาอบรมวิชาต่างๆ ของหลักสูตรไว้เพื่อประกอบการอบรมและเป็นเอกสารค้นคว้าไว้ศึกษาหลังการอบรมจะเป็นประโยชน์ต่อผู้อบรมด้วย

7. แนวทางการประเมินผล

คู่มือการอบรมต้องมีการประเมินผลการดำเนินงานว่าประสบผลสำเร็จหรือไม่ โดยพิจารณาให้เหมาะสมกับกิจกรรม เช่น จากการนำเสนอของกลุ่ม งานเดี่ยว โดยการวิพากษ์ ประเมินผลงาน แจ้งให้ทราบในห้องอบรม เช่น การประเมินการเขียนโครงการของผู้นำแต่ละคน และปรับแก้ไขให้สมบูรณ์ และการประเมินนอกจากวิทยากร ประเมินผลแล้วควรให้ผู้เรียนประเมินผลงานของเพื่อนๆ ที่อบรมด้วยกันด้วย

8. แนวทางการกำหนดเวลาการอบรม

เวลาในการจัดอบรมต้องสอดคล้องกับหลักวิชาที่อบรมสำหรับผู้เข้าอบรมที่เป็นผู้ใหญ่มีการรับผิดชอบทั้งงานส่วนตัวที่อาจเป็นเกษตรกรที่มีเวลาทำงานไม่มีเวลาแน่นอนเหมือนงานทั่วไป ดังนั้นควรใช้เวลาอบรมไม่มากเกินไป ถ้าจะให้เหมาะสมน่าจะประมาณ 2-3 วัน และแต่ละวัน

ควรมีเวลาอบรมประมาณ 08.30-16.30 น. เพราะหากเช้าหรือเย็นเกินไป ผู้เข้ารับการอบรมอาจติดภารกิจของตนเอง ครอบครัว

จากแนวทางที่ศึกษา ผู้วิจัยจึงได้นำมาจัดทำคู่มือการอบรม รูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่ง คู่มือการอบรมรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ 1) คู่มือการอบรมสำหรับวิทยากร 2) คู่มือการอบรมสำหรับผู้เข้ารับการอบรมแต่ละส่วนมีรายละเอียดดังนี้

1. คู่มือการอบรมสำหรับวิทยากร

คู่มือการอบรมสำหรับวิทยากร สร้างขึ้นเพื่อต้องการให้เป็นแนวทางการใช้อบรมให้ผู้เรียนประกอบด้วย 3 ส่วนคือ

ส่วนที่ 1 บทนำประกอบด้วย 1) หลักการ 2) เป้าประสงค์ 3) วัตถุประสงค์ 4) กลุ่มเป้าหมาย 5) กระบวนการอบรม 6) หลักสูตรการฝึกอบรม 7) วิชาในหลักสูตร

ส่วนที่ 2 กรอบวิชา จำนวน 10 วิชา ประกอบด้วย 1) วิชาการเป็นผู้นำที่ดี 2) วิชาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 3) วิชาหลักการพัฒนาชุมชน 4) วิชาการเผยแพร่การพัฒนาชุมชน 5) วิชาหลักการบริหารงาน 6) วิชาหลักการวางแผน/การทำโครงการ 7) วิชารูปแบบการเขียนโครงการ 8) วิชาวิเคราะห์กิจกรรมปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจากประสบการณ์ 9) วิชาวางแผนขับเคลื่อน/เผยแพร่โครงการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 10) วิชาการปรับปรุงโครงการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้สมบูรณ์สู่การปฏิบัติโดยแต่ละรายวิชามีรายละเอียดดังนี้ 1) ชื่อวิชา 2) เวลา 3) ผู้เรียน 4) จุดมุ่งหมาย 5) ประเด็นเนื้อหา 6) เทคนิควิธี 7) วัสดุอุปกรณ์ 8) การประเมินผล 9) คำแนะนำการใช้กรอบวิชา

ส่วนที่ 3 เนื้อหาวิชา ประกอบด้วยสาระที่เกี่ยวข้องกับกรอบวิชา ประกอบด้วยเรื่อง ผู้นำหลักการพัฒนาชุมชนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หลักการเผยแพร่การพัฒนาชุมชน แนวคิดกระบวนการบริหารและจัดทำโครงการ

2. คู่มือการอบรมสำหรับผู้เข้ารับการอบรม

ในส่วนนี้จะกล่าวถึงเนื้อหาสาระของวิชาที่เกี่ยวกับการอบรมโดยมีจุดประสงค์เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมใช้ประกอบการศึกษา เป็นการสร้างเสริมความเข้าใจเป็นประโยชน์ต่อการอบรมและสามารถอ่านได้ด้วยตนเอง

คู่มือการอบรมรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ประกอบด้วย 2 ส่วนคือ สำหรับวิทยากรและผู้เข้ารับการอบรมมีปรากฏในภาคผนวก ก

ตอนที่ 3 การทดลองและประเมินผลรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ขั้นตอนนี้แบ่งได้เป็น 2 ส่วนย่อย คือ

1. ขั้นตอนทดลองกับผู้นำชุมชน

1.1 ขั้นตอนทดลองกับผู้นำชุมชน

เมื่อได้รูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว จึงได้นำมาจัดทำเป็นคู่มือการอบรมรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยทดลองนำมาใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่สุ่มได้คือ ในจังหวัดเพชรบุรี จำนวน 8 ชุมชนๆ ละ 1 คน รวม 8 คน โดยมีวิทยากรมาอบรมให้จำนวน 3 วัน หลังจากนั้นผู้นำจึงวางแผนงานโครงการปฏิบัติตามที่ผู้นำร่วมกับสมาชิกวางแผนงานไว้ โดยผู้นำทุกคนได้จัดกิจกรรมร่วมกับสมาชิกในกลุ่มซึ่งแสดงได้ดังนี้

โครงการของผู้นำชุมชนจากอำเภอต่างๆ จำนวน 8 โครงการ คือ

1. อำเภอบ้านลาด ตำบลไรโคก โครงการศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง
2. อำเภอท่ายาง ตำบลท่าคอย โครงการข้าวเกรียบสมุนไพรบิหม้อย่างพอเพียง
3. อำเภอแก่งกระจาน ตำบลสองพี่น้อง โครงการปุ๋ยชีวภาพ
4. อำเภอหนองหญ้าปล้อง ตำบลท่าตะคร้อ โครงการปลูกข้าวโพดเพิ่มรายได้แบบเศรษฐกิจพอเพียง
5. อำเภอเขาย้อย ตำบลหนองชุมพล โครงการปุ๋ยหมักพอเพียง
6. อำเภอเมืองเพชรบุรี ตำบลหนองขานานชุมชน 1 โครงการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนข้อมูลสัมมาชีพเศรษฐกิจพอเพียง และชุมชน 2 โครงการกวนกระยาสารทสูตรโบราณและสมุนไพร
7. อำเภอชะอำ ตำบลนายาง โครงการเลี้ยงหมูหลุมเพื่อเศรษฐกิจพอเพียง
8. อำเภอบ้านแหลม ผู้นำติดภารกิจไม่สามารถร่วมโครงการได้

1.2 ขั้นตอนการประเมินผลรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

หลังจากที่ผู้นำและสมาชิกในกลุ่มของตนเองได้ร่วมทำโครงการในชุมชนแล้วจึงสอบถามความคิดเห็นของสมาชิกที่มีต่อผู้นำตามรูปแบบผู้นำของการวิจัยนี้ ผลการประเมินจากการสอบถามเป็น ดังนี้

ผลการวิจัยเชิงปริมาณ

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ตารางที่ 4.1 จำนวนและค่าร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามเรื่องรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

สถานภาพส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. เพศ		
1.1. เพศหญิง	25	31.25
1.2. เพศชาย	55	68.75
2. อายุ		
2.1. 23 ถึง 30 ปี	3	3.80
2.2. 31 ถึง 40 ปี	17	21.30
2.3. 41 ถึง 50 ปี	17	21.30
2.4. 51 ถึง 60 ปี	28	35.00
2.5. 61 ถึง 70 ปี	8	10.00
2.6. 70 ปีขึ้นไป	7	8.80
3. สถานภาพ		
3.1. สมรส	68	85.00
3.2. โสด	12	15.00
4. อาชีพ		
4.1. เกษตรกร	60	75.00
4.2. รับจ้างทั่วไป	13	16.30
4.3. ทำงานเอกชน	1	1.30
4.4. อื่นๆ	6	7.50
5. ระยะเวลาที่อาศัยในพื้นที่ตำบลนี้		
5.1. น้อยกว่า 5 ปี	2	2.50
5.2. 6-10 ปี	2	2.50
5.3. 11-15 ปี	4	5.00
5.4. 16-20 ปี	7	8.80
5.5. 21 ปีขึ้นไป	65	81.30

จากตารางที่ 4.1 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย 55 คน คิดเป็นร้อยละ 68.8 และเพศหญิง 25 คน คิดเป็นร้อยละ 31.3 ด้านอายุส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 51-60 ปี จำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 35.0 รองลงมาอายุระหว่าง 31-60 ปี และ 41-50 ปีจำนวนเท่ากัน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 21.3 และน้อยที่สุดอายุระหว่าง 23-30 ปี จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 3.8 ด้านสถานภาพส่วนใหญ่สมรส จำนวน 68 คน คิดเป็นร้อยละ 85 และ เป็นโสด 12 คน คิดเป็นร้อยละ 15 ด้านอาชีพส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรจำนวน 60 คน คิดเป็นร้อยละ 75 รองลงมารับจ้างทั่วไป จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 16.3 และทำงานนอกเหนือจากที่ระบุ จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 7.5 ในด้านระยะเวลาที่อาศัยในพื้นที่ตำบลนี้ส่วนใหญ่อาศัยมานานกว่า 21 ปีขึ้นไปจำนวน 65 คนคิดเป็นร้อยละ 81.3 รองลงมาอาศัยระหว่างช่วงเวลา 16-20 ปีจำนวน 7 คน ร้อยละ 8.8 และน้อยที่สุดอาศัยน้อยกว่า 5 ปี และระหว่างเวลา 6-10 ปีจำนวน เท่ากันคือ 2 คน คิดเป็นร้อยละ 2.5

ตอนที่ 2 รูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงประกอบด้วย 4 ด้านดังนี้

ด้านที่ 1 ผู้นำมีทักษะในการบริหารจัดการชุมชน

ตารางที่ 4.2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานทักษะในการบริหารจัดการชุมชนโดย ภาพรวมและรายด้าน

1.1 ความรู้ด้านการบริหารจัดการชุมชน

ทักษะในการบริหารจัดการชุมชน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น	ลำดับที่
1. มีการวางแผนก่อนปฏิบัติงานจริง	4.42	.55	มาก	1
2. มีการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้	4.32	.55	มาก	3
3. มีการติดตามตรวจสอบเพื่อปรับปรุงให้สมบูรณ์	4.30	.70	มาก	5
4. มีการจัดวางโครงสร้างขององค์กรอย่างเหมาะสม	4.31	.6	มาก	4
6. มีการบริหารคน บริหารเงิน และวัสดุอย่างคุ้มค่า	4.41	.57	มาก	2
รวม	4.35	.44	มาก	

จากตารางที่ 4.2 พบว่าผู้นำมีทักษะในการบริหารจัดการชุมชนโดยภาพรวมมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.35$, S.D.=.44) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่ามีการวางแผนก่อนปฏิบัติงานจริง ความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.42$, S.D.=.55) รองลงมาคือ ด้านการบริหารคน บริหารเงิน และวัสดุ อย่างค้ำค่ามีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.41$, S.D.=.57) และมีลำดับน้อยที่สุดคือ ด้านมีการติดตามตรวจสอบเพื่อปรับปรุงให้สมบูรณ์มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.30$, S.D.=.70)

ตารางที่ 4.3 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของผู้นำใช้หลักการพัฒนาชุมชนในการทำงานร่วมกับสมาชิกในกลุ่ม

ผู้นำใช้หลักการพัฒนาชุมชนในการทำงานร่วมกับสมาชิกในกลุ่ม	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น	ลำดับที่
1. ผู้นำใช้หลักการมีส่วนร่วมของสมาชิกในกลุ่มในการวิเคราะห์ความต้องการของกลุ่ม	4.29	.58	มาก	3
2. ผู้นำใช้หลักการมีส่วนร่วมในการวางแผนและร่วมกำหนดวิธีการทำงาน	4.19	.60	มาก	6
3. ผู้นำใช้หลักการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน	4.38	.61	มาก	2
4. ผู้นำใช้หลักการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบและประเมินผล	4.20	.64	มาก	5
5. ผู้นำใช้หลักการมีส่วนร่วมในประโยชน์ร่วมกัน	4.44	.57	มาก	1
6. ผู้นำใช้หลักการให้สมาชิกในกลุ่มพึ่งตนเองได้	4.27	.58	มาก	4
รวม	4.29	.45	มาก	

จากตารางที่ 4.3 พบว่าผู้นำใช้หลักการพัฒนาชุมชนในการทำงานร่วมกับสมาชิกในกลุ่มโดยภาพรวมมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.29$, S.D.=.45) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าผู้นำใช้หลักการมีส่วนร่วมในประโยชน์ร่วมกันมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.44$, S.D.=.57) รองลงมาคือ ผู้นำใช้หลักการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$

= 4.38, S.D.=.61) และลำดับน้อยที่สุดคือ ผู้นำใช้หลักการมีส่วนร่วมในการวางแผนและร่วมกำหนดวิธีการทำงานมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.19, SD.=.60)

ตารางที่ 4.4 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของผู้นำในการใช้หลักธรรมาภิบาลในการทำงานร่วมกับกลุ่ม

ผู้นำในการใช้หลักธรรมาภิบาลในการทำงาน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น	ลำดับที่
1. ผู้นำใช้หลักการทำงานตามระเบียบกฎหมาย	4.29	.66	มาก	4
2. ผู้นำใช้หลักการทำงานอย่างโปร่งใส	4.50	.59	มากที่สุด	1
3. ผู้นำใช้หลักการทำงานด้วยความสำนึก รับผิดชอบ	4.42	.57	มาก	3
4. ผู้นำใช้หลักคุณธรรม รู้ผิดชอบชั่วดี	4.47	.57	มาก	2
รวม	4.42	.47	มาก	

จากตารางที่ 4.4 ผู้นำใช้หลักธรรมาภิบาลในการทำงานร่วมกับกลุ่มโดยภาพรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.42, S.D.=.47) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าผู้นำใช้หลักการทำงานอย่างโปร่งใสอธิบายได้มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.50, S.D.=.59) รองลงมาคือ ผู้นำใช้หลักคุณธรรม รู้ผิดชอบชั่วดีมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.47, S.D.=.57) และลำดับน้อยที่สุดคือ ผู้นำใช้หลักการทำงานตามระเบียบกฎหมายมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.29, SD.=.66)

ด้านที่ 2 ความรู้ ความเข้าใจ และศรัทธาปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตารางที่ 4.5 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของผู้นำในด้านความรู้ ความเข้าใจ และ
ศรัทธาปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ความรู้ ความเข้าใจ และศรัทธา ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความ คิดเห็น	ลำดับที่
1. ผู้นำมีความศรัทธาในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	4.51	.57	มากที่สุด	1
2. ผู้นำสามารถอธิบายถึงความพอประมาณตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้	4.31	.59	มาก	5
3. ผู้นำสามารถนำหลักความพอเพียงประมาณ มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานโครงการของกลุ่ม เช่น ดำเนินโครงการอย่างค่อยเป็นค่อยไป	4.44	.52	มาก	3
4. ผู้นำสามารถอธิบายถึงความมีเหตุผลตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้	4.25	.56	มาก	8
5. ผู้นำสามารถนำหลักเหตุผลมาประยุกต์ใช้กับการดำเนินงานโครงการของกลุ่มได้ เช่นอธิบายถึงเหตุและผลที่เกิดโครงการนี้	4.26	.57	มาก	7
6. ผู้นำสามารถอธิบายถึงการมีภูมิคุ้มกันตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้	4.25	.56	มาก	8
7. ผู้นำสามารถแสดงถึงการนำหลักการมีภูมิคุ้มกันมาประยุกต์ใช้กับการดำเนินงานโครงการของกลุ่มได้ เช่น การเตรียมความพร้อมรองรับการเปลี่ยนแปลงจากการทำโครงการ	4.25	.58	มาก	8
8. ผู้นำมีความรู้ รอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวังในงานที่ทำ	4.32	.61	มาก	4
9. ผู้นำมีความรู้เรื่องงานที่ทำและนำมาผสมผสานเข้ากับกิจกรรมของโครงการได้เหมาะสม	4.29	.58	มาก	6
10. ผู้นำอธิบายถึงการดำรงชีวิตที่ถูกต้อง ดีงามได้	4.22	.62	มาก	11
11. ผู้นำใช้หลักคุณธรรม อุดมคติ ขยัน ไม่เอาเปรียบ เปรียบในการทำงานกับสมาชิกในกลุ่ม	4.46	.61	มาก	2
รวม	4.32	.37	มาก	

จากตารางที่ 4.5 ด้านผู้นำมีความรู้ความเข้าใจและศรัทธาปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.32$, S.D.=.37) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าผู้นำมีความ

ศรัทธาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.51$, S.D.=.57) รองลงมาคือ ผู้นำใช้หลักคุณธรรมอดทนขยันไม่เอารัดเอาเปรียบในการดำเนินงานกับสมาชิกในกลุ่มมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.46$, S.D.=.61) และลำดับน้อยที่สุดคือ ผู้นำอธิบายถึงการดำรงชีวิตที่ถูกต้องดีงามได้มีความคิดเห็นในระดับมาก ($\bar{X} = 4.22$, S.D.=.62)

ด้านที่ 3 การมีประสบการณ์ในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตารางที่ 4.6. แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของผู้นำในการมีประสบการณ์ด้วยปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

การมีประสบการณ์ด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น	ลำดับที่
1. ผู้นำตระหนักในความสำคัญปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	4.49	.53	มาก	1
2. ผู้นำของท่านได้ร่วมรับความรู้ หรืออบรมเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	4.35	.58	มาก	6
3. ผู้นำของท่านได้เข้าร่วมกิจกรรมด้านปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับหน่วยงานภายนอกชุมชน	4.36	.62	มาก	5
4. ผู้นำของท่านได้เข้าร่วมกิจกรรมด้านปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับชุมชนของตน	4.37	.57	มาก	4
5. ผู้นำของท่านได้นำหลักด้านปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในครอบครัว	4.41	.61	มาก	2
6. ผู้นำของท่านได้จัดกิจกรรมด้านปรัชญาของเศรษฐกิจ โดยมีสมาชิกของชุมชนร่วม	4.30	.64	มาก	8
7. ท่านได้รับรู้ความสำเร็จในการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของผู้นำ	4.32	.63	มาก	7
8. ท่านได้รับการยกย่องหรือการยอมรับจากกลุ่มเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ผู้นำเคยปฏิบัติมาก่อน	4.26	.63	มาก	9
9. ท่านเคยพูดคุย ปรีกษา เรื่องที่เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับผู้นำของท่าน 4.19 .58 มาก10	4.41	.57	มาก	2
10. ผู้นำดำรงตนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	4.39	.54	มาก	3
รวม	4.34	.41	มาก	

จากตารางที่ 4.6 ในด้านผู้นำมีประสบการณ์ในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.34$, S.D.=.41) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าผู้นำมีความตระหนักใน

ความสำคัญของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.49$, S.D.=.53) รองลงมาคือ ผู้นำได้นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการรอบคร้วมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.41$, S.D.=.61) แนะนำดอกไม้ที่สุดคือ สมาชิกในพื้นที่ได้พูดคุยปรึกษาเรื่องเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับผู้นำมีความคิดเห็นในระดับมาก ($\bar{X} = 4.19$, S.D.=.58)

ด้านที่ 4 ผู้นำสามารถเผยแพร่ ถ่ายทอดข้อมูลสู่ชุมชน

ตารางที่ 4.7 แสดงความคิดเห็นและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของผู้นำในการ สามารถเผยแพร่ถ่ายทอดข้อมูลสู่ชุมชน

การเผยแพร่ ถ่ายทอดข้อมูลสู่ชุมชน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น	ลำดับที่
1. ผู้นำของท่านให้ความสำคัญกับการเผยแพร่ข่าวสารกิจกรรม ด้านปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของสังคม	4.25	.67	มาก	5
2. ท่านเคยได้รับข้อมูลการเผยแพร่ด้านปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจากผู้นำอย่างสม่ำเสมอ	4.29	.64	มาก	4
3. ผู้นำของท่านมีความสามารถในการเผยแพร่ข้อมูลได้อย่างเหมาะสม	4.32	.63	มาก	3
4. ข้อมูลที่ผู้นำเผยแพร่มีประโยชน์ต่อชุมชน	4.41	.59	มาก	1
5. ผู้นำมีเครื่องมือสื่อสารหรืออุปกรณ์เผยแพร่ได้เหมาะสม	4.14	.67	มาก	10
6. ผู้นำสามารถเผยแพร่ข้อมูลด้านปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้ครบถ้วนสมบูรณ์เข้าใจได้	4.18	.59	มาก	9
7. ผู้นำมีช่องทางรับฟังข้อมูลข่าวสารที่สะท้อนกลับจากสมาชิกในชุมชน	4.22	.66	มาก	7
8. ผู้นำสามารถเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารได้รวดเร็วถูกต้อง ทันสถานการณ์	4.20	.58	มาก	8
9. ผู้นำมีการเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสาร เปิดเวทีประชาคม ในการพูดคุยและแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี	4.23	.67	มาก	6
10. ผู้นำมีการรับฟังและนำเอาข้อมูลจากประชาชนมาเป็นประโยชน์ในการพัฒนางาน	4.35	.58	มาก	2
รวม	4.26	.45	มาก	

จากตารางที่ 4.7 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐานด้านผู้นำในการสามารถเผยแพร่ถ่ายทอดข้อมูลสู่ชุมชนโดยภาพรวมพบว่าความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.26$, S.D.=.45) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าข้อมูลที่ผู้นำชุมชน เผยแพร่มีประโยชน์ต่อชุมชนความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.41$, S.D.=.59) รองลงมาคือผู้นำมีการรับฟังและนำเอาข้อมูลจากประชาชนมาเป็นประโยชน์ในการพัฒนาความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.35$, S.D.=.58) และลำดับที่น้อยที่สุดคือ ผู้นำมีเครื่องมือสื่อสารและอุปกรณ์เผยแพร่ได้เหมาะสม ความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.14$, S.D.=.67)

ตารางที่ 4.8 แสดงความคิดเห็นและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของผู้นำมีความรู้ดี

รายการ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น	ลำดับที่
1. ผู้นำมีทักษะในการเรียนรู้และจัดการชุมชน มีจิตใจดี มีธรรมาภิบาล (รู้ทำ)	4.35	.45	มาก	1
2. ผู้นำมีความรู้เข้าใจและศรัทธาในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (รู้ศรัทธา)	4.32	.37	มาก	3
3. ผู้นำมีประสบการณ์ในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (รู้ฝึกฝน)	4.34	.41	มาก	2
4. ผู้นำสามารถเผยแพร่ ถ่ายทอดข้อมูลสู่ชุมชน (รู้เผยแพร่)	4.26	.45	มาก	4
รวม	4.33	.37	มาก	

จากตารางที่ 4.8 สรุปผลการวิจัย โดยรวมนำมีความรู้ดี พบว่า ความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.33$, S.D.=.37) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ผู้นำมีทักษะในการเรียนรู้และจัดการชุมชน มีจิตใจดีมีธรรมาภิบาล (รู้ทำ) ความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.35$, S.D.=.45) รองลงมาคือ ผู้นำมีประสบการณ์ในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (รู้ฝึกฝน) ความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.34$, S.D.=.41) และลำดับที่น้อยที่สุดคือ ผู้นำสามารถเผยแพร่ ถ่ายทอดข้อมูลสู่ชุมชน (รู้เผยแพร่) ความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.26$, S.D.=.45)

ในการนี้ได้ทำการประเมินโดยการสังเกตชุมชนก่อนและหลังการทดลองใช้รูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนผลการสังเกตชุมชนเป็น ดังนี้

ผลการสังเกตชุมชน

โครงการวิจัยรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชน 8 แห่ง ในจังหวัดเพชรบุรีในครั้งนี้ ทีมงานได้กำหนดการสังเกตชุมชนในโครงการวิจัยรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโดยจัดทำตารางแบบสังเกตชุมชนและกำหนดประเด็นการสังเกตชุมชน ใน 5 ประเด็นหลัก และ 15 ประเด็นย่อย ซึ่งประกอบด้วย

ประเด็นหลัก 5 ประเด็นหลัก คือ

1. ความเป็นผู้นำที่มีคุณธรรม
2. ความเป็นผู้นำที่มีความศรัทธาในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
3. ความเป็นผู้นำที่ปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
4. ความเป็นผู้นำที่รู้และสามารถเผยแพร่งานพัฒนาชุมชน
5. ความเป็นผู้นำที่รู้และสามารถเผยแพร่งานพัฒนาชุมชน

ในแต่ละประเด็นหลักจะประกอบด้วย 3 ประเด็นย่อย คือ

1. ความเป็นผู้นำที่มีคุณธรรม ประกอบด้วยตัวชี้วัด คือ
 - 1.1 เป็นตัวอย่างที่ดีให้กับชุมชน
 - 1.2 เป็นผู้ใฝ่เรียนรู้
 - 1.3 เป็นผู้มีความเสียสละ
2. ความเป็นผู้นำที่มีความศรัทธาในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วยตัวชี้วัด คือ
 - 2.1 มีความรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและสามารถอธิบายให้สมาชิกในชุมชนฟังได้
 - 2.2 ปฏิบัติตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเป็นแบบอย่างได้
 - 2.3 สามารถให้คำแนะนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแก่ประชาชนได้
3. ความเป็นผู้นำที่ปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วยตัวชี้วัด คือ
 - 3.1 มีการปฏิบัติจริงตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
 - 3.3 มีการทดลองเรียนรู้เพิ่มพูนความรู้ตลอดเวลา
 - 3.4 เข้าร่วมโครงการและกิจกรรมปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง
4. ความเป็นผู้นำที่รู้จักหลักการบริหาร ประกอบด้วยตัวชี้วัด คือ
 - 4.1 มีความรู้ด้านหลักการบริหารชุมชน
 - 4.2 มีความรู้ด้านการวางแผน
 - 4.3 มีหลักบริหารด้วยธรรมมาภิบาล

5. ความเป็นผู้นำที่รู้และสามารถเผยแพร่ผลงานพัฒนาชุมชน ประกอบด้วยตัวชี้วัด คือ

5.1 สนใจใฝ่รู้หลักการใช้สื่อเผยแพร่

5.2 รู้จักเทคโนโลยีแต่ละประเภท

5.3 มีหลักการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์งานพัฒนาชุมชนให้แก่ชุมชน

ผู้วิจัยได้เสนอผลการสังเกตชุมชนในโครงการวิจัยรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโดยจัดทำตารางแบบสังเกตชุมชนเป็น 3 ส่วน คือ

1. ผลการสังเกตชุมชนในโครงการวิจัยรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ภาพรวมใน 5 ประเด็นหลัก

2. สรุปผลการสังเกตชุมชนตามโครงการวิจัยรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในภาพรวมของชุมชน 8 แห่ง ใน 7 อำเภอ จังหวัดเพชรบุรี

3. สรุปผลการสังเกตชุมชนตามโครงการวิจัยรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง รายชุมชนของชุมชน 8 แห่ง ใน 7 อำเภอ จังหวัดเพชรบุรี

ผลการสังเกตชุมชนในโครงการวิจัยรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ภาพรวมใน 5 ประเด็นหลัก จาก 8 ชุมชน มีดังนี้

ประเด็นหลักที่ 1. ความเป็นผู้นำที่มีคุณธรรม นั้น จากสังเกตการณ์ชุมชน ก่อนการดำเนินการทดลองและหลังการทดลอง พบว่า ก่อนการทดลองผู้นำชุมชนเป็นผู้นำที่มีคุณธรรมในระดับปานกลาง คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.37 และหลังการทดลองผู้นำชุมชนเป็นผู้นำที่มีคุณธรรมในระดับมากที่สุด คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.66

ประเด็นหลักที่ 2. ความเป็นผู้นำที่มีความศรัทธาในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจากสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลองและหลังการทดลอง พบว่า ก่อนการทดลองผู้นำชุมชนมีความเป็นผู้นำที่มีความศรัทธาในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับปานกลาง คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.16 และหลังการทดลองผู้นำชุมชนมีความเป็นผู้นำที่มีความศรัทธาในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับมากที่สุด คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.66

ประเด็นหลักที่ 3. ความเป็นผู้นำที่ปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจากสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลองและหลังการทดลอง พบว่า ก่อนการทดลองผู้นำชุมชนเป็นผู้นำที่มีความเป็นผู้นำซึ่งปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในระดับปานกลาง คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.29 และหลังการทดลองผู้นำชุมชนเป็นผู้นำที่มีความเป็นผู้นำที่ปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในระดับมากที่สุด คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.87

ประเด็นหลักที่ 4. ความเป็นผู้นำที่รู้จักหลักการบริหาร จากสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลองและหลังการทดลอง พบว่า ก่อนการทดลองผู้นำชุมชนเป็นผู้นำที่มีความเป็นผู้นำซึ่ง

รู้จักหลักการบริหารในระดับปานกลาง คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.79 และหลังการทดลองผู้นำชุมชนเป็นผู้นำที่มีความเป็นผู้นำที่รู้จักหลักการบริหารในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.04

ประเด็นหลักที่ 5. ความเป็นผู้นำที่รู้และสามารถเผยแพร่งานพัฒนาชุมชนจากสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลองและหลังการทดลอง พบว่า ก่อนการทดลองผู้นำชุมชนเป็นผู้นำที่มีความเป็นผู้นำซึ่งรู้และสามารถเผยแพร่งานพัฒนาชุมชน ในระดับปานกลาง คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.54 และหลังการทดลองผู้นำชุมชนเป็นผู้นำที่มีความเป็นผู้นำซึ่งรู้และสามารถเผยแพร่งานพัฒนาชุมชนในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.91

สรุปผลสังเกตชุมชนในภาพรวมทั้ง 5 ด้าน ผลการสังเกตชุมชนก่อนการทดลองใช้รูปแบบฯ มีค่าเฉลี่ยในระดับปานกลาง (3.03) และหลังการสังเกตชุมชนมีค่าเฉลี่ยระดับมาก (4.43)

ผลการสังเกตชุมชนตามโครงการวิจัยรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชน 8 แห่ง ใน 7 อำเภอ จังหวัดเพชรบุรี

ผลจากการสังเกตชุมชนตามโครงการวิจัยรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชน 8 แห่ง ใน 7 อำเภอ จังหวัดเพชรบุรี ที่ทีมผู้วิจัยได้ลงพื้นที่สังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลองและหลังการทดลอง แล้วนำมาสรุปผล การสังเกตชุมชนโครงการวิจัยรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามตารางแบบสังเกตชุมชน โดยได้กำหนดการสังเกตชุมชน ใน 5 ประเด็นหลักและ 15 ประเด็นย่อย ประกอบด้วย

1. ความเป็นผู้นำที่มีคุณธรรม ประกอบด้วยตัวชี้วัด คือ
 - 1.1 เป็นตัวอย่างที่ดีให้กับชุมชน
 - 1.2 เป็นผู้ใฝ่เรียนรู้
 - 1.3 เป็นผู้มีความเสียสละ
2. ความเป็นผู้นำที่มีความศรัทธาในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วยตัวชี้วัด คือ
 - 2.1 มีความรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและสามารถอธิบายให้สมาชิกในชุมชนฟังได้
 - 2.2 ปฏิบัติตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเป็นแบบอย่างได้
 - 2.3 สามารถให้คำแนะนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแก่ประชาชนได้
3. ความเป็นผู้นำที่ปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วยตัวชี้วัด คือ
 - 3.1 มีการปฏิบัติจริงตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
 - 3.2 มีการทดลองเรียนรู้เพิ่มพูนความรู้ตลอดเวลา
 - 3.3 เข้าร่วมโครงการและกิจกรรมปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง

4. ความเป็นผู้นำที่รู้จักหลักการบริหาร ประกอบด้วยตัวชี้วัด คือ
 - 4.2 มีความรู้ด้านหลักการบริหารชุมชน
 - 4.3 มีความรู้ด้านการวางแผน
 - 4.4 มีหลักบริหารด้วยธรรมมาภิบาล
5. ความเป็นผู้นำที่รู้และสามารถเผยแพร่ผลงานพัฒนาชุมชน ประกอบด้วยตัวชี้วัด คือ
 - 5.1 สนใจใฝ่รู้หลักการใช้สื่อเผยแพร่
 - 5.2 รู้จักเทคโนโลยีแต่ละประเภท
 - 5.3 มีหลักการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์งานพัฒนาชุมชนให้แก่ชุมชน

ผลการสังเกตชุมชนจำแนกรายชุมชนจาก 8 ชุมชน ในจังหวัดเพชรบุรี

1. ผลการสังเกตชุมชน ตำบลสองพี่น้อง อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี

ในประเด็นหลักที่ 1. ความเป็นผู้นำที่มีคุณธรรม นั้น จากสังเกตการณ์ชุมชน ก่อนการดำเนินการทดลองและหลังการทดลอง

ประเด็นย่อยที่ 1.1 เป็นตัวอย่างที่ดีให้กับชุมชน พบว่าสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับชุมชนในระดับ ปานกลาง หลังการทดลอง พบว่าผู้นำชุมชนเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับชุมชนในระดับ มากที่สุด

ประเด็นย่อยที่ 1.2 เป็นผู้ใฝ่เรียนรู้ พบว่าสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนเป็นผู้ใฝ่เรียนรู้ในระดับปานกลาง หลังการทดลอง พบว่า ผู้นำชุมชนเป็นผู้ใฝ่เรียนรู้ในระดับมาก

ประเด็นย่อยที่ 1.3 เป็นผู้มีความเสียสละ พบว่าสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนเป็นผู้มีความเสียสละในระดับมาก หลังการทดลอง พบว่าผู้นำชุมชนเป็นผู้มีความเสียสละในระดับ มากที่สุด

ประเด็นหลักที่ 2. ความเป็นผู้นำที่มีความศรัทธาในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจากสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลองและหลังการทดลอง

ประเด็นย่อยที่ 2.1 มีความรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและสามารถอธิบายให้สมาชิกในชุมชนฟังได้ พบว่าสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนเป็นผู้มีความรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและสามารถอธิบายให้สมาชิกในชุมชนฟังได้ในระดับปานกลาง และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนเป็นผู้มีความรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและสามารถอธิบายให้สมาชิกในชุมชนฟังได้ในระดับมากที่สุด

ประเด็นย่อยที่ 2.2 ปฏิบัติตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเป็นแบบอย่างได้ พบว่า สังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนเป็นผู้ ปฏิบัติตาม

แนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเป็นแบบอย่างได้ ในระดับปานกลาง และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนเป็นผู้ปฏิบัติตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเป็นแบบอย่างได้ ในระดับมาก

ประเด็นย่อยที่ 2.3 สามารถให้คำแนะนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแก่ประชาชนได้ พบว่า สังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนเป็นผู้สามารถให้คำแนะนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแก่ประชาชนได้ ในระดับปานกลาง และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนเป็นผู้สามารถให้คำแนะนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแก่ประชาชนได้ ในระดับมากที่สุด

ประเด็นหลักที่ 3. ความเป็นผู้นำที่ปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจากสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลองและหลังการทดลอง

ประเด็นย่อยที่ 3.1 มีการปฏิบัติจริงตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า สังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีการปฏิบัติจริงตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับปานกลาง และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีการปฏิบัติจริงตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในระดับมากที่สุด

ประเด็นย่อยที่ 3.2 มีการทดลองเรียนรู้เพิ่มพูนความรู้ตลอดเวลา พบว่าสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีการทดลองเรียนรู้เพิ่มพูนความรู้ตลอดเวลาในระดับปานกลางและหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชน มีการทดลองเรียนรู้เพิ่มพูนความรู้ตลอดเวลาในระดับมากที่สุด

ประเด็นย่อยที่ 3.3 เข้าร่วมโครงการและกิจกรรมปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง พบว่าสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนได้ เข้าร่วมโครงการและกิจกรรมปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง ในระดับมาก และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนได้เข้าร่วมโครงการและกิจกรรมปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง ในระดับมากที่สุด

ประเด็นหลักที่ 4. ความเป็นผู้นำที่รู้จักหลักการบริหาร จากสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลองและหลังการทดลอง

ประเด็นย่อยที่ 4.1 มีความรู้ด้านหลักการบริหารชุมชน พบว่าสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีความรู้ด้านหลักการบริหารชุมชน ในระดับปานกลางและหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีความรู้ด้านหลักการบริหารชุมชน ในระดับมาก

ประเด็นย่อยที่ 4.2 มีความรู้ด้านการวางแผน พบว่าสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีความรู้ด้านหลักการวางแผน ในระดับน้อย และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีความรู้ด้านการวางแผนในระดับมาก

ประเด็นย่อยที่ 4.3 มีหลักบริหารด้วยธรรมาภิบาล พบว่าสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีหลักบริหารด้วยธรรมาภิบาล ในระดับปานกลาง และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีหลักบริหารด้วยธรรมาภิบาล ในระดับมาก

ประเด็นหลักที่ 5. ความเป็นผู้นำที่รู้และสามารถเผยแพร่งานพัฒนาชุมชนจากสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลองและหลังการทดลอง

ประเด็นย่อยที่ 5.1 สนใจใฝ่รู้หลักการใช้สื่อเผยแพร่ พบว่า สังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชน สนใจใฝ่รู้หลักการใช้สื่อเผยแพร่ ในระดับน้อย และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชน สนใจใฝ่รู้หลักการใช้สื่อเผยแพร่ ในระดับมาก

ประเด็นย่อยที่ 5.2 รู้จักเทคโนโลยีแต่ละประเภท พบว่า สังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนรู้จักเทคโนโลยีแต่ละประเภท ในระดับปานกลาง และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชน รู้จักเทคโนโลยีแต่ละประเภท ในระดับมาก

ประเด็นย่อยที่ 5.3 มีหลักการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์งานพัฒนาชุมชนให้แก่ชุมชน พบว่า สังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีหลักการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์งานพัฒนาชุมชนให้แก่ชุมชนในระดับน้อย และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีหลักการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์งานพัฒนาชุมชนให้แก่ชุมชน ในระดับมาก

2. ผลการสังเกตชุมชน ตำบลหนองชุมพล อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี

ประเด็นหลักที่ 1. ความเป็นผู้นำที่มีคุณธรรม นั้น จากสังเกตการณ์ชุมชน ก่อนการดำเนินการทดลองและหลังการทดลอง

ประเด็นย่อยที่ 1.1 เป็นตัวอย่างที่ดีให้กับชุมชน พบว่าสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับชุมชนในระดับปานกลาง หลังการทดลอง พบว่าผู้นำชุมชนเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับชุมชนในระดับ มากที่สุด

ประเด็นย่อยที่ 1.2 เป็นผู้ใฝ่เรียนรู้ พบว่าสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนเป็นผู้ใฝ่เรียนรู้ ในระดับมาก หลังการทดลอง พบว่า ผู้นำชุมชนเป็นผู้ใฝ่เรียนรู้ในระดับมากที่สุด

ประเด็นย่อยที่ 1.3 เป็นผู้มีความเสียสละ พบว่าสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนเป็นผู้มีความเสียสละในระดับมาก หลังการทดลอง พบว่าผู้นำชุมชนเป็นผู้มีความเสียสละในระดับ มากที่สุด

ประเด็นหลักที่ 2. ความเป็นผู้นำที่มีความศรัทธาในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จากสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลองและหลังการทดลอง

ประเด็นย่อยที่ 2.1 มีความรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและสามารถอธิบายให้สมาชิกในชุมชนฟังได้ พบว่าสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนเป็นผู้มีความรู้

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและสามารถอธิบายให้สมาชิกในชุมชนฟังได้ในระดับมาก และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนเป็นผู้มีความรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและสามารถอธิบายให้สมาชิกในชุมชนฟังได้ในระดับมากที่สุด

ประเด็นย่อยที่ 2.2 ปฏิบัติตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเป็นแบบอย่างได้ พบว่า สังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนเป็นผู้ ปฏิบัติตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเป็นแบบอย่างได้ ในระดับปานกลาง และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนเป็นผู้ปฏิบัติตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเป็นแบบอย่างได้ ในระดับมาก

ประเด็นย่อยที่ 2.3 สามารถให้คำแนะนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแก่ประชาชนได้ พบว่า สังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนเป็นผู้สามารถให้คำแนะนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแก่ประชาชนได้ ในระดับปานกลาง และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนเป็นผู้สามารถให้คำแนะนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแก่ประชาชนได้ ในระดับมากที่สุด

ประเด็นหลักที่ 3. ความเป็นผู้นำที่ปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจาก
สังเกตการณ์ชมชนก่อนการดำเนินการทดลองและหลังการทดลอง

ประเด็นย่อยที่ 3.1 มีการปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า
สังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีการปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจ
พอเพียง ในระดับปานกลาง และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนการปฏิบัติตามปรัชญาของ
เศรษฐกิจพอเพียงในระดับมากที่สุด

ประเด็นย่อยที่ 3.2 มีการทดลองเรียนรู้เพิ่มพูนความรู้ตลอดเวลา พบว่าสังเกตการณ์
ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีการทดลองเรียนรู้เพิ่มพูนความรู้ตลอดเวลา ในระดับ
ปานกลาง และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีการทดลองเรียนรู้เพิ่มพูนความรู้ตลอดเวลา ใน
ระดับมากที่สุด

ประเด็นย่อยที่ 3.3 เข้าร่วมโครงการและกิจกรรมปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง พบว่าสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนได้ เข้าร่วมโครงการและ กิจกรรมปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง ในระดับมาก และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำ ชุมชนได้เข้าร่วมโครงการและกิจกรรมปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง ในระดับมากที่สุด

ประเด็นหลักที่ 4. ความเป็นผู้นำที่รู้จักหลักการบริหาร จากสังเกตการณ์ชุมชนก่อน
การดำเนินการทดลองและหลังการทดลอง

ประเด็นย่อยที่ 4.1 มีความรู้ด้านหลักการบริหารชุมชน พบว่าสังเกตการณ์ชุมชน ก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีความรู้ด้านหลักการบริหารชุมชน ในระดับมาก และหลังการ ดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีความรู้ด้านหลักการบริหารชุมชน ในระดับมากที่สุด

ประเด็นย่อยที่ 4.2 มีความรู้ด้านการวางแผน พบว่าสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีความรู้ด้านหลักการวางแผน ในระดับน้อย และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีความรู้ด้านการวางแผนในระดับมาก

ประเด็นย่อยที่ 4.3 มีหลักบริหารด้วยธรรมาภิบาล พบว่าสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีหลักบริหารด้วยธรรมาภิบาล ในระดับปานกลาง และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีหลักบริหารด้วยธรรมาภิบาล ในระดับมาก

ประเด็นหลักที่ 5. ความเป็นผู้นำที่รู้และสามารถเผยแพร่งานพัฒนาชุมชนจากสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลองและหลังการทดลอง

ประเด็นย่อยที่ 5.1 สนใจใฝ่รู้หลักการใช้สื่อเผยแพร่ พบว่า สังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนสนใจใฝ่รู้หลักการใช้สื่อเผยแพร่ ในระดับปานกลาง และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนสนใจใฝ่รู้หลักการใช้สื่อเผยแพร่ ในระดับมาก

ประเด็นย่อยที่ 5.2 รู้จักเทคโนโลยีแต่ละประเภท พบว่า สังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนรู้จักเทคโนโลยีแต่ละประเภท ในระดับปานกลาง และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชน รู้จักเทคโนโลยีแต่ละประเภท ในระดับมาก

ประเด็นย่อยที่ 5.3 มีหลักการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์งานพัฒนาชุมชนให้แก่ชุมชน พบว่า สังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีหลักการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์งานพัฒนาชุมชนให้แก่ชุมชน ในระดับน้อย และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชน มีหลักการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์งานพัฒนาชุมชนให้แก่ชุมชน ในระดับมาก

3. ผลการสังเกตชุมชน ตำบลนายาง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดเพชรบุรี

ประเด็นหลักที่ 1. ความเป็นผู้นำที่มีคุณธรรม นั้น จากสังเกตการณ์ชุมชน ก่อนการดำเนินการทดลองและหลังการทดลอง

ประเด็นย่อยที่ 1.1 เป็นตัวอย่างที่ดีให้กับชุมชน พบว่าสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับชุมชนในระดับมาก หลังการทดลอง พบว่า ผู้นำชุมชนเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับชุมชนในระดับมากที่สุด

ประเด็นย่อยที่ 1.2 เป็นผู้ใฝ่เรียนรู้ พบว่าสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลองผู้นำชุมชนเป็นผู้ใฝ่เรียนรู้ในระดับปานกลาง หลังการทดลองพบว่า ผู้นำชุมชนเป็นผู้ใฝ่เรียนรู้ในระดับมาก

ประเด็นย่อยที่ 1.3 เป็นผู้มีความเสียสละ พบว่าสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนเป็นผู้มีความเสียสละในระดับมาก หลังการทดลอง พบว่าผู้นำชุมชนเป็นผู้มีความเสียสละในระดับ มากที่สุด

ประเด็นย่อยที่ 3.3 เข้าร่วมโครงการและกิจกรรมปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง พบว่าสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนได้ เข้าร่วมโครงการและ กิจกรรมปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง ในระดับมาก และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำ ชุมชนได้เข้าร่วมโครงการและกิจกรรมปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง ในระดับมากที่สุด

ประเด็นหลักที่ 4. ความเป็นผู้นำที่รู้จักหลักการบริหาร จากสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลองและหลังการทดลอง

ประเด็นย่อยที่ 4.1 มีความรู้ด้านหลักการบริหารชุมชน พบว่าสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีความรู้ด้านหลักการบริหารชุมชน ในระดับปานกลาง และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีความรู้ด้านหลักการบริหารชุมชน ในระดับมาก

ประเด็นย่อยที่ 4.2 มีความรู้ด้านการวางแผน พบว่าสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีความรู้ด้านหลักการวางแผน ในระดับน้อย และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีความรู้ด้านการวางแผน ในระดับมาก

ประเด็นย่อยที่ 4.3 มีหลักบริหารด้วยธรรมาภิบาล พบว่าสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนส่วนมีหลักบริหารด้วยธรรมาภิบาลในระดับมากและหลังการดำเนินการทดลองผู้นำชุมชนส่วนใหญ่มีหลักบริหารด้วยธรรมาภิบาลในระดับมาก

ประเด็นหลักที่ 5. ความเป็นผู้นำที่รู้และสามารถเผยแพร่งานพัฒนาชุมชนจากสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลองและหลังการทดลอง

ประเด็นย่อยที่ 5.1 สนใจใ้รู้หลักการใช้สื่อเผยแพร่ พบว่า สังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนสนใจใ้รู้หลักการใช้สื่อเผยแพร่ ในระดับน้อย และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนสนใจใ้รู้หลักการใช้สื่อเผยแพร่ ในระดับมาก

ประเด็นย่อยที่ 5.2 รู้จักเทคโนโลยีแต่ละประเภท พบว่า สังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนรู้จักเทคโนโลยีแต่ละประเภท ในระดับปานกลางและหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชน รู้จักเทคโนโลยีแต่ละประเภท ในระดับมากที่สุด

ประเด็นย่อยที่ 5.3 มีหลักการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์งานพัฒนาชุมชนให้แก่ชุมชน พบว่า สังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีหลักการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์งานพัฒนาชุมชนให้แก่ชุมชน ในระดับน้อย และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีหลักการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์งานพัฒนาชุมชนให้แก่ชุมชน ในระดับมาก

4. ผลการสังเกตชุมชน ตำบลท่าคอย อำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี

ประเด็นหลักที่ 1. ความเป็นผู้นำที่มีคุณธรรม นั้นจากสังเกตการณ์ชุมชน ก่อนการดำเนินการทดลองและหลังการทดลอง

ประเด็นย่อยที่ 1.1 เป็นตัวอย่างที่ดีให้กับชุมชน พบว่าสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับชุมชนในระดับ ปานกลาง หลังการทดลอง พบว่า ผู้นำชุมชนเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับชุมชนในระดับ มากที่สุด

ประเด็นย่อยที่ 1.2 เป็นผู้ใ้เรียนรู้ พบว่าสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนเป็นผู้ใ้เรียนรู้ ในระดับมาก หลังการทดลอง พบว่า ผู้นำชุมชนเป็นผู้ใ้เรียนรู้ในระดับมาก

ประเด็นย่อยที่ 1.3 เป็นผู้มีความเสียสละ พบว่าสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนเป็นผู้มีความเสียสละในระดับมาก หลังการทดลอง พบว่าผู้นำชุมชนเป็นผู้มีความเสียสละในระดับ มากที่สุด

ประเด็นหลักที่ 2. ความเป็นผู้นำที่มีความศรัทธาในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจากสังเกตการณ์ ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลองและหลังการทดลอง

ประเด็นย่อยที่ 2.1 มีความรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและสามารถอธิบายให้สมาชิกในชุมชนฟังได้ พบว่าสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนเป็นผู้มีความรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและสามารถอธิบายให้สมาชิกในชุมชนฟังได้ในระดับมากและหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนเป็นผู้มีความรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและสามารถอธิบายให้สมาชิกในชุมชนฟังได้ในระดับมากที่สุด

ประเด็นย่อยที่ 2.2 ปฏิบัติตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเป็นแบบอย่างได้ พบว่า สังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนเป็นผู้ ปฏิบัติตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเป็นแบบอย่างได้ ในระดับปานกลางและหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนเป็นผู้ปฏิบัติตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเป็นแบบอย่างได้ ในระดับมาก

ประเด็นย่อยที่ 2.3 สามารถให้คำแนะนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแก่ประชาชนได้ พบว่า สังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนเป็นผู้สามารถให้คำแนะนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแก่ประชาชนได้ ในระดับปานกลาง และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนเป็นผู้สามารถให้คำแนะนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแก่ประชาชนได้ ในระดับมากที่สุด

ประเด็นหลักที่ 3. ความเป็นผู้นำที่ปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจากสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลองและหลังการทดลอง

ประเด็นย่อยที่ 3.1 มีการปฏิบัติจริงตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงพบว่า สังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีการปฏิบัติจริงตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในระดับปานกลาง และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีการปฏิบัติจริงตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับมากที่สุด

ประเด็นย่อยที่ 3.2 มีการทดลองเรียนรู้เพิ่มพูนความรู้ตลอดเวลา พบว่าสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีการทดลองเรียนรู้เพิ่มพูนความรู้ตลอดเวลา ในระดับปานกลาง และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีการทดลองเรียนรู้เพิ่มพูนความรู้ตลอดเวลา ในระดับมากที่สุด

ประเด็นย่อยที่ 3.3 เข้าร่วมโครงการและกิจกรรมปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง พบว่าสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนได้ เข้าร่วมโครงการและกิจกรรม

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง ในระดับมาก และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนได้เข้าร่วมโครงการและกิจกรรมปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง ในระดับมากที่สุด

ประเด็นหลักที่ 4. ความเป็นผู้นำที่รู้จักหลักการบริหาร จากสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลองและหลังการทดลอง

ประเด็นย่อยที่ 4.1 มีความรู้ด้านหลักการบริหารชุมชน พบว่าสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีความรู้ด้านหลักการบริหารชุมชน ในระดับมาก และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีความรู้ด้านหลักการบริหารชุมชน ในระดับมาก

ประเด็นย่อยที่ 4.2 มีความรู้ด้านการวางแผน พบว่าสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีความรู้ด้านหลักการวางแผน ในระดับปานกลาง และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีความรู้ด้านการวางแผน ในระดับมาก

ประเด็นย่อยที่ 4.3 มีหลักบริหารด้วยธรรมาภิบาล พบว่าสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีหลักบริหารด้วยธรรมาภิบาล ในระดับปานกลาง และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีหลักบริหารด้วยธรรมาภิบาล ในระดับมาก

ประเด็นหลักที่ 5. ความเป็นผู้นำที่รู้และสามารถเผยแพร่งานพัฒนาชุมชนจากสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลองและหลังการทดลอง

ประเด็นย่อยที่ 5.1 สนใจใฝ่รู้หลักการใช้สื่อเผยแพร่ พบว่า สังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนสนใจใฝ่รู้หลักการใช้สื่อเผยแพร่ ในระดับปานกลาง และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนสนใจใฝ่รู้หลักการใช้สื่อเผยแพร่ ในระดับมาก

ประเด็นย่อยที่ 5.2 รู้จักเทคโนโลยีแต่ละประเภท พบว่า สังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนรู้จักเทคโนโลยีแต่ละประเภท ในระดับมาก และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชน รู้จักเทคโนโลยีแต่ละประเภท ในระดับมาก

ประเด็นย่อยที่ 5.3 มีหลักการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์งานพัฒนาชุมชนให้แก่ชุมชน พบว่า สังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีหลักการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์งานพัฒนาชุมชนให้แก่ชุมชน ในระดับปานกลาง และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชน มีหลักการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์งานพัฒนาชุมชนให้แก่ชุมชน ในระดับมาก

5. ผลการสังเกตชุมชน ตำบลไรโคก อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี

ประเด็นหลักที่ 1. ความเป็นผู้นำที่มีคุณธรรม นั้น จากสังเกตการณ์ชุมชน ก่อนการดำเนินการทดลองและหลังการทดลอง

ประเด็นย่อยที่ 1.1 เป็นตัวอย่างที่ดีให้กับชุมชน พบว่าสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับชุมชนในระดับปานกลาง หลังการทดลอง พบว่าผู้นำชุมชนเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับชุมชนในระดับ มากที่สุด

ประเด็นย่อยที่ 1.2 เป็นผู้ใฝ่เรียนรู้ พบว่าสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลองผู้นำชุมชนเป็นผู้ใฝ่เรียนรู้ ในระดับปานกลาง หลังการทดลอง พบว่า ผู้นำชุมชนเป็นผู้ใฝ่เรียนรู้ในระดับมาก

ประเด็นย่อยที่ 1.3 เป็นผู้มีความเสียสละ พบว่า สังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนเป็นผู้มีความเสียสละในระดับปานกลาง หลังการทดลอง พบว่าผู้นำชุมชนเป็นผู้มีความเสียสละในระดับมากที่สุด

ประเด็นหลักที่ 2. ความเป็นผู้นำที่มีความศรัทธาในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
จากสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลองและหลังการทดลอง

ประเด็นย่อยที่ 2.1 มีความรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและสามารถอธิบายให้สมาชิกในชุมชนฟังได้ พบว่าสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนเป็นผู้มีความรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและสามารถอธิบายให้สมาชิกในชุมชนฟังได้ในระดับปานกลางและหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนเป็นผู้มีความรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและสามารถอธิบายให้สมาชิกในชุมชนฟังได้ในระดับมากที่สุด

ประเด็นย่อยที่ 2.2 ปฏิบัติตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเป็นแบบอย่าง
ได้ พบว่า สังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนเป็นผู้ ปฏิบัติตามแนวคิดปรัชญาของ
เศรษฐกิจพอเพียงและเป็นแบบอย่างได้ ในระดับปานกลาง และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชน
เป็นผู้ปฏิบัติตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเป็นแบบอย่างได้ ในระดับมาก

ประเด็นย่อยที่ 2.3 สามารถให้คำแนะนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแก่ประชาชนได้ พบว่า สังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนเป็นผู้สามารถให้คำแนะนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแก่ประชาชนได้ ในระดับปานกลาง และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนเป็นผู้สามารถให้คำแนะนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแก่ประชาชนได้ ในระดับมากที่สุด

ประเด็นหลักที่ 3. ความเป็นผู้นำที่ปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจากสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลองและหลังการทดลอง

ประเด็นย่อยที่ 3.1 มีการปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า
สังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีการปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
ในระดับปานกลาง และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีการปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจ
พอเพียงในระดับมากที่สุด

ประเด็นย่อยที่ 3.2 มีการทดลองเรียนรู้เพิ่มพูนความรู้ตลอดเวลา พบว่า สังเกตการณ์
ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีการทดลองเรียนรู้เพิ่มพูนความรู้ตลอดเวลา ในระดับ
ปานกลาง และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชน มีการทดลองเรียนรู้เพิ่มพูนความรู้ตลอดเวลาใน
ระดับมากที่สุด

ประเด็นย่อยที่ 3.3 เข้าร่วมโครงการและกิจกรรมปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง พบว่าสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนได้ เข้าร่วมโครงการและกิจกรรมปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง ในระดับปานกลาง และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนได้เข้าร่วมโครงการและกิจกรรมปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่องในระดับมากที่สุด

ประเด็นหลักที่ 4. ความเป็นผู้นำที่รู้จักหลักการบริหาร จากสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลองและหลังการทดลอง

ประเด็นย่อยที่ 4.1 มีความรู้ด้านหลักการบริหารชุมชน พบว่าสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีความรู้ด้านหลักการบริหารชุมชน ในระดับปานกลางและหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีความรู้ด้านหลักการบริหารชุมชน ในระดับมาก

ประเด็นย่อยที่ 4.2 มีความรู้ด้านการวางแผน พบว่าสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีความรู้ด้านหลักการวางแผนในระดับน้อย และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีความรู้ด้านการวางแผนในระดับมาก

ประเด็นย่อยที่ 4.3 มีหลักบริหารด้วยธรรมาภิบาล พบว่าสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีหลักบริหารด้วยธรรมาภิบาล ในระดับปานกลาง และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีหลักบริหารด้วยธรรมาภิบาล ในระดับมาก

ประเด็นหลักที่ 5. ความเป็นผู้นำที่รู้และสามารถเผยแพร่งานพัฒนาชุมชนจากสังเกตการณ์ ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลองและหลังการทดลอง

ประเด็นย่อยที่ 5.1 สนใจใฝ่รู้หลักการใช้สื่อเผยแพร่ พบว่า สังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชน สนใจใฝ่รู้หลักการใช้สื่อเผยแพร่ ในระดับน้อย และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชน สนใจใฝ่รู้หลักการใช้สื่อเผยแพร่ ในระดับมาก

ประเด็นย่อยที่ 5.2 รู้จักเทคโนโลยีแต่ละประเภท พบว่า สังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนรู้จักเทคโนโลยีแต่ละประเภท ในระดับปานกลาง และหลังการดำเนินการทดลองผู้นำชุมชน รู้จักเทคโนโลยีแต่ละประเภท ในระดับมาก

ประเด็นย่อยที่ 5.3 มีหลักการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์งานพัฒนาชุมชนให้แก่ชุมชน พบว่า สังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีหลักการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์งานพัฒนาชุมชนให้แก่ชุมชน ในระดับน้อย และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีหลักการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์งานพัฒนาชุมชนให้แก่ชุมชน ในระดับมาก

6. ผลการสังเกตชุมชนตำบลหนองขนาน (1) อำเภอเมืองฯ จังหวัดเพชรบุรี

ประเด็นหลักที่ 1. ความเป็นผู้นำที่มีคุณธรรม นั้น จากสังเกตการณ์ชุมชน ก่อนการดำเนินการทดลองและหลังการทดลอง

ประเด็นย่อยที่ 1.1 เป็นตัวอย่างที่ดีให้กับชุมชน พบว่าสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับชุมชนในระดับมากหลังการทดลอง พบว่า ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่ตัวอย่างที่ดีให้กับชุมชนในระดับ มากที่สุด

ประเด็นย่อยที่ 1.2 เป็นผู้ใฝ่เรียนรู้ พบว่าสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนเป็นผู้ใฝ่เรียนรู้ ในระดับปานกลาง หลังการทดลอง พบว่า ผู้นำชุมชนเป็นผู้ใฝ่เรียนรู้ในระดับมาก

ประเด็นย่อยที่ 1.3 เป็นผู้มีความเสียสละ พบว่าสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนเป็นผู้มีความเสียสละในระดับปานกลาง หลังการทดลอง พบว่าผู้นำชุมชนเป็นผู้มีความเสียสละในระดับ มากที่สุด

ประเด็นหลักที่ 2. ความเป็นผู้นำที่มีความศรัทธาในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
จากสังเกตการณ์ชมชนก่อนการดำเนินการทดลองและหลังการทดลอง

ประเด็นย่อยที่ 2.1 มีความรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและสามารถอธิบายให้สมาชิกในชุมชนฟังได้ พบว่าสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนเป็นผู้มีความรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและสามารถอธิบายให้สมาชิกในชุมชนฟังได้ในระดับปานกลาง และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนเป็นผู้มีความรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและสามารถอธิบายให้สมาชิกในชุมชนฟังได้ในระดับมากที่สุด

ประเด็นย่อยที่ 2.2 ปฏิบัติตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเป็นแบบอย่าง
ได้ พบว่า สังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนเป็นผู้ ปฏิบัติตามแนวคิดปรัชญา
ของเศรษฐกิจพอเพียงและเป็นแบบอย่างได้ ในระดับมาก และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชน
เป็นผู้ปฏิบัติตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเป็นแบบอย่างได้ ในระดับมากที่สุด

ประเด็นย่อยที่ 2.3 สามารถให้คำแนะนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแก่ประชาชนได้ พบว่า สังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนเป็นผู้สามารถให้คำแนะนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแก่ประชาชนได้ ในระดับปานกลาง และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนเป็นผู้สามารถให้คำแนะนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแก่ประชาชนได้ ในระดับมากที่สุด

ประเด็นหลักที่ 3. ความเป็นผู้นำที่ปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จาก
สังเกตการณ์ชมชนก่อนการดำเนินการทดลองและหลังการทดลอง

ประเด็นย่อยที่ 3.1 มีการปฏิบัติจริงตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า
สังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีการปฏิบัติจริงตามปรัชญาของเศรษฐกิจ
พอเพียง ในระดับมาก และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่มีการปฏิบัติจริงตามปรัชญา
ของเศรษฐกิจพอเพียง ในระดับมากที่สุด

ประเด็นย่อยที่ 3.2 มีการทดลองเรียนรู้เพิ่มพูนความรู้ตลอดเวลา พบว่าสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีการทดลองเรียนรู้เพิ่มพูนความรู้ตลอดเวลา ในระดับปานกลาง และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชน มีการทดลองเรียนรู้เพิ่มพูนความรู้ตลอดเวลา ในระดับมาก

ประเด็นย่อยที่ 3.3 เข้าร่วมโครงการและกิจกรรมปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง พบว่าสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนได้ เข้าร่วมโครงการและกิจกรรมปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง ในระดับปานกลาง และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนได้เข้าร่วมโครงการและกิจกรรมปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่องในระดับมากที่สุด

ประเด็นหลักที่ 4. ความเป็นผู้นำที่รู้จักหลักการบริหาร จากสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลองและหลังการทดลอง

ประเด็นย่อยที่ 4.1 มีความรู้ด้านหลักการบริหารชุมชน พบว่าสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีความรู้ด้านหลักการบริหารชุมชน ในระดับปานกลาง และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีความรู้ด้านหลักการบริหารชุมชน ในระดับมาก

ประเด็นย่อยที่ 4.2 มีความรู้ด้านการวางแผน พบว่าสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีความรู้ด้านหลักการวางแผน ในระดับน้อย และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีความรู้ด้านการวางแผนในระดับมาก

ประเด็นย่อยที่ 4.3 มีหลักบริหารด้วยธรรมาภิบาล พบว่าสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีหลักบริหารด้วยธรรมาภิบาล ในระดับปานกลางและหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนส่วนมีหลักบริหารด้วยธรรมาภิบาล ในระดับมาก

ประเด็นหลักที่ 5. ความเป็นผู้นำที่รู้และสามารถเผยแพร่งานพัฒนาชุมชนจากสังเกตการณ์ ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลองและหลังการทดลอง

ประเด็นย่อยที่ 5.1 สนใจใฝ่รู้หลักการใช้สื่อเผยแพร่ พบว่า สังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนสนใจใฝ่รู้หลักการใช้สื่อเผยแพร่ ในระดับน้อยและหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนสนใจใฝ่รู้หลักการใช้สื่อเผยแพร่ ในระดับมาก

ประเด็นย่อยที่ 5.2 รู้จักเทคโนโลยีแต่ละประเภท พบว่า สังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนรู้จักเทคโนโลยีแต่ละประเภท ในระดับปานกลาง และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชน รู้จักเทคโนโลยีแต่ละประเภท ในระดับมาก

ประเด็นย่อยที่ 5.3 มีหลักการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์งานพัฒนาชุมชนให้แก่ชุมชน พบว่า สังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีหลักการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์งาน

พัฒนาชุมชนให้แก่ชุมชน ในระดับน้อย และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชน มีหลักการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์งานพัฒนาชุมชนให้แก่ชุมชน ในระดับมาก

7. ผลการสังเกตชุมชนตำบลหนองขนาน (2) อำเภอเมืองฯ จังหวัดเพชรบุรี

ประเด็นหลักที่ 1. ความเป็นผู้นำที่มีคุณธรรม นั้น จากสังเกตการณ์ชุมชน ก่อนการดำเนินการทดลองและการทดลองและหลังการทดลอง

ประเด็นย่อยที่ 1.1 เป็นตัวอย่างที่ดีให้กับชุมชน พบว่าสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับชุมชนในระดับ ปานกลาง หลังการทดลอง พบว่าผู้นำชุมชนเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับชุมชนในระดับ มากที่สุด

ประเด็นย่อยที่ 1.2 เป็นผู้ใฝ่เรียนรู้ พบว่าสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนเป็นผู้ใฝ่เรียนรู้ ในระดับปานกลาง หลังการทดลอง พบว่า ผู้นำชุมชนเป็นผู้ใฝ่เรียนรู้ในระดับ มาก

ประเด็นย่อยที่ 1.3 เป็นผู้มีความเสียสละ พบว่าสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนเป็นผู้มีความเสียสละในระดับปานกลาง หลังการทดลอง พบว่าผู้นำชุมชนเป็นผู้มีความเสียสละในระดับ มาก

ประเด็นหลักที่ 2 ความเป็นผู้นำที่มีความศรัทธาในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจากสังเกตการณ์ ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลองและหลังการทดลอง

ประเด็นย่อยที่ 2.1 มีความรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและสามารถอธิบายให้สมาชิกในชุมชนฟังได้ พบว่าสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนเป็นผู้มีความรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและสามารถอธิบายให้สมาชิกในชุมชนฟังได้ในระดับน้อย และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนเป็นผู้มีความรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและสามารถอธิบายให้สมาชิกในชุมชนฟังได้ในระดับมาก

ประเด็นย่อยที่ 2.2 ปฏิบัติตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเป็นแบบอย่างได้ พบว่า สังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนเป็นผู้ ปฏิบัติตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเป็นแบบอย่างได้ ในระดับปานกลาง และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนเป็นผู้ปฏิบัติตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเป็นแบบอย่างได้ ในระดับมาก

ประเด็นย่อยที่ 2.3 สามารถให้คำแนะนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแก่ประชาชนได้ พบว่า สังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนเป็นผู้สามารถให้คำแนะนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแก่ประชาชนได้ ในระดับปานกลาง และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนเป็นผู้สามารถให้คำแนะนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแก่ประชาชนได้ ในระดับมาก

ประเด็นหลักที่ 3. ความเป็นผู้นำที่ปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจากสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลองและหลังการทดลอง

ประเด็นย่อยที่ 3.1 มีการปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า สังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีการปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในระดับปานกลาง และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีการปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับมาก

ประเด็นย่อยที่ 3.2 มีการทดลองเรียนรู้เพิ่มพูนความรู้ตลอดเวลา พบว่า สังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีการทดลองเรียนรู้เพิ่มพูนความรู้ตลอดเวลา ในระดับน้อย และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชน มีการทดลองเรียนรู้เพิ่มพูนความรู้ตลอดเวลาในระดับมาก

ประเด็นย่อยที่ 3.3 เข้าร่วมโครงการและกิจกรรมปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง พบว่า สังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนได้ เข้าร่วมโครงการและกิจกรรมปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง ในระดับปานกลาง และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนได้เข้าร่วมโครงการและกิจกรรมปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่องในระดับมากที่สุด

ประเด็นหลักที่ 4. ความเป็นผู้นำที่รู้จักหลักการบริหาร จากสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลองและหลังการทดลอง

ประเด็นย่อยที่ 4.1 มีความรู้ด้านหลักการบริหารชุมชน พบว่า สังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีความรู้ด้านหลักการบริหารชุมชน ในระดับน้อย และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีความรู้ด้านหลักการบริหารชุมชน ในระดับมาก

ประเด็นย่อยที่ 4.2 มีความรู้ด้านการวางแผน พบว่า สังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีความรู้ด้านหลักการวางแผนในระดับน้อย และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีความรู้ด้านการวางแผน ในระดับมาก

ประเด็นย่อยที่ 4.3 มีหลักบริหารด้วยธรรมมาภิบาล พบว่า สังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีหลักบริหารด้วยธรรมมาภิบาล ในระดับปานกลาง และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีหลักบริหารด้วยธรรมมาภิบาล ในระดับมาก

ประเด็นหลักที่ 5. ความเป็นผู้นำที่รู้และสามารถเผยแพร่งานพัฒนาชุมชน จากสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลองและหลังการทดลอง

ประเด็นย่อยที่ 5.1 สนใจใฝ่รู้หลักการใช้สื่อเผยแพร่ พบว่า สังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชน สนใจใฝ่รู้หลักการใช้สื่อเผยแพร่ ในระดับน้อย และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชน สนใจใฝ่รู้หลักการใช้สื่อเผยแพร่ ในระดับปานกลาง

ประเด็นย่อยที่ 5.2 รู้จักเทคโนโลยีแต่ละประเภท พบว่า สังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนรู้จักเทคโนโลยีแต่ละประเภท ในระดับน้อย และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชน รู้จักเทคโนโลยีแต่ละประเภท ในระดับปานกลาง

ประเด็นย่อยที่ 5.3 มีหลักการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์งานพัฒนาชุมชนให้แก่ชุมชน พบว่า สังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีหลักการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์งานพัฒนาชุมชนให้แก่ชุมชน ในระดับน้อย และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีหลักการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์งานพัฒนาชุมชนให้แก่ชุมชน ในระดับปานกลาง

8. ผลการสังเกตชุมชน ตำบลท่าตะคร้อ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี

ประเด็นหลักที่ 1. ความเป็นผู้นำที่มีคุณธรรม นั้น จากสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลองและหลังการทดลอง

ประเด็นย่อยที่ 1.1 เป็นตัวอย่างที่ดีให้กับชุมชน พบว่าสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับชุมชนในระดับ ปานกลาง หลังการทดลอง พบว่า ผู้นำชุมชนเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับชุมชนในระดับ มากที่สุด

ประเด็นย่อยที่ 1.2 เป็นผู้ใฝ่เรียนรู้ พบว่าสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนเป็นผู้ใฝ่เรียนรู้ ในระดับปานกลาง หลังการทดลอง พบว่า ผู้นำชุมชนเป็นผู้ใฝ่เรียนรู้ในระดับมาก

ประเด็นย่อยที่ 1.3 เป็นผู้มีความเสียสละ พบว่าสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนเป็นผู้มีความเสียสละในระดับมาก หลังการทดลอง พบว่าผู้นำชุมชนเป็นผู้มีความเสียสละในระดับ มากที่สุด

ประเด็นหลักที่ 2. ความเป็นผู้นำที่มีความศรัทธาในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจากสังเกตการณ์ ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลองและหลังการทดลอง

ประเด็นย่อยที่ 2.1 มีความรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและสามารถอธิบายให้สมาชิกในชุมชนฟังได้ พบว่าสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนเป็นผู้มีความรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและสามารถอธิบายให้สมาชิกในชุมชนฟังได้ในระดับมาก และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนเป็นผู้มีความรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและสามารถอธิบายให้สมาชิกในชุมชนฟังได้ในระดับมากที่สุด

ประเด็นย่อยที่ 2.2 ปฏิบัติตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเป็นแบบอย่างได้ พบว่า สังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนเป็นผู้ ปฏิบัติตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเป็นแบบอย่างได้ ในระดับปานกลาง และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนเป็นผู้ปฏิบัติตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเป็นแบบอย่างได้ ในระดับมาก

ประเด็นย่อยที่ 2.3 สามารถให้คำแนะนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแก่ประชาชนได้ พบว่า สังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนเป็นผู้สามารถให้คำแนะนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแก่ประชาชนได้ ในระดับปานกลาง และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนเป็นผู้สามารถให้คำแนะนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแก่ประชาชนได้ ในระดับมากที่สุด

ประเด็นหลักที่ 3. ความเป็นผู้นำที่ปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจาก สังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลองและหลังการทดลอง

ประเด็นย่อยที่ 3.1 มีการปฏิบัติจริงตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พบว่าสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีการปฏิบัติจริงตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับปานกลาง และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีการปฏิบัติจริงตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในระดับมากที่สุด

ประเด็นย่อยที่ 3.2 มีการทดลองเรียนรู้เพิ่มพูนความรู้ตลอดเวลา พบว่าสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีการทดลองเรียนรู้เพิ่มพูนความรู้ตลอดเวลา ในระดับปานกลาง และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชน มีการทดลองเรียนรู้เพิ่มพูนความรู้ตลอดเวลาในระดับมากที่สุด

ประเด็นย่อยที่ 3.3 เข้าร่วมโครงการและกิจกรรมปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง พบว่าสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนได้ เข้าร่วมโครงการและกิจกรรมปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง ในระดับมาก และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนได้เข้าร่วมโครงการและกิจกรรมปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง ในระดับมากที่สุด

ประเด็นหลักที่ 4. ความเป็นผู้นำที่รู้จักหลักการบริหาร จากสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลองและหลังการทดลอง

ประเด็นย่อยที่ 4.1 มีความรู้ด้านหลักการบริหารชุมชน พบว่าสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีความรู้ด้านหลักการบริหารชุมชน ในระดับปานกลาง และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีความรู้ด้านหลักการบริหารชุมชน ในระดับมาก

ประเด็นย่อยที่ 4.2 มีความรู้ด้านการวางแผน พบว่าสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีความรู้ด้านหลักการวางแผน ในระดับน้อย และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีความรู้ด้านการวางแผน ในระดับมาก

ประเด็นย่อยที่ 4.3 มีหลักบริหารด้วยธรรมมาภิบาล พบว่าสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีหลักบริหารด้วยธรรมมาภิบาล ในระดับปานกลาง และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีหลักบริหารด้วยธรรมมาภิบาล ในระดับมาก

ประเด็นหลักที่ 5. ความเป็นผู้นำที่รู้และสามารถเผยแพร่งานพัฒนาชุมชนจากสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลองและหลังการทดลอง

ประเด็นย่อยที่ 5.1 สนใจใฝ่รู้หลักการใช้สื่อเผยแพร่ พบว่า สังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชน สนใจใฝ่รู้หลักการใช้สื่อเผยแพร่ ในระดับปานกลาง และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่ สนใจใฝ่รู้หลักการใช้สื่อเผยแพร่ ในระดับมาก

ประเด็นย่อยที่ 5.2 รู้จักเทคโนโลยีแต่ละประเภท พบว่า สังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนรู้จักเทคโนโลยีแต่ละประเภท ในระดับปานกลาง และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชน รู้จักเทคโนโลยีแต่ละประเภท ในระดับมาก

ประเด็นย่อยที่ 5.3 มีหลักการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์งานพัฒนาชุมชนให้แก่ชุมชน พบว่า สังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีหลักการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์งานพัฒนาชุมชนให้แก่ชุมชน ในระดับปานกลาง และหลังการดำเนินการทดลอง ผู้นำชุมชนมีหลักการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์งานพัฒนาชุมชนให้แก่ชุมชนในระดับมาก

จากการศึกษานี้ ในการศึกษาคุณลักษณะผู้นำการพัฒนาชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า คุณลักษณะผู้นำการพัฒนาชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจากการสนทนากลุ่ม คุณลักษณะผู้นำมี 5 ประการ คือ ต้องเป็นผู้รู้คิดมีคุณธรรมครองใจ เป็นผู้รู้รักศรัทธาเข้าใจตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นผู้รู้ฝึกฝนตนเองนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ปฏิบัติจริง เป็นผู้รู้ทำ คือ บริหารจัดการดำเนินงานพัฒนากับผู้อื่น และจะต้องเป็นผู้รู้เผยแพร่หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่ผู้อื่นได้ ซึ่งจากการค้นพบ ด้วยการสนทนากลุ่มนี้สอดคล้องกับการศึกษาทางเอกสาร ในบทที่ 2 ดังนี้

จากเอกสาร	จากการสนทนากลุ่ม
1. ผู้นำมีคุณธรรม ยึดมั่นในศาสนาเป็นตัวอย่างที่ดี	1. ผู้นำรู้ต้อง มีคุณธรรมครองใจ
2. ผู้นำจะต้องมีความรู้ความสามารถใฝ่หาความรู้ในเรื่องที่จะพัฒนา	2. ผู้นำรู้รักศรัทธาเข้าใจหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
3. ผู้นำต้องรู้หลักการบริหารจัดการงานในความรับผิดชอบให้สำเร็จ	3. ผู้นำรู้ทำ คือ ทำงานกับผู้อื่นได้ตามหลักการบริหารจัดการรู้หลักการพัฒนาชุมชน
4. ผู้นำจะต้องรู้จักถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ชุมชนมีทักษะการพูด บุคลิกภาพดี	4. ผู้นำรู้เผยแพร่การทำงานพัฒนาสู่ผู้อื่น/ชุมชนได้
5. ผู้นำจะต้องมีความรู้ประสบการณ์ฝึกฝนหาประสบการณ์เรื่องจะทำเป็นอย่างเดิมมาก่อน	5. ผู้นำรู้ฝึกฝนหาประสบการณ์เรื่องที่จะพัฒนาก่อนจะได้แนะนำผู้อื่น

และนอกจากนี้ เมื่อนำเอาคุณลักษณะผู้นำตามรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปสอบถามจากสมาชิกชุมชน จำนวน 80 คน ที่ได้ร่วมงานกิจกรรมตามโครงการพัฒนาของชุมชนในเวลาที่กำหนดแล้ว พบว่า ทักษะของสมาชิกชุมชนมีความเห็นว่า ผู้นำ

ของตนเองมีคุณสมบัติข้างต้นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.33$, $SD. = 0.37$) และเมื่อตรวจสอบจากการสังเกตชุมชนก่อนและหลังการดำเนินโครงการพัฒนาของแต่ละชุมชนก็พบว่า ผู้นำมีคุณลักษณะทั้ง 5 ประการนี้ จากเดิมค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง 3.03 แต่เมื่อผู้นำดำเนินโครงการพัฒนากับสมาชิกชุมชนสำเร็จแล้วในระยะ 3 เดือน ผู้นำมีคุณลักษณะตามรูปแบบทั้ง 5 ประการ ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (4.43)

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง รูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาลักษณะผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 2) สร้างทดลองและประเมินรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในการวิจัยครั้งนี้เก็บข้อมูลเชิงปริมาณด้วยแบบสอบถาม จำนวน 80 ชุด และเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการสนทนากลุ่มผู้นำ จำนวน 40 คน และการสังเกตชุมชน ผลการวิจัยสามารถสรุป และอภิปรายผลได้ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สามารถสรุปผลวิจัย ได้ดังนี้

1. ลักษณะของผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีคุณลักษณะร่วมกัน คือ

1.1 มีคุณลักษณะด้านจิตใจที่ดีงามเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ ต้องเป็นผู้ซื่อสัตย์ ตั้งใจทำงานเพื่อผู้อื่น เสียสละ ขยันมีความอดทนต่อความลำบาก มีความกล้าหาญ มุ่งมั่นทำงานให้สำเร็จ ปฏิบัติตนเป็นตัวอย่าง ที่ดี มีศีล 5 และต้องเป็นผู้พัฒนาตนเองอยู่เสมอ ใฝ่หาความรู้เพราะเห็นประโยชน์ของการสร้างปัญญาเพื่อพัฒนาตนเอง และเป็นประโยชน์ต่อการนำไปพัฒนาผู้อื่น มุ่งมั่นหาประสบการณ์เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงทำงานกับผู้อื่นได้และยินดีถ่ายทอดความรู้สู่ผู้อื่น

1.2 มีคุณลักษณะเป็นผู้มีความรู้และทักษะในการบริหารงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย คือ รู้เรื่องวางแผนการปฏิบัติงานตามแผนการ รู้เรื่องการตรวจสอบ ประเมินผล และรู้ที่จะนำผลสู่การพัฒนาให้มีความเจริญรุ่งเรือง นอกจากนี้ต้องรู้หลักการทำงานร่วมกับชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง คือการร่วมคิด วิเคราะห์ปัญหา ร่วมกันปฏิบัติงานและแก้ปัญหา ร่วมกันประเมินงานและร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น โดยแบ่งปันอย่างยุติธรรม นอกจากนี้การทำงานต้องมีความโปร่งใสตรวจสอบได้ เป็นไปด้วยความยุติธรรม ไม่ขัดต่อ ระเบียบ กฎหมายก็คือ มีหลักธรรมาภิบาล นั่นเอง

1.3 คุณลักษณะมีความศรัทธา มีความรู้ เข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงว่าเป็นหลักปรัชญาที่มีคุณค่า เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชีวิตของตนเอง ผู้อื่น ชุมชนและสังคม ซึ่งประกอบด้วย ความพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน โดยปฏิบัติด้วยความรู้ในสิ่งที่ทำและมีคุณธรรม

1.4 คุณลักษณะผู้นำจะต้องเคยผ่านประสบการณ์ การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้มาก่อน เพราะผู้ที่เคยปฏิบัติแสดงถึงความแน่วแน่จริงจัง ผ่านการเรียนรู้ด้วยตนเองจนเกิดความชัดเจนในการปฏิบัติระดับหนึ่ง

1.5 คุณลักษณะผู้นำมีความยินดีที่จะเผยแพร่ โดยมีความสามารถเผยแพร่ความรู้ที่ดีมีประโยชน์สู่ชุมชนได้ เพราะหากขาดการเผยแพร่ความรู้จะไม่สามารถไปถึงผู้อื่นได้ การเรียนการปฏิบัติก็จะไม่เกิดขึ้นกับชุมชนเช่นกัน ดังนั้นผู้นำจึงมีความกล้าหาญที่จะแสดงข้อมูลให้ผู้อื่นรับทราบ สิ่งที่ดีมีประโยชน์ มีความรู้เรื่องการสื่อสาร การใช้เทคโนโลยีที่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกได้อย่างเหมาะสม

2. สร้าง ทดลอง และประเมินรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจากการศึกษาคุณลักษณะผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงข้างต้น จากแนวการปฏิบัติที่ดีของผู้นำการพัฒนาชุมชนข้างต้น จึงนำมาสรุป วิเคราะห์ สังเคราะห์เป็นรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงคือ รู้คิด รู้รัก รู้ฝึกฝน รู้ทำ รู้เผยแพร่ ซึ่งหมายถึงดังต่อไปนี้

2.1 รู้คิด คือ ผู้นำต้องมีคุณธรรมครองใจ รู้รัก ศรัทธา รู้ฝึกฝน รู้ทำ รู้เผยแพร่ในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ

2.2 รู้รัก ศรัทธา คือ ผู้นำต้องมีทัศนคติที่ดีกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงว่าเป็นแนวทางในการนำมาพัฒนาตนเองสู่เป้าหมายชีวิตที่ดี และมีความรู้ ความเข้าใจ “องค์ประกอบหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 3 ห่วง 2 เงื่อนไข” ความหมายของ 3 ห่วง คือ ดำเนินด้วยการรู้จักพอ ประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน 2 เงื่อนไข คือมีความรู้และมีคุณธรรม

2.3 รู้ฝึกฝน คือ ผู้นำจะต้องเคยมีประสบการณ์ในการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับประยุกต์ใช้ในชีวิตของตนเอง หรือครอบครัวมาก่อน ซึ่งการมีประสบการณ์ รู้เคยทำมาก่อนจะทำให้ ความรู้ ความเข้าใจที่มีอยู่ลึกซึ้งกว่าผู้ที่รู้แต่ไม่เคยปฏิบัติมาก่อน

2.4 รู้ทำ คือ ผู้นำจะต้องทำงานร่วมกับชุมชน ดังนั้นต้องมีความรู้เรื่องการบริหารจัดการ คือ ต้องรู้หลักการวางแผนการดำเนินการ การประเมินผลการทำงาน และการนำงานมาปรับปรุงให้มีความก้าวหน้ายิ่งขึ้น นอกจากนี้ต้องรู้หลักพัฒนาชุมชนที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง งานจึงสำเร็จ โดยการมีส่วนร่วมตั้งแต่ร่วมวิเคราะห์ปัญหาชุมชน ร่วมวางแผนร่วมดำเนินงาน ร่วมประเมินผลร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น อนึ่งการทำงานจะสำเร็จได้ต้องมีคุณธรรมในการบริหารงาน อาทิ หลักความโปร่งใส ยุติธรรม ยึดมั่นหลักการ ภูมฺระเปียบ การทำงานเป็นกลุ่ม เป็นต้น

2.5 รู้เผยแพร่ คือ ผู้นำต้องสามารถสื่อสาร เผยแพร่ข้อมูลสู่ชุมชนได้รับทราบ รู้การใช้เทคโนโลยีได้เพื่อประชาสัมพันธ์เผยแพร่ได้ มีความกล้าหาญที่จะเผยแพร่ได้อย่างกระชับเหมาะสมมีประสิทธิภาพ

จากรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนี้ ได้นำมาจัดทำเป็นคู่มือการอบรมตามแนวทางคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ โดยแบ่งเป็น 3 ส่วนคือ 1) หลักการ 2) แผนจัดการเรียนรู้ 3) รายวิชาที่เรียนรู้

จากคู่มือนี้ได้นำมาอบรมผู้นำการพัฒนาชุมชนในขั้นต่อไป คือ การทดลองนำไปใช้และประเมินผล

ในการทดลองนำรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้นำไปใช้กับผู้นำรุ่นใหม่ตามคุณสมบัติที่กำหนดไว้ในชุมชนของอำเภอในจังหวัดเพชรบุรี จำนวน 8 ชุมชน โดยการอบรมให้ความรู้ตามคู่มือ จำนวน 3 วัน โดยวิทยากร และปฏิบัติจริงให้ผู้เข้าร่วมคิด ร่วมทำกับสมาชิกในชุมชนจำนวนสมาชิกชุมชนละ 10 คน โดยจัดทำโครงการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนละ 1 โครงการ สรุปได้ คือ ผู้นำรุ่นใหม่ 8 คน กับสมาชิก 80 คน จำนวน 8 โครงการ หลังการปฏิบัติการโครงการเสร็จสิ้น ประเมินผล ด้วยการสอบถามกับสมาชิกในชุมชนทั้ง 80 คน และสังเกตชุมชนทั้งสภาพก่อนและหลังการใช้รูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงผลเป็นดังนี้

ผู้นำมีความรู้คิดในด้านรู้รักศรัทธารู้ฝึกฝนรู้เผยแพร่ในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการปฏิบัติกับชุมชนในระดับมาก ($\bar{X}=4.33$, $S.D=.37$) ผู้นำมีทักษะเรื่องการบริหารจัดการชุมชน (รู้ทำ) ในระดับมาก ($\bar{X}=4.35$, $S.D=.45$) ผู้นำมีประสบการณ์ด้านเศรษฐกิจพอเพียง (รู้ฝึกฝน) ในระดับมาก ($\bar{X}=4.34$, $S.D=.41$) ผู้นำมีความรู้ความเข้าใจและศรัทธาในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (รู้รักศรัทธา) ในระดับมาก ($\bar{X}=4.32$, $S.D=.37$) และผู้นำรู้เผยแพร่และสามารถถ่ายทอดข้อมูลสู่ชุมชนได้พบว่า (รู้เผยแพร่) อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.26$, $S.D=.45$)

สรุปผลการสังเกตชุมชน

โครงการวิจัยรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชน 8 แห่ง ในจังหวัดเพชรบุรี ใน 5 ประเด็นหลัก คือ

1. ความเป็นผู้นำที่มีคุณธรรมในใจที่ดี
2. ความเป็นผู้นำที่มีความรู้ ความเข้าใจ และมีความศรัทธาในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
3. ความเป็นผู้นำที่มีประสบการณ์ปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาก่อน
4. ความเป็นผู้นำที่มีทักษะหลักบริหารและการพัฒนาชุมชน
5. ความเป็นผู้นำที่รู้และสามารถเผยแพร่งานพัฒนาชุมชน

ประเด็นหลักที่ 1. ความเป็นผู้นำที่มีคุณธรรม นั้น จากสังเกตการณ์ชุมชน ก่อนการดำเนินการทดลองและหลังการทดลอง พบว่า ก่อนการทดลองผู้นำชุมชนเป็นผู้นำที่มีคุณธรรมในระดับปานกลาง คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.37 และหลังการทดลองผู้นำชุมชนเป็นผู้นำที่มีคุณธรรมในระดับมากที่สุด คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.66

ประเด็นหลักที่ 2. ความเป็นผู้นำที่มีความรู้ความเข้าใจ และความศรัทธาในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จากสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลองและหลังการทดลอง พบว่า ก่อนการทดลองผู้นำชุมชนมีความเป็นผู้นำที่มีความศรัทธาในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับปานกลาง คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.16 และหลังการทดลองผู้นำชุมชนมีความเป็นผู้นำที่มีความศรัทธาในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับมากที่สุด คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.66

ประเด็นหลักที่ 3. ความเป็นผู้นำที่มีประสบการณ์ปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จากสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลองและหลังการทดลอง พบว่า ก่อนการทดลองผู้นำชุมชนเป็นผู้นำที่มีความเป็นผู้นำซึ่งปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในระดับปานกลาง คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.29 และหลังการทดลองผู้นำชุมชนเป็นผู้นำที่มีความเป็นผู้นำที่ปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในระดับมากที่สุด คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.87

ประเด็นหลักที่ 4. ความเป็นผู้นำที่รู้จักหลักการบริหารและการพัฒนาชุมชนจากสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลองและหลังการทดลอง พบว่า ก่อนการทดลองผู้นำชุมชนเป็นผู้นำที่มีความเป็นผู้นำซึ่งรู้จักหลักการบริหารในระดับปานกลาง คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.79 และหลังการทดลองผู้นำชุมชนเป็นผู้นำที่มีความเป็นผู้นำที่รู้จักหลักการบริหารในระดับมากที่สุด คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.04

ประเด็นหลักที่ 5. ความเป็นผู้นำที่รู้และสามารถเผยแพร่ผลงานพัฒนาชุมชน จากสังเกตการณ์ชุมชนก่อนการดำเนินการทดลองและหลังการทดลอง พบว่า ก่อนการทดลองผู้นำชุมชนเป็นผู้นำที่มีความเป็นผู้นำซึ่งรู้และสามารถเผยแพร่ผลงานพัฒนาชุมชน ในระดับปานกลาง คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.54 และหลังการทดลองผู้นำชุมชนเป็นผู้นำที่มีความเป็นผู้นำซึ่งรู้และสามารถเผยแพร่ผลงานพัฒนาชุมชน ในระดับมากที่สุด คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.91

จากการศึกษาข้างต้นนี้จากการสอบถาม สมาชิกชุมชน และการสังเกตชุมชน เพื่อศึกษาคุณลักษณะผู้นำตามรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชน พบว่า ผู้นำมีคุณลักษณะ เป็นผู้นำที่มีความรู้คิดมีคุณธรรมในการครองใจเป็นผู้รัก ศรัทธาเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นผู้รู้ฝึกฝนตนนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้เป็นผู้รู้บริหารจัดการงานได้และเป็นผู้รู้เผยแพร่หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง อยู่ในระดับมากที่สุดนี้เนื่องจากผู้นำได้รับการฝึกอบรมคุณลักษณะผู้นำที่ดีตามรูปแบบที่ได้จัดทำไว้ในคู่มืออบรม โดยผ่านการอบรมจากคณะวิทยากรและให้ผู้นำได้ฝึกฝนตนเองนำความรู้ที่ได้จากการอบรมไปฝึกปฏิบัติจริงกับสมาชิกในชุมชนของตนเองโดยผ่านโครงการที่ได้รับตามเวลาที่กำหนดไว้หลังจากนั้นจึงไปสอบถามกับสมาชิกของชุมชน พบว่า มีทัศนคติต่อผู้นำที่ตนเองได้

ร่วมงานตลอดนี้มีคุณลักษณะทั้ง 5 ประการ ข้างต้นอยู่ในระดับมากและโครงการที่ร่วมกันทำ ก็สัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายและจากการสังเกตชุมชน พบว่า คุณลักษณะผู้นำตามรูปแบบนี้ทั้ง 5 ด้าน ก่อนการสังเกตภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางแต่เมื่อเสร็จสิ้นการทำกิจกรรมตามโครงการของชุมชนจากการสังเกตผู้นำตามรูปแบบนี้มีคุณลักษณะสูงทั้ง 5 ด้าน อยู่ในระดับมาก จึงสรุปได้ว่าผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงต้องมีคุณลักษณะทั้ง 5 ประการนี้ จึงจะทำให้งานพัฒนาชุมชนประสบความสำเร็จได้

อภิปรายผล

ในการวิจัย เรื่อง รูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีประเด็นดังต่อไปนี้

1. การศึกษาคุณลักษณะผู้นำตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ประสบความสำเร็จในเขตภาคกลางตอนล่าง 4 จังหวัด พบว่าประกอบด้วยคุณลักษณะ คือ พื้นฐานจิตใจที่ดีในการครองตน เป็นผู้มีทักษะในการบริหารจัดการชุมชน เป็นผู้มีความรู้ ความเข้าใจและศรัทธาในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นผู้มีความปรารถนาต่อการปฏิบัติตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงและเป็นผู้ที่สามารถเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารด้านนี้แก่ชุมชนได้

จากข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยเรื่องอิทธิพลของศักยภาพผู้นำชุมชนและการใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของ เจษฎา ความคั่นเคยและคณะ (2557) ที่พบว่า ศักยภาพของผู้นำมีอิทธิพลทางตรงต่อการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติในหมู่บ้านต้นแบบ และจากการวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงของนิสรา ใจชื่อ (2557) พบว่า ปัจจัยหนึ่งในด้านผู้นำหมู่บ้านมีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการเป็นผู้นำเศรษฐกิจพอเพียง

คุณลักษณะของผู้นำแต่ละส่วนที่พบจากงานวิจัยรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนี้มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของนักวิจัยหลายท่านกล่าวคือ คุณลักษณะผู้นำควรมีพื้นฐานจิตใจที่ดีงามในการครองตนสอดคล้องกับงานวิจัย เรื่อง การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนอโคกจังหวัดนครปฐมของ ทิวเมฆ นาวาบุญนิยม (2553) ที่พบว่า การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงต้องมีศีลธรรมเป็นหลักฝึกฝนตนเอง รับผิดชอบ เสียสละ เรียบง่าย ต้องมีความรู้และประสบการณ์เรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงก็สอดคล้องกับงานวิจัยนี้เช่นกันที่พบว่าการรับรู้ที่เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงต่างก็มีผลต่อการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ต่างกัน จึงเห็นได้ว่าผู้นำมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตและคุณสมบัติด้านการมีจริยธรรมในการครองตนเป็นพื้นฐานสำคัญต่อการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ส่วนความรู้

และประสบการณ์ต่างก็มีความสัมพันธ์ต่อการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อนึ่งในการวิจัย เรื่อง บทบาทผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการส่งเสริมโครงการตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ศึกษากรณี เขตท้องที่อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐมของของอำนวยการ เหมื่อนวงศ์ธรรม (2556) พบว่าในด้านบุคลากรควรให้มีความรู้ ความสามารถในการงานเรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการมีประสบการณ์ที่เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงต่างกับมีผลต่อการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ต่างกัน ดังนั้นทั้งความรู้และประสบการณ์จึงมีความสำคัญต่อการปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของผู้นำที่ทำงานด้านนี้

คุณลักษณะของผู้นำต้องมีความรู้เรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีความสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องปัจจัยที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ของนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยาของกานดา เตชะขันหมาก (2556) ที่พบว่าปัจจัยเรื่องความรู้เรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสัมพันธ์กับพฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

คุณลักษณะมีศรัทธาหรือมีเจตคติที่ดีต่อหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงก็มีความสำคัญต่อการปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเช่นกัน ข้อวิจัยที่พบนี้สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องการใช้สื่อและพฤติกรรมการใช้จ่ายตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของนักศึกษามหาวิทยาลัยในเขตกรุงเทพมหานครของ ทศไนย สุนทรวิภาต (2558) ที่พบว่า เจตคติที่ดีต่อพฤติกรรมการใช้จ่ายตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สามารถทำนายพฤติกรรมการใช้จ่ายตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้เป็นอันดับแรก นอกจากนี้การเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงก็มีความสำคัญสำหรับผู้นำเช่นกัน ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องพฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏในเขตกรุงเทพมหานคร (2553) ที่พบว่าด้านการให้ความรู้ เผยแพร่ด้านการปฏิบัติ เป็นการส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพราะจะทำให้ข้อมูลได้รับการถ่ายทอดสู่บุคคลอื่นได้รับรู้ เห็นความสำคัญ ส่งผลต่อการปฏิบัติต่อไป ส่วนคุณลักษณะที่สำคัญของผู้นำอีกประการหนึ่งคือ ผู้นำต้องมีความรู้ทักษะด้านการบริหารจัดการชุมชน ซึ่งส่วนนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องความมุ่งมั่นของผู้นำในการพัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของ นครเศ ญ พัทลุงและยุวัฒน์ วุฒิเมธี ที่พบว่า คุณลักษณะผู้นำบารมีที่มีผลสัมฤทธิ์ในการพัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมี 4 ประการ คือการที่วิสัยทัศน์ที่เข้มแข็ง มีความสามารถในการบริหาร มีความมุ่งมั่นปฏิบัติให้บรรลุผล และแบบอย่างทางจิตใจเชิงคุณธรรม ส่วนปัจจัยรองที่ส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ทักษะทางสังคม และแบบอย่างเชิงพฤติกรรม ซึ่งสิ่งเหล่านี้สอดคล้องกับ

งานวิจัยรูปแบบการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงทั้งสิ้นในเรื่องการครองตนที่ดีของผู้ผู้นำ

2. การสร้างรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จัดทำคู่มือการอบรมทดลองและประเมินผลเป็นดังนี้

รูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย การรู้จักคิด คือ เป็นผู้ที่ต้องมีจิตใจพื้นฐาน มีคุณธรรม รู้ศรัทธาต้องมีความรู้และศรัทธา ในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง รู้ฝึกฝน คือ ต้องมีประสบการณ์ เคยฝึกฝนปฏิบัติมาก่อน รู้ทำ คือ ต้องรู้จักทำงาน รู้หลักบริหารจัดการชุมชน และรู้เผยแพร่ มีความรู้เรื่องการสื่อสารเผยแพร่ข้อมูลสู่ผู้อื่น ชุมชนซึ่งเมื่อนำมาทดลองใช้กับผู้นำในจังหวัดเพชรบุรี จำนวน 8 คน ที่ร่วมดำเนินโครงการกับสมาชิก จำนวน 80 คน แล้วผลประเมิน พบว่าผู้นำที่ร่วมโครงการโดยใช้รูปแบบผู้นำที่ผู้วิจัยได้ศึกษานี้มีผลประเมินโดยรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน รูปแบบของคู่มือการอบรมนี้สอดคล้องกับกับงานวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ แนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของศุภชัย ชัยจันทร์ (2553) คณะกรรมการพัฒนาสตรีหมู่บ้าน จ.อุดรธานี พบว่าการส่งเสริมปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วยยุทธศาสตร์การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้และยุทธศาสตร์การส่งเสริมจัดการทุนชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยนี้ คือ การมีความรู้เข้าใจ มีทักษะการบริหารจัดการชุมชน และสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องบทบาทผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการส่งเสริมโครงการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ศึกษากรณีเขตพื้นที่อำเภอพุทธมณฑล จ.นครปฐมของ อำนวย เหมือนวงศ์ธรรม (2556) ที่พบว่าแนวทางการพัฒนาผู้นำควรให้มีความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติการ ควรมีการรณรงค์ให้เกิดความร่วมมือของสมาชิก ซึ่งส่วนนี้ตรงกับงานวิจัยเรื่องนี้คือ การรู้ทำคือ ผู้นำต้องรู้ และสามารถด้านการบริหารการทำงานกับผู้อื่น รู้หลักการทำงานกับชุมชน รู้หลักการมีส่วนร่วมเมื่อทำงานในชุมชน

นอกจากนี้ในรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พบว่าผู้นำมีความสำคัญในการผลักดันการพัฒนาให้ประสบความสำเร็จด้วยอาศัยหลักการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการชุมชน รวมถึงต้องใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยในการทำงานด้วยรวมถึงการประชาสัมพันธ์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ในการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงของนิสร ใจชื่อ (2557) ที่พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงของศาลาคักดี และบ้านโคก ปัจจัยส่วนหนึ่ง คือ ด้านผู้นำที่มีส่วนผลักดันและสนับสนุนให้สมาชิกในหมู่บ้านดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงการให้ในหมู่บ้านมีส่วนร่วมในการศึกษาและค้นหาปัญหาของหมู่บ้าน มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ และจัดลำดับความสำคัญของปัญหาการมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินงาน ติดตามผลผลักดันให้หมู่บ้านประสบความสำเร็จ และปัจจัยของการมีเทคโนโลยี ที่มีการสนับสนุนให้มีการพัฒนาด้านอุปกรณ์เครื่องมือ เครื่องใช้ ทันยุค สมัยใหม่ มาใช้ให้เกิดประโยชน์เพื่อ

ลดค่าใช้จ่ายหรือลดเวลาทำงาน ซึ่งในการวิจัยนี้ เรื่องรูปแบบผู้นำการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงก็ได้กล่าวการใช้เทคโนโลยี ภูมิปัญญาพื้นบ้านและเทคโนโลยีสมัยใหม่ เพื่อการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ สื่อสารข้อมูลที่ทันสมัยเพื่อข้อมูลไปสู่ชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพเช่นกัน

ในด้านการเป็นผู้นำชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ต้องมีจิตใจในส่วนรู้คิด คือ มีพื้นฐานด้านจิตใจที่มีคุณธรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย เรื่องการวิจัยเครื่องมือวัดจิตลักษณะแบบพุทธระดับในบริบทของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของ ดวงเดือน พันธมนาวิน (2551) ที่พบว่า จิตลักษณะหลายๆ ด้าน ทั้งคุณธรรม ค่านิยม จริยธรรมจะเข้ามาสู่กระบวนการตัดสินใจอย่างมีปัญญาของบุคคลที่มีจิตพอเพียงในระดับต่างๆ โดยบูรณาการเหตุผล การรับรู้ ความเสี่ยง การป้องกันผลเสียหายและการมีคุณธรรมตลอดจนค่านิยม การรับรู้ ความดีที่เหมาะสมต่อการนำไปใช้ในการตัดสินใจ และการกระทำเพื่อรักษาสมดุลและปรับตัวให้ได้ในสังคมที่เป็นพลวัตรสูงและรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจะสำเร็จได้ต้องใช้จิตใจที่รู้คิดหมายถึงการมีคุณธรรมประจำใจเป็นพื้นฐานรองรับอันได้แก่ ความขยัน อดทน เสียสละ เอื้อเฟื้อต่อผู้อื่น ซึ่งคุณ ลักษณะในส่วนนี้ที่ผู้นำจะต้องมี ยังสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องการวิจัยเชิงทดลองขยายผลวิถีเศรษฐกิจพอเพียงจากเกษตรต้นแบบสู่เกษตรกรในบริบทที่ใกล้เคียงของ มยุรี วัดแก้วและคณะ (2555) ที่พบว่าเกษตรกรต้นแบบ จำนวน 3 ท่าน ที่ประสบผลสำเร็จในการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรม คือความขยันหมั่นเพียร มีความมุนานะ อดทน ไม่ย่อท้อ และมีความเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่แก่ผู้อื่น ซึ่งคุณธรรมสำคัญที่ส่งผลให้เกษตรกรต้นแบบทั้ง 3 คนประสบผลสำเร็จ

ข้อค้นพบจากการวิจัย

ข้อค้นพบจากการวิจัยนี้ คือ ในการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญแห่งความสำเร็จการทำงานให้บรรลุผลโดยอาศัยองค์ประกอบหลายส่วนรวมกัน คือ ต้องมีพื้นฐานจิตใจที่ดีงาม วางตนเป็นตัวอย่างที่ดี ใฝ่แสวงหาความรู้ มีจิตศรัทธา รู้เข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีการฝึกฝน ปฏิบัติในงานด้านเศรษฐกิจพอเพียงด้วย มีการบริหารจัดการชุมชนได้และรู้การเผยแพร่ข้อมูลสู่ชุมชน

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยนี้ ผู้วิจัย มีข้อเสนอแนะดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเพื่อให้เป็นชุมชนที่นำเอาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ ควรนำเอารูปแบบผู้นำชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ไปอบรมให้ความรู้ในทุกองค์ประกอบของรูปแบบผู้นำที่ศึกษาวิจัยนี้ไปใช้จริงเพราะหากขาดองค์ประกอบส่วนใดไปก็จะเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานได้

2. ในการคัดเลือกผู้นำการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงควรคำนึงถึงผู้นำที่มีความพร้อมที่สมัครใจในการพัฒนาตามแนวทางนี้และผ่านประสบการณ์การนำเอาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้บ้างแล้วกับตนเองจึงจะได้ผู้มุ่งมั่นให้เกิดการพัฒนาได้อย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

ในการใช้รูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยนำคู่มืออบรมไปใช้ควรปรับคู่มือให้สอดคล้องกับสภาพบริบทแต่ละท้องที่ เพื่อให้การดำเนินงานประสบผลสำเร็จอย่างดี

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาปัจจัยความสำเร็จของผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในประเภทสังคมเมืองและสังคมชนบท

2. การศึกษาปัจจัยความสำเร็จในการเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ

บรรณานุกรม

- กานดา เต๊ะชั้นหมาก. (2556). ปัจจัยที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา. ค้นเมื่อ กรกฎาคม 2560, จาก newtdc.thailis.or.th/result.aspx?Ntk=contributor_facet|type|date...report|
- กนกพงศ์ สงสมพันธุ์. (2541). แม่มดแห่งหุบเขา . กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์นาคร.
- กรรณิการ์ ภิรมย์รัตน์. (2557). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง. ค้นเมื่อ กรกฎาคม 2560, จาก www.ssruii.ssu.ac.th/bitstream/ssruir/932/1/015_53.pdf.
- โครงการผู้นำแห่งอนาคต. (2558). ผู้นำที่แท้แห่งศตวรรษที่ 21 คู่มือหลักสูตรการเรียนรู้ นักปฏิบัติการทางสังคมและสุขภาวะ . มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เจษฎา ความคั่นเคย. (2557). อิทธิพลของศักยภาพผู้นำชุมชนและการใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. ค้นเมื่อ กรกฎาคม 2560, จาก www.thapra.lib.su.ac.th/objects/thesis/fulltext/./Suthep_Sribounpeng_fulltext.pdf.
- ฉลาดชาย รมิตานนท์. (2527). “สภาพทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรม” การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ : ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล.
- .(2550). อัตลักษณ์ วัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลง. ค้นเมื่อ เมษายน, 2555, จาก <http://www.soc.cmu.ac.th/~wsc/data/identity>
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2547). วัฒนธรรมไทยกับขบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชนิตา กระมรัตน์. (2556). “ทำความเข้าใจกับ Action Learning” . กรุงเทพฯธุรกิจ.
- ชัชวาลย์ ทองดีเลิศ. (2550). การสืบสานวัฒนธรรมตามภูมิปัญญา. กรุงเทพฯ : วิทยาลัยการจัดการทางสังคม.
- เชษฐา พวงหัตถ์. (2545). ข้อพิจารณาเกี่ยวกับโลกาภิวัตน์และการหักเหไปสู่แนวคิดสำนักยุคหลังสมัยใหม่. วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร, 23 (1) : 133-183.
- ณัฐธลักษณ์ ศรีมีชัย. (2554). ความเป็นผู้นำทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ณัฐนรี ศรีทอง .(2551). การเพิ่มศักยภาพภาวะความเป็นผู้นำในงานพัฒนาชุมชน.พิมพ์ครั้งที่ 1
กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน. (2551). การวิจัยเพื่อพัฒนาเครื่องมือวัดจิตลักษณะแบบพหุระดับในบริบท
ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. รายงานวิจัยย่อ.
- ถิรพัฒน์ วิลัยทองและคณะ. (2546). อนาคตที่โล่งประเทศไทย ; แนวโน้มโลก สังคม เศรษฐกิจ
การเมือง กับอนาคตของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. กรุงเทพฯ : สถาบันนโยบาย
การศึกษา.
- ทิวเมฆ นาวาบุญนิยม. (2553). การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพัฒนาคุณภาพ
ชีวิต ของชุมชนปฐมอโคก จังหวัดนครปฐม. ค้นเมื่อ กรกฎาคม 2560,จาก
dept.npru.ac.th/msc/data/files/mail.
- ทิตนา แคมมณี. (2555). ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มี
ประสิทธิภาพ. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2558). ถอดรหัสปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การสอนกระบวนการคิด
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธวัชชัย เพ็งพิณิจ และคณะ.(2552). รูปแบบเศรษฐกิจพอเพียงของปราชญ์ชาวบ้านด้าน
เกษตรกรรม.
- ธิติมา ไชยมงคล.(2560). ทฤษฎีภาวะผู้นำ และทฤษฎีการบริหาร. เอกสารประกอบการสอนวิชา
ภาวะผู้นำทางการพยาบาลและการจัดการค้นเมื่อ มกราคม, 2560,
www.teacher.ssru.ac.th/.
- นิสรา ใจชื่อ. (2557). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง.
ค้นเมื่อ กรกฎาคม 2560,จาก www.dpu.ac.th/dpurc/research-386
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. (2550). กลาพัฒนากร. (ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : บริษัท ราไฟเพรส
จำกัด.
- ประยูร ศรีประสาธน์. (2555). รายงานการวิจัย เรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม ในการ
ดำเนินงานของ คณะกรรมการการศึกษาประจำโรงเรียนประถมศึกษา. ปทุมธานี .
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ประเวศ วะสี. (2547). การพัฒนาต้องเอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง. กรุงเทพฯ : กระทรวงวัฒนธรรม.
- ฝ่ายวิชาการสภามหาวิทยาลัย. (2561). ศูนย์ศึกษาการพัฒนาต้นแบบการเรียนรู้ศาสตร์พระราชาอย่าง
ยั่งยืน ๒๓ การทรงงานเพื่อ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา”. บริษัทสภามหาวิทยาลัย จำกัด.
- ไพรัตน์ เตชะรินทร์. (2527). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสภณาการ
พิมพ์.

- มยุรี วัดแก้วและคณะ. (2553). การวิจัยเชิงทดลองขยายผลวิถีเศรษฐกิจพอเพียงจากเกษตรกร
ต้นแบบสู่เกษตรกรในบริบทที่ใกล้เคียง. งานวิจัย.
- มณีนรัตน์ ปิ่นวิเศษ. (2550). ชีวิตและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เอมพันธ์จำกัด.
- มหาวิทยาลัยรังสิต. (2555). “คู่มือหลักสูตรผู้นำยุทธศาสตร์การพัฒนา (ผู้นำชั้นก้าวหน้า :
Strategic Leader)”. สถาบันการพัฒนาผู้นำชุมชนไทย ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน
นครนายก
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. (2526). หลักการพัฒนาชุมชนและหลักการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
อนุเคราะห์ไทย.
- รังสรรค์ ประเสริฐศรี. (2544). ภาวะผู้นำ. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ธนธัชการพิมพ์ จำกัด.
- รัตติกรณ์ จงวิศาล . (2556). ภาวะผู้นำ : ทฤษฎี การวิจัย และแนวทางสู่การพัฒนา. กรุงเทพฯ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รุ่งนภา ภาวภูตานนท์. (2552). การขัดเกลาทางสังคม. ค้นเมื่อ มกราคม, 2555, จาก
<http://www.gotaknow.org/post /259627>.
- เลื่อนยศ สมบูรณ์เรศ .(2537). การพัฒนาชุมชนกับการพัฒนาคน. วารสารพัฒนาชุมชน กรมการ
พัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย : หจก.บางกอกบลิ๊ก.
- วัลลภ พรหมทอง. (2559). เกษตรทฤษฎีใหม่ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง. โรงพิมพ์ :
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ศรีเรือน แก้วกังวาล. (2554). ทฤษฎีจิตวิทยาบุคลิกภาพ (รู้เขา รู้เรา). กรุงเทพฯ : หมอ
ชาวบ้าน.
- ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนสระบุรี กรมการพัฒนาชุมชน. (2557). การฝึกอบรม ผู้นำ SMART
(มชช.) กระทรวงมหาดไทย.
- ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนสระบุรี. (2559). “หลักสูตรการพัฒนาผู้นำสู่มืออาชีพ” .
- สนธยา พลศรี . (2547). ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- สมพันธ์ เตชะอธิกและคณะ. (2549). กระบวนการเรียนรู้และจัดการเรียนรู้ของชุมชน ด้าน
การจัดการองค์กรชุมชนเพื่อการพัฒนาตนเอง. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. (2525). การวิจัยเชิงบรรยาย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- สรชัย พิศาลบุตร. (2544). วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: บริษัทวิทยพัฒน์ จำกัด
. (2549). การสร้างและประมวลผลข้อมูลจากแบบสอบถาม. กรุงเทพฯ : บริษัท
วิทยพัฒน์ จำกัด.
- สิริธร วิชชาวุธ .(2555). จิตวิทยาทั่วไป. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- สุชาดา จักรพิสุทธิ์. (2547). **ศึกษาเรื่องชุมชนกับการมีส่วนร่วมจัดการศึกษา**. ค้นเมื่อ เมษายน, 2555, จาก kosamikoi.blogspot.com/2009/08/blog-post.html.
- สุธาวลัย เสถียรไทยและคณะ. (2550). **ตัวชี้วัดเศรษฐกิจพอเพียงระดับจังหวัด :มิติสิ่งแวดล้อม .** งานวิจัย.
- สุธี วรประดิษฐ์ .(2553). **การมีส่วนร่วมของชุมชน**. ตราด : สำนักงานการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย.
- สุนัย เศรษฐบุญสร้าง. (2550). **แนวทางปฏิบัติ 7 ขั้นสู่วิถี เศรษฐกิจพอเพียงจากแนวปฏิบัติสู่ แนวคิดทางทฤษฎีของเศรษฐกิจพอเพียง** .บริษัท ซีเอ็ดดูเคชั่นจำกัด (มหาชน).
- สมาลี พงศ์ติยะไพบูลย์. (2555). **จิตวิทยาเพื่อการเรียนรู้**. เพชรบุรี : มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี.
- อคิน รพีพัฒน์. (2547). **การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา**. กรุงเทพฯ : ศูนย์ การศึกษานโยบายสาธารณสุข.
- อภิญา กังสนารักษ์. (2544). **ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชน**. ค้นเมื่อ เมษายน, 2555, จาก trat.nfe.go.th/trat/topic5_old.php?page=5.
- อภิญา เฟื่องฟูสกุล. (2546). **อัตลักษณ์ (Identity) การทบทวนทฤษฎี และกรอบแนวคิด**. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2541). **ภูมิปัญญาชาวบ้าน : วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ แก้ปัญหาของ ชาวบ้านไทย**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิภูมิปัญญา.
- อานวย เหมือนวงศ์ธรรม. (2556). **บทบาทผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการส่งเสริมโครงการ ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ศึกษากรณีเขตพื้นที่อำเภอพุทธมณฑล จังหวัด นครปฐม**. ค้นเมื่อ กรกฎาคม 2560,จาก <https://journal.oas.psu.ac.th/index.php/asj/rt/printFriendly/5/0>
- อานาจ วัตจินดา. (2553). **การเรียนรู้จากการปฏิบัติ (Action Learning)**. ค้นเมื่อ พฤษภาคม, 2555, จาก www.hrcenter.co.th/index.php?module=columns_detail&ColumnID
- Bandura. (1986). **Social Foundations of Thought and Action**. New Jersey :Pentric-Hall,Inc.
- Biggs, J.B. & Moore, P.J. (1993). **The Process of Learning**. New York: Prentice Hall.
- Carefoot, N. and H. Gibson. (1984). **Human Resources Development**. Handbook
- Cary, Lee J. (1970). **Community Development as a Process**. Columbia. Missouri : University of Missouri Press.
- Cohen , J.M. and Uphoff . (1981).**N.T. Rural Development Participation : Concept and Measures for Project Design Implementation and Evaluation**.

Rural Development Committee Center for International Studies , Cornell University.

Fornaroff . (1980). **A. Community involvement in Health System for Primary Health Care. Geneva** : World Health Organization .

Koufman .(1949). **H.F. Participation Organized Activities in Selected Kentucky Localities.** Agricultural Experiment Station Bulletins. March.

Miss Sopit Krumam Rotchanaruk . (2010). **Leadership Theory.**www.gotoknow.org.

Ornstein, A.C. & Lasley, II, T.J. (2000). **Strategies for Effective Teaching** (3rd ed.).

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ- นามสกุล (ภาษาไทย) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กอบกุล วิศิษฐ์สรศักดิ์

ชื่อ- นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Assistant Prof. Dr. Kobkul Visitsorasak

ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์

หน่วยงานที่สังกัด สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

ชื่อ- นามสกุล (ภาษาไทย) ศาสตราจารย์ ดร. เฉลียว บุรีภักดิ์

ชื่อ- นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Prof.Dr.Chalio Buripakdi

ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ประจำหลักสูตรยุทธศาสตร์การพัฒนา

หน่วยงาน มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

ชื่อ- นามสกุล (ภาษาไทย) อาจารย์ ดร. ภัทริยา สุวรรณบูรณ์

ชื่อ- นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Dr. Pattariya Suwannaboon

ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์พิเศษ

หน่วยงาน มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

ชื่อ- นามสกุล (ภาษาไทย) อาจารย์ ดร. สมนึก ชูปานกลีบ

ชื่อ- นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Dr. Somnuk Chupanklip

ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์

หน่วยงาน มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

ภาคผนวก ค

สรุปภาพกิจกรรม

รูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตัวอย่างภาพกิจกรรม
 ระยะที่ 1 : การสนทนากลุ่มผู้นำการพัฒนาชุมชน

ภาพการสนทนากลุ่มผู้นำการพัฒนาชุมชน
 เพื่อนำมาสังเคราะห์เป็นคุณลักษณะผู้นำตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
 จังหวัดเพชรบุรี
 วันที่ 1 พฤษภาคม 2560

ภาพการสนทนากลุ่มผู้นำการพัฒนาชุมชน
 เพื่อนำมาสังเคราะห์เป็นคุณลักษณะผู้นำตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
 จังหวัดสมุทรสาคร
 วันที่ 6 พฤษภาคม 2560

วันที่ 6 พฤษภาคม 2560

ภาพการสนทนากลุ่มผู้นำการพัฒนาชุมชน
เพื่อนำมาสังเคราะห์เป็นคุณลักษณะผู้นำตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
จังหวัดสมุทรสงคราม
วันที่ 10 พฤษภาคม 2560

ภาพการสนทนากลุ่มผู้นำการพัฒนาชุมชน
เพื่อนำมาสังเคราะห์เป็นคุณลักษณะผู้นำตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
วันที่ 15 พฤษภาคม 2560

ระยะที่ 2 : การฝึกอบรมรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชน
ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

การอบรมรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
ภาควิชาการและฝึกปฏิบัติ ณ ห้องบัณฑิต 2 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี
วันที่ 24 – 26 กรกฎาคม 2560

ผู้เข้ารับการอบรม รับฟังบรรยายจากวิทยากร
ณ ห้องบัณฑิต 2 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี
วันที่ 24 – 26 กรกฎาคม 2560

ผู้เข้ารับการอบรมนำเสนอโครงการของชุมชนในพื้นที่ตนเอง
ณ ห้องบัณฑิต 2 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี
วันที่ 24 – 26 กรกฎาคม 2560

\

**ระยะที่ 3 : ติดตามผลการดำเนินโครงการของผู้นำ
และสมาชิกตามโครงการที่ชุมชนร่วมกันพัฒนา**

ติดตามผลการดำเนินโครงการของผู้นำ
และสมาชิกของชุมชน ใน อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี

ติดตามผลการดำเนินโครงการของผู้นำชุมชน
ตำบลไร่โคก อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี

ติดตามผลการดำเนินโครงการของผู้นำ
และสมาชิกของชุมชน ใน อำเภอยายาง จังหวัดเพชรบุรี

ติดตามผลการดำเนินโครงการของผู้นำชุมชนท่าดอน
อำเภอยายาง จังหวัดเพชรบุรี
โครงการสมุนไพรไบหม่อนแบบพอเพียง

ติดตามผลการดำเนินโครงการของผู้นำ
และสมาชิกของชุมชน ใน อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา

ติดตามผลการดำเนินโครงการของผู้นำชุมชนนาง
อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา
โครงการเลี้ยงหมูหลุมเพื่อเศรษฐกิจพอเพียง

ติดตามผลการดำเนินโครงการของผู้นำ
และสมาชิกของชุมชน ใน อำเภอเมือง 1 จังหวัดเพชรบุรี

ติดตามผลการดำเนินโครงการของผู้นำชุมชน
ตำบลไรโคก ใน อำเภอเมือง 2 จังหวัดเพชรบุรี

ติดตามผลการดำเนินโครงการของผู้นำชุมชน
อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี

ติดตามผลการดำเนินโครงการของผู้นำชุมชน
อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี

ติดตามผลการดำเนินโครงการของผู้นำ
และสมาชิกของชุมชน ใน อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี

ระยะที่ 4 : ประเมินผลของผู้นำการพัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
โดยสมาชิกกลุ่ม

สมาชิกชุมชนตอบแบบสอบถามการประเมิน
ผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ภาคผนวก ข

แบบสังเกตชุมชนและแบบสอบถาม

โครงการวิจัยรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
ชุมชน 8 แห่ง ในจังหวัดเพชรบุรี

สรุปแบบสังเกตชุมชน

โครงการวิจัยรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ชุมชน 8 แห่ง ในจังหวัดเพชรบุรี

- 5 ระดับการปฏิบัติการมากที่สุด 4 ระดับการปฏิบัติการมาก
3 ระดับการปฏิบัติการปานกลาง 2 ระดับการปฏิบัติการน้อย
1 ระดับการปฏิบัติการน้อยที่สุด

รายการ	ระดับการปฏิบัติการ									
	ก่อน					หลัง				
	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1
1. ความเป็นผู้นำที่มีคุณธรรม										
1.1 เป็นตัวอย่างที่ดีให้กับชุมชน			✓			✓				
1.2 เป็นผู้ใฝ่เรียนรู้			✓				✓			
1.3 เป็นผู้มีความเสียสละ		✓				✓				
2. ความเป็นผู้นำที่มีความศรัทธาในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง										
2.1 มีความรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและสามารถอธิบายให้สมาชิกในชุมชนฟังได้			✓			✓				
2.2 ปฏิบัติตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเป็นแบบอย่างได้			✓				✓			
2.3 สามารถให้คำแนะนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแก่ประชาชนได้			✓			✓				
3. ความเป็นผู้นำที่ปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง										
3.1 มีการปฏิบัติจริงตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง			✓			✓				
3.2 มีการทดลองเรียนรู้เพิ่มพูนความรู้ตลอดเวลา			✓			✓				
3.3 เข้าร่วมโครงการและกิจกรรมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง		✓				✓				
4. ความเป็นผู้นำที่รู้จักหลักการบริหาร										
4.1 มีความรู้ด้านหลักการบริหารชุมชน			✓				✓			
4.2 มีความรู้ด้านการวางแผน				✓			✓			

รายการ	ระดับการปฏิบัติการ									
	ก่อน					หลัง				
	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1
4.3 มีหลักบริหารด้วยธรรมาภิบาล			✓				✓			
5. ความเป็นผู้นำที่รู้และสามารถเผยแพร่งานพัฒนาชุมชน										
5.1 สนใจใ้รู้หลักการใช้สื่อเผยแพร่				✓			✓			
5.2 รู้จักเทคโนโลยีแต่ละประเภท			✓				✓			
5.3 มีหลักการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์งานพัฒนาชุมชนให้แก่ชุมชน				✓			✓			

แบบสังเกตชุมชน (1)

โครงการวิจัยรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

หมู่ 3 ตำบลสองพี่น้อง อำเภอกำแพงกระเจาน จังหวัดเพชรบุรี

รายการ	ระดับการปฏิบัติการ									
	ก่อน					หลัง				
	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1
1. ความเป็นผู้นำที่มีคุณธรรม										
1.1 เป็นตัวอย่างที่ดีให้กับชุมชน			✓			✓				
1.2 เป็นผู้ใฝ่เรียนรู้			✓				✓			
1.3 เป็นผู้มีความเสียสละ		✓				✓				
2. ความเป็นผู้นำที่มีความศรัทธาในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง										
2.1 มีความรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและสามารถอธิบายให้สมาชิกในชุมชนฟังได้			✓			✓				
2.2 ปฏิบัติตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเป็นแบบอย่างได้			✓				✓			
2.3 สามารถให้คำแนะนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแก่ประชาชนได้			✓			✓				
3. ความเป็นผู้นำที่ปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง										
3.1 มีการปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง			✓			✓				
3.2 มีการทดลองเรียนรู้เพิ่มพูนความรู้ตลอดเวลา			✓			✓				
3.3 เข้าร่วมโครงการและกิจกรรมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง		✓				✓				
4. ความเป็นผู้นำที่รู้จักหลักการบริหาร										
4.1 มีความรู้ด้านหลักการบริหารชุมชน			✓				✓			
4.2 มีความรู้ด้านการวางแผน				✓			✓			
4.3 มีหลักบริหารด้วยธรรมมาภิบาล			✓				✓			
5. ความเป็นผู้นำที่รู้และสามารถเผยแพร่งานพัฒนาชุมชน										
5.1 สนใจใฝ่รู้หลักการใช้สื่อเผยแพร่				✓			✓			
5.2 รู้จักเทคโนโลยีแต่ละประเภท			✓				✓			
5.3 มีหลักการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์งานพัฒนาชุมชนให้แก่ชุมชน				✓			✓			

แบบสังเกตชุมชน (2)

โครงการวิจัยรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

หมู่ที่ 3 ตำบลหนองชุมพล อำเภอยะย้อย จังหวัดเพชรบุรี

รายการ	ระดับการปฏิบัติการ									
	ก่อน					หลัง				
	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1
1. ความเป็นผู้นำที่มีคุณธรรม										
1.1 เป็นตัวอย่างที่ดีให้กับชุมชน			✓			✓				
1.2 เป็นผู้ใฝ่เรียนรู้		✓				✓				
1.3 เป็นผู้มีความเสียสละ		✓				✓				
2. ความเป็นผู้นำที่มีความศรัทธาในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง										
2.1 มีความรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและสามารถอธิบายให้สมาชิกในชุมชนฟังได้		✓				✓				
2.2 ปฏิบัติตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเป็นแบบอย่างได้			✓				✓			
2.3 สามารถให้คำแนะนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแก่ประชาชนได้			✓			✓				
3. ความเป็นผู้นำที่ปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง										
3.1 มีการปฏิบัติจริงตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง			✓			✓				
3.2 มีการทดลองเรียนรู้เพิ่มพูนความรู้ตลอดเวลา			✓			✓				
3.3 เข้าร่วมโครงการและกิจกรรมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง		✓				✓				
4. ความเป็นผู้นำที่รู้จักหลักการบริหาร										
4.1 มีความรู้ด้านหลักการบริหารชุมชน		✓				✓				
4.2 มีความรู้ด้านการวางแผน				✓			✓			
4.3 มีหลักบริหารด้วยธรรมมาภิบาล			✓				✓			
5. ความเป็นผู้นำที่รู้และสามารถเผยแพร่งานพัฒนาชุมชน										
5.1 สนใจใฝ่รู้หลักการใช้สื่อเผยแพร่			✓				✓			
5.2 รู้จักเทคโนโลยีแต่ละประเภท			✓				✓			
5.3 มีหลักการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์งานพัฒนาชุมชนให้แก่ชุมชน				✓			✓			

แบบสังเกตชุมชน (3)

โครงการวิจัยรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

หมู่ที่ 3 ตำบลนายาง อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์

รายการ	ระดับการปฏิบัติการ									
	ก่อน					หลัง				
	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1
1. ความเป็นผู้นำที่มีคุณธรรม										
1.1 เป็นตัวอย่างที่ดีให้กับชุมชน		✓				✓				
1.2 เป็นผู้ใฝ่เรียนรู้			✓				✓			
1.3 เป็นผู้มีความเสียสละ		✓				✓				
2. ความเป็นผู้นำที่มีความศรัทธาในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง										
2.1 มีความรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและสามารถอธิบายให้สมาชิกในชุมชนฟังได้			✓			✓				
2.2 ปฏิบัติตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเป็นแบบอย่างได้		✓				✓				
2.3 สามารถให้คำแนะนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแก่ประชาชนได้			✓			✓				
3. ความเป็นผู้นำที่ปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง										
3.1 มีการปฏิบัติจริงตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง		✓				✓				
3.2 มีการทดลองเรียนรู้เพิ่มพูนความรู้ตลอดเวลา		✓				✓				
3.3 เข้าร่วมโครงการและกิจกรรมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง		✓				✓				
4. ความเป็นผู้นำที่รู้จักหลักการบริหาร										
4.1 มีความรู้ด้านหลักการบริหารชุมชน			✓				✓			
4.2 มีความรู้ด้านการวางแผน							✓			
4.3 มีหลักบริหารด้วยธรรมมาภิบาล		✓					✓			
5. ความเป็นผู้นำที่รู้และสามารถเผยแพร่งานพัฒนาชุมชน										
5.1 สนใจใฝ่รู้หลักการใช้สื่อเผยแพร่				✓			✓			
5.2 รู้จักเทคโนโลยีแต่ละประเภท			✓			✓				
5.3 มีหลักการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์งานพัฒนาชุมชนให้แก่ชุมชน				✓			✓			

แบบสังเกตชุมชน (4)

โครงการวิจัยรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

หมู่ที่ 11 ตำบลท่าคอย อำเภอยาง่าง จังหวัดเพชรบุรี

รายการ	ระดับการปฏิบัติการ									
	ก่อน					หลัง				
	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1
1. ความเป็นผู้นำที่มีคุณธรรม										
1.1 เป็นตัวอย่างที่ดีให้กับชุมชน			✓			✓				
1.2 เป็นผู้ใฝ่เรียนรู้		✓					✓			
1.3 เป็นผู้มีความเสียสละ		✓				✓				
2. ความเป็นผู้นำที่มีความศรัทธาในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง										
2.1 มีความรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและสามารถอธิบายให้สมาชิกในชุมชนฟังได้		✓				✓				
2.2 ปฏิบัติตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเป็นแบบอย่างได้			✓				✓			
2.3 สามารถให้คำแนะนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแก่ประชาชนได้			✓			✓				
3. ความเป็นผู้นำที่ปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง										
3.1 มีการปฏิบัติจริงตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง			✓			✓				
3.2 มีการทดลองเรียนรู้เพิ่มพูนความรู้ตลอดเวลา			✓			✓				
3.3 เข้าร่วมโครงการและกิจกรรมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง		✓				✓				
4. ความเป็นผู้นำที่รู้จักหลักการบริหาร										
4.1 มีความรู้ด้านหลักการบริหารชุมชน		✓					✓			
4.2 มีความรู้ด้านการวางแผน			✓				✓			
4.3 มีหลักบริหารด้วยธรรมมาภิบาล			✓				✓			
5. ความเป็นผู้นำที่รู้และสามารถเผยแพร่งานพัฒนาชุมชน										
5.1 สนใจใฝ่รู้หลักการใช้สื่อเผยแพร่			✓				✓			
5.2 รู้จักเทคโนโลยีแต่ละประเภท		✓					✓			
5.3 มีหลักการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์งานพัฒนาชุมชนให้แก่ชุมชน			✓				✓			

แบบสังเกตชุมชน (5)

โครงการวิจัยรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

หมู่ที่ 3 ตำบลไรโคก อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี

รายการ	ระดับการปฏิบัติการ									
	ก่อน					หลัง				
	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1
1. ความเป็นผู้นำที่มีคุณธรรม										
1.1 เป็นตัวอย่างที่ดีให้กับชุมชน			✓			✓				
1.2 เป็นผู้ใฝ่เรียนรู้			✓				✓			
1.3 เป็นผู้มีความเสียสละ			✓			✓				
2. ความเป็นผู้นำที่มีความศรัทธาในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง										
2.1 มีความรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและสามารถอธิบายให้สมาชิกในชุมชนฟังได้			✓			✓				
2.2 ปฏิบัติตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเป็นแบบอย่างได้			✓				✓			
2.3 สามารถให้คำแนะนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแก่ประชาชนได้			✓			✓				
3. ความเป็นผู้นำที่ปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง										
3.1 มีการปฏิบัติจริงตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง			✓			✓				
3.2 มีการทดลองเรียนรู้เพิ่มพูนความรู้ตลอดเวลา			✓			✓				
3.3 เข้าร่วมโครงการและกิจกรรมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง			✓			✓				
4. ความเป็นผู้นำที่รู้จักหลักการบริหาร										
4.1 มีความรู้ด้านหลักการบริหารชุมชน			✓				✓			
4.2 มีความรู้ด้านการวางแผน				✓			✓			
4.3 มีหลักบริหารด้วยธรรมมาภิบาล			✓				✓			
5. ความเป็นผู้นำที่รู้และสามารถเผยแพร่งานพัฒนาชุมชน										
5.1 สนใจใฝ่รู้หลักการใช้สื่อเผยแพร่				✓			✓			
5.2 รู้จักเทคโนโลยีแต่ละประเภท			✓				✓			
5.3 มีหลักการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์งานพัฒนาชุมชนให้แก่ชุมชน				✓			✓			

แบบสังเกตชุมชน (6)

โครงการวิจัยรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

หมู่ที่ 9 ตำบลหนองขนาน (1) อำเภอเมืองฯ จังหวัดเพชรบุรี

รายการ	ระดับการปฏิบัติการ									
	ก่อน					หลัง				
	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1
1. ความเป็นผู้นำที่มีคุณธรรม										
1.1 เป็นตัวอย่างที่ดีให้กับชุมชน		✓				✓				
1.2 เป็นผู้ใฝ่เรียนรู้			✓				✓			
1.3 เป็นผู้มีความเสียสละ			✓			✓				
2. ความเป็นผู้นำที่มีความศรัทธาในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง										
2.1 มีความรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและสามารถอธิบายให้สมาชิกในชุมชนฟังได้			✓			✓				
2.2 ปฏิบัติตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเป็นแบบอย่างได้		✓				✓				
2.3 สามารถให้คำแนะนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแก่ประชาชนได้			✓			✓				
3. ความเป็นผู้นำที่ปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง										
3.1 มีการปฏิบัติจริงตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง		✓				✓				
3.2 มีการทดลองเรียนรู้เพิ่มพูนความรู้ตลอดเวลา			✓				✓			
3.3 เข้าร่วมโครงการและกิจกรรมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง			✓			✓				
4. ความเป็นผู้นำที่รู้จักหลักการบริหาร										
4.1 มีความรู้ด้านหลักการบริหารชุมชน			✓				✓			
4.2 มีความรู้ด้านการวางแผน				✓			✓			
4.3 มีหลักบริหารด้วยธรรมมาภิบาล			✓				✓			
5. ความเป็นผู้นำที่รู้และสามารถเผยแพร่งานพัฒนาชุมชน										
5.1 สนใจใฝ่รู้หลักการใช้สื่อเผยแพร่				✓			✓			
5.2 รู้จักเทคโนโลยีแต่ละประเภท			✓				✓			
5.3 มีหลักการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์งานพัฒนาชุมชนให้แก่ชุมชน				✓			✓			

แบบสังเกตชุมชน (7)

โครงการวิจัยรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

หมู่ที่ 9 ตำบลหนองขนาน (2) อำเภอเมืองฯ จังหวัดเพชรบุรี

รายการ	ระดับการปฏิบัติการ									
	ก่อน					หลัง				
	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1
1. ความเป็นผู้นำที่มีคุณธรรม										
1.1 เป็นตัวอย่างที่ดีให้กับชุมชน			✓			✓				
1.2 เป็นผู้ใฝ่เรียนรู้			✓				✓			
1.3 เป็นผู้มีความเสียสละ			✓				✓			
2. ความเป็นผู้นำที่มีความศรัทธาในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง										
2.1 มีความรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและสามารถอธิบายให้สมาชิกในชุมชนฟังได้				✓			✓			
2.2 ปฏิบัติตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเป็นแบบอย่างได้			✓				✓			
2.3 สามารถให้คำแนะนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแก่ประชาชนได้			✓				✓			
3. ความเป็นผู้นำที่ปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง										
3.1 มีการปฏิบัติจริงตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง			✓				✓			
3.2 มีการทดลองเรียนรู้เพิ่มพูนความรู้ตลอดเวลา				✓			✓			
3.3 เข้าร่วมโครงการและกิจกรรมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง			✓			✓				
4. ความเป็นผู้นำที่รู้จักหลักการบริหาร										
4.1 มีความรู้ด้านหลักการบริหารชุมชน				✓			✓			
4.2 มีความรู้ด้านการวางแผน				✓			✓			
4.3 มีหลักบริหารด้วยธรรมมาภิบาล			✓				✓			
5. ความเป็นผู้นำที่รู้และสามารถเผยแพร่งานพัฒนาชุมชน										
5.1 สนใจใฝ่รู้หลักการใช้สื่อเผยแพร่				✓				✓		
5.2 รู้จักเทคโนโลยีแต่ละประเภท				✓				✓		
5.3 มีหลักการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์งานพัฒนาชุมชนให้แก่ชุมชน				✓				✓		

แบบสังเกตชุมชน (8)

โครงการวิจัยรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

หมู่ที่ 6 ตำบลท่าตะคร้อ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี

รายการ	ระดับการปฏิบัติการ									
	ก่อน					หลัง				
	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1
1. ความเป็นผู้นำที่มีคุณธรรม										
1.1 เป็นตัวอย่างที่ดีให้กับชุมชน			✓			✓				
1.2 เป็นผู้ใฝ่เรียนรู้			✓				✓			
1.3 เป็นผู้มีความเสียสละ		✓				✓				
2. ความเป็นผู้นำที่มีความศรัทธาในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง										
2.1 มีความรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและสามารถอธิบายให้สมาชิกในชุมชนฟังได้		✓				✓				
2.2 ปฏิบัติตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเป็นแบบอย่างได้			✓				✓			
2.3 สามารถให้คำแนะนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแก่ประชาชนได้			✓			✓				
3. ความเป็นผู้นำที่ปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง										
3.1 มีการปฏิบัติจริงตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง			✓			✓				
3.2 มีการทดลองเรียนรู้เพิ่มพูนความรู้ตลอดเวลา			✓			✓				
3.3 เข้าร่วมโครงการและกิจกรรมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง		✓				✓				
4. ความเป็นผู้นำที่รู้จักหลักการบริหาร										
4.1 มีความรู้ด้านหลักการบริหารชุมชน			✓				✓			
4.2 มีความรู้ด้านการวางแผน				✓			✓			
4.3 มีหลักบริหารด้วยธรรมมาภิบาล			✓				✓			
5. ความเป็นผู้นำที่รู้และสามารถเผยแพร่งานพัฒนาชุมชน										
5.1 สนใจใฝ่รู้หลักการใช้สื่อเผยแพร่			✓				✓			
5.2 รู้จักเทคโนโลยีแต่ละประเภท			✓				✓			
5.3 มีหลักการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์งานพัฒนาชุมชนให้แก่ชุมชน			✓				✓			

รวมการสังเกตชุมชน

โครงการวิจัยรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ชุมชน 8 แห่ง ในจังหวัดเพชรบุรี

รายการ	ระดับการปฏิบัติการ									
	ก่อน					หลัง				
	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1
1. ความเป็นผู้นำที่มีคุณธรรม										
1.1 เป็นตัวอย่างที่ดีให้กับชุมชน		2	6			8				
1.2 เป็นผู้ใฝ่เรียนรู้		2	6			1	7			
1.3 เป็นผู้มีความเสียสละ		5	3			7	1			
2. ความเป็นผู้นำที่มีความศรัทธาในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง										
2.1 มีความรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและสามารถอธิบายให้สมาชิกในชุมชนฟังได้		3	4	1		7	1			
2.2 ปฏิบัติตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเป็นแบบอย่างได้		2	6			2	6			
2.3 สามารถให้คำแนะนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแก่ประชาชนได้			8			7	1			
3. ความเป็นผู้นำที่ปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง										
3.1 มีการปฏิบัติจริงตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง		2	6			7	1			
3.2 มีการทดลองเรียนรู้เพิ่มพูนความรู้ตลอดเวลา		1	6			6	2			
3.3 เข้าร่วมโครงการและกิจกรรมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง		5	3	1		8				
4. ความเป็นผู้นำที่รู้จักหลักการบริหาร										
4.1 มีความรู้ด้านหลักการบริหารชุมชน		2	5			1	7			
4.2 มีความรู้ด้านการวางแผน		1	1	1			8			
4.3 มีหลักบริหารด้วยธรรมมาภิบาล		1	7	6			8			
5. ความเป็นผู้นำที่รู้และสามารถเผยแพร่งานพัฒนาชุมชน										
5.1 สนใจใฝ่รู้หลักการใช้สื่อเผยแพร่		1	3	5			7	1		
5.2 รู้จักเทคโนโลยีแต่ละประเภท			6	1		1	6	1		
5.3 มีหลักการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์งานพัฒนาชุมชนให้แก่ชุมชน			2	6			7	1		

แบบสรุปการสังเกตชุมชนก่อนและหลัง

	เขาย้อย		ชะอำ		ท่ายาง		บ้านลาด		เมือง 1		เมือง 2		หนองหญ้าปล้อง		แก่งกระจาน		เฉลี่ย	
	ก่อน	หลัง	ก่อน	หลัง	ก่อน	หลัง	ก่อน	หลัง	ก่อน	หลัง	ก่อน	หลัง	ก่อน	หลัง	ก่อน	หลัง	ก่อน	หลัง
1.ความเป็นผู้นำมีคุณธรรม (ค่าเฉลี่ย)	3.66	5.00	3.66	4.66	3.66	4.66	3.00	4.66	3.33	4.66	3.00	4.33	3.33	4.66	3.33	4.66	26.97 3.37 ปานกลาง	37.29 4.66 มากที่สุด
2.ความเป็นผู้นำความ ศรัทธาในปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง (ค่าเฉลี่ย)	3.33	4.66	3.33	5.00	3.33	4.66	3.00	4.66	3.33	5.00	2.66	4.00	3.33	4.66	3.00	4.66	25.31 3.16 ปานกลาง	37.30 4.66 มากที่สุด
3.ความเป็นผู้นำปฏิบัติตาม ปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียง (ค่าเฉลี่ย)	3.33	5.00	4.00	5.00	3.33	5.00	3.33	5.00	3.33	4.66	2.66	4.33	3.33	5.00	3.33	5.00	26.31 3.29 ปานกลาง	38.99 4.87 มากที่สุด
4.ความเป็นผู้นำรู้ปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง (ค่าเฉลี่ย)	3.00	4.33	3.00	4.00	3.33	4.00	2.66	4.00	2.66	4.00	2.33	4.00	2.66	4.00	2.66	4.00	22.30 2.79 ปานกลาง	32.33 4.04 มาก
5.ความเป็นผู้นำรู้สามารถ เผยแพร่ (ค่าเฉลี่ย)	2.66	4.00	2.33	4.33	3.33	4.00	2.33	4.00	2.33	4.00	2.00	3.00	3.00	4.00	2.33	4.00	20.31 2.54 ปานกลาง	31.33 3.91 มาก
รวม																	15.15 3.03 ปานกลาง	22.14 4.43 มาก

แบบสอบถาม

รูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

แบบสอบถาม

เรื่อง รูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง ให้ท่านทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องหน้าข้อความที่ตรงกับสภาพความเป็นจริงของท่าน

1. เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง

2. อายุ ☐ 20 – 30 ปี ☐ 31 – 40 ปี ☐ 41 – 51 ปี
☐ 51 – 61 ปี ☐ 61 – 70 ปี ☐ 70 ปีขึ้นไป

3. สถานภาพครอบครัว

☐ สมรส ☐ โสด ☐ หย่าร้าง

4. อาชีพ

☐ เกษตรกร ☐ รับจ้างทั่วไป
☐ ทำงานเอกชน ☐ รับราชการ
☐ อื่นๆ ระบุ

5. ระยะเวลาอาศัยในตำบลนี้

☐ น้อยกว่า 5 ปี ☐ 6 – 10 ปี
☐ 11 – 15 ปี ☐ 16 – 20 ปี
☐ 21 ปีขึ้นไป

ตอนที่ 2 เรื่องรูปแบบผู้นำการพัฒนาชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

รูปแบบผู้นำ	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ก. มีทักษะในการบริหารและจัดการชุมชน					
ก.1. ผู้นำในกลุ่มของท่านบริหารงานตามหลักการต่อไปนี้ในระดับใด					
1. มีการวางแผนก่อนปฏิบัติงานจริง					
2. มีการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้					
3. มีการติดตามตรวจสอบเพื่อปรับปรุงให้สมบูรณ์					
4. มีการจัดวางโครงสร้างองค์กรอย่างเหมาะสม					
5. มีการบริหารคน บริหารเงิน และวัสดุอย่างคุ้มค่า					
ก.2. ผู้นำของท่านใช้หลักการพัฒนาชุมชนในการทำงานร่วมกับสมาชิกในกลุ่มระดับใด					
6. ใช้หลักการมีส่วนร่วมของสมาชิกในกลุ่มในการวิเคราะห์ความต้องการของกลุ่ม					
7. ใช้หลักมีส่วนร่วมในการวางแผนและร่วมกำหนดวิธีทำงาน					
8. ใช้หลักการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน					
9. ใช้หลักการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบประเมินผล					
10. ใช้หลักการมีส่วนร่วมในประโยชน์ร่วมกัน					
11. ใช้หลักการให้สมาชิกในกลุ่มพึ่งตนเองได้					
ก.3. ผู้นำในกลุ่มของท่านใช้หลักธรรมาภิบาลในการทำงานกับกลุ่มในระดับใด					
12. ใช้หลักการทำงานตามระเบียบกฎหมาย					
13. ใช้หลักการทำงานอย่างโปร่งใส อธิบายได้					
14. ใช้หลักการทำงานสำนึกรับผิดชอบ					
15. ใช้หลักคุณธรรม รู้ผิดชอบชั่วดี					

รูปแบบผู้นำ	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ข. มีความรู้ ความเข้าใจและศรัทธาปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง					
1. ผู้นำมีความศรัทธาในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง					
2. ผู้นำสามารถอธิบายถึงความพอประมาณตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้					
3. ผู้นำสามารถนำหลักความพอประมาณมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินโครงการของกลุ่ม เช่น ดำเนินโครงการอย่างค่อยเป็นค่อยไปตามกำลัง					
4. ผู้นำสามารถอธิบายถึงความมีเหตุผลตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้					
5. ผู้นำสามารถนำหลักเหตุผลมาประยุกต์ใช้กับการดำเนินโครงการของกลุ่มได้ เช่น อธิบายถึงเหตุและผลการเกิดโครงการนี้					
6. ผู้นำสามารถอธิบายถึงการมีภูมิคุ้มกันตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้					
7. ผู้นำสามารถแสดงถึงการนำหลักการมีภูมิคุ้มกันมาประยุกต์ใช้กับการดำเนินโครงการของกลุ่มได้ เช่น การเตรียมความพร้อมรองรับการเปลี่ยนแปลงจากการทำโครงการ					
8. ผู้นำมีความรู้ รอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวังในงานที่ทำ					
9. ผู้นำมีความรู้เรื่องงานที่ทำและนำมาผสมผสานเข้ากับกิจกรรมของโครงการได้เหมาะสม					
10. ผู้นำอธิบายถึงการดำรงชีวิตที่ถูกต้อง ดีงามได้					
11. ผู้นำใช้หลักคุณธรรม อุดมคติ ขยัน ไม่เอาเปรียบ เคารพในการทำงานกับสมาชิกในกลุ่ม					

รูปแบบผู้นำ	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ค. การมีประสบการณ์ด้านปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง					
1. ผู้นำตระหนักในความสำคัญปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง					
2. ผู้นำของท่านได้ร่วมรับความรู้ หรืออบรมเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง					
3. ผู้นำของท่านได้เข้าร่วมกิจกรรมด้านปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับหน่วยงานภายนอกชุมชน					
4. ผู้นำของท่านได้เข้าร่วมกิจกรรมด้านปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับชุมชนของตน					
5. ผู้นำของท่านได้นำหลักด้านปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในครอบครัว					
6. ผู้นำของท่านได้จัดกิจกรรมด้านปรัชญาของเศรษฐกิจโดยมีสมาชิกของชุมชนร่วม					
7. ท่านได้รับรู้ความสำเร็จในการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของผู้นำ					
8. ของท่านได้รับการยกย่องหรือยอมรับจากกลุ่มเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ผู้นำเคยปฏิบัติมาก่อน					
9. ท่านเคยพูดคุย ประเมิน เรื่องที่เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับผู้นำของท่าน					
10. ผู้นำดำรงตนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง					
รูปแบบผู้นำ	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด

ง. การเผยแพร่ถ่ายทอดข้อมูลสู่ชุมชน					
1. ผู้นำของท่านให้ความสำคัญกับการเผยแพร่ข่าวสาร กิจกรรม ด้านปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของสังคม					
2. ท่านเคยได้รับข้อมูลการเผยแพร่ด้านปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจากผู้นำอย่างสม่ำเสมอ					
3. ผู้นำของท่านมีความสามารถในการเผยแพร่ข้อมูลได้อย่างเหมาะสม					
4. ข้อมูลที่ผู้นำเผยแพร่มีประโยชน์ต่อชุมชน					
5. ผู้นำมีเครื่องมือสื่อสารหรืออุปกรณ์เผยแพร่ที่เหมาะสม					
6. ผู้นำสามารถเผยแพร่ข้อมูลด้านปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้ครบถ้วนสมบูรณ์เข้าใจได้					
7. ผู้นำมีช่องทางรับฟังข้อมูลข่าวสารที่สะท้อนกลับจากสมาชิกในชุมชน					
8. ผู้นำสามารถเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารได้รวดเร็วถูกต้อง ทันสถานการณ์					
9. ผู้นำมีการเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสาร เปิดเวทีประชาคม ในการพูดคุยและแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี					
10. ผู้นำมีการรับฟังและนำเอาข้อมูลจากประชาชนมาเป็นประโยชน์ในการพัฒนางาน					

ภาคผนวก ง

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญและผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือ

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ระยะที่ 1 : ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญของ 4 จังหวัด ผู้นำชุมชนจังหวัดเพชรบุรี

1. นายสุทิน กล่อมสกุล
2. นายฉลอง พลับทอง
3. นายประสิทธิ์ สวยงาม
4. นายสงกรานต์ สีมาก
5. นายชาญ ทับสี
6. นางสุภารัตน์ เกิดแก้ว
7. นางอ่อน ยอดแก้ว
8. นายเจน น้อยสว่าง
9. นางอัจฉรี เสริมทรัพย์
10. นายปรีชา เรืองศิลป์

ผู้นำชุมชนจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

1. นายชะลอ เจริมวงศ์รัตนชัย
2. พ.ต.ต.ดำรงค์ สิงห์แก้ว
3. นางสาวอุไร มณฑก
4. นายเที่ยง รอดเที่ยง
5. นางวาสนา ดันติเชวงธำกูร
6. นางอุบลรัตน์ เกื่อนพงษ์
7. นางประกอบ แก้วทอง
8. นายศุรชาญ อัมระบาตร
9. นางสาวศศิธร ขุยชัยภูมิ
10. นางสาวอุบล จันทร์คง

ผู้นำชุมชนจังหวัดสมุทรสาคร

1. นางอรรพรรณ ศรสมาน
2. นายประเสริฐ วิริยพรสวัสดิ์
3. นายสิทธิพันธ์ ธรรมสังวาลย์
4. นางธีรสุดา พานทอง
5. นายทศพร ศิวีไล
6. นายธวัช อุทัย
7. นางฐานันท์ ชาวบ้านเกาะ
8. นางเรณู ดิษฐเอน
9. นางชลธิรา รุ่งแสง
10. นางสาวกล้วยไม้ แก้วน้อย

ผู้นำชุมชนจังหวัดสมุทรสงคราม

1. นายสมพร อ้อยประสพ
2. นายจิรายุ สันโต
3. นางณภัทร จาตุรัช
4. นางอนงค์ พึ่งกรณ์
5. นางชญาณุช วิมลประดิษฐ์
6. นางจริยา ฐาปนสมบุญ
7. นายมนัส บุญพุง
8. นางอรุณ งามชม
9. นายวีระ ทับทิมทอง
10. นายอโนชา หลีสวรรณ

**ระยะที่ 2 : รายชื่อผู้นำชุมชน จำนวน 8 ชุมชน ที่เข้าร่วมวิจัย
จังหวัดเพชรบุรี**

1. นางรัตติยา คงประเสริฐ	อำเภอบ้านลาด
2. นายนพพร อ่อนละมูล	อำเภอท่ายาง
3. นายยัน จันทรวงศ์	อำเภอชะอำ
4. นายวิโรจน์ บุญปลูก	อำเภอเขาย้อย
5. นายบุญชู ปานยิ้ม	อำเภอเมืองเพชรบุรี 1
6. นางมนทิรา อ่วมแดง	อำเภอเมืองเพชรบุรี 2
7. นายกิตติภัทร รัชโพธิ์ศรี	อำเภอหนองหญ้าปล้อง
8. นายวิรุทธิ์ นวลจันทร์	อำเภอแก่งกระจาน

ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือ

รายชื่อผู้ตรวจเครื่องมือ

1. ดร. กิตตินันท์ บุญรอด ด้านระเบียบวิธีวิจัยและหลักสถิติ
2. ดร. รำไพ ประสานธารงศิริ ด้านหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
3. ดร. ชลทิตย์ เอี่ยมสำอางค์ ด้านลักษณะผู้นำที่ดี